

BİGA İLÇESİ OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

GÜLŞAH ÇETİN

ÇOMÜ BAP 2010- 129

2011

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

BİGA İLÇESİ OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Gülşah ÇETİN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç.Dr. Alptekin YAVAŞ

Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmiştir.

Proje No: 2010/ 129

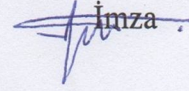
Çanakkale – 2011

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi/Projesi olarak sunduğum “Biga İlçesi Osmanlı Dönemi Yapıları” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22/08/2011.

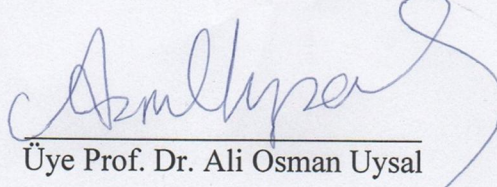
Gülşah Çetin

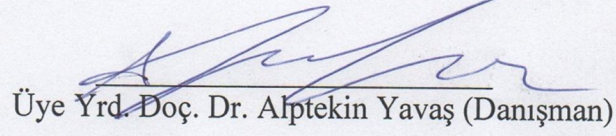
 İmza

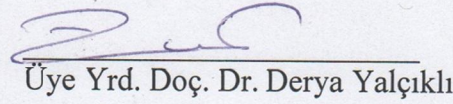
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
Gülşah Çetin ait Biga İlçesi Osmanlı Dönemi Yapıları adlı çalışma, jürimiz tarafından Sanat

Tarihi Anabilim Dalında

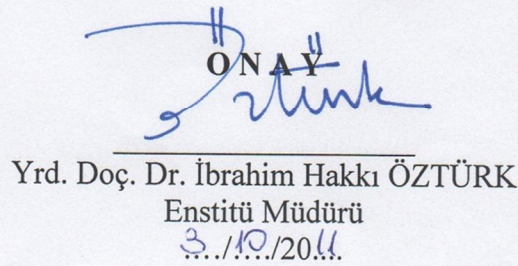
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Üye Prof. Dr. Ali Osman Uysal

Üye Yrd. Doç. Dr. Alptekin Yavaş (Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Derya Yalçıklı

Tez No : 413377
Tez Savunma Tarihi : 22.08.2011

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakkı ÖZTÜRK
Enstitü Müdürü
3.../10.../2011.

ÖZET

Biga İlçesi Osmanlı Dönemi Yapıları

Biga, Çanakkale' nin en önemli ilçelerinden biridir. Ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Antik ismi Pegai olarak bilinmektedir. Milattan önce 334'te Büyük İskender'in Perslere karşı zafer kazandığı savaşın bu yörede yaptığı rivayet edilmektedir. Daha sonra İskender'in kumandanlarından Lysimakos'un yönetimi altına giren bölge, Bergama krallarının hâkimiyetinin ardından Roma ve Bizans idaresine geçti. Bölge XIV. yy başlarında Karesi oğulları'nın hâkimiyetine girdi. Ancak Pegai o dönemde ele geçirilememiş 1364 yılı yazında I.Murad komutanlarından Lala Şahin Paşa tarafından fethedilmiştir. Bu dönemde Kaptan Paşa'lığa bağlı Cezayir-i Bahri Sefid Eyaleti'nin bir parçasını oluşturan Biga Sancağı'nın sınırları, bugünkü Çanakkale ve Balıkesir illerinin topraklarına taşıyordu. 1886'da kaza sonra bir süre de sancak merkezi olmuştur.

Osmanlı döneminde önemli bir sancak merkezi olan Biga' da o döneme ait günümüze ulaşmış birçok mimari yapı kalmıştır. Daha çok ahşap tavanlı camiler sade bezemeleriyle göze çarpmaktadır. Bunun yanında köprü, hamam, çeşme, okul binaları, şadırvan gibi yapılar tezimizin kapsamı içerisinde incelenmiştir. Tezimiz bu yapıların çizimi, tanımı ve benzer yapıların karşılaştırmasını içermektedir

ABSTRACT

Building Structure of Biga in the Osmanlı Empire

Biga is one of the most important towns of Çanakkale. The founding date of Biga is not known definitely. Its ancient name is known as pegai. It is rumoured that Alexander the Great defeated Persians in this region in 334 BC. After being under control of Lysimakes, one of the commanders of Alexander's army, the town was governed by the Pergamum kings, the Romans and the Byzantines respectively. Karesioğulları Beylic took the control of this region in the early years of the 14th century but the city of Pegai could not be captured until Lala Şahin Paşa, who is a commander of Murat the First's army, conquered the city in the summer of 1364. The Biga sanjak, being a part of Cezayir-i Bahri Sefid province controlled by kaptan pasha, had its borders over today's Çanakkale and Balıkesir provinces in that period. It became an administrative district in 1886 after that, it became a sanjak centre for a while.

As it was an important sanjak centre during the ottoman period, Biga has got many ottoman style achitectural structures those are inherited from the ottoman empire. the most outstanding structures among them are wooden ceiled mosques with their plain decorations. Apart from that structures like bridges, Turkish baths, fountains, school buildings and shadirwans (water-tank fountains) are assessed within the scope of our thesis. Our thesis includes the drawings, definitions and comparison of similar structures

ÖNSÖZ

Biga Çanakkale'nin 90 km. kuzeydoğusunda yer alan bir ilçedir. Bulunduğu konum itibariyle antik dönemden günümüze birçok medeniyetin yerleşim için seçtiği yerlerden olmuştur. Bizans döneminde Pegai adıyla bilinen ilçe Osmanlıların eline geçtikten sonra Biga adını almıştır. Rumeli'ye geçiş yolu üzerinde olması sebebiyle Erken Osmanlı döneminde önemli bir yerleşim olmuştur. Bir dönem Sancak merkezi olan Biga 19 yy da mutasarrıflık olarak idare edilmiş. Cumhuriyet döneminde ise Çanakkale'ye bağlı bir ilçe konumuna getirilmiştir.

Çanakkale antik dönemden günümüze önemli bir şehirdir. Birçok medeniyetin önemli bir merkezi olarak görülen Çanakkale'de sanat tarihi açısından çok önemli mimari yapılar bulunmaktadır. Bu sebepten birçok araştırmacı bu bölgeyi çalışarak yapıların tespitini yapmışlardır. Buna rağmen ilçelerine dair az sayıda çalışma söz konusudur. Özellikle Osmanlı döneminde önemli bir yeri olan Biga'nın mimari yapıları tespit edilip değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla Biga'daki Osmanlı Dönemi Yapıları adlı yüksek lisans tez çalışması, ilçeyi tanımak ve kültür mirası eserlerini incelemek yönünden önemli bir çalışma olmuştur. Yaşadığım bir yerin tarihine yönelik bir araştırma yapıp, geçmiş dönemlerde oluşturulmuş ve Biga'daki o dönemlerdeki mimari anlayışı tespit etmekte faydası olacak yapıları sanat tarihçi yaklaşımıyla inceleyebilme olanağı bulabildiğim için mutluluk ve gurur duyduğumu söylemeliyim.

Biga İlçesinde bulunan cami, çeşme, şadırvan, hamam, han, köprü, mektep gibi mimari yapıların tespiti ve incelenmesinin yapıldığı bu çalışmanın ortaya çıkması aşamasında öncelikle, tezin danışmanlığını üstlenerek, araştırmaya yön verip destekleyen hocam Yrd. Doç. Dr. Alptekin Yavaş'a; yapıların tespiti ve değerlendirmesi sırasında yanımda olan, yapıların ölçülerini alma ve fotoğraf çekiminde yardım eden arkadaşlarım

Aslı Yankol ve Sinan Yılmaz’a, yapıların autocad programıyla planlarının çiziminde yardım eden Ali Hasan Yaşık’a işbirliği ve yardımlarıyla yükümü hafifleten, özellikle alan çalışmalarını beraber sürdürdüğüm kardeşim Bilnur Çetin’e, Sanatı önemseyen annem Gülşan Çetin’e ve yapılan arazi çalışmalarında kardeşimle birlikte yorulmadan çalışıp yardım eden, Tarihi eser olarak nitelendirilen her şeye saygı ve beğeni sunan tezin oluşumu süresince maddi desteğiyle yanımda olan babam Mustafa Çetin’e saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir. Maddi desteğinden ötürü Bap koordinatörlüğüne teşekkür ediyorum

Biga İlçesi Osmanlı Dönemi Yapıları üzerine yaptığımız bu çalışmanın Türk kültür ve sanatına az da olsa katkıda bulunması, Biga’nın tarihi öneminin belirlenmesi bizleri mutlu etmektedir.

Gülşah Çetin

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	ix
FOTOĞRAF LİSTESİ	x-xx
ÇİZİM LİSTESİ	xxi
1. GİRİŞ	1
1. 1. Konunun Tanımı, Amacı Ve Önemi	1
1.2. Araştırma Yöntemi	2
1.3 Kaynak ve Yayınlar	4
2. BİGA’NIN TARİHİ	9
3. KATALOG	22
3. 1. CAMİLER	22
3.1. 1. Biga Ulu Cami	22
3.1. 2. Bademlik Cami	26
3.1. 3. Çarşı Cami	28
3.1. 4. Kurşunlu Cami	33

3.1. 5. Karabiga Ulu Cami.....	37
3.1. 6. Gümüşçay Cami.....	41
3.1. 7.Aşağıdemirci Köyü Cami.....	45
3.1. 8. Bakacak Köyü Cami.....	49
3.1. 9. Bezirganlar Köyü Cami.....	53
3.1. 10. Eskibalıklı Köyü Cami.....	57
3.1.11. Hisarlı Köyü Cami.....	60
3.1. 12. Karaağaç Köyü Cami.....	63
3.1. 13. Kazmalı Köyü Cami.....	66
3.1. 14. Kemer Köyü Cami.....	69
3.1. 15. Savaştepe Köyü Cami.....	72
3.1. 16. Yenimahalle Köyü Cami.....	75
3.2. HAMAM.....	78
3.2. Çukur Hamam.....	78
3.3. KÖPRÜ.....	79
3.3. Akköprü.....	79
3.4.ŞADIRVAN VE ÇEŞMELER.....	81
3.4. 1. Çarşı Cami Şadırvanı.....	81
3.4. 2. Lonca (Ali HızırEfendi) Çeşmesi.....	85
3. 4. 3.Cengiz Topel Caddesi Çeşmesi.....	86
3. 4. 4. Karabiga Ulu Cami Çeşmesi.....	87

3. 4. 5 Ihlamur Sokak Çeşmesi.....	88
------------------------------------	----

4. KAYNAKLARDA ADI GEÇEN GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ

YAPILAR.....	90
---------------------	-----------

4. 1.Mahmut Efendi Cami-i Şerifi.....	90
4. 2. Hacı Bali Cami-i Şerifi.....	90
4. 3. Hacı Hasan Ağa Cami.....	90
4. 4.Sinanzade Mescidi Şerifi.....	91
4. 5. Hacı Ahmet Ağa Mescidi Şerifi.....	91
4. 6. Hacı Hasan Ağa Mescidi Şerifi.....	91
4. 7. İçili Ağa Mescidi Şerifi.....	91
4.8. Kasab Hacı İvaz Mescidi.....	92
4. 9. İbrahim Bey Mescidi	92
4. 10. Hacı Ahmet Halife Mescidi.....	92
4. 11. Hacı Sadi Mescidi.....	92
4.12. İbrahim Çelebi Akkadı Mescidi.....	92
4. 13. Cami Kebir Medresesi.....	93
4. 14. Hatibzade Medresesi.....	93
4. 15. Sinan Ağa Vakfına Bağlı Zaviye.....	93
4. 16. Leyszade Nureddin'in Muallimhanesi.....	93
4. 17. Abdurrahman Bey Muallimhanesi.....	94
4.18. Biga Kız Rüştüye Mektebi.....	94

4.19. Biga Rüştîye Mektebi.....	94
4. 20. Erkek İbtidai Mektebi.....	95
4. 21. Karabiga Nahiyesi Erkek İbtidaisi	95
4. 22. Dimetoka Nahiyesi Erkek İbtidaisi.....	95
4. 23. Kırmızı Hanlar.....	95
4.24.Solak Ahmet Ağa Hanı.....	96
4.25.Umur Bey Mescid-i Cami’i ve Umur Bey Hamamı.....	96
5. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME.....	98
5. 1. CAMİLER.....	98
5. 2. HAMAM.....	104
5. 3. KÖPRÜ.....	109
5. 4. ÇEŞME VE ŞADIRVAN.....	111
6. SONUÇ.....	116
7. KAYNAKÇA.....	119
FOTOĞRAFLAR.....	126
ÇİZİMLER.....	302
HARİTALAR.....	322

KISALTMALAR

Bknz. :Bakınız

cm. : Santimetre

H. :Hicri

M. :Miladi

No. : Numara

s. : Sayfa

V.G.M. :Vakıflar Genel Müdürlüğü

V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk : Vakıflar Genel Müdürlüğü Abide ve

Yapı İşleri Daire Başkanlığı

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1 Biga Ulu Caminin Mermer Kitabesi.....	126
Fotoğraf 2 Biga Ulu Cami Kuzey Cephesi.....	126
Fotoğraf 3 Biga Ulu Caminin Doğu Cephesinin Kuzey Kısmı.....	127
Fotoğraf 4 Biga Ulu Cami Batı Cephesi Güneyden Görünümü.....	127
Fotoğraf 5 Biga Ulu Cami Cephelerinde Pencerelerden Ayrıntı.....	128
Fotoğraf 6 Harime Girişi Sağlayan Kapı.....	129
Fotoğraf 7 Harim Giriş Kapısının Üst Kısımındaki Pencereleler.....	129
Fotoğraf 8 Harimin Güney Cephesi.....	130
Fotoğraf 9 Harimin Merkezindeki Güneş Sembolü.....	130
Fotoğraf 10 Bademlik Cami genel görünüm.....	131
Fotoğraf 11 Yapının kitabesi.....	131
Fotoğraf 12 Yapıya girişi sağlayan ön mekân genel görünüş.....	132
Fotoğraf 13 Yapının Doğu cephesi genel görünüşü.....	132
Fotoğraf 14 Yapının Batı cephesi genel görünüş.....	133
Fotoğraf 15 Yapının güney cephesi genel görünüşü.....	133
Fotoğraf 16 Minare genel görünüş.....	134
Fotoğraf 17 Minarenin Kare kaidesinden ayrıntı.....	135
Fotoğraf 18 Camiye girişi sağlayan mekânın genel görünüşü.....	135
Fotoğraf 19 Yapıya Asıl Giriş Kapısının Üzerinde Yer Alan Kitabe Ayrıntı.....	136
Fotoğraf 20 Giriş mekânındaki kapı.....	136
Fotoğraf 21 Son cemaat yerinin doğu kısmı görünümü.....	137
Fotoğraf 22 Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler.....	137
Fotoğraf 23 Kuzeybatıda yer alan imam odası genel görünüm	138
Fotoğraf 24 Kadınlar mahfili genel görünüm.....	138
Fotoğraf 25 Kadınlar mahfilinin yanlara taşkın kısımlarından ayrıntı.....	139
Fotoğraf 26 Kadınlar mahfilinde bulunan ayaklardan ayrıntı.....	139
Fotoğraf 27 Harimin doğu cephesindeki pencere sırasından ayrıntı.....	140
Fotoğraf 28 Harimin Kuzeybatı cephesindeki pencere sırasından ayrıntı.....	140
Fotoğraf 29 Harimin güney cephesinden genel görünüm.....	141
Fotoğraf 30 Güney cephede yer alan Mihrap.....	141

Fotoğraf 31 Günümüzde yenilenmiş minberin genel görünümü.....	142
Fotoğraf 32 Harimin tavanının genel görünüşü.....	142
Fotoğraf 33 Tavanın merkezindeki motiften ayrıntı.....	143
Fotoğraf 34 Çarşı Caminin Cephelerinde Görülen Pencere Düzeni Ayrıntı.....	143
Fotoğraf 35 Caminin Güney Cephesi Dış Görünüş.....	144
Fotoğraf 36 Caminin Batı Cephesi Görünüş.....	144
Fotoğraf 37 Camiye Girişi Sağlayan Son Cemaat Yerinin Batı Kısmı.....	145
Fotoğraf 38 Camiye Girişi Sağlayan Son Cemaat Yerinin Doğu Kısmı.....	145
Fotoğraf 39 Son Cemaat Yerindeki Kemerli Pencere.....	146
Fotoğraf 40 Son Cemaat Yerinin Güneybatısında Bulunan Kapı.....	146
Fotoğraf 41 Son Cemaat Yerinin Ahşap Lambri Kaplı Tavanının Görünümü.....	147
Fotoğraf 42 Harime Girişi Sağlayan Kapının Bir Kanadı.....	147
Fotoğraf 43 Sütunlarla Bölümlenmiş Harimin Kuzeybatı Köşesi.....	148
Fotoğraf 44 Harimin Kuzeybatı Köşesindeki Kapı ve Kemerli Pencere.....	149
Fotoğraf 45 Harimin Kuzeydoğusundaki İmam Odası.....	149
Fotoğraf 46 İmam Odası Üzerindeki Sonradan Yapılmış Müezzin Mahfili.....	150
Fotoğraf 47 Kadınlar Mahfili İçerisindeki Sütunlar.....	150
Fotoğraf 48 Kadınlar Mahfilindeki Kubbelerden Biri.....	151
Fotoğraf 49 Merkezdeki Kubbenin Altındaki Asma Kata Çıkışı Sağlayan Merdiven....	151
Fotoğraf 50 Kadınlar Mahfilindeki Merdivenle Ulaşılan Kubbedeki Asma Kat.....	152
Fotoğraf 51 Minareye Çıkışı Sağlayan Kapı- Kemerli Kapının Kilit Taşı.....	152
Fotoğraf 52 Harimin Doğu Cephesindeki Pencere.....	153
Fotoğraf 53 Güney Cephe.....	153
Fotoğraf 54 Harimi Aydınlatan Pencere.....	154
Fotoğraf 55 Güney Cephe.....	154
Fotoğraf 56 Mihrap Nişin Dilimli Kemerinin İki Yanındaki Rozetler.....	155
Fotoğraf 57 Mihrabın Yan Kanatlarındaki Kaide Üzerinde Yer Alan Rozet.....	155
Fotoğraf 58 Harimin Güneybatısında Bulunan Minber.....	156
Fotoğraf 59 Minberin Yan Aynalığındaki Bezeme.....	156
Fotoğraf 60 Caminin Vaaz Kürsüsü.....	157
Fotoğraf 61 Caminin Harimin Bulunan Kubbenin İç Yüzeyi.....	157
Fotoğraf 62 Kubbenin İç Kısımındaki Asma Kat.....	158
Fotoğraf 63 Kubbenin Batısında Sütunların Arasındaki Dikdörtgen Kısım.....	158

Fotoğraf 64 Pandantiflerde Görülen Kalem işi.....	159
Fotoğraf 65 Üst Pencerelelerin Çevresindeki Kalemışleri.....	159
Fotoğraf 66 Kurşunlu Cami Doğu Cephesi	160
Fotoğraf 67 Caminin Kuzeydoğusundaki Minare.....	160
Fotoğraf 68 Minare Şerefesinden Ayrıntı.....	161
Fotoğraf 69 Caminin Kuzey Cephesi.....	161
Fotoğraf 70 Caminin Kuzey Kısımındaki Son Cemaat Yeri.....	162
Fotoğraf 71 Caminin Harime Girişi Sağlayan Kapısı.....	162
Fotoğraf 72 Harimin Ahşap Ayaklarla Bölünen Kuzey Kısım.....	163
Fotoğraf 73 Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdiven.....	163
Fotoğraf 74 Caminin Kuzeydoğusundaki İmam Odası.....	164
Fotoğraf 75 Harimin Kuzey Kısımındaki Kadınlar Mahfili.....	164
Fotoğraf 76 Kadınlar Mahfilindeki Bezeme.....	165
Fotoğraf 77 Harimin Güney Cephesi.....	165
Fotoğraf 78 Caminin Mihrabı.....	166
Fotoğraf 79 Mihrabın Bezeli Üst Kısım.....	166
Fotoğraf 80 Caminin Güneybatısında Yer Alan Minber.....	167
Fotoğraf 81 Harimi Kaplayan Ahşap Tavan.....	167
Fotoğraf 82 Tavanın Merkezindeki Sekizgen Bezeme.....	168
Fotoğraf 83 Karabiga ulu cami'nin genel görünüşü.....	168
Fotoğraf 84 Caminin giriş saçağının kuzeyindeki kitabe.....	169
Fotoğraf 85 Harimdeki Osmanlıca Kitabe.....	169
Fotoğraf 86 Kuzey cephede yer alan saçaklı giriş mekânından görünüm.....	170
Fotoğraf 87 Yapıya girişi sağlayan mermer merdivenler.....	170
Fotoğraf 88 Giriş saçağındaki pencereci kısım.....	171
Fotoğraf 89 Kuzey cephedeki pencerelerin görünümü.....	171
Fotoğraf 90 Doğu cephesindeki pencere düzeni görünümü.....	172
Fotoğraf 91 Kuzeybatı köşedeki minare genel görünüm.....	172
Fotoğraf 92 Giriş saçağından ulaşılan giriş kapısı.....	173
Fotoğraf 93 Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenlerin görünümü.....	173
Fotoğraf 94 Harime girişi sağlayan ahşap kapının genel görünümü.....	174
Fotoğraf 95 Giriş kapısının iki yanındaki kemerli pencerelerden ayrıntı.....	174
Fotoğraf 96 Harimin Kuzey Kısımının genel görünüşü.....	175

Fotoğraf 97 Kadınlar Mahfilinin Harimden Görünüşü.....	175
Fotoğraf 98 Kadınlar mahfilinin harime taşkın kısmının altındaki bezemeden ayrıntı...176	176
Fotoğraf 99 Ahşap kaplı duvarlardan genel görünüm.....	176
Fotoğraf 100 Güney cephe genel görünüş.....	177
Fotoğraf 101 Güneydoğuda yer alan vaaz kürsüsü.....	177
Fotoğraf 102 Güneybatı köşedeki ahşap minberin genel görünümü.....	178
Fotoğraf 103 Harim kısmının tavanına genel bakış	178
Fotoğraf 104 Tavanın merkezindeki bezeme ayrıntı.....	179
Fotoğraf 105 Gümüşçay Caminin Kuzey Kapısının Üzerinde Olan Kitabe.....	179
Fotoğraf 106 Gümüşçay Caminin Kuzeyden Görünüşü.....	180
Fotoğraf 107 Caminin Doğu Cephesi Genel Görünüş.....	180
Fotoğraf 108 Caminin Doğu Cephesinde Bulunan Giriş Kapısı ve Giriş Mekanı	181
Fotoğraf 109 Caminin Alt Katında Bulunan Dükkânlardan Birinin Kuzeyden Görünüşü.....	181
Fotoğraf 110 Minarenin Kaidesinde Yer Alan Kitabe.....	182
Fotoğraf 111 Caminin Minaresinin Kaidesi	183
Fotoğraf 112 Caminin Genel Görünüşü Ve Minarenin Görünüşü.....	184
Fotoğraf 113 Ayakkabılıkların Bulunduğu Giriş Mekanı.....	184
Fotoğraf 114 Caminin Son Cemaat Yeri Görünümü.....	185
Fotoğraf 115 Son Cemaat Yerinin Güney Kısmı.....	185
Fotoğraf 116 Harimin Kuzey Kısmı	186
Fotoğraf 117 Harimin Kuzeybatısında Bulunan İmam Odası.....	186
Fotoğraf 118 Harimin Kuzeydoğusundaki Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdivenli Kısım.....	187
Fotoğraf 119 Harimin Kuzeydoğusundaki Kapı.....	187
Fotoğraf 120 Camisin Doğu Cephesi İç Görünümü.....	188
Fotoğraf 121 Caminin Güney Cephesi.....	188
Fotoğraf 122 Güney Cephede Yer Alan Mihrap.....	189
Fotoğraf 123 Caminin Ahşap Minberi.....	189
Fotoğraf 124 Harimde Bulunan Sütunlar.....	190
Fotoğraf 125 Caminin Tavan Örtüsü.....	190
Fotoğraf 126 Tavan Merkezindeki Motif.....	191
Fotoğraf 127 Tavanın Köşelerindeki Motif.....	191

Fotoğraf 128 Caminin Doğusunda Yer Alan Şadırvan.....	192
Fotoğraf 129 Caminin Batısında Bulunan Hazire.....	192
Fotoğraf 130 Aşağıdemirci Köyü Cami Genel Görünüşü.....	193
Fotoğraf 131 Caminin Kitabesinin Bulunduğu Giriş Mekanına Genel Bakış.....	194
Fotoğraf 133 Minare kaidesinde bulunan kitabe.....	195
Fotoğraf 134 Minarenin şerefe kısmı ayrıntı.....	195
Fotoğraf 135 Yapıya girişi sağlayan dikdörtgen kapı.....	196
Fotoğraf 136 Giriş mekanındaki pencere düzeni.....	196
Fotoğraf 137 Yapının asıl giriş kapısının bulunduğu kuzey cephe.....	197
Fotoğraf 138 Kapının iki yanındaki dikdörtgen formlu kemerli pencere ayrıntı.....	197
Fotoğraf 139 Güney Cepheden Harimin Kuzey Kısmı.....	198
Fotoğraf 140 Kadınlar mahfili iç kısmı görünüş.....	198
Fotoğraf 141 Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler.....	199
Fotoğraf 142 Minareye girişi sağlayan kapı.....	199
Fotoğraf 143 Kadınlar mahfiline dışarıdan girişi sağlayan kapı.....	200
Fotoğraf 144 Kadınlar mahfiline dışarıdan çıkışı sağlayan merdivenler.....	200
Fotoğraf 145 Kadınlar mahfilin harime taşkın kısmının altındaki bezeme ayrıntı.....	201
Fotoğraf 146 Harimin batısı genel görünüm.....	201
Fotoğraf 147 Güney cephedeki mihrap genel görünüş.....	202
Fotoğraf 148 Günümüzde yenilenmiş ahşap minber	202
Fotoğraf 149 Vaaz kürsüsü	203
Fotoğraf 150 Harimi kaplayan ahşap tavan.....	203
Fotoğraf 151 Bakacak Köyü Cami Görünüş.....	204
Fotoğraf 152 Caminin Kuzeybatısında Yer alan Minare Görünüm.....	204
Fotoğraf 153 Minare Kaidesinin Batı Yüzeyindeki Bezeme Kompozisyonu.....	205
Fotoğraf 154 Minare Kaidesinin Kuzey Yüzünde Yer Alan Masa Motifi.....	205
Fotoğraf 155 Minare Kaidesinin Kuzey Yüzündeki Bezeme Kompozisyonu Genel Görünüş	206
Fotoğraf 156 Caminin Giriş Kapısı Düz Lentosu	206
Fotoğraf 157 Bir Ayak Gibi Şekillenmiş Kapı Çerçevesinin Yan Kısımı.....	207
Fotoğraf 158 Harimin Kuzeydoğusunda Bulunan Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdivenlerin Genel Görünüşü	207

Fotoğraf 159 İmam Odası ve Minareye Çıkışı Sağlayan Kapının Bulunduğu Harimin Kuzeybatısının Genel Görünüşü.....	208
Fotoğraf 160 Kadınlar Mahfilinin Tavan Döşemesi.....	208
Fotoğraf 161 Kadınlar Mahfilinin Harime Doğru Taşkın Kısım ve Bezemeli Yüzeyi...	209
Fotoğraf 162 Harimin Kuzey Kısımının Tavanındaki Ahşap Motif.....	209
Fotoğraf 163 Caminin Güneydeki Mihrabı.....	210
Fotoğraf 164 Harimin Güneybatısında Yer Alan Minber.....	210
Fotoğraf 165 Harimin Tavanında Merkezdeki Bezeme.....	211
Fotoğraf 166 Tavanın Doğu ve Batı Köşelerindeki Küçük Bezemeler.....	211
Fotoğraf 167 Bezirganlar Köyü Caminin Giriş Kapısı Üzerinde Yer Alan Kitabe.....	212
Fotoğraf 168 Caminin Doğu Cephesi Görünümü.....	212
Fotoğraf 169 Caminin Kuzeydoğu Köşesinde Yer Alan Kitabe.....	213
Fotoğraf 170 Caminin Güney Cephesi Ve Pencerelerin Görünümü.....	213
Fotoğraf 171 Caminin Kuzeybatı Köşesinde Yer Alan Minare.....	214
Fotoğraf 172 Minarenin Şerefe Kısım Ayrıntılı Görünümü.....	214
Fotoğraf 173 Caminin Kuzey Cephesi.....	215
Fotoğraf 174 Caminin Kuzeybatısında Yer Alan Minare ve Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Kapılar.....	215
Fotoğraf 175 Kadınlar Mahfilini Taşıyan Ayaklar.....	216
Fotoğraf 176 Kadınlar Mahfilinin Dışa Taşkın Kısım.....	216
Fotoğraf 178 Caminin İç Duvarlarını Bezeyen Motif Görünüm.....	217
Fotoğraf 179 Caminin Güneybatısındaki Minber.....	218
Fotoğraf 180 Caminin Güneydoğusunda Yer Alan Vaaz Kürsüsü.....	218
Fotoğraf 181 Caminin Mihrabı.....	219
Fotoğraf 182 Caminin Tavanı Görünümü.....	220
Fotoğraf 183 Caminin Tavanının Merkezindeki Bezeme.....	220
Fotoğraf 183 Eskibalıklı Köyü Caminin genel görünüş.....	221
Fotoğraf 184 Caminin kitabesi.....	221
Fotoğraf 185 Minare kaidesi üzerindeki kitabe.....	222
Fotoğraf 186 Güney cephe genel görünüş.....	222
Fotoğraf 187 Yapının köşelerindeki kesme taşlarla yapılmış bezeme görünüm.....	223
Fotoğraf 188 Caminin Minaresi	224
Fotoğraf 189 Minare kaidesindeki kapının alt kısmında yer alan bezeme görünüm.....	224

Fotoğraf 190 Minare kaidesinde bulunan bitkisel bezeme.....	225
Fotoğraf 191 Minare'nin şerefe kısmının görünümü.....	225
Fotoğraf 192 Yapıya girişi sağlayan kapı	226
Fotoğraf 193 Dikdörtgen Giriş Mekânı.....	226
Fotoğraf 194 Harimin kuzey kısmının genel görünüm.....	227
Fotoğraf 195 Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdiven.....	227
Fotoğraf 196 Harim ve güney cephe.....	228
Fotoğraf 197 Doğu cephedeki pencere düzeni genel görünüş.....	228
Fotoğraf 198 Yapının güneyinde bulunan mavi fayans kaplı mihrap.....	229
Fotoğraf 199 Yapının güney cephesinde yer alan turuncu renkte yapılmış ahşap minber	229
Fotoğraf 200 Vaaz kürsüsü genel görünümü.....	230
Fotoğraf 201 Yapının tavan örtüsü genel görünüş.....	230
Fotoğraf 202 Hisarlı Köyü Caminin Mermer Kitabesi.....	231
Fotoğraf 203 Caminin genel görünüşü.....	231
Fotoğraf 204 Güney cephesi genel görünüş.....	232
Fotoğraf 205 Minare kaidesinde görülen kitabe.....	232
Fotoğraf 206 minarenin genel görünüşü.....	233
Fotoğraf 207 Camiye Girişi Sağlayan Alüminyum Kapı.....	234
Fotoğraf 208 Caminin enine dikdörtgen uzanan giriş mekanı.....	234
Fotoğraf 209 Caminin içine girişi sağlayan kapı.....	235
Fotoğraf 210 Ayakların desteklediği harimin kuzey kısmına genel bakış.....	235
Fotoğraf 211 Kadınlar Mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler.....	236
Fotoğraf 212 Kadınlar mahfilindeki korkuluklarındaki bezeme.....	236
Fotoğraf 213 Caminin iç duvarlarını kaplayan fayanslardan ayrıntı.....	237
Fotoğraf 214 Harimin güney cephesi genel görünüşü.....	214
Fotoğraf 215 Güneybatıda yer alan minber	238
Fotoğraf 216 Ahşap malzemeye kaplı tavandan genel görünüş.....	238
Fotoğraf 217 Tavanın ortasında yer alan ahşap bezeme.....	239
Fotoğraf 218 Caminin günümüzde inşa edilmiş şadırvanına genel görünüş.....	239
Fotoğraf 219 Karaağaç Köyü Cami genel görünüş.....	240
Fotoğraf 220 Güney cephe genel görünüş.....	240
Fotoğraf 221 Caminin batısında yer alan minare.....	241

Fotoğraf 222 Şadırvan görünüşü.....	242
Fotoğraf 223 Günümüz malzemesiyle yapılmış ikinci giriş kapısı	242
Fotoğraf 224 Ön giriş mekânının genel görünüşü.....	243
Fotoğraf 225 Harimi bölen ayakların görünümü.....	243
Fotoğraf 226 Giriş mekânının batısında yer alan kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdiven kısmı.....	244
Fotoğraf 227 Kadınlar mahfilinin ahşap beyaz korkuluklarından ayrıntı.....	244
Fotoğraf 228 Kadınlar mahfilinin harime bakan kısmındaki bezeme.....	245
Fotoğraf 229 Harimin duvarını kaplayan fayans ayrıntı.....	245
Fotoğraf 230 Harimin güneyinde ortada bulunan mihrabın giriş kısmından görünüşü..	246
Fotoğraf 231 Günümüz seramikleriyle kaplı mihrap.....	246
Fotoğraf 232 Yan aynalıları fayans kaplı minber.....	247
Fotoğraf 234 Kadınlar mahfilinden harimin üzerindeki tavan örtüsünün genel Görünüşü.....	247
Fotoğraf 235 Kazmalı Köyü Cami genel görünüş.....	248
Fotoğraf 236 Caminin kitabesinin bulunduğu cephe ve kapının görünümü.....	249
Fotoğraf 237 Yapının kuzeydoğusunda yer alan saçaklı kısım.....	249
Fotoğraf 238 Kuzey cephede yer alan giriş kapısı.....	250
Fotoğraf 239 Yapının kuzey cephesinin genel görünüşü.....	250
Fotoğraf 240 Caminin minaresinin kaidesinin görünümü.....	251
Fotoğraf 241 Minarenin Şerefe ve külah kısmının görünümü.....	251
Fotoğraf 242 Kuzeydoğu da yer alan giriş saçığı	252
Fotoğraf 243 Kuzeydoğudaki giriş kapısından ulaşılan giriş mekânı.....	252
Fotoğraf 244 Kuzey cephedeki kapıdan girilen mekânın batısındaki merdivenler.....	253
Fotoğraf 245 Kadınlar mahfilini taşıyan ve ibadet mekânını bölen silindirik destekler genel görünüm.....	253
Fotoğraf 246 İki silindirik destek arasındaki korkuluklar.....	254
Fotoğraf 247 Kadınlar mahfilinin genel görünüşü.....	254
Fotoğraf 248 Kadınlar mahfilinde tavanda bulunan ahşap motif.....	255
Fotoğraf 249 Harimin dört duvarını çevreleyen ahşap kaplamadan ayrıntı.....	255
Fotoğraf 250 Harimin Güney cephesi genel görünüş.....	256
Fotoğraf 251 Harimin güneybatı köşesinde olan Minber.....	256
Fotoğraf 252 Harimin Güneydoğu köşesindeki vaaz kürsüsüne kuzeyden bakış.....	257

Fotoğraf 253 Caminin ahşap tavanı.....	257
Fotoğraf 254 Tavanın merkezindeki çiçek motifi.....	258
Fotoğraf 255 Kemer Köyü Cami Genel Görünüş.....	258
Fotoğraf 256 Yapının Kuzey Cephesi.....	259
Fotoğraf 257 Caminin Batı Cephesindeki Minare.....	259
Fotoğraf 258 Minarenin Şerefe Kısım.....	260
Fotoğraf 259 Yapının Giriş Mekanının Doğu Kısım.....	260
Fotoğraf 260 Caminin Kuzeybatı Kıyısında Yer Alan Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdiven.....	261
Fotoğraf 261 Harimi Girişi Sağlayan Kapı	261
Fotoğraf 262 Harimin Ayaklarla Bölünen Kuzey Kısım.....	262
Fotoğraf 263 Caminin İç Kısımındaki Pencere Görünümü	262
Fotoğraf 264 Minareye Çıkışı Sağlayan Kapı.....	263
Fotoğraf 265 Harimin Güney Cephesi.....	263
Fotoğraf 266 Harimi Kaplayan Ahşap Tavan.....	264
Fotoğraf 267 Tavanın Merkezindeki Bezeme.....	264
Fotoğraf 268 Harimi Çevreleyen Üzerinde Nebe Suresi Yazan Bordür.....	265
Fotoğraf 269 Savaştepe Köyü Caminin Kitabesinin Bulunduğu Giriş Kısım.....	266
Fotoğraf 270 Doğu Cephe Genel Görünüş.....	267
Fotoğraf 271 Caminin Pencerelerinden Ayrıntı.....	267
Fotoğraf 272 Yapının Kuzeybatısında Bulunan Minare Görünüş.....	268
Fotoğraf 273 Yapıya Girişi Sağlayan Asıl Kapı.....	269
Fotoğraf 274 Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdivenler.....	270
Fotoğraf 275 Son Cemaat Yerinin Kuzeydoğusundaki Pencere Görünüm.....	270
Fotoğraf 276 Harimin Kuzey Kısım	271
Fotoğraf 277 Harimin Batı Cephesi Pencere Düzeni Görünüm.....	271
Fotoğraf 278 Harimin Güney Kısım Genel Görünüş.....	272
Fotoğraf 279 Tavanı Kaplayan Ahşap Malzeme.....	272
Fotoğraf 280 Merkezdeki Ahşap Çiçek Motifi Görünüm.....	273
Fotoğraf 281 Yenimahalle Köyü Cami.....	273
Fotoğraf 282 Yenimahalle Köyü Cami Kitabesi.....	274
Fotoğraf 283 Caminin Doğu Cephesi.....	274
Fotoğraf 284 Caminin Kuzeybatısındaki Minare.....	275

Fotoğraf 285 Caminin Kuzey Kısımındaki Ön Giriş Mekânı	275
Fotoğraf 286 Caminin Harime Girişi Sağlayan Kapısı.....	276
Fotoğraf 287 Harimin Kuzey Kısım1.....	276
Fotoğraf 288 Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdiven.....	277
Fotoğraf 289 Kadınlar Mahfilinin Harime Taşkın Kısım1.....	277
Fotoğraf 290 Harimin Güney Cephesi	278
Fotoğraf 291 Caminin Ahşap Tavanı	278
Fotoğraf 292 Hamam genel görünüş.....	279
Fotoğraf 293 Sıcaklık bölümü ve Halvet kısmı genel bakış.....	279
Fotoğraf 294 Sıcaklık ve Halvet bölümünün bir kısmı.....	280
Fotoğraf 295 Su deposunun dıştan yan yüzü.....	280
Fotoğraf 296 İç mekandaki kapılardan	281
Fotoğraf 297 Akköprü Genel Görünüş.....	281
Fotoğraf 298 Doğu Batı Doğrultusunda Uzanan Köprü Genel Görünüş.....	282
Fotoğraf 299 Günümüzde Köprü Üzerine Yerleştirilmiş Kitabenin Görünümü.....	282
Fotoğraf 300 Kesme Taş Örgülü Köprü Ayağının Görünümü.....	283
Fotoğraf 301 Yapıyı Sağlamlaştıran Ahşap Direklerin Görünümü.....	283
Fotoğraf 302 Kesme Taş Örgülü Köprü Kalıntısı.....	284
Fotoğraf 303 Kesme Taş – Tuğla Almaşık Duvar Tekniğinin Görüldüğü Kısım.....	284
Fotoğraf 304 11 30 cm x 126 cm Boyutlarındaki Kesme Taş Görünüm.....	285
Fotoğraf 305 12 35 cm x 23 cm Boyutlarındaki Tuğlanın Bulunduğu Kısım.....	285
Fotoğraf 306 Biga Çarşı Cami Şadırvanı.....	286
Fotoğraf 307 Şadırvanın Havuz Kısım1.....	286
Fotoğraf 308 Havuzun İçerisindeki Sebil.....	287
Fotoğraf 309 Musluk Etrafındaki Çokgen Geometrik Bezeme.....	287
Fotoğraf 310 Üst Kısımdaki Kemerli Bezemeli Alan.....	288
Fotoğraf 311 Kitabeli Yüzeylerden Biri.....	288
Fotoğraf 312 Şadırvanı Üst Örtüsünün İç Yüzeyindeki Güneş Sembolü.....	289
Fotoğraf 313 Lonca Çeşmesi Genel Görünüş.....	289
Fotoğraf 314 Çeşmede Bulunan Devşirme Malzeme Görünüm.....	290
Fotoğraf 315 Lale Motifi Görünüm.....	290
Fotoğraf 316 Çeşmenin Bezeli Yüzeyini İki Yandan Çevreleyen Ayaklardan Görünüm.....	291

Fotoğraf 308 Çeşmenin Dikdörtgen Yalağı Görünüm.....	291
Fotoğraf 309 Cengiz Topel Caddesi Çeşmesi.....	292
Fotoğraf 310 Karabiga Ulu Cami Çeşmesi Genel Görünüş.....	292
Fotoğraf 311 Çeşmenin Ön Yüzündeki Üç Silme Ayrıntı.....	293
Fotoğraf 312 Çeşmenin Depo Kısım Genel Görünüş.....	293
Fotoğraf 313 İhlamur Sokak Çeşmesi Genel Görünüş.....	294
Fotoğraf 314 Yalak Kısımını Taşıyan Sonradan Yapılmış Kısımın Genel Görünüş.....	294
Fotoğraf 315 Çeşmenin Alınlık Kısımındaki Silindirik Profilli Kısım Genel Görünüş....	295
Fotoğraf 316 Çeşmedeki Bezeme Bordürlerinin En Üst Kısımının Genel Görünüş.....	295
Fotoğraf 317 En Üstteki Kısımdaki Palmet Motifinden Ayrıntı.....	296
Fotoğraf 318 Çeşmedeki Vazo, Bitki ve Balıklı Bezemenin Bulunduğu Pano Genel Görünüş	296
Fotoğraf 319 Çeşmenin Süsleme Panosundaki Balık Motifi.....	297
Fotoğraf 320 Çeşmenin İki Yanında Bulunan Dikdörtgen Sütuncedeki Bezeme.....	297
Fotoğraf 321 Kırmızı Han Kitabesi.....	298
Fotoğraf 322 Biga Ulu Cami Haziresindeki Lahitteki Bezeme.....	298
Fotoğraf 323 Kilitbahir Havuzlar Mevkiindeki Çeşme.....	299
Fotoğraf 324 İhlamur Sokak Çeşmesinde Görülen Motife Benzer Bir Bezemeye Sahip Mezar Taşı.....	299
Fotoğraf 325 Cevri Kalfa Çeşmesi.....	300
Fotoğraf 326 Cevri Kalfa Çeşmesi Ayrıntı.....	300
Fotoğraf 327 Tire Yeni Cami Şadırvanı(Gül Geyik'ten).....	301

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1 Biga Ulu Cami Plan Krokisi.....	302
Çizim 2 Bademlik Cami Plan Krokisi.....	303
Çizim 3 Çarşı Cami Planı (İsmail Erten’den).....	304
Çizim 4 Çarşı Cami Planı (İsmail Erten’den).....	304
Çizim 5 Kurşunlu Cami Planı (Yavuz Polat’tan).....	305
Çizim 6 Gümüşçay Cami Planı(Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden).....	306
Çizim 7 Aşağıdemirci Köyü Cami Plan Krokisi.....	307
Çizim 8 Bakacak Köyü Cami Plan.....	308
Çizim 9 Bezirgânlar Köyü Cami Plan Krokisi.....	309
Çizim 10 Eskibalıklı Köyü Cami Plan Krokisi.....	310
Çizim 11 Hisarlı Köyü Cami Plan Krokisi.....	311
Çizim 12 Karaağaç. Köyü Cami Plan Krokisi	312
Çizim 13 Kazmalı Köyü Cami Plan Krokisi.....	313
Çizim 14 Kemer Köyü Cami Plan Krokisi.....	314
Çizim 15 Savaştepe Köyü Cami Plan Krokisi.....	315
Çizim 16 Yenimahalle Köyü Cami Plan Krokisi	316
Çizim 17 Çukur (Eski)Hamam Planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden)	317
Çizim 18 Akköprü Planı (Erkan Atak’tan).....	318
Çizim 19 Çarşı Cami Şadırvanı (İsmail Erten’den)	319
Çizim 20 Cengiz Topel Caddesi Çeşmesi Plan, Kesit ve Cephe Çizimleri.....	320
Çizim 21 İhlamur Sokak Çeşmesi (Ayşe Çaylak’tan).....	321

GİRİŞ

1. 1. Konunun Tanımı, Amacı Ve Önemi

“Biga İlçesi Osmanlı Dönemi Yapıları” adlı bu yüksek lisans tezinin konusu, Çanakkale ilinin Biga İlçe sınırları içerisinde yer alan cami, hamam, köprü, şadırvan ve çeşme, han, okul yapıları kapsamaktadır. 14. yüzyılın başında Osmanlı Devleti yönetimi altına giren Biga’daki 1428- 1911 yılları arasında inşa edilmiş yapıların özellikle mimarlık ve sanat değerlerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Araştırmamızın konusu Çanakkale’nin Biga İlçesi, kasaba ve köylerinde inşa edilen yapıları ele alır.

Çanakkale ili ve ilçeleri üzerine detaylı araştırmalar yapılmış olmasına rağmen Biga’da bulunan bu dönem eserlerine pek değinilmemiştir. Konuyu seçmemizin amacı bugüne kadar bütüncül bir yaklaşımla ele alınmamış Biga’daki Osmanlı eserlerini tam ve eksiksiz belgelemektir. Tez konumuz dâhilindeki eserler incelenerek, bu güne kadar bilinmeyen Osmanlı Dönemi eseri değerlendirilerek mimari özellikleri belirlenmiştir. Biga Ulu Cami, Çarşı Cami, Bademlik Cami, Kurşunlu Camii dışında daha önce çalışılmamış, Osmanlı’dan günümüze ulaşmış yapıların tespiti, anlatımı gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu amaçla Biga ve köylerindeki Osmanlı dönemi yapıları araştırılmış, tespit edilmiş, gruplandırılıp, mimari anlatımları yapılmıştır. Bunun yanında tez kapsamında incelenen eserler aynı dönemlerde başka il ve ilçelerde bulunan ve hakkında yayınlar hazırlanan yapılarla da karşılaştırılmıştır.

Çalışmamız; farklı yapı tiplerini bir arada ele alıp incelemektedir. Osmanlı devri mimari anlayışını, son dönem mimarisine kadar olan değişim ve çeşitlenişini bir ilçe çerçevesinde irdelenmektedir. Böylece, Biga’daki Osmanlı devri yapılarının hem bölgesel, hem de dönemsel bir değerlendirmesinin yapılmaya çalışılmıştır. Doğa şartları ve insan tahribatı sonucu değişen ya da yok olan mimari eserleri Biga ilçesi ve ilçe

merkezine bağı köy ve belediyeler kapsamında belirlenip araştırılması ve var olduklarına dair bir kanıtı belirlemek amaçlarımızdan birisidir.

Cami, hamam, köprü, şadırvan, çeşme, han, okul binası ve günümüze ulaşmamış yapılar tezimizin kataloguna dâhil edilmiştir. Biga ilçe merkezinde yer alan konaklar tezimize dâhil edilmemiştir. Tez kapsamı içerisinde incelenip metin olarak yazılan yapılar; 16 cami, 1 hamam, 1 köprü, 4 çeşme 1 şadırvan ve kaynaklarda adı geçip günümüze ulaşmamış 5 okul binası, 2 han, 10 mescit, 2 medrese, 3 cami, 2 muallimhaneler ve 1 zaviye'dir. Tez içerisinde sunulan yapılara dair bazı kaynaklarda bilgi olsa da var olan bilgiler sınırlıdır. Yapıların plan tipleri, malzemeleri, mimari özellikleri, süslemeleri ve tarihleri belirlenmeye çalışılmış ve bölge içerisinde Osmanlı Döneminde Biga'nın önemi vurgulanmak istenilmiştir.

1.2. Araştırma Yöntemi

Tezimiz Çanakkale'nin en büyük ilçelerinden biri olan Biga'da bulunan cami, hamam, han, köprü, şadırvan, çeşme, zaviye, mescit, muallimhaneler belgelenmiştir. Çalışmada 47 adet yapı kataloga dâhil edilmiştir.

Tezin çalışmasına önce kaynak taraması yapılarak başlanılmıştır. Konumuzla doğrudan veya dolaylı olarak alakalı olan yayınlar belirlenmiş ve bunlar irdelenerek çalışma içerisine dâhil edilmiştir. Kütüphane taramasının yanında Osmanlı Döneminde inşa edilmiş yapıların tarihi kaydı, vakıf kaydı ve belgelerine ulaşmak adına İstanbul Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivleri, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivlerinde araştırma yapılarak gerekli bilgiler elde edilmiştir.

Araştırmamızın ikinci aşamasını ise arazi çalışmaları oluşturmaktadır. Biga İlçe merkezi ve köylerinde arazi çalışması yapılmış ve Osmanlı dönemine ait cami, çeşme, şadırvan, han, hamam, köprü gibi yapıların tespiti yapılmıştır. Günümüze ulaşmış yapıların detaylı ölçüleri alınmış, planları çizilmiş, fotoğrafları çekilerek tanımlamaları

yapılmıştır. Yapıların çizimleri autocad programıyla çizilmiş, günümüzde sonradan eklenmiş kısımlar plana dâhil edilmemiştir. Yapıların tanımlanmasında belirli bir düzen oluşturulmuş ve takip edilmiştir. Bu tanımlamalar genelde bir sıralama takip edilerek teze yerleştirilen fotoğraf ile desteklenmiştir.

Tespiti yapılan ardından edinilen kaynaklarla desteklenerek tanımlaması yapılan yapıların oluşturduğu tezimin metin kısmı bölümlerden oluşmaktadır. Anlatımı kolaylaştırmak adına yapılan bu bölümler 6 adettir. İlk bölüm “İçindekiler”, “Özet”, “Giriş”, “Fotoğraf ve Çizim Listeleri”nden oluşmaktadır. Bu kısımda tezin tanımı, amacı, kapsamı ve önemi belirtilip araştırmanın yöntemi ve ilgili kaynaklara değinilmiş, tezimizde faydalandığımız mevcut kaynakların tanıtımı yapılmıştır. Metinlerin anlatımını destekleyen çizim ve fotoğrafların isimleri bir liste halinde sunulmuştur. Tez konumuz ve yazımına dair verilen ön bilgiden sonra yapıların bulunduğu ilçe olan Biga’nın tarihi bilgisinin anlatıldığı “ Biga’nın Tarihi” başlığı adı altında toplanan kısım tezimizin ikinci bölümünü oluşturur. Bu kısımda Biga’nın kuruluşundan günümüze kadar tarihi bilgileri çeşitli kaynaklardan yararlanılarak anlatılmıştır. Üçüncü bölüm ise “Katalog “ kısmıdır. Tez kapsamında incelenen yapılar ilk önce mimari bakımdan gruplandırılmıştır. Ve böylelikle Katalog başlığının alt başlığı olarak “Cami”, “Hamam”, “Köprü”, “Şadırvan ve Çeşmeler”şeklinde başlıklar açılmıştır Bunun yanında “Kaynaklarda Adı Geçen Günümüze Ulaşmamış Yapılar” başlığı açılıp bu başlıkta incelenen kaynaklarda adı geçen günümüze ulaşmamış farklı tipte yapılar bu başlığın altında anlatılmıştır. Katalog içerisindeki yapılar, yeri ve konumu, varsa kitabesi yoluyla tarihi ve banisine ilişkin bilgiler, arşiv kayıtlarından elde edilen bilgiler ile anlatılmıştır Ayrıca yapıların günümüzdeki durumundan yola çıkılarak plan, süsleme, malzeme ve teknik özellikleri belirlenerek metinler hazırlanmıştır. Günümüze ulaşmış yapıların bazılarında kitabe bulunmamaktadır. Tarih ve bani bilgisi olmayan yapılar; benzer örneklerden, arşivlerden elde edilen belgelerden ve yazılı kaynaklardan yararlanılarak tarihlendirilmeye çalışılmıştır. Yapıların anlatımı dipnotlarla gösterilen kaynaklarla desteklenmiştir. Yapıların bir kısmı ise tarihlendirmeyi sağlayacak belirleyiciler olamaması nedeniyle tarihlendirilememiştir. Dördüncü bölüm ise “Karşılaştırma ve Değerlendirme” başlıklarından oluşmaktadır. “ Karşılaştırma Ve Değerlendirme ” başlığı incelenen yapıların çeşitliğinden dolayı alt başlıklara bölünmüştür. Tez kapsamında incelenen Cami,

Hamam, Köprü, Şadırvan ve Çeşmeler ve Günümüze Ulaşmamış Yapılar kendi mimari tiplerine uygun olarak alt başlıklar altında incelenmiştir. 16 adet cami “Camiler “ başlığı içerisinde mimari, teknik, süsleme, malzeme özelliklerine göre anlatılarak cami mimarisindeki yeri ve önemleri belirtilmiş, kendi aralarında karşılaştırılmıştır. Bölge ve çevrede bulunan benzer yapılarla benzetmeler bulunmaya çalışılmış varsa dönem özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. “Hamam” başlığı adı altında Biga’da Osmanlı Döneminden günümüze ayakta kalmış tek hamam özelliği taşıyan Çukur Hamam mimari, teknik, malzeme ve süsleme özellikleriyle anlatılarak dönemsel ve bölgesel özellikleri gösterip göstermediğine dair bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yine bu başlık adı altında hamam mimarisine dair kısa bir bilgi verilmiştir. Üçüncü bir alt başlık “Köprü”dür. Köprü mimarisine değinildikten sonra Akköprü mimari, teknik özelliklerine göre tanımlanarak benzer örnekler ile mimari ve teknik özellikleri bakımından karşılaştırılmıştır.” Çeşme ve Şadırvan” başlığında çeşme ve şadırvan tanımları yapılmış, Biga’da bulunan çeşme ve şadırvan mimari, teknik, malzeme ve süsleme özellikleri tanımlanarak anlatılmış, kendi aralarında ve benzer örneklerle karşılaştırmaları yapılmıştır. Yapıların değerlendirilip karşılaştırma örnekleriyle anlatımından sonra tezimizin beşinci bölümü olan “Sonuç” kısmına gelinir. Sonuç kısmında ise Biga’daki Osmanlı Dönemi yapılarına dair yapılan tespitler, yapılarda uygulanan onarımlar ve yapıların günümüzdeki durumlarını belirtilmiştir. Bölgesel bir mimari üslup varsa bunun tespiti ve anlatımı yapılmıştır.

Çalışmamızın oluşturulmasında faydalanan kaynakların bilgileri belli bir kural çerçevesinde “Kaynaklar” başlığı altında topluca belirtilmiştir. Kaynaklar kısmı tezimizin altıncı bölümünü oluşturmaktadır. Yapıların tanımlanması yapılan metinlerde, metinleri destekleyen fotoğraf, çalışmanın sonunda “Fotoğraflar” başlığıyla sıralı bir şekilde bir arada verilmiştir. Yine yapıların mimari özellikleri yansıtmakta kullanılan mimari plan ve çizimler “Çizimler” başlığıyla numaralandırılarak sıralanmıştır. Çalışmadaki çizimler bütün mimari detaylara sahip olmadığından “Plan- Krokisi” şeklinde sunulmuştur.

1.3 Kaynak ve Yayınlar

Çanakkale il merkezi ve ilçelerine dair sınırlı sayıda tez, yazılı kaynak bulunmaktadır. Araştırmacılar özellikle Çanakkale merkezde bulunan antik dönemden günümüze kadar

birçok devrin mimari özelliklerini yansıtan yapılara dair çalışmalar yapmış, yapı tespitlerinde bulunmuştur. Söz konusu olan tezimizin çalışma alanı olan Biga konusunda az sayıda kaynak mevcuttur. Biga'nın tarihine yönelik küçük çapta çalışmalar, tezler olmasına rağmen Biga ilçe merkezinde bulunan yapılar konusunda tez bulunmamaktadır.

Tezimizi oluştururken önce Biga'nın tarihine yönelik kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Antik dönemden günümüze kadar geçen süreçte Biga'nın yeri ve tarihsel süreçteki konumuna dair bilgiler elde edilmiştir. Bu bilgileri seyyahlardan, ansiklopedilerden, tarihi kitaplardan, tezlerden elde edilmiştir. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi¹'nde Çanakkale ve ilçeleri hakkında verdiği detaylı bilgilerden faydalanılmıştır. Mevlana Mehmet Neşri'nin "Cihannüma"² adlı eserinde Biga'nın Osmanlıların eline geçişine dair bilgiler mevcuttur. E.Raczynski, "1814 de İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat"³ adlı eserinde Çanakkale ve Gelibolu'yu anlatmaktadır. Feridun Emecen İslam Ansiklopedisindeki "Biga" maddesinde⁴ Biga'nın tarihi konusunda bilgi vermektedir. Milli Eğitim Bakanlığının İslam Ansiklopedisinde Besim Darkot Biga Maddesinde⁵ İlçenin tarihine ışık tutmaya çalışmıştır. Biga'da yerel bir çalışma olarak Engin Gürsu'nun araştırmaları sonucu oluşturduğu "Biga- Pegai"⁶ adlı kitap Biga'nın tarihi bilgisinin yanında antik dönemden günümüze kadar önemli mimarisi yapılara dair kısa bilgiler vermektedir. Mustafa Kaya'nın "Biga İlçemizi Tanıyalım"⁷ adlı eseri de ilçedeki tarihi yapıtlar hakkında genel bilgi vermektedir. Çanakkale İl Yıllığı'nda kent merkezi ve ilçeleri hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. İlçenin Osmanlı Dönemine dair bilgi veren en kapsamlı çalışma Hüsnü Demircan'ın "Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi"⁸ adlı doktora tezidir. Biga ilçesindeki yapılar konusunda fikir almak adına Ramazan Eren'in "Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri"⁹ adlı kitabı başvurul

¹Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin *Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Topkapı Sarayı Bağdat 307 Yazmasının Transkripsiyonu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2001 s.153

² Mevlana Mehmet Neşri (Çev. Necdet Öztürk), *Cihannüma*, Çamlıca Basım Yayınları, İstanbul,2008.

³ E.Raczynski. "1814'de İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat" Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi No: 150 İstanbul,1980.

⁴ Feridun Emecen. " Biga", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6,Türkiye Diyanet Vakfı,1992.

⁵ Besim Darkot. "Biga" Maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, cilt 2, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Eskişehir, Etem A.ş. 2001, , 5. baskı, s.603

⁶ Engin Gürsu, *Biga, Pegai*, Doğu gazetecilik yayıncılık matbaa ltd şti, Biga 2001

⁷ Mustafa Kaya. *Biga İlçemizi Tanıyalım*, İstanbul,1984.

⁸ Hüsnü Demircan. Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2000

⁹ Ramazan Eren. *Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri*, Çanakkale,1990.

kaynaklar arasındadır. Yavuz Polat'ın "Çanakkale ve İlçelerindeki Osmanlı Dönemi Cami Mimarisi"¹⁰ adlı yüksek lisans tezi ilçede bulunan yapıların birkaçına dair bilgi sunmaktadır. Bunun yanında Biga'daki yapılar ile Çanakkale'de bulunan yapıların karşılaştırılmasında faydalı bir kaynaktır. Osman Ülkü'nün "Gelibolu'da Bulunan Türk Devri Mimari Eserleri"¹¹ adlı yüksek lisans tezi ise Biga ile yakın tarihlerde Osmanlı'nın eline geçmiş Gelibolu'daki yapıları anlatarak Biga'daki yapılarla benzer ve farklı yönleri bulmak, bölgesel bir mimari üslubun olup olmadığına dair görüş bildirmemizde kaynaklık sağlamıştır. Bu bölgedeki eserlerle ilgili en geniş ve kapsamlı bilgiler Ekrem Hakkı Ayverdi'nin kitaplarında yer almaktadır. Özellikle de Ekrem Hakkı Ayverdi "Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri"¹² adlı eserinde Çanakkale ve Biga'da bulunan mimari eserler hakkında önemli bilgiler vermektedir. Göz atılan kaynaklarda bölgedeki cami mimarisinin yanında çeşmeler konusunda da tezimizde faydalandığımız bir kaynak mevcuttur. Ayşe Çaylak'ın "Çanakkale Çeşmeleri"¹³ Biga'da bulunan ve tezimiz kapsamı içine aldığımız üç çeşme hakkında en ayrıntılı ve doğru bilgiyi sunmaktadır. Çeşme ve şadırvan mimarisi konusunda da birçok kaynaktan faydalanılmış, Osmanlı Devri çeşme ve şadırvan mimarisindeki üslup anlaşılmaya çalışılmıştır. Öncelikle çeşme ve şadırvan ne demek bu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunu yaparken Semavi Eyice'nin Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde "Çeşme" maddesi¹⁴, Celal Esat Arseven'in Sanat Ansiklopedisinde "Çeşme" maddesinden¹⁵ faydalanılmıştır. Biga İlçe Merkezinde yer alan şadırvan üzerine bir metin hazırlanırken şadırvanlar konusunda yazılan teziler incelenmiş, araştırmacıların şadırvan mimarisine dair yazdığı kitaplardan faydalanılmıştır. Ebru Yumuştutan¹⁶, Gül Geyik¹⁷, Nil Yaprak¹⁸ın yaptıkları tezler Çanakkale'ye komşu

¹⁰Yavuz Polat. Çanakkale Ve İlçelerindeki Osmanlı Dönemi Cami Mimarisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum 2002

¹¹ Osman Ülkü. Gelibolu'da Bulunan Türk Devri Mimari Eserleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1998, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.

¹² Ekrem Hakkı Ayverdi. *Osmanlı mimarisinde Fatih devri*, Cilt. III, İstanbul, 1973

¹³ Ayşe Çaylak. Çanakkale Çeşmeleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimsel Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara, 1997.

¹⁴ Semavi Eyice, "Çeşme Maddesi", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt 8, İstanbul, 1993, s.277.

¹⁵ Celal Esat Arseven, "Çeşme" Maddesi, *Sanat Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul, 1983, s.389; Yılmaz Önge, *Türk Mimarisinde Selçuklu Ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.

¹⁶ Ebru Yumuştutan. 14–16. Yüzyıllar Arası Bursa Şadırvanlarından Bazı Örnekler (Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Ankara, 1999

¹⁷ Gül Geyik. İzmir Su Yapıları (Çeşme Sebil, Şadırvan) , (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum, 2007.

¹⁸ Nil Yaprak. Tarihi Kent Merkezlerindeki Su Yapılarının Koruma Problemleri İzmir Kemeraltı

illerdeki şadırvan mimarisi konusunda bilgi vermiştir. Biga'ya bağlı Karabiga Beldesinde bulunan Han konusunda ise Abdülhamit Tüfekçioğlu'nun “ Bursa- Çanakkale Yolu Üzerindeki Köprüler ve Hanlar¹⁹” çalışması şuan ayakta olmayan yapıya dair yönlendirici ve bilgilendirici bir kaynak olmuştur. Ayrıca yine aynı kaynak tezimiz kapsamında anlattığımız erken dönem Osmanlı köprülerinden biri olan Akköprü hakkında bilgi vermektedir. Erkan Atak'ın “Erken Osmanlı Köprüleri²⁰” çalışmasında Akköprü en ince ayrıntısına kadar anlatılmıştır. Köprüler konusunda birçok önemli çalışmalar vardır. Cevdet Çulpan'ın “Türk Tas Köprüleri Ortaçağdan Osmanlı Sonuna Kadar²¹” adlı kitabında köprüleri Artuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı köprüleri olarak gruplandırarak anlatmıştır. Gülgün Tunç'un Karayolları Genel Müdürlüğü'nün desteğiyle hazırladığı “Taş Köprülerimiz²²” adlı kitabında Türkiye'de bulunan köprüler alfabetik olarak, köprülere dair geniş bilgi vermeden bir anlatım düzeni göstermektedir. Köprüleri uzunluklarına göre tiplere ayırmıştır. İlçede bulunan günümüze ulaşmış tek hamam özelliğini taşıyan Çukur Hamam'a dair bir kaynak yoktur. Hamamın mimari tanımlanması ve plan tipinin belirtilmesi için hamam mimarisi konusunda yapılan çalışmalara göz atılmıştır. Birsan Erat'ın “Anadolu'da XIV. Yy Türk Hamam Mimarisi²³” adlı Doktora Tezi, Yılmaz Önge'nin “XII-XIII. Yüzyıl Anadolu Türk Hamamları²⁴” adlı çalışması, Kemal Ahmet Aru'nun “Türk Hamamları Etüdü²⁵” adlı eseri hamam mimarisi konusunda başvurduğumuz başlıca kaynaklardır. Semavi Eyice'nin “İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme²⁶” makalesinden hamamların mimari bölümleri konusunda bilgiler edinilmiş, Elif Şehitoğlu'nun “Bursa Hamamları²⁷” adlı

Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı, İzmir,2009

¹⁹ Abdülhamit Tüfekçioğlu. “ Bursa- Çanakkale Yolu Üzerindeki Köprüler ve Hanlar”, *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney'e armağan*, 10-13Ekim 2001. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, 2002.

²⁰ Erkan Atak. Erken Osmanlı Köprüleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Çanakkale,2008.

²¹ Cevdet Çulpan. *Türk Taş Köprüleri –Ortaçağdan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar-*,T.T.K. Basımevi, II. Baskı, Ankara,2002.

²² Gülgün Tunç. *Taş Köprülerimiz*, Karayolları Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara,1978.

²³ Birsan Erat. Anadolu'da XIV. Yy Türk Hamam Mimarisi (Doktora Tezi), I.Cilt, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü., Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 1997

²⁴ Yılmaz Önge *XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1995.

²⁵ Kemal Ahmet Aru. “*Türk Hamamları Etüdü*” İstanbul,1949.

²⁶ Semavi Eyice. “*İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme*”, T.D.Sayı: XI, İstanbul, 1960,

²⁷ Elif Şehitoğlu. “*Bursa Hamamları*” Tarih vakfı, Graphis Matbaa Sanayi ve Tic Ltd.Şti, Yılı: 2008.

alışmasından hem hamam mimarisi konusunda hem de yapıımızla benzer örnekleri teşhis etme konusunda kaynaklık etmiştir.

Zikredilen kaynaklar dışında metin içerisinde kullandığımız kaynaklarda mevcuttur. Bunlar tezimizin içerisinde metin kısmında dipnot ve kaynaklar başlığı altına ayrıntılı olarak verilmiştir.

2. BİGA'NIN TARİHİ

Çanakkale ilinin en büyük ilçelerinden biri olan Biga, kendi adı ile adlandırılan Biga yarımadası üzerinde kurulmuştur. İlçenin Doğusunda Balıkesir'in Gönen ilçesi, Batısında Çanakkale İlinin Lâpseki İlçesi, Güneyinde Çanakkale İlinin Çan ve Yenice İlçeleri, Kuzeyinde ise Marmara Denizi bulunmaktadır²⁸. Biga, Marmara denizine dökülen Kocabaş Çayı üzerinde, Ballıkaya tepesi eteklerinde denizden düz hatla 18 km iskelesi olan Karabiga' dan 24 km uzaklıkta yer alır²⁹.

Biga adı Pegae veya Pegai kelimesinden geldiği³⁰ düşünülmektedir. Bu kelime kaynak veya memba anlamına gelmektedir³¹. Pegae veya Pegai adına ancak Ortaçağ Bizans ve Haçlı kaynaklarında rastlanır. Anna Comnenus buradan Pigas şeklinde bahseder. Haçlı kaynaklarında ise Spiga adıyla da anılır³². Antik dönemde Priapos'un bulunduğu yerin Biga olduğu görüşü söz konusudur. Bugün Biga ve Karabiga adı altında iki Biga bulunmaktadır. 1850'lerde bu bölgeyi dolaşan Mordmann, antik Priapos³³ un Ortaçağlardaki Pegae ile aynı yer olduğunu ve buranın da Karabiga' ya isabet ettiğini belirtir³⁴. Biga, bulunduğu yerin yani yukarı Kocabaş Çayının dar bir boğazı andırması sebebiyle Boğaz şehir³⁵ olarak da anılıyordu. Mordtmann da buraya halk arasında Boğazşehir adının verildiğini yazar³⁶.

²⁸ Engin Gürsu, *Biga, Pegai*, Doğu Gazetecilik Yayıncılık Matbaa Ltd Şti, Biga, s.11.

²⁹ Feridun Emecen."Biga ", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 6,1992, s. 136

³⁰ Bilge Umar. *Türkiye' deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1993,s.165.

³¹ Hüsnü Demircan. Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2000,s.1

³² Feridun Emecen, Age. s. 136.

³³ Strabon kentin bazılarına göre Abydos(nara burnu) ve Prokonnessos'u (Balıkesir Marmara adası) kolonize etmiş olan Miletoslular tarafından bazılarına göre ise Kyzikoslular tarafından kurulmuştur. Kent M.Ö 7 yy' da kurulmuştur. Bknz. Strabon.(Çev. Adnan Pekman) *Geographica, Antik Anadolu Coğrafyası*, Vol:12.13.14, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul,1999.s.81

³⁴ Feridun Emecen, Biga.... s.136.

³⁵ "Çanakkale " Maddesi, *Yurt Ansiklopedisi*, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, Cilt 3 1982,s. 1857

³⁶ Feridun Emecen, Biga İslam..., s. 136

Engin Gürsu Pegai-Biga³⁷ adlı kitapta Arkeolog Selahattin Kandemir'in Truva harabeleri adlı eserlerinde XII. yüzyılda yaşamış Bizans tarihçisi Anna Komnenos'a dayanarak Biga'nın Truva kralı Ancomenen tarafından İ.Ö. 2000–1900 yılları arasında bir koloni kenti olarak kurulduğunu yazdığını belirtmektedir. Bu kaynak dışında antik dönemde Biga'nın kuruluş ve tarihine dair bir başka bilgi yoktur.

İ.Ö. 560–546 yılları arasında Lidya Kralı bulunan Krezus zamanında Biga ve çevresi Lidya krallığının yönetimine girmiştir. Lidya Kralı Krezus'u Pers Kralı Kiros'un İ.Ö. 546 yılında yenilgiye uğratmasıyla da Lidya Krallığı'na ait topraklar, bu arada Biga yöresi de İ.Ö. 546–334 tarihleri arasında Persler'in yönetimine girmiştir³⁸.

Biga; İ.Ö. 334 yılında Makedonya Kralı Büyük İskender ile Pers Kralı Dareios arasında yapılan Granikos savaşını Büyük İskender'in kazanması üzerine Makedonya İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Dünya tarihinde önemli bir yere sahip olan bu savaş. Kocabaş çayı (Biga çayı) kıyısında Biga yakınında Çınarköprü köyünün kuzeyinde olmuştur.

Biga'nın Makedonya İmparatorluğuna dâhil olmasından sonra İskender' in kumandalarından Lysimakos' un nüfuzu altına giren bölge³⁹, İ.Ö. 241 yılında, Bergama Krallığı'na bağlanmıştır. İ.Ö. 133 yılında ölen Bergama Kralı III. Attalos topraklarını Roma'ya bırakmış, dolayısıyla da Biga yöresine de Romalılar egemen olmuştur. Roma İmparatorluğunun İkiye bölünmesinden sonra bölge Bizans İmparatorluğunun yönetimine girmiştir.

13 Nisan 1204 tarihinde Bizans'ın başkenti İstanbul'un Latinlerce fethedilmesinden sonra Biga yöresi de Latinlerin eline geçer⁴⁰. 1205 tarihinde patlak veren isyan

³⁷Engin Gürsu. *Biga, Pegai*.... s.29

³⁸ Biga'nın kuruluşu...<http://pegaibiga.blogspot.com/2008/02/bigann-kuruluu-ve-tarihsel-sreci.html> (2009)

³⁹ Feridun Emecen, "Biga.Maddesi".. s.136

⁴⁰ Engin Gürsu.*Biga*...,s.29.

sonucunda, Latinler tam bir yıl sonra Anadolu topraklarından çıkarılır. 5 Kasım 1206 yılında ise Plantze’li Petros şehri yeniden kuşatır ve ele geçirir ⁴¹. Böylelikle Biga şehri Latinlerin ellerinde kalır. Daha sonra Bizans, Latinleri buradan çıkarmış ve yöreye tekrar hâkim olmuştur⁴².

Biga’nın İstanbul’a yoğun bir nüfusun bulunduğu başkente bu derece yakın oluşu, ulaşımın deniz ulaşımının uygun olduğundan dolayı kolay oluşu ve çok güzel bir doğal yapıya sahip olması nedeniyle Bizans İmparatorları bu bölgeyi dinlenme yeri olarak da değerlendirmiştir⁴³. Bunun yanında Roma imparatorluğundan miras kalan denizcilik özelliğini yitirmeyen Bizans, liman şehirlerine önem vermektedir. Bu açıdan Biga önemli bir yerdir. Pachymeres’in verdiği bilgilere göre de Biga böyle muhkem bir kaleye sahipti. Bizans imparatoru Mihail hastalığından dolayı Biga’da ikamet ediyordu⁴⁴. Bazı kaynaklarda İmparatorun siyasi sebeplerden Biga’da bulunduğunu yazmaktadır. Batı Anadolu’ya musallat olan Türkmenlerin bölgeye akınlarını durdurmak ve bölgede hâkimiyeti yeniden kurmak isteyen imparator Manisa yakınlarında Gediz vadisinde ordugâh kurmuştur. Parayla tuttuğu Alanlar Türkmenlere karşı başarısız olmuştur. Nihayetinde Alanlar görevden aflarını isteyerek bölgeden ayrılmak istemişlerdir. IX. Mikhail daha fazla ücret vaadiyle onları bir üç ay kadar daha Anadolu’da tutabilmişse de bu sürenin sonunda Alanlar savaşmayı bırakmışlardı. Bu fırsatı kaçırmayan Türkler IX. Mikhail’ın sıkışıp kaldığı Manisa’yı ablukaya almışlar ve onu kaçmak zorunda bırakmışlardır. IX. Mikhail zor şartlarla Bergama’ya çekilmiş ve yolda Türkmenlerin baskını dolayısıyla askerlerinden bir hayli telefata vermişti. Onun bu hızlı kaışı bölge halkı arasında paniğe, göç hareketine neden olmuş ve Batı Anadolu halkından büyük kitleler Edremit, Lâpseki istikametine kaçmışlardı. Bergama’da da kendini güvende hissetmeyen IX. Mikhail güney Marmara sahilindeki pegai/Karabiga kentine çekilmiştir⁴⁵. Biga’da bulunan İmparatorun yanına Czykos(Edincik)’te bulunan Megas Doukas gelip, Onun huzuruna kabul edilmiştir. Böylelikle kutsal kralın bulunduğu kale kentin çok iyi tahkim edilmiş olduğunu öğrenmiştir.

⁴¹ Işın Demirkent. *Niketas Khoniates’in Historiası (1195–1206) İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, Dünya Kitapları, İstanbul, 2004, s.230.

⁴² Engin Gürsu, “Biga...”, s.29

⁴³ Hüsnü Demircan, *Klasik...* s. 8.

⁴⁴ Hüsnü Demircan, “Klasik...”, s.11.

⁴⁵ Mustafa Daş. *Bizans’ın Düşüşü*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2000, s.124-125.

10. yüzyıldan sonra Avrupa’da ticaretin gelişmesiyle tüccarlar, ticaret yapabilecekleri böyle güvenli yerleri tercih etmişlerdir⁴⁶. Bu sebepten Biga önemli bir ticaret merkezi olmuştur. 12. yüzyılın sonunda Cenovalıların ve Venediklilerin Bizans senetleriyle (belgeleriyle) bulundukları ticaret destek noktası burasıydı. 13. yüzyılın ikinci yarısında bu şehir, Frenk işgalinden sonra Monemwasia’dan göç eden Yunan tüccarlara teslim edildi ve onların sayesinde bu göçte İmparator IX. Michael tarafından ödünç verilen ve daha sonra defalarca yeniden yenilenen, özellikle Bizans İmparatorluğu’nun son dönemlerinde ticaret hayatında olumlu bir konuma sahip olan gümrük imtiyazları oluşturulmuştur⁴⁷. Ayrıca XII. ve XIV. yüzyıllarda buralarda Venedik ticaret kolonilerinin varlığı hakkında çeşitli kaynaklarda bilgi mevcuttur⁴⁸.

XIV. yüzyılda iyice güçten düşen Bizans İmparatorluğu Anadolu akınlarında bulan ve kendilerine beylikler kuran Türkler’e karşı Avrupa’dan paralı askerler getirtmiştir. Eylül 1302’de Roger de Flor’un komutasında Doğu İspanya’nın Katalanya eyaletinden geldikleri için kendilerine Katalanlar denen askerlerden oluşan yaklaşık 8.000 kişilik bir müttefik filosu Türkler’e karşı mücadelede kullanılmıştır. 14.yüzyıl başlarında Bizans imparatoru II. Andronikos Paleologos Katanları Biga’ya yerleştirmiştir⁴⁹. Fakat bir süre sonra Katanlar imparatoru dinlemeyerek bölgeyi kendileri yönetmeye başlamışlardır. Katanlar da komutanlarının Edirne’de öldürülmesi üzerine ellerindeki tüm bölgeleri yağma etmiş artık Anadolu’da yağmalanacak bir şey kalmayınca da hepsi Gelibolu’ya geçmiş fakat Biga’yı muhafaza etmeye devam etmişlerdir⁵⁰.

⁴⁶Hüsnü Demircan, Klasik... s. 6

⁴⁷ W.Müller Wiener. “ Pegai-Karabiga Eine Mittelalterliche Stadt” *Jale İnan Armağanı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1989, s.170

⁴⁸ Hüsnü Demircan Klasik ... s.7

⁴⁹ Hüsnü Demircan. Klasik.... s. 11

⁵⁰ Çanakkale 1967 İl Yıllığı, s.71

XIV. yüzyıl başında Bitinya bölgesi⁵¹ Osmanlılar tarafından tamamıyla fethedilmesine rağmen, Bizans ordusu, Biga ve Alaşehir dâhil olmak üzere kıyıdaki bazı hisarları ve yerleri muhafaza etmeyi başarmıştır⁵².

Katalanların Gelibolu'da bulundukları ve Bizans ile mücadele ettikleri yıllarda (1305–1310) Karesioğulları da Karabiga hariç Marmara 'nın güney sahillerine doğru yayılma fırsatı bulur. Sonraki dönemde, akınlarının sahilde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Öyle ki Osmanlıların 1326 yılında Bursa'yı başkent yaptıkları bir dönemde Karesioğlu Demirhan Bey, Karabiga'ya gelerek Çanakkale sahilindeki Bizans kasabalarına taarruz etmemek üzere Bizans İmparatoru III. Andronikos ile bir saldırmazlık anlaşması imzalamıştır(1328)⁵³.

Anadolu'da akınlara devam eden Türk Beyliklerinden Osmanlılar 1326 yılında Bursa'yı Bizanslıların elinden almıştır. Bursa'nın fethedilmesiyle Bizans'ın başkentine daha bir yaklaşmış olan Osmanlılara en yakın komşu Karesioğulları olmuştur. Bursa'nın fethi Osmanlılara bir anlamda güneybatı Marmara sahillerinin yolunu açmıştır. Orhan Bey saltanatının ikinci devresinde Anadolu harekâtı ile komşu Türk beylikleri topraklarında bazı kazançlar elde etmeye çalışır⁵⁴. 1345 yılında Karesi Bey'in ölümü sırasında beyliğin başına Demirhan Bey geçmiş fakat kardeşi Dursun Bey ona muhalif olarak Orhan Bey'den yardım istemiş⁵⁵. Böylelikle Karasi Beyliği'ndeki taht mücadelesi Osmanlılar için kaçırılmaz bir fırsatı oluşturmuştur. Orhan Bey'in desteklediği Dursun Bey mücadele sırasında vefat edince Orhan Gazi bu beyliği ilhak ettiğini ilan eder. Ve böylece Karesibeyliğine ait topraklar Osmanlılara bağlanmış olur. Lakin Karesi Beyliği ile Bizans arasındaki anlaşma sebebiyle hala Bizansın elinde olan Güney Marmara

⁵¹ Bitinya Bölgesi; Küçük Asya'nın kuzeybatısında, kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Phrygia, Galatia, batısında Propontis, doğusunda Paflagonya ve Galatia'yla sınırlanmış, bugünkü Bursa, Kocaeli, Sakarya, Bilecik, İzmit, Düzce, Yalova, Bolu, Kastamonu, Bartın ve Zonguldak illerinin bulunduğu coğrafi alanın, antik çağ ve sonrasındaki adı olup MÖ 2.000 yılın ortalarında Trakya'dan göç eden Bittni adlı kavim tarafından işgal edilmiş ve MÖ 2. yüzyılda bir krallığa dönüşmüşse de, M.Ö 74 yılında Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bitinya> (07.03.2011)

⁵² Hüsnü Demircan. Klasik. s. 11

⁵³ Şenol Çelik, "Osmanlı Devletinin Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Çanakkale" *Çanakkale Tarihi* Cilt II, Değişim Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.629

⁵⁴ Şenol Çelik. "Osmanlı Devletinin...", s.629

⁵⁵ Hüsnü Demircan, Klasik... s.19

sahilindeki Biga (Karabiga) Osmanlının eline geçememiştir. Bu sebepten Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa⁵⁶,yı bu bölgeyi feth etmesi için görevlendirmiştir.

Enveri⁵⁷,nın kaydına göre Şehzade Süleyman Paşa Gelibolu'ya geçmeden önce 1353'te Biga ve yöresini almış, hatta Gelibolu'dan döndükten sonra Biga Civarında attan düşerek vefat etmiş ve Bolayır'a götürölüp oraya gömölümüştür.

Orhan Bey zamanında fethedilen şehir, üzerinde fazla durulmadığı için yeniden Katalanların eline geçmiştir⁵⁸.

Sırp Sındığı Savaşı'ndan önce Lala Şahin Paşa, büyük bir düşman ordusunun Edirne'ye yaklaşmakta olduğunu Bursa'da bulunan I. Murad'a bildirerek yardım istemiştir. Bunun üzerine I. Murat büyük bir kuvvetle yola çıkmış, ancak Rumeli'ye geçmeden önce Biga'nın alınması gerektiğine karar vermiştir. Bunun sebebini Hüsnü Demircan Klasik Biga Tarihi adlı tez de “*Edirne üzerine yürümüş olan büyük Sırp ordusunun burada durdurulmaması sonucu Edirne ve Gelibolu'nun tümü ile kaybedilmesini göze almış ancak bu ordunun Anadolu'ya geçişini engellemesini amaçlamış olması*”⁵⁹ “ olarak belirtmektedir. Böylelikle Biga 1364 tarihinde hem karadan ve hem de denizden kuşatılmış ve fethetmiştir. Biga'nın fethini Aşıkpaşazade⁶⁰ şöyle anlatır;

Bu Bâb Biga Ne Suretle Feth olundu, Onu Bildirir.

⁵⁶ Bir Osmanlı şehzadesi olan Süleyman Paşa, Orhan Gazi (1324– 1362)'nin büyük oğludur. Annesi Yarhisar tekfurunun kızı Nilüfer(Holofira) Hatun'dur. Süleyman Paşa'nın ilk defa Gerede'de yönetici olarak hizmete başladığı, İzmit, Göynük ve Mudurnu civarının kendisine tımar olarak verildiği bilinmektedir. O, gerek İzmit (1330) ve İzmit'in (1337) alınmasında gerekse Osmanlı Devletinin genişlemesinde önemli bir aşama olan Karesi Beyliğine ait toprakların (1345) ilhakında önemli etkinlikler göstermiştir. Karesi Sancak Beyliği görevinde de bulunan Süleyman Paşa, Edincik, Biga ve Lâpseki'yi bizzat kendisi fethetmiş; bu fetihler sonrasında da Bizans ve Balkanlardaki gelişmeleri yakından izlemeye başlamıştır. Bknz. Yrd. Doç. Dr. Salih Pay, “Rumeli Fatih Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa” *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, 2009 s. 279

⁵⁷ Enveri. “*Düsturname-i Enveri*” yay, İstanbul, M.H. Yınanç, 1928,s.82

⁵⁸ Engin Gürsu. *Biga, Pegai...* s.37

⁵⁹ Hüsnü Demircan. *Klasik Osmanlı...*, s. 37

⁶⁰ *Aşıkpaşazade Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul,1970,s.29.

Bir gün Murad Han Gazi işitti ki Sırp kâfirleri asker toplamışlar. Edirne'ye hücum etmek isterlermiş. Han dahi asker topladı. Yürüdü. Biga'nın karşısına geldi. Dedi ki: "Hey gaziler!"

Hele bu kâfirlerin yerini alalım. Allah izin verirse biz onlardan önce varalım". Gaziler kabul ettiler. Gelibolu'ya haber gönderdiler. "Orada ne kadar gemi varsa gönderin, gelsin. Aydıncık gemileri de gelsin" dediler. Elhâsıl hayli çok gemi geldi. Bu gemilere adamlar koydular. Karadan, denizden yürüyüş edip yağma olacaktır diye ilân ettiler. Hücum ettiler. Feth olundu. Kâfirlerin askerini kırdılar. Dışilerini ve oğlancıklarını esir ettiler. Gaziler çok doyumluk aldılar. Kiliselerini mescit yaptılar. Evlerinde Müslümanlar oturdular. Bu fethin tarihi hicretin 766 sında (milâdî: 28 Eylül 1364–17 Eylül 1365) vaki oldu. Bu halk hayli zaman orada durdu. Ahbaplıklar olundu. “

Bu feth edilen yer Günümüzde Karabiga olarak bilinen kasabadır. Şimdi ki Biga'nın kuruluşuna dair yine Aşıkpaşazade şöyle demektedir;

"... bir gece kafirler geldiler gene Biga'ya uğradılar, kafirler hayli bedbahtlıklar etdiler ve Biga'yı bozdular, geldiler şimdiki Biga'yı anın yerine koydular ..."

Böylelikle daha iç kısımlarda kurulan Biga 'nın limanı Karabiga olmuştur. Yeni kurulan bu yerleşim yeri sancak olarak adlandırılmıştır. Biga Osmanlı Devleti Mülki yönetiminde Padişah Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar kaza olarak yönetilmiştir. Biga önemli bir iskân merkezi ve idari bölge olma özelliğini kazandığı Osmanlı hâkimiyeti döneminde giderek gelişmeye başlamıştır. 1516' da Biga, Hacı Ahmed Halife, Akar, Debbağlar, Hacı Sadi, İbrahim Bey, İbrahim Çelebi, Kasab Hacı İvaz, Ballu ve Cami-i Kebir adlarını taşıyan dokuz mahalleden oluşan bir kasaba durumundadır ve tamamını Türkler' in teşkil ettiği nüfusu da ancak 1000' e ulaşmaktadır. Kasabanın en kalabalık iskân yerini Ballu, cami, Kasab Hacı İvaz adlı mahalleler oluşturmaktadır⁶¹. Biga kazası 10 mahalleyi içeren bir nef's'e (şehir merkezine) ve 74 karyeye sahiptir. Biga kazasında toplam hane sayısı 1401'dir. Kazada 202 tane mücerred mevcuttur. Biga kazasının nefsinde bulunan 10 mahallede 191 hane bulunmaktaydı. Biga Kazasına bağlı 74 karye de toplam 1028 hane ve 128 mücerred vardır⁶². Biga Sancağı II. Bâyezid (1481–1512) döneminde sürgün yeri olarak da kullanılmıştır. Hoca Sadeddin, Akkirman Kalesi'nin fethinden sonra buradan

⁶¹ Feridun Emecen. "Biga.... s.137

⁶² Hüsnü Demircan, Klasik Osmanlı..., s.69

sürülen bazı halkın Biga Sancağına getirilip yerleştirildiğini belirtmektedir. Buraya yapılan sürgünün temel nedeni ise Sancağın giderek azalan nüfusunu tekrar yükseltmektir⁶³. Söz konusu nüfus hareketleri neticesinde XVI. yüzyılın ilk yarısında Biga sancağının nüfusu 40, 45 bin civarındadır⁶⁴.

XVI. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu eyalet ve sancaklara ayrılır. Biga Sancağı Klasik dönemde Anadolu Beylerbeyliği ile Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaletine bağlıdır⁶⁵. İdari olarak doğudan ve güneybatıdan Hüdavendigar Sancağı, güneydoğu yönünde ise Karesi Sancağına komşu olmuştur. Cezayir'i Bahr-i Sefid⁶⁶ eyaleti içinde yer alan Biga Sancağı, XVI. yüzyılda Biga, Balya, Çan, Ezine, Lâpseki, Güğercinlik ve Çatalburgaz adlı yedi kazadan oluşuyordu⁶⁷. Bu dönemde Biga sancağı merkezi adını aldığı kaza olan Biga'dır. 1610' da yapılan bir avarız tahririne göre, mahalle sayısı değişmeyen şehrin nüfusunda muhtemelen bu dönemde bütün batı Anadolu' yu sarsan sosyal karışıklıkların bir sonucu olarak düşüş olmuştur. Ancak XVII. yüzyılın sonlarına doğru yeniden kalkındığı anlaşılan Biga' da mahalle sayısı ona yükselmiştir. Cami-i cedid ve Takyeci adlı yeni mahalleler kurulmuş; Debbağlar mahallesi yalnızca Kurşunlu adıyla anılmaya başlanmıştır. İbrahim Çelebi adlı mahalle ise ortadan kalkmış. Nüfus ise 1679' da 1000' i ancak geçerken 1696' da 1500' e ulaşmıştır. Ayrıca bu son tarihte daha önce görülmeyen gayri Müslim unsurların da burada yerleştiği ve sayılarının 150–160 hane kadar olduğu dikkati çekmiştir⁶⁸.

⁶³ Hüsnü Demircan", Klasik... s.47

⁶⁴ Nedim İpek. "Yakınçağda Çanakkale'ye Türk Göçleri." *Çanakkale Tarihi*, Cilt II, Değişim Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.1164

⁶⁵ Nedim İpek. Yakınçağda...s.1163

⁶⁶ Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarına yayılmış bulunan Osmanlı Devleti'nin Avrupa kıtasındaki parçası "Rumeli", Asya kıtasındaki de "Anadolu" adlarını taşır. Bunların her birisi, bir Beylerbeyi'nin idaresindedir. Hem Rumeli hem de Anadolu, "üç tuğlu pasalar"ın idaresinde eyaletlere ayrılmış, eyaletler de, iki tuğlu paşaların idaresinde, "liva" veya "sancak" adıyla bölünmüştür. Paşa makamının bulunduğu sancak, "Paşa Sancağı" adıyla anılmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlık döneminde; Barbaros Hayreddin Paşa'nın Osmanlı Devleti hizmetine girmesiyle (1533), evvelce Derya Beyliği seviyesine göre olan, Gelibolu Sancağı'nın çevresinin genişletilmesi icap etti. Anadolu Beylerbeyliği'nden Kocaeli, Sigla, Biga ve Rumeli Beylerbeyliği'nden Egriboz, Inebahti, Mezistre, Karlieli ve Midilli sancakları alınmak suretiyle yeni eyalet teskil edildi. İsmi de Kaptan Paşa (Cezayiri Bahr-i Sefid, Cezair) Eyaleti oldu. Bknz. Ayhan Afsin Ünal, "XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Cezayir-i Bahr-i Sefid (Akdeniz-Ege Adaları) Ya Da Kaptan Paşa Eyaleti" *Erciyes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 12, 2002, s. 251-261.

⁶⁷ Şenol Çelik Osmanlı..., s.634

⁶⁸ Feridun Emecen. Biga... s.137.

XVII. yüzyılın ortalarında şehre gelen Evliya Çelebi⁶⁹ seyahatname'sinde;
 “ Evvela çarsü içinde cami’i kurşun örtülü cema’at-i kesireye malik cami-i kadimdir.

Bunlardan ma’ada mahalle mescidleridir. Ve medrese-i Leysizade, amma darü’l- hadis darü’l kura-yı mahsusası yokdur. Ve cümle altı adet mekteb-i sıbyan-ı püseranları vardır ve cümle aded tekve-i Halveti ve Kadiri ve Bektaşîyan asitaneleri var.

Ve cümle... adet mükellef ü mükemmel mihman-saray-ı tüccaran-ı berr ü bihar hanları vardır.

Ve cümle... adet hamamları var amma Leysizade Efendi hamamı gayet hoş-hava ve kar-ı kadim hamam-ı rüşenadır kim cami’i kubbe-i nüh-tak-ı tumturak revaklarından bir katre arak damlamaz meşhur-ı afak hamam-ı tak –ı revakdır.” diyerek Biga’ nın alçak bir dağ eteğinde kurulduğunu etrafının bağlık ve bahçelik olduğunu, kurşun örtülü bir cami ile altı mektebinin ve içinde muhafızı olmayan metrük bir kalesinin bulunduğunu, ahalisini Türk ve Yörükler’ in teşkil ettiğini belirtir. Ayrıca Leyszade’ nin bir hamamı ve şehir dışında da ziyaretgâhının bulunduğunu yazar⁷⁰.

XVII. yüzyılın başlarında azalma eğilimde olan nüfus yüzyılın sonlarından itibaren tekrar artma eğilimine girdi. Kırım Savaşı’nın müteakip Kırım ve Kafkaslardan gelen göçmenlerin bir kısmı geçici olarak İstanbul’da barındırılmışlardı. İstanbul’da bulunan göçmenler göçmen idaresince veya kendi istekleri doğrultusunda deniz ve kara yolu ile Anadolu’ya sevk edilerek önceden inşa edilen meskenlere yerleştirilmekteydi. Göç kitlesel bir boyut kazanınca iskân yönetiminde değişikliğe gidilerek 1860 yılından itibaren göçmenlerin karma ve münferit bir tarzda Aydın, Saruhan, Menteşe, Bolu, Kastamonu, Ankara ve Biga gibi Ankara’nın batısında yerleştirilmesi yöntemi benimsenmiştir. Bu karar doğrultusunda Biga sancağı sınırları dâhilinde göçmenler iskân işlemi görmüştür⁷¹. Bu arada Biga Sancağının Cezayir-i Bahr-i Sefid (Gelibolu) eyaletine bağlılığı XIX. yüzyıl ortalarına kadar sürmüştür. Biga XVIII ve XIX. yüzyıllarda yavaş bir gelişme seyri takip eden eder. 1850 lerde gören Mordtmann burayı dağ eteğinde, görünüş itibariyle

⁶⁹ Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin *Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Topkapı Sarayı Bağdat 307 Yazmasının Transkripsiyonu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2001 s.153

⁷⁰ Feridun Emecen . Biga...s.137

⁷¹ Nedim İpek .”Yakınçağ...”, s.1163

fakir, evleri kerpiçten yapılmış, dar sokaklı, kalınmayacak derece kötü iki hanın bulunduğu bir yer olarak tarif eder⁷².1867'de Çanakkale (Kale-i Sultaniye), Cezayir-i Bahr-i Sefid ilinin merkezi yapılıncaya, Biga, bu defa kazaya dönüşmüştür.

1877 yılında Cezayir-i Bahri Sefid Vilayet merkezi Rodos'a taşınınca, Biga eski topraklarını kapsayan Biga Sancağı olarak İstanbul'a hükümet merkezine bağlanmıştır. 1881 yılında Biga Sancağı ile Karesi(Balıkesir) Sancağı birleştirilerek Karesi vilayeti olarak yeni bir vilayet oluşturulmuştur.1890 yılında da Biga Sancağı adı ile devlet yönetim merkezi olan İstanbul'a bağlanmıştır. Bu dönemlerde Biga Sancağı, Kale-i sultaniye, Ezine, Lâpseki ve Biga ilçelerini kapsar ve merkezi de Kale-i Sultaniye'dir⁷³.

XVIII ve XIX yüzyılda Biga'nın idari yapısı sürekli değişirken bir yandan da Kırım Savaşıyla başlayan göçlerin devam eden dalgalarıyla değişen bir nüfus oranına ve sürekli yenisi eklenen yerleşim yerlerine sahip bir merkez haline gelmiştir.

Çanakkale ve Biga'ya kitlesel boyutta göç tespit edildiği kadarıyla Doksan Üç Harbi ve sonrasında gerçekleşir. Savaş sonrası sancak dâhilinde çok sayıda göçmen birikince, Biga göçmen sevkiyatına kapatılmıştır. Bunun üzerine Trakya'da biriken göçmenlerin ya deniz yolu ile İzmir ve Antalya gibi limanlara veya karayolu ile İstanbul- İzmit üzerinden Anadolu'ya sevk edilmeleri kararlaştırılmıştır. Ancak nakil masraflarını azaltmaya meyilli olan göçmenler boğazdan karşıya geçip Lâpseki, Biga gibi rastladıkları ilk yerleşim birimine yerleşmekteydiler⁷⁴. Ocak 1878 de Edirne ve Filibe'den çekilen muhacirler Tekfurdağı, Gelibolu, Dedeoğlu, Marmara Ereğlisi, Selanik-İskece ve Kavala iskelelerine yığılmışlardır. Edirne vilayeti dâhilinde birikip herhangi bir yere yerleştirilememiş olan muhacirlerin, Dedeoğlu'tan vapurlarla Hüdavendigar ve Aydın vilayetleri ile Biga ve Karesi sancaklarına sevk edilmesi kararlaştırılmıştır⁷⁵.1877-1891 tarihleri arasında 7000'i İstanbul'dan olmak üzere Biga'ya göçmen idaresince 32.169 kişi sevk edilmiştir. Aynı tarihlerde resmi makamların onayını almaksızın gelenlerle göçmen sayısı 60.000'i

⁷² Feridun Emecen. Biga... s 137

⁷³ Engin Gürsu. Biga. s.47

⁷⁴ Nedim İpek. "Yakınçağ... "s.1163

⁷⁵Nedim İpek . *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999,s.39

göstermektedir. Göçmenlerden kısa sürede yerleştirilebilenlerin sayısı 22.440 kadardır. Bunlar Biga'ya bağlı 65 köye yerleştirilir⁷⁶.

Göçmenlerin bir kısmı, iskân memurunun izni ve mahalli idarelerin bilgileri dâhilinde iskâna elverişli olmayan ve yeterli arazisi bulunmayan yerlere yerleşmek zorunda kalmıştır. Nitekim Biga kazasında kurulan Şevketiye, Cihadiye, Şerefiye, İhvaniye, Fevziye ve Lütfiye köylerindeki göçmenlere geçimlerini temin edecek miktarda tarla ve arazi dağıtılmamıştır. Bu durum karşısında geçimlerini temin edemeyen göçmenler, yerli ahalinin tasarrufunda bulunan tarla ve arazilere tecavüz etmeye ve hatta işi, yerli ahaliye saldırmaya kadar vardırırlar. Nitekim 1302(1884–1885) yılında Çeltik köyünden Osman Çavuş i evinden alındıktan kıs a bir süre sonra öldürülmüş, Okçular köyü basılmış, Sarıca, Baniç, Danişmend, Hisarlı, İskender Yakmazlı, Girildi, Akbekir, Dimetoka kasabası arazileri istila edilmiştir. Geçim sıkıntısı ile karşı karşıya kalan muhacirler mutasarrıflık dâhilinde 20.000 dönüm araziye işgal ve istila etmişlerdir⁷⁷.

XIX. yüzyılda yapılan düzenlemeler sonucu Biga bir mutasarrıflık olarak idare edilmeye başlandı. Sancak merkezi Kala-i Sultaniyye idi ve V.Cuinet' e göre 5 kaza ile 8 nahiyeden oluşuyordu⁷⁸.

Doksan Üç Harbi ile Biga'ya göçenler iskân edilinceye kadar gerekli ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmaktadır. Lakin ihtiyaçların olması gerektiği gibi karşılanmayışı bir takım huzursuzluğa sebep olmuştur. Hadiseleri önlemek için 1886'da mutasarrıflığa göçmen sevkiyatı yasaklanmış ve muhacirlere, arazi sayın alınmak amacıyla 160.000 kuruş tahsis edilmiştir. Mahalli idarelerin arazi kavgalarına çözüm getirememesi nedeniyle, 1308 (M.1890–1891) yılında Şura-yı Devlet azasından Abdullah Bey'in riyasetinden Hüdavendigâr Vilayeti İskân-ı Muhacirin Müfettişi Nafız Bey, Merkez Liva Nai'bi Efendi, Liva Defter-i Hakani Me'muru, Erkan-ı Harbiye Umumiye dairesi dördüncü şubesinden Binbaşı Hüseyin Remzi Bey, Beşinci şube Me'muru Yüzbaşı

⁷⁶ Nedim İpek . “Yakınçağ...” s.1163

⁷⁷ Nedim İpek, *Rumeliden...*,s.196.

⁷⁸ Feridun Emecen. “Biga...”, s.137.

Hüseyin Selami Efendi'den müteşekkil bir komisyon kurulup gönderilmiştir. Bu komisyon kendisine verilen talimata göre, Biga'daki yerli ahalinin tasarrufunda olan arazinin muhacirler tarafından zabt edilip edilmediğini araştırarak mevcut arazi münakaşalarını sona erdirilmeye çalışılmıştır. Ancak, bu komisyon da başarılı olamamış ve söz konusu hadiseler, göçmenler tamamen yerleştirilip üretici sınıfına geçirilinceye kadar devam etmiştir⁷⁹.

Bu göçlerden sonra Biga'daki durum yeniden değişmiştir. 1888 Tarihli Karesi Vilayet Salnamesinden Biga Sancağı'na dair elde edilen bilgiye göre;

Biga kazasına teşkil eden 160 karye ile 16 mahalle ve 9847 hanede yerli olarak zükur ve inas 42006 nüfus-u merkumenin 38503 âdeti Müslim ve 3144 Rum ve 277 adeti Ermeni ve kusr 82 adeti dahi milel merkumeden bulunan yabancılardır.

Dâhil-i kazada 111 cami-i şerif ve mescit, 166 mektep, 4 tekke, 4 medrese, 17 kilise, 291 çeşme, 549 dükkân ve mağaza, 21 fırın, 7 han, 6 hamam, 125 değirmen, 2 fabrika, 23 çiftlik, 5 dalyan, 1329 dönüm bağ, 162 dönüm dahi çayır vardır⁸⁰ şeklindedir.

I. Dünya Savaşı'nın ikinci yılında sancak merkezi Çanakkale'den, güvenlik açısından tekrar Biga'ya taşınmıştır. Biga savaş yıllarında Çanakkale Savaşları'nda yaralanan gazilerimizi sinesinde barındıran bir hastane kenti olmuştur. Savaşın sonuna doğru Biga Sancak'ının merkezi tekrar Çanakkale'ye taşınmıştır.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nı müteakip İngilizler boğaz hattını işgal etmişlerdi. Aznavur İsyanları döneminde bölgenin asayişini bozulunca gelecek kaygısına düşen Bigalılar göç yasağına rağmen ocaklarını terk etme kararı almışlardı. 5–13 Mart 1920 tarihleri arasında 400 kişi İstanbul yoluna düşmüştür⁸¹. 24 Nisan 1920'de Milli kuvvetler Biga'yı Aznavur çetelerinden kurtarınca göçün önü alınabilmiştir. Bu esnada Saruhan Mebusu Albay Avni Bey Biga'yı mutasarrıf ve kumandan olarak tayin edilmişti. Böylece

⁷⁹ Nedim İpek. Rumeli...s. 196.

⁸⁰ Mustafa Kulu." Çanakkale Yerel Tarihiyle İlgili Bir Kaynak, Vilayet Salnameleri" *Çanakkale Tarihi* Cilt III, Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, s1336.

⁸¹ Nedim İpek. Yakınçağ...s. 1165

Biga fiilen Çanakkale'den ayrılmış ve müstakil mutasarrıflık haline dönüşmüştür. Ancak bu durum uzun sürmemiştir.

Temmuz 1920'de Biga ve havalisi Yunan kuvvetlerince işgal edilmişti⁸². 18 Eylül 1921 yılında Yunan işgalinden de kurtulan Biga, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 20 Ocak 1921 tarihinde kabul ettiği 85 numaralı Anayasa Kanunu gereğince, ülke mülki yönetim bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünme kanuna bağlı olarak Çanakkale iline bağlı bir ilçenin merkezi haline getirilmiştir.

1927 yılında Biga'nın Çan, Sinekçi ve Karabiga olmak üzere üç bucağı ve bunlara bağlı 159 köyü vardır. 1930 yıllarının başında Şirinçavuş ile Musakça Köyü Bandırma İlçesine, 1930'lı yılların sonlarına doğru da Çifteçeşmeler, Dışbudak, Gebeçınar, Havutça, Hodul, Kavakalan, Kınalar, Tahtalı ve Tuzakça köyleri de coğrafi konumdan dolayı Gönen İlçesine bağlanmışlardır. 1936 yılında da yeni kurulan Yenice İlçesine de Aşağı İnova, Yukarı İnova, Aşağı Karayık, Bekten, Çakır, Çalköy, Çamoba, Çınarcık, Nevruz, Sazak, Seyvan, Sofular, Taban ve Torasan köyleri bağlanmıştır. 1940 yılında Lâpseki İlçesi'nden alınarak Biga ilçesine Çömlekçi, Karaağaç, Kazmalı, Paşacı ve Ramazanlar köyleri bağlanmıştır⁸³.

Biga günümüzde ise 113 köy 6 adet ilçeye bağlı belediyesi ile Çanakkale'nin en büyük İlçesi olma özelliğini taşımaktadır(Harita 1).

⁸² Nedim İpek. Yakınçağ... s.1166

⁸³ Engin Gürsu. *Biga*...s.148.

3. KATALOG

3. 1. CAMİLER

3.1. 1. Biga Ulu Cami

Yapı Biga Çarşı Caminin kuzey batısında Cami-i Kebir Mahallesi'nde yer almaktadır(Harita 2). Yapının günümüze ulaşmış bir kitabesi bulunmadığından yapının tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Buna karşılık Caminin giriş kapısının kuzeyinde üst köşede bir mermer levha da Latin harflerle 15. yy tarihi bulunmaktadır(Fotoğraf 1). Mimarı bilinmemekle birlikte banisi hakkında da çeşitli kaynaklarda farklı görüşler bildirilmektedir.

Biga ve çevresi üzerine araştırmalar yapan Engin Gürsu⁸⁴,

Ulu cami, Manisa Sancak Beyi Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılır. Babasının daveti üzerine Manisa'dan Edirne'ye geçerken, bir gece misafir kaldığı Biga'da cami ve hamam bulunmadığını öğrenir ve yanındaki görevlilerden Seyyid Çelebi isimli şahsı Biga'da bırakır. Ulu Cami ve eskiden Belediye Hamamı denilen hamam, Seyyid Çelebi nezaretinde yapılmıştır. .şeklinde açıklarken,

Ramazan Eren⁸⁵;

Cami' nin veli bir zat olduğu söylenen Leysi ya da Leysi Çelebi tarafından yaptırıldığını... söylemektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğünden alınan bilgiye göre cami, Nurettini Defteri Seysi Çelebi Vakfına kayıtlıdır⁸⁶.

Kareye yakın ölçülerde 91 ada, 1 parselde, 276 metrekare olan cami inşaat alanından başka 200 metrekare de arsası bulunan cami ana binası taş örgü temel duvarları üzerine tuğla ile oluşturulmuş olup üst örgüsü kırma çatılıdır(Çizim 1). Çatı strüktürü alaturka kiremit ile kapatılmıştır. Yapının duvarlarını yukarıda iki sıra kirpi saçak çevreler.

⁸⁴ Engin Gürsu. "Biga-Pegai", Biga Doğu Gazetecilik, Matbaacılık, Yayıncılık Ltd. Şti, Biga, 2001.

⁸⁵ Ramazan Eren. *Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri*, Çanakkale, 1990,s. 107.

⁸⁶ V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No: 170301005- KR001

Kuzeyde bulunan cami girişinde yarı açık mekân oluşturmak için giriş saçağı uygulaması yapılmıştır(Fotoğraf 2). Girişe çıkan basamaklarda devşirme mermer ve taşlar kullanılmıştır. Cami cepheleri kemerli pencerelerle hareketlendirilmiştir. Cephe düzenleri ve pencere formları birbirinin tekrarı gibidir. Doğu cephede altta sekiz adet kemerli, ortada da daha küçük boyutlarda bir adet kemerli pencere, üstte ise iki adet küçük boyutlarda düzenlenmiş dikdörtgen pencereye yer verilmiştir(Fotoğraf 3).Güney cephede ise dört adet pencere görülür. Caminin avlusuna bakan batı cephesinde ise altı adet kemerli pencere bulunur(Fotoğraf 4).Pencerelerin kemerli kısımlarında tuğlaları dikey olarak yerleştirilerek kemerli kısımda bezeme yapılmıştır(Fotoğraf 5). Caminin minaresi kuzeybatı köşededir. Minarenin kaidesi dikdörtgen forma sahip yapıya bitişiktir. Pahlı pabuçluk kısmından sonra yuvarlak bir bilezikten silindirik gövdeye geçilir. Gövde yine yuvarlak bilezikle sonuçlanır. Şerefeye altı 6 sıralı dişli olup korkuluk düzdür. Silindirik konik külahlı ve âlemlidir. Minarede malzeme olarak düzgün olmayan kesme taş kullanılmıştır. Minare külahı kurşun kaplıdır. Minarenin hemen her elemanında da hasar gözlenmektedir Özellikle pabucun hemen üzerinde ve şerefede sıva dökülmeleri mevcut olup şerefede konumlandırılan megafon aydınlatma elemanları gibi ekler minareyi özgünlükten uzaklaştırmışlardır. Kuzey cephede Ulu cami' ye girişi sağlayan kapı cephe duvarının ortasında yer alır. Kapıya doğu ve batıdan dörder basamakla ulaşılır. Basamaklarda devşirme malzemeler söz konusudur. Tamamı iri grenli beyaz mermer olan bloklardan biri (120x19x33cm.) üzerinde, beş harfi okunabilen bir yazıt bulunmaktadır. Üzerinde dil-yaprak bezemelerinin bulunduğu buradaki diğer devşirme malzemelere iki yuvarlak sütun tamburu da eklenebilir. Kapı dikdörtgen silmelerle çerçeve içine alınıp yuvarlak bir kemerle son bulmaktadır. Kapı sövelerinde ve üzerinde hiçbir süsleme unsuruna yer verilmemiştir. Giriş kapısı üzeri iki beton direk taşıyan düz bir çatıyla kapatılmıştır. Kapının sağ ve solunda ikişer pencereye yer verilmiştir. Pencereler oldukça sade formda ele alınıp dikdörtgen bir çerçeve içine alınıp üzerleri yuvarlak kemelerle sonlanmıştır. Kuzeydeki kapıdan girilerek yapının son cemaat yerine ulaşılır. Doğu- batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen son cemaat yerinin güneybatı köşesinde kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdiven bulunur. Bu merdivenin altındaki kapıdan minareye ulaşılmaktadır. Son cemaat yerinin bir kısmı ayakkabılık olarak kullanılmaktadır.

Son cemaatten harime ahşap bezemeli bir kapı ile geçilmektedir(Fotoğraf 6). Düz lentolu kapı dikdörtgendir. Sarı renkle boyanmış olan kapı çerçevesi antik bir yapı izlenimi veren bir görünümündedir. Kapıda üçgen bir alınlık kısmı, meander motifi ile bezeli bir saçak kısmı ve çıtalarla oluşturulan zikzaklarla bezeli bir bordür bulunur. Kapının kanatları kahverengidir. Üzerinde birbirine geçmiş dairesel rozetler bulunur. Kapının üst kısmında iki adet kare pencere vardır(Fotoğraf 7). Harimde giriş kısmının iki yanında sekiler yer almakta bunlardan sağ tarafta olanından imam odasına geçiş yapılmaktadır. İmam odası geç dönem eki olmakla birlikte ahşap doğrama ile ana bölümden ayrılmıştır. Harim dört ayak ile ikiye ayrılmıştır. İmam odasının da bulunduğu bu kısım harimin ayaklarla bölümlendirilmiş kısmıdır. Harimin kuzey kısmındaki bu ayaklar kadınlar mahfilini taşımaktadır. Kadınlar mahfili ahşap malzemeyle yapılmış bir asma kat formundadır. Mahfilin ayakları arasındaki kısım harime doğru yarım daire olarak taşkındır. Taşkın bu kısmın altında çıtalarla oluşturulmuş bir bezeme görülür. Kadınlar mahfilini harime bakan yüzünde ise ahşap korkuluklar bulunur. Caminin içi kemerli pencerelerle aydınlanmaktadır. Doğu ve batı cepheler birbirileriyle simetrik olarak yerleştirilmiş kemerli pencerelerle bölümlenmiştir. Harimin güney cephesinde ise minber mihrap ve vaaz kürsüsü bulunmaktadır(Fotoğraf 8). Güney cephede dört adet kemerli pencere görülür. Güneybatı köşede ahşap kare şeklinde vaaz kürsüsü bulunur. Vaaz kürsüsünün kuzeye bakan yüzeyinde ahşap çıtalarla çiçek motifi oluşturulmuştur. Cephenin ortasında mihrap vardır. Vaaz kürsüsü ile mihrap arasında iki pencere bulunur. Duvar içine oyularak oluşturulmuş mihrap nişinin iki yanı ahşap malzeme ile bezenmiştir. Mihrap nişi dilimli kemerlerdir. Kemerli kısım yeşil boyalı iken kalan kısım krem renktedir. Mihrabın sütuncelerinin üst kısımlarında vazodan çıkan çiçeklere benzeyen ahşap motif bulunur. Ahşap minberin bulunduğu güneydoğu cephenin köşesinde bir pencere bulunur. Minber bu pencere ile mihrabın yanındaki pencere arasına yerleştirilmiştir. Bezeli yan aynalıklarında vaaz kürsüsündeki bezemenin aynısı görülür. Ahşap zemin karelere bölünmüş ve ortalarında çiçek motifi oluşturacak şekilde ahşap çıtalar çakılmıştır. Korkuluklarla desteklenen merdivenlerden sonra dört köşesi açık kemerli köşk kısmı bulunur.

Caminin tavanları ahşap kaplama üzerine tavan çıtaları ile oluşturulmuş geometrik desenli figürlerle bezenmiştir. Harimin tavanının merkezinde çıtalarla oluşturulan karenin ortasında güneş sembolü ve köşelere doldurulmuş ahşap çıtalar bulunur(Fotoğraf 9). Bu motif Osmanlı'nın son döneminde sıkça görülen bir motiftir.

Kırmızı tuğlayla örülü beden duvarları sıvasızdır. Bahçe, moloz taş yığma duvar ile sınırlandırılmış olup güneyden tek girişlidir. Bahçe duvarının sokağa bakan batı yüzünde orijinal, günümüzde fonksiyonunu yitirmemiş, bir çeşme yer almaktadır. Beden duvarlarının kuzeydoğu ve doğu köşelerinde birer adet çeşmeye yer verilmiştir. Fakat bugün çeşmelerden su akmamaktadır.

Biga Ulu Cami 1900 yılındaki büyük Biga yangınında zarar görmüş, daha sonraki dönemlerde onarımlar geçirmiştir. Bu onarımlar Cumhuriyet döneminde devam etmiştir. Dolayısıyla yapının bu kadar çok onarım geçirmesi onun orijinalliğini yitirmesine sebep olmuştur. Günümüzde beden duvarları hariç orijinalliğini birçok birimi yitirmiştir. Yapının temel seviyesinde ve pencerelerinde orijinallik söz konusuysa minare, kible duvarı onarım görmüş, yenilenmiştir.

3.1. 2. Bademlik Cami

Biga'nın Bademlik mahallesinde yer alan caminin banisi bilinmektedir(Harita 3). Cami giriş kapısı üzerinde Müftülüğün yaptırdığı latın harflerle yazılmış olan bir mermer kitabe bulunur. Kitabede 1897 M yazmaktadır(Fotoğraf 10, 11). Kitabenin hemen sol tarafında minarenin yapımına 21.03.1994 yılında başlanıldığı 10.07.1994 yılında da bitirildiği Türkçe olarak ifade edilmiştir⁸⁷.

Dikdörtgene yakın bir plana sahip olan yapı, kırma meyilli kiremit çatı ile örtülmüştür. Yapının cepheleri tamamen sıvayla sıvanmış ve yeşil boya ile boyanmıştır. Kuzey güney doğrultusunda boyuna dikdörtgen bir şekilde planlanmış yapıya kuzeybatıdan sonradan eklenmiş ve pencerelerle aydınlanmış bir mekândan girilir(Çizim 2-Fotoğraf 12). Yapının batı cephesinde dört, doğuda beş, ikisi diğerlerine göre daha büyük boyutlarda mihrabın bulunduğu güney cephede ise dört adet dikdörtgen çerçeveli, pvc'den yapılmış pencere bulunmaktadır. Güney cephede pencerelerin dışında iç mekânda yer alan mihrabın nişinin dışa taşkın olduğunu ve cephede üçgen bir şekille sonlanan dikdörtgen bir kısmın olduğunu görürüz(Fotoğraf 13, 14, 15). Bunun dışında cepheleri hareketlendirecek başka bir mimari unsur bulunmamaktadır.

Caminin kuzeybatı köşesinde, giriş kapısının batısında, günümüzde yeniden inşa edildiği bilinen minare bulunmaktadır(Fotoğraf 16). Minare 1994 yılında inşa edilmiştir. Minare kitabesi caminin giriş kapısı üzerindedir. Minare kare kaide üzerinde yükselmektedir(Fotoğraf 17). Ardından üçgen pabuçlukla gövdeye geçiş sağlanmıştır. Minare gövdesi ince silmelerle hareketlendirilip, sivri bir külahla sonlandırılmıştır⁸⁸.

Yapıya minarenin hemen yanındaki, yapının kuzeybatısında bulunan bir kapı ile girilir. Enine dikdörtgen uzanan ön giriş mekânının kuzey cephesi dikdörtgen pencerelerle kapalıdır. Bu mekân ayakkabılık olarak düzenlenmiştir. Camiye giriş kapısı ise bu

⁸⁷ Yavuz Polat. Çanakkale Ve İlçelerindeki Osmanlı Dönemi Cami Mimarisi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi)Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum, 2002,s.140.

⁸⁸ Yavuz Polat."Çanakkale Ve İlçelerindeki... s.140.

mekânın güneyinde yer almaktadır(Fotoğraf 18). Bu kapının üzerinde Osmanlıca bir kitabe bulunmaktadır(Fotoğraf 19). Dikdörtgen çerçeveli ahşap kapıdan girildiğinde son cemaat yerine ulaşılır(Fotoğraf 20, 21). Giriş kapısının batısında kadınlar mahfiline çıkmayı sağlayan bir merdiven karşımıza çıkar(Fotoğraf 22). Son cemaat yeriyle harim kısmını ayıran duvarda dört pencere ve harime girişi sağlayan ahşap kapı vardır. Harim’e giriş kapısı düz lentolu, dikdörtgen çerçeve içindedir. Harimin kuzeybatı köşesinde bir imam odası bulunur(Fotoğraf 23). Camii Biga İlçe merkezi ve köylerinde yaptığımız araştırmalar sırasında gezdiğimiz camilerde bir benzeri olmayan bir kadınlar mahfiline sahiptir (Fotoğraf 24). Harimin kuzeyinde doğu ve batı doğrultusunda yer alan ikisi duvara dayalı ikisi serbest dört destek üzerine doğu batı doğrultusunda atılan bir kirişle taşınan, harimin batı ve doğu kısımlarında çıkıntı halinde iki yanda ikişer ayak üzerinde durmakta olan bir kadınlar mahfili bulunmaktadır (Fotoğraf 25). Kadınlar mahfili ahşap malzemeden yapılmıştır ve belli bir düzende ahşap çıtalar ile bezenmiştir. Ayrıca kadınlar mahfilinde de ayaklar görülmektedir(Fotoğraf 26). Harimin batı ve doğu iç cephelerinde dikdörtgen pencereler dışında herhangi bir bezeme unsuru ya da mimari öge bulunmaktadır (Fotoğraf 27,28). Harimin güney duvar ekseninde yarım yuvarlak kesitli mihrap nişi yer alır(Fotoğraf 29, 30). Harime girişi sağlayan kapının tam karşısında yer alan mihrabın iki yanındaki sütunceler mermer görünümü verecek şekilde boyanmıştır. Mihrabın iki yanında ikişer dikdörtgen çerçeveli pencere bulunmaktadır. Güneybatı köşede sekiz basamaklı minber, güneydoğu köşede ise vaaz kürsüsü bulunur. Minber ve vaaz kürsüsü ahşap malzemeden yapılmıştır. Minberin yan kanatlarında özelliği olmayan marangoz işçiliği görülür (Fotoğraf 31). Vaaz kürsüsünde herhangi bir süsleme yoktur. Ahşap lambrilerle yapılmıştır. Vaaz kürsüsünü oluşturan malzeme ile yapının beden duvarlarını pencere seviyesine kadar kaplayan malzeme benzerlik göstermektedir. Buradan duvar kaplamasıyla vaaz kürsüsünün benzer tarihlerde yapıldığı düşünülmektedir.

Cami beyaz boyalı ahşap kaplı bir tavana sahiptir(Fotoğraf 32). Tavanın merkezinde çıtalardan oluşturularak yapılmış bir çiçek motifi bulunmaktadır (Fotoğraf 33).

3.1 3 Çarşı Cami

Çanakkale İli, Biga İlçesi İstiklal Mahallesi, Hükümet Caddesi üzerinde yer alan cami, giriş kapısının kuzeybatı köşesine yerleştirilmiş kitabesinden anlaşıldığı üzere 1911 yılında inşa edilmiştir(Harita 2). Çarşı Cami'nin mimarı Gelibolulu Tahsin Ağa'dır⁸⁹. Marangozluk işlerini de aslen Gelibolulu olup Biga'ya yerleşen marangoz Osman Çavuş (Osman Kandemir) yapmıştır. Minaresini ise Rum Hristo inşa eder⁹⁰.Yapı bir çok kez onarım görmüştür.1940'lı yıllara ait fotoğraflarda son cemaat yerinin üç kemerli ve girişin büyük bir bölümünü kapladığı görülmektedir⁹¹. 1953 Yenice depremiyle bu bölümün yıkıldığı ve daha sonraki dönemlerde daha küçük ve tek kemerli son cemaat yerinin yapıldığı ve son müdahaleyle bu bölümün de yıkıldığı tespit edilmiştir⁹². 2001 yılında caminin son cemaat yerinin duvarının dış yüzeyine kaplamalar yapılmıştır.

Dikdörtgene yakın bir formda dört kademeli bir yapıdır. Kurşun kaplı kubbe ve kubbe kasnağı, saçak kısmı ve beden duvarları. Yapı kare bir harim kısmı önünde son cemaat yeri ve üzerinde kadınlar mahfilinden oluşur(Çizim 3,4). Yapıya sonradan eklenmiş bir ön mekâna sahip kuzey cepheden girilir. Yapı dıştan, pencere ve kolon çıkıntıları ile bölümlenmiştir. Camide çifte pencere sistemi görülür(Fotoğraf 34). Doğu cephesinde altta büyük üç tane, üstte ise daha küçük 3 adet pencere yer alır. Bunlardan ortadaki pencere ise diğerlerinden daha geniştir. Alt sıradaki pencerelerde bursa kemerli görülürken üst kısımdaki pencerelerde basık kemer görülür. Güney Cephe ise mihrabın iki yanında altta büyük bir pencere üst kısımda ise daha küçük boyutlarda bir pencere bulunur(Fotoğraf 35). Batı cephede doğu cepheye benzer bir uygulama görülür. Bu cephede de alt ve üstte olmak üzere iki sıra pencere göze çarpar. Altta büyük üç tane, üstte ise daha küçük 3 adet pencere yer alır(Fotoğraf 36). Bunlardan ortadaki pencere ise diğerlerinden daha geniştir. Üst kısımdaki pencereler basık, alt kısımdakiler bursa kemerlidir. Ana girişi kuzeyde bulunan binanın ayrıca batıda da girişi bulunmaktadır. Dikdörtgen düz lentolu kapının üst kısmında basık kemerli bir pencere bulunur. Bu pencerenin üstünde ise yuvarlak bir pencere görülür. Yakın vakitte bu giriş kapısının önünde saçaklı bir giriş mekânı

⁸⁹Yavuz Polat, *Çanakkale Ve ...*,s.142

⁹⁰ V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No170301009-RF001.

⁹¹ V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No: 170301009- RF001

⁹² V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No: 170301009- RF001

eklenmiştir. Caminin kuzeybatı bölümünde camiye bitişik minaresi bulunmaktadır. Minare, tamamen kesme taş malzemeli, kare kaidelidir. Minare kaidesi yapının çatı seviyesine kadar yükseltilmiştir. Kaidenin dört köşesinde plastırlar yer alır ve kaide boyunca devam eder. İç ve dış bükey silmelerle kademelendirilen kaide kısmından sonra pabuç kısmı gelir. Yuvarlak gövde silmelerle doldurulan şerefe altlığı ve dışa kapalı tutulan şerefe korkuluklarının üzerinde devam eden petek, sivri, uzun bir külahla nihayetlendirilmiştir. Gövdeyi alttan ve üstten bileziklerle sınırlanmıştır.

Yapıda günümüzde harimin önünde camekânla kapatılmış enine dikdörtgen formda 3.10 m x 4.55 m boyutlarında bir ön mekân bulunmaktadır(Fotoğraf 37). Camiye, sonradan eklenmiş bu mekândan girilmektedir. Bu giriş kısmın hem kuzeybatı hem kuzeydoğu kısımlarında günümüzde yenilenmiş, PVC malzemeden yapılmış kapılardan girilir(Fotoğraf 38). Bu ön mekânın kuzey kısmı basık kemerli pencerelerle kapatılmıştır(Fotoğraf 39). Güneybatı köşesinde kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenlere çıkışı sağlayan bursa kemerli bir kapı bulunur(Fotoğraf 40). Enine dikdörtgen olarak gelişen bu ön mekân son cemaat yeri görevi üstlenmektedir. Son cemaat yeri, harimin tavan örtüsünde kullanılan malzemenin dışında, günümüzde yenilenmiş lambri bir tavanla kaplıdır(Fotoğraf 41). Düz lentolu bir kapıdan caminin harimine ulaşılmaktadır(Fotoğraf 42). Harime girişi sağlayan kapının yanında iki adet bursa kemerli pencere yer almaktadır. Harim, dördü giriş kapısı hizasında dört tanesi de yine bu sütunların belli bir mesafe ötesinde yerleştirilmiş sekiz sütunla ikiye ayrılmıştır. Sütunlu bu kısım sütunlar arasına yerleştirilen kemerlerle beşe ayrılmıştır(Fotoğraf 43). Sütunlarla bölünmüş bu mekânın kuzeybatısında bir kapı bulunur(Fotoğraf 44).Yine bu kısmın kuzeydoğusunda ise bir imam odası bulunur(Fotoğraf 45). İmam odasının üzerinde harimin iç kısmına doğru yarım daire çıkıntı gösteren bir müezzin mahfili bulunur(Fotoğraf 46).Harimin kuzeyinde bulunan sütunlar doğu batı doğrultusunda uzanan kadınlar mahfilini taşımaktadır. Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenlerin başında imam odası üzerindeki müezzin mahfiline çıkışı sağlayan kısım bulunur. Kadınlar mahfilinde alt katta gördüğümüz düzende sütunlar konumlandırılmıştır(Fotoğraf 47).Sütunların üzerine yuvarlak kemerler atılıp sekizgen kasnak üzerine binen küçük üç kubbe ile örtülmüştür. Kubbelerin içlerinde sekizgen kasnağın bir yerinde yuvarlak

pencere açıklığı görülür(Fotoğraf 48). Kadınlar mahfilinin kuzeybatısında döner yuvarlak bir ahşap merdiven bulunur(Fotoğraf 49). Bu merdiven ile harimin üzerindeki kubbenin kasnak kısmındaki asma kata çıkılmaktadır(Fotoğraf 50). Kadınlar mahfilinin kuzey cephesinde basık kemerli üç tane pencere yer almaktadır. Kuzeybatı köşede minareye çıkışı sağlayan kemerli bir kapı bulunur. Kapının kemerinde akant yapraklı bir kilit taşı yer alır(Fotoğraf 51). Kadınlar mahfilinin doğu ve batısında birer tane yuvarlak göz pencere yer almaktadır.

Harim birbirleriyle simetrik olarak yerleştirilmiş pencerelerle aydınlatılmaktadır. Doğu cephede alt ve üstte olmak üzere iki sıra pencere görülür. Dikdörtgen çerçeveli basık kemerli üç pencerenin üzerinde kare çerçeveli üç adet pencere bulunur(Fotoğraf 52). Mihrabın bulunduğu güney cephede mihrabın iki yanında alt kısımda dikdörtgen düz lentolu iki adet pencere vardır. Üst kısımda ise küçük boyutlarda basık kemerli pencere bulunur(Fotoğraf 53). Batı cephede de çifte pencere görülür. Alt kısımda dikdörtgen çerçeveli basık kemerli üç pencere üstünde üç adet basık kemerli kare çerçeveli pencere bulunur(Fotoğraf 54).

Harimin güneyinde mihrap bulunmaktadır(Fotoğraf 55). Mihrap kısmı son yapılan restorasyon sonunda orijinalliğini kaybetmiştir. Mihrap ana kütlede harime doğru 10 cm.lik çıkıntı yapmaktadır. Mihrabın kavsara kemeri dilimlidir Kavsaranın iki yanında rozet şeklinde çiçek motifi yer almaktadır(Fotoğraf 56). Kavsara altı düşey kaval silmelerle hareketlendirilmiştir. Mihrap yanlarında ikişer sütun ile hareketlendirilmiştir. Sütunceler akant yapraklı sütun başlığı ile nihayetlenmektedir. Sütunun alt kısmında bulunan kaidelerde mihrap nişinin kemerli kısmının yanında bulunan rozetin aynısı görülmektedir(Fotoğraf 57). İç ve dış bükey yatay silmelerden sonra bir bezenmiş bordür daha görülür. Bu kısımda akant yapraklarını görülür. Harimin güneybatısında bulunan sütun ile batı duvarı arasında köşede bir minber bulunmaktadır(Fotoğraf 58). Günümüzde yenilenmiş minber ahşap malzemeyle yapılmıştır. Dikdörtgen kapısının üstündeki alınlıkta boş bir kartuş bulunmaktadır. Yan aynalıkların alt kısmındaki silmelerle çevrelenmiş yan yana atnalı kemerli yedi motifli bordür merdivenin alt kısmını

kaplamaktadır. Yan aynalığın yüzeyinde soyut, geometrik bezemeler oluşturulmuştur(Fotoğraf 59). Köşk kısmında dilimli kemerli açıklık görülür. Merdivenin yanlarında bulunan korkuluklarda ise geometrik geçmelerle oluşturulan soyut yıldız motifi görülür. Günümüzde yenilenmiş bir vaaz kürsüsü harimin güneydoğusunda bulunan sütunun hemen yanında bulunmaktadır(Fotoğraf 60). Kare formda ahşap malzemedendir. Vaaz kürsüsünde minber ile aynı bezeme kompozisyonu görülür. Üst kısımdaki korkuluklar minber korkuluklarıyla aynı şekildedir. Vaaz kürsüsünün yüzeyinde soyut geometrik birbirine geçmiş silmelerle yıldız motifi oluşturulmuştur. Alt kısımda ise atnalı kemeri şeklinde kabartma halindeki motifler vaaz kürsüsünün alt kısmını çevrelemektedir.

Yapının harim kısmı 10 sütun ile bölünmüştür. 8 sütun harimin kuzeyinde görülür. Kalan iki sütun ise harimin güneyinde bulunur. Harimde bulunan dört sütun üzerine basık kemerler bindirilmiş ve bu kemerlerin üzerine büyük bir kubbe oturtulmuştur. Kubbe sekizgen bir kasnağa sahiptir(Fotoğraf 61). Kubbeye pendentiflerle geçilmiştir. Kubbenin kasnak kısmında bir asma kat bulunur. Kubbeyi çevreleyen bu asma katın ahşap korkulukları vardır(Fotoğraf 62).Yanlara doğru yuvarlak kemer atılarak dikdörtgen bir alan oluşturulmuş ve mekân böylelikle genişletilmiştir(Fotoğraf 63). Merkezi kubbenin dört köşesine çokgen kasnaklı birer küçük kubbe yerleştirilmiştir. Bu kubbelerin içerisinde birer adet yuvarlak pencereler görülür. Kubbelerde kasnakta ve kubbeye geçiş elemanları olan pendentiflerde kalem işleri görülür. Kubbenin merkezinde rumi ve palmetlerle oluşturulmuş rengârenk motifin kendini tekrarlamasıyla oluşan dairesel bir motif bulunur. Rumi ve Palmetlerin kıvrık dallarla birleşerek oluşturduğu motifler kubbe kasnağı etrafını çevreleyerek bezemektedir. Kubbe kasnağının etrafındaki asma katın alt kısmındaki bordür boş bırakılmamıştır Bezeme alanında hatailer, rumi ve palmetlerle kırmızı çiçekler görülür. Kubbeye geçişi sağlayan pendentiflerde dairesel bir motif görülür. Daire içerisinde rumi, palmet ve çiçek motifleri doldurulmuştur(Fotoğraf 64).Harimin içini aydınlatan üst kısımdaki pencerelerin etrafında kahverengi palmetler içerisine yerleştirilmiş kıvrık dallar ve çiçek motifleri görülür(Fotoğraf 65). Bu kalem işleri orijinal değildir Kalem işleri son onarım sırasında yeniden yapılmışlardır.

Yapının temel seviyesinde moloz taş görülür. Beden duvarlarında ise de kesme taş kullanılmıştır. Minare tamamen kesme taştan yapılmıştır Bazı bölümler de ise moloz taş ve tuğla hatıl ile örülmüştür. İç bölümlerdeki duvarlar sıvadır. Ana mekânın içindeki 10 adet sütun, kemerler, asma kat tavanı, kubbeler, kubbe kasnakları tamamen ahşaptan yapılmıştır. Kubbelerin üst bölümleri ve minarenin külah kısmı kurşun ile kaplanmıştır.

Caminin güneydoğusunda cami avlusu içerisinde günümüzde yapılmış bir şadırvan bulunur.

3. 1. 4. Kurşunlu Cami

Kurşunlu cami, İstiklal Caddesi Çeşme Sokak'tadır. Kitabesine göre Davut oğlu Süleyman'ın tarafından yaptırılmıştır. 874 H/ 1469M tarihli cami, Kareye yakın formda, kırma çatılı ve ahşap tavanlıdır. Yapının banisi ve yapılış tarihine dair bilgiyi yapıda bulunan kitabeden öğrenmekteyiz. İki satırlık sülüs yazı tipinin kullanıldığı bir kitabesi bulunur. Kitabede;

Süleyman bin Davut sahibihi ve maliki hi

Fi sene erba ve seb'in ve semanemaye (874)1469⁹³ yazmaktadır.

Yapı 1318(1900)⁹⁴ yılındaki büyük Biga yangınında harap olmuş. Daha sonra 1324 H/ 1906 M yılında yeniden inşa edilmiştir. Bu yenileme ve tamirat işleri 1331 H/ 1921M yılında tamamlanmıştır. Yapıda onarım tarihi mihrabın üzerinde yer almaktadır ⁹⁵. Yapının ilk haline dair elimizde bir bilgi yoktur. Yapı 1912,1968 ve 1971 yıllarında halk tarafından onarılmış⁹⁶.

Kareye yakın bir plana sahip olan yapı kırma çatılı, düz ahşap tavanla örtülüdür(Çizim 5). Yapı şimdiki haliyle 10 m x 15 m. ölçülerinde enine dikdörtgen formda kareye yakın bir düzenle biçimlenmiştir⁹⁷.Yapı 3 kademeli olarak algılanmaktadır. Ahşap çatısı birinci kademe, ikinci kademe saçaklı kısım ve üçüncü kademe beden duvarları. Caminin içini doğu-batı cephede büyük boyutlu sonradan açılmış yuvarlak kemerli 2.20m genişlik 2.90 m⁹⁸ yüksekliğe sahip dikdörtgen pencereler aydınlatır. Doğu ve Batı cephelerinde pencereler dışında herhangi bir cepheyi hareketlendirecek birim söz konusu değildir. Pencerelerin dış cephelerinde kemerin ortalarında kemer taşı bulunmaktadır(Fotoğraf 66). Güney cephede duvar içine oyularak yerleştirilmiş mihrap nişi ve onun iki yanında altta iki üstte de iki olmak üzere toplam dört adet pencere bulunmaktadır. Üstteki pencereler beşik kemerli iken alttaki pencereler dikdörtgen plan formunda şekillenmiştir. Caminin

⁹³ Ekrem Hakkı Ayverdi."Osmanlı mimarisinde Fatih devri, Cilt III" İstanbul,1973,s 61

⁹⁴ Ekrem Hakkı Ayverdi."Osmanlı mimarisinde..."s 61

⁹⁵ Yavuz Polat. Çanakkale Ve İlçelerindeki Osmanlı Dönemi Cami Mimarisi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum 2002,s.134.

⁹⁶ Kurşunlu Cami Vakıf Eski Eser Fişi

⁹⁷ Yavuz Polat. Çanakkale... s.134.

⁹⁸ Yavuz Polat. Çanakkale... s.134.

kuzeydoğu köşesinde yükselen minare tamamen kesme taştan yapılmıştır. 1912 yılındaki oranıma aittir. Minarenin gövdesini taşıyan kaide kısmı caminin beden duvarı yüksekliğinde ve yapıya bitişik olarak inşa edilmiştir(Fotoğraf 67). Kare kaide üzerine yükselen minare üçgen pabuçluk ile gövdeye geçirilmiştir. Kaide ile gövdenin başlayacağı yerde bir kitabe bulunmaktadır. Silindirik gövdeli minaresinin bedeni bezemelidir. Gövdenin başlangıcında ve şerefe altı yuvarlak silme bileziklerle hareketlendirilmiştir. Şerefe altının dört kat silme bileziklerle dışa doğru taşırılması ve içbükey, dışbükey silmelerle şerefe korkuluklarının düzenlenmesi açısından dikkate şayandır⁹⁹. Şerefesi kafesli bezemelidir(Fotoğraf 68). Mukarnası andıran motifler şerefenin alt kısmında bulunur. Şerefenin korkulukları dışa taşırılarak ayrı bir bezeme şekli uygulanmıştır. Şerefeden sonra yükselen petek sivri bir külahla son bulmuştur. Caminin içine girişi sağlayan kapının bulunduğu kuzey cephede ortada günümüz malzemesiyle kapılmış büyük bir kapı ve iki yanında genişçe dikdörtgen pencereler bulunur(Fotoğraf 69). Sonradan eklenen bu ilk giriş mekânının güneyinde şimdi kadınlar mahfilinden gözüken kemerli pencerelere, harime girişi sağlayan kapının iki yanında üst kısımda görülmektedir. Camiye girişi sağlayan bu mekânın sonradan eklendiğini bu kemerli pencereler kanıtlamaktadır. Ayrıca Vakıfların Eski Eserler Fişinde¹⁰⁰ bu kısım ile ilgili;

1912 yılındaki onarımlarda kuzey cephe bırakılarak mahfelin altında yakın tarihlerde bir duvar çekilerek harim daralmıştır. Ayrıca ön kısımda da betonarme bir ek yapılmıştır. yazmaktadır.

Harime giriş kuzey cepheden sağlanmaktadır. Kuzey cephenin tam ortasında yer alan kapı 1.70 m genişlik 2,40 m.¹⁰¹ yüksekliğe sahiptir. Kapının iki yanında dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. Ayakkabılık ve son cemaat yeri olarak biçimlenen enine dikdörtgen giriş mekânının güney cephesinin ortasında harime girişi sağlayan bir kapı bulunur(Fotoğraf 70).Bu giriş kapısının etrafı taş ve alçıdan yapılmış bir çerçeve ile çevrilmiştir. Kapı çerçevesini bir tapınak girişi gibi saçaklı, sütunludur(Fotoğraf 71). Çerçevenin alınlığında Allah – Muhammed yazmaktadır. Kapının iki yanında yivli sütun şekli verilmiş ayak bulunmaktadır. Bu ayakların üst kısmında sütun başlığı şekli verilmiş

⁹⁹ Yavuz, Polat.”Çanakkale Ve İlçelerindeki... s.134.

¹⁰⁰ V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No17.04.01-1

¹⁰¹ Yavuz Polat. “Çanakkale”... s. 134.

kısımlarında ters lale vardır. Kapının çerçevesi orijinalliğini korurken kapı değişime uğramış, pvc malzemeye yapılmıştır Bu kapıdan iç mekâna geçilir. Harim, birisi doğu diğeri batı duvarına bitişik, diğer ikisi bağımsız toplam dört ahşap direğin üzerine, doğu-batı yönde atılan kirişlerle mihraba paralel iki sahna ayrılmıştır(Fotoğraf 72). Harimden sütunlarla ayrılan kısmın kuzeydoğu köşesinde bir imam odası kuzeybatı köşede ise kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler bulunmaktadır(Fotoğraf 73- 74). Yapının iç mekânı yani hariminin üzeri ahşap tavanla kaplıdır. Harimi ikiye bölen dört direğin önünde iki adet kare formda direk bulunmaktadır. Bu direkler kadınlar mahfilini taşımaktadır(Fotoğraf 85). Direklere oturan mahfil direklerinin üzerinde ahşap yastıkları bulunur. Yastıkların ortasında sekiz kollu yıldız motifleri yer alır¹⁰². Mahfili taşıyan ahşap ayaklar 0,20m x0.20m ebatlarındadır. Yapının genelindeki sadelik bu ayaklarda da görülür. Harimin kuzey kısmının üstünde asma kat şeklinde duran kadınlar mahfilinde sağ ve solda kemerli küçük pencereler ve yine solda yangın merdivenine ulaşmayı sağlayan kapı vardır. Kadınlar mahfilinin ahşap tavanında çitalarla yapılan bezemenin merkezinde kar tanesini andıran ahşap çitalardan yapılmış bir bezeme vardır. Bu bezeme ahşap çitaların oluşturduğu bir çerçeve içindedir(Fotoğraf 76).

Harimin güney cephesinin ortasında mihrap yer alır(Fotoğraf 77). Mihrabın sağında ve solunda ise 1.64m genişlik 2.90 m. yüksekliğe sahip altta iki üstte de iki olmak üzere toplam dört adet pencereye yer verilmiştir. Alt kısımdaki pencereler dikdörtgen plan formunda iken üstteki pencereler beşik kemerlerle sonlandırılmıştır¹⁰³. Mihrap nişi, dışarıdan dikdörtgen bir çerçeve içerisine alınmıştır. Mihrap 1.40m genişlik 2.80m yüksekliğe sahip alçı malzemeye yapılmıştır(Fotoğraf 78). Kavsara kemeri C-S kıvrımlıdır. Kemer köşeliklerinde birer yuvarlak düz bezemeler bulunur. İki yanda estetik amaçla yapılmış gömme sütuncelerin alt ve üst kısmında soyut bitkisel motifler yer alır¹⁰⁴. Mihrap üstten bezemeli bir bordürle sınırlanır(Fotoğraf 79). Bunun üzerinde dikdörtgen bir pano üzerinde dua kitabesi bulunur. Osmanlıca kitabede 1324 tarihi yazılıdır. Mihrabın içi bitkisel bezemeli günümüz seramikleriyle kaplanmıştır. Caminin güneybatısında ahşap minber bulunmaktadır(Fotoğraf 80). Dikdörtgen bir kapısı ve ahşap

¹⁰² V.G.M.Abd. ve Yap.İşl. Dai. Bşk. Dosya No17.04.01-1

¹⁰³ Yavuz Polat. “Çanakkale...” s.134.

¹⁰⁴ V.G.M.Abd. ve Yap.İşl. Dai. Bşk. Dosya No 17.04.01-1

merdivenleri bulunan minber üstten silmeli bir kornişle sınırlanır. Köşk kısmı iki yana dilimli kemerlerle açılır. Ahşap çıtalarla yapılmış bezemelerle korniş son bulur. Köşk kısmında, üstte dilimli külah görünümlü ahşap bezeme yer alır. Ayrıca tepesinde âlem bulunur. Minberin yan korkulukları sırt sırta S şekli verilmiş ahşap malzemeyle bezelidir. Yan aynalıklar ise sadedir. Harimin güneydoğusunda ise günümüzde yenilenmiş, ahşap lambrilerle kaplı bir vaaz kürsüsü bulunur. Üzerinde herhangi bir bezeme yoktur.

Harimin tavanı ahşap malzemeyle kaplıdır(Fotoğraf 81). Oldukça sade olan ahşap tavanın ortasında ahşap çıtalarla sekizgen bir göbek oluşturulmuştur. Bu göbeğin içinde bitkisel bir kompozisyon ile yazı kuşağı yer alır. Burada İhlas suresi yazmaktadır(Fotoğraf 82).

3.1. 5. Karabiga Ulu Cami

Karabiga, Biga İlçesinin kuzeyinde 20 Km uzaklığında bir beldedir Antik dönemde Priapos adıyla bilinen, Bizans döneminde Katalanların barınağı olmuş, o dönemlerde Pegai olarak adlandırılan kent, 1364 yılında Osmanlıların eline geçmiş olan bir yerleşimdir. Karabiga’ da merkezde Ulu Cami Mahallesi, Kazım Karabekir Caddesinde yer alan cami’nin tarihine dair bilgi caminin içinde yer alan kitabe sayesinde bilinmektedir. Ama onun dışında cami’ ye girişin yapıldığı kapının batısında mermer bir levhada günümüz Latin harfleriyle 1855 tarihi bulunmaktadır(Fotoğraf 83, 84).

Yapının harim kısmında yer alan kitabeye de tarih bilgisinin yanında yapının banisi konusunda da bize bilgi vermektedir (Fotoğraf 85).Osmanlıca kitabede cami’nin Abdülmecit döneminde imece usulüyle halk tarafından yapıldığı yazmaktadır.

Cami ana binası taş örgü temel duvarları üzerine tuğla ile oluşturulmuş olup üst örgüsü kırma çatıdır. Çatı alaturka kiremit ile kapatılmıştır. Kuzey güney doğrultusunda dikdörtgene yakın plandaki cami’nin kuzeyde bulunan girişinde yarı açık mekân oluşturmak için giriş saçağı uygulaması yapılmıştır(Fotoğraf 86). Yapı girişine çift kollu altışar basamaklı bir merdivenle ulaşılır (Fotoğraf 87).Yapının saçaklı giriş kısmının iki yanı kemerli açıklıklıdır. Kuzey cephesinde ise pencere bulunur (Fotoğraf 88-89). Ortasında saçaklı giriş mekânı olan kuzey cephede giriş saçağının iki yanında ikişer tane günümüz malzemesiyle yapılmış dikdörtgen pencere bulunur. Ayrıca bu pencerelerin üst kısmında günümüz malzemesiyle yapılmış ikinci bir pencere sırası bulunmaktadır. Batı ve doğu cephelerine bakıldığında cephe düzenleri ve pencere formları birbirinin tekrarı gibidir(Fotoğraf 90). Dörder adet küçük boyutlarda dikdörtgen pencereye her iki cephede de yer verilmiştir. Güney cephede ise iki dikdörtgen pencere dikdörtgen nişler içerisinde yer alır. Beyaz sıva ile kaplı silindirik minare yapının kuzeybatı köşesindedir(Fotoğraf 91). Kare kaide üzerine oturtulmuş silindirik gövde, sade korkuluklara sahip bir şerefeye ve onun üzerinde yüklesen kurşun kaplı külâhı olan minarenin pabuç kısmı ile şerefeye

altında birer tane bilezik bulunmaktadır. Ayrıca kurşun kaplı külâhın üzerinde âlem bulunmaktadır.

Dikdörtgene yakın bir plana sahip olan yapı, kırma çatı ile örtülmüştür. Yapıya kareye yakın saçaklı bir mekândan girilir. Dikdörtgen ahşap bir kapıdan bir giriş mekânına ulaşılır. Son cemaat yerinin doğusunda bir dikdörtgen pencere bulunurken batısında kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan ahşap merdivenler bulunur(Fotoğraf 92-93). Giriş kapısının karşısında ise harime girişi sağlayan ahşap kapı ve pencereler bulunur. Harime ahşap bezemeli bir kapı ile geçilmektedir(Fotoğraf 94). Düz lentolu cümle kapısının çevresi farklı ebatlarda üç sıra silmeyle hareketlendirilmiştir. Buna benzer bir kapıyı Biga Ulu camî'nin harime giriş kısmında görmekteyiz. Ana kapının iki yanında beşik kemerli günümüzde yenilenmiş çerçeveleriyle iki pencere bulunur(Fotoğraf 95). Harimde giriş kısmının iki yanında sekiler yer alır. Giriş kapısının iki yanındaki pencereler beşik kemerli nişler içerisindedir(Fotoğraf 96). Harim, birisi doğu diğeri batı duvarına bitişik, diğeri ikisi bağımsız toplam dört ahşap direğin üzerine, doğu-batı yönde atılan kirişlerle mihraba paralel iki sahna ayrılmıştır. Sütunlarla bölümlenmiş kısım ile harimi ahşap korkuluklar ayırır. Son Cemaat yerinin taşıdığı kadınlar mahfili, sade bezemesiz bir tavanlı, dar dikdörtgen planlıdır(Fotoğraf 97). Kadınlar mahfilinin orta bölümü harime doğru yarım daire biçimde çıkmalıdır ve bunun alt kısmında ahşap oval bir tahta parçasının merkez kabul edildiği ve o merkezden çıkan çitalarla güneş ışını gibi açılarak bir süsleme yapılmıştır(Fotoğraf 98). Harimin sütunlarla bölümlenmiş kuzey kısmının doğu cephesinde duvara monte edilmiş bir kitabe bulunur. Osmanlıca olan kitabede;

1. *Cihan Padişahı Abdülmecid'in yardım yapacağı duyuldu ve onun zamanında bu yeni büyük Cami tamamlandı.*

2. *Bu beldenin ayırt edici özelliklerini şiirine taşıdı, o yüzden eşi benzeri olmayan Allah'ın yardımı ile yapılması emir edildi(emredildi.)*

3. Bu Karabiga'da şu ibadet yerini halk yaptı. Allah'da onlar için Cennette yeni bir köşk yapsın.(Yapacaktır.)

4 Şükreden halkın hepsi gayret ettiler, emek harcadılar ve İslamiyet adına yardım paraları harcadılar

5. Bu mabedin kıymetini bilen, buradan ayrılmaz. (beş vakit namaz kılar)

Gelmek isteyen, uzak olsun, yakın, olsun herkes buraya gelebilir, gelmelidir.

6. Öylesine saygın, saygı duyulan bir padişah ki, kerem sahibinin mahzenine sahiptir. Şahlar şahının habercisi en iyi amaçlı fermanıdır

7. Zamanın, dünyanın en büyük padişahı ile Ahmet Cevdet Paşa tarihini anlattı. Onun Döneminde o yeni – güzel cami tamamlandı.

Sene: 1271... yazmaktadır.

Harimi ikiye ayıran korkuluklar kare iki ayak arasındadır. Bu iki ayak tavanı taşımaktadır. Kareye yakın harimini ise sadedir. Harimin kuzey, doğu ve batı duvarları pencere seviyesine kadar lambri ile kaplanmıştır(Fotoğraf 99). Doğu ve batıda bulunan pencerelerle aydınlanan harimin güney cephesinde giriş kapısının hizasında bitkisel motiflerle bezeli günümüz seramikleriyle (fayans) kaplı mihrap bulunur(Fotoğraf 100). Mihrabın sivri kemerli bir nişi vardır. Mihrabın üst kısmı bezelidir. Mihrabın iki yanında birer dikdörtgen pencere ve günümüz malzemelerinden yapılmış ahşap vaaz kürsüsü ve minber vardır. Vaaz kürsüsü güneydoğu köşesinde yer alır(Fotoğraf 101).Günümüzde yenilenmiş olan vaaz kürsüsünün eski haline dair elimizde bilgi mevcut değildir. Vaaz kürsüsü gibi yeniden yapılan minber, dikdörtgen bir girişi ve köşk kısmına ulaşmayı sağlayan ahşap merdivenleriyle güney- kuzey doğrultusunda uzanır(Fotoğraf 102). Ahşap merdivenlerle ulaşılan köşk kısmı dört yana dilimli kemerlerle açılır. Köşk kısmında, üstte külah formu verilmiş ahşap bir kısım daha vardır. Ayrıca külahın tepesinde ahşap hilal

bulunur. Minberin yan korkulukları ise birbirine geçmiş çizgilerin birleşimiyle oluşan yıldızı anımsatan figürlerin tekrarıyla bezenmiştir. Aynı figürler yan aynalıkta da görülür.

Açık mavi renk boyalı çıtalarla kaplı olan tavanın ortasında yine çıtalarla oluşturulan kare şeklinde bir zemin ortasında yuvarlak bir merkez noktadan çıkan çıtalarla oluşturulan güneşi sembolü görülür(Fotoğraf 103,104). Bu bezeme Karabiga, Biga ve çevresindeki birçok cami de karşımıza çıkar.

Karabiga Ulu Cami' de taş ve ahşap malzeme kullanılmış. Caminin pencereleri dikdörtgen ve ahşap malzemedendir. Son cemaat yerinde, üst katta bulunan kadınlar mahfiline çıkan merdiven, imam odası ahşap lambrilerle yapılmıştır. Ayrıca tavan yeşil boyalı ahşap malzemedendir. Harimde kadınlar mahfilinin alt kısmında ahşap çıtalarla güneş ışığı gibi bir motifle bezenmiş bir alan mevcuttur ve bu kısım harime girişi sağlayan kapının iç kısmında tam üzerine denk gelmektedir.

3.1. 6. Gümüşçay Cami

Biga'nın 8 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Antik bir kent geçmişi olan beldeye Osmanlıların ilk döneminde “Güvercinli” ve sonrasında “Dimetoka” adıyla anılmaktadır. Evliya Çelebi de Seyahatname'sinde “şirin evleri, bahçelik, çimenlik bir yerde kurulmuş olup, mamur küçük bir kasabadır. Hanı, hamamı, çocuk mektebi var. Halkı Türk olup, Yörükle Ermeni'si de vardır. Çarşı ve pazarı faydalı ve küçüktür “ diye bahseder¹⁰⁵. Kasaba 1949 yılında belediye olmuştur.

Cami merkezde, şuan ki Belediye binasının karşısında yer almaktadır. 1767 tarihinde yapılmıştır. Bani bilgisi elimizde mevcut değildir. Yapım tarihine dair bilgiyi caminin giriş kapısının üzerinde yer alan mermer kitabeden öğrenmekteyiz (Fotoğraf 105). Doğubatı doğrultusunda enine dikdörtgen formlu, kırma çatılıdır (Çizim 6). Yapı üç kademeli olarak algılanmaktadır. Ahşap kırma çatısı ardından alt kısımları bezemeli saçak kısmı ve beden duvarları şeklinde biçimlenir (Fotoğraf 106). Duvarlar içten ve dıştan betonarme sıvalıdır. Cami iki katlıdır. Alt katında küçük 3 adet dükkân bulunmaktadır. Yapının cepheleri dikdörtgen çerçeveli, kemerli pencerelerle hareketlendirilmiştir. Yapının doğu cephesinde yatay aksa göre simetrik olarak yerleştirilmiş yedi dikdörtgen formlu, kemerli pencere bulunur (Fotoğraf 107). Ayrıca bu kısımda yapıya girişi sağlayan sonradan açılmış bir kapı ve bu kapıya ulaşmayı sağlayan bir giriş saçağı ve merdivenler bulunur (Fotoğraf 108). Bu saçaklı girişin yanında yapının kuzeydoğusunda dikdörtgen üç pencere bulunur. Güney cephe doğu cephenin aksine kemersiz, dikdörtgen çerçeveli dört adet pencere bulunmaktadır. Mihrabın bulunduğu bu cephede mihrap dışı taşkın değildir. Batı cephede yatay aks üzerinde simetrik olarak yerleştirilmiş dikdörtgen çerçeveli, kemerli yedi pencere görülür. Camiye girişi sağlayan kapının bulunduğu kuzey cephede batı ve doğu cephede görülen dikdörtgen çerçeveli, kemerli pencereler görülür. Kuzeybatıda bir giriş kapısı ve onun yanında beş tanesi doğu ve batı cephedeki pencerelerle aynı ikisi kapının üst kısmında dikdörtgen ikisi küçük boyutlarla kemerli olmak üzere dokuz pencere bulunur. Yine kuzey cephede alt katta bulunan dükkânların giriş kapıları ve pencereleri görülmektedir (Fotoğraf 109). Kuzeybatı köşede caminin minaresi bulunmaktadır. Minarenin kaidesinde bulunan kitabede 1769 (Hicri 1185) tarihi yazılıdır (Fotoğraf 110).

¹⁰⁵ Engin Gürsu. *Biga Pegai...*s.361.

Almaşık duvar tekniğinde üç sıra tuğla bir sıra taş ile örülü olan minare kaidesi üzerinde silindirik gövde yükselmektedir(Fotoğraf 111). Tek Şerefelidir. Şerefe altında kirpi saçağı anımsatan bir uygulama vardır. Şerefe korkulukları soyut geometrik motifle bezenmiştir. Minare kurşun kaplı külâh kısmıyla sonlanır. Külâhın üzerinde âlem yükselmektedir.

Enine dikdörtgen formdaki yapının iki kapısı vardır. Bunlardan biri kuzey cephede, minarenin doğusunda yer alır. Merdivenlerle ulaşılan giriş kapısının iki yanında devşirme olduğu düşünülen ve yeşille boyanmış iki sütun bulunur. Kemerli kapıdan girildiğinde ayakkabılıkların bulunduğu bir giriş mekânına ulaşılır. Ayrıca bu kısımda minareye girişi sağlayan kapı bulunmaktadır(Fotoğraf 112, 113). Bu giriş mekânının kuzey kısmında iki kemerli pencere bulunur. Pencereleer günümüz malzemesiyle yenilenmiştir. Küçük kare şeklindeki giriş mekânından sonra dikdörtgen bir son cemaat yerine ulaşılır. Son cemaat yerine geçişi giriş mekânındaki ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Kapının üst kısmında ahşap bezeli saçak kısmı bulunur. Bu saçak kısmında yeşil ve beyaz ahşap çıtalar zikzaklı olarak yerleştirilerek bir bezeme kompozisyonu oluşturulmuştur. Caminin kuzeyinde yer alan son cemaat yeri enine dikdörtgen formdadır(Fotoğraf 114). Kuzeyinde simetrik olarak yerleştirilmiş üst kısımda kemerli hemen altında dikdörtgen çerçeveli beş adet pencereler bulunur. Son cemaat yerinin doğusunda da kuzey cephedeki gibi iki adet alt kısımdaki dikdörtgen çerçeveli, üst kısımdaki ise kemerli pencereler bulunur. Güneye bakan yüzünde ise harime açılan üç dikdörtgen pencere bulunur(Fotoğraf 115). Üçüncü pencerenin üzerinde bir adet dikdörtgen pencere vardır. Üçüncü pencere ile diğer iki pencere arasında bir mihrap bulunmaktadır. Son cemaat yerinin güneybatısında ise harime girişi sağlayan kapı bulunmaktadır. Kapının üzerinde de bir dikdörtgen pencere bulunur. Bu pencere kadınlar mahfilini aydınlatmaktadır.

Günümüzde pvc malzeme ile eklemeler yapılmış dikdörtgen kapıdan caminin harimine ulaşılır. Harim, birisi doğu diğeri batı duvarına bitişik, diğer dört tanesi bağımsız toplam altı ahşap kare direğin üzerine, doğu-batı yönde atılan kirişlerle mihraba paralel iki bölüme ayrılmıştır(Fotoğraf 116). Bu ayaklar kadınlar mahfilini taşımaktadır. Harimin kuzey kısmı ayaklar ve ayaklar arasındaki korkuluklarla üçe ayrılmıştır. Kuzeybatı üçayak arasındaki korkuluklarla bir bölüm oluşturulmuştur. Bu kısım

içerisinde imam odası bulunmaktadır(Fotoğraf 117). Kuzeydoğu kısımda gene ayaklarla oluşturulan bölmede kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler bulunmaktadır(Fotoğraf 118). Yine kuzeydoğuda yapıya girişi sağlayan sonradan açılmış kapı bulunur(Fotoğraf 119). Bu kapı daha çok camiye gelen kadınlar için kullanılmaktadır. Bu kapının hemen karşısında kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler bulunur. Harimin kuzeyinde bulunan kare ayakların taşıdığı kadınlar mahfili ahşap malzemeden yapılmıştır. İki duvara bağlı altı âdeti bağımsız sekiz ayağın bulunduğu kadınlar mahfilinin ortası, yarım dikdörtgen şeklinde harime taşkındır. Bu harime taşkın kısmın alt yüzeyinde renkli ince çitalar beyaz zemin üzerine çakılarak üçgenler oluşturularak bezeme yapılmıştır. Kadınlar mahfilinin tavanı harimdeki tavanın devamı şeklindedir. Lambriyle kaplı tavanda ince çitalar çakılarak bezeme yapılmaya çalışılmıştır. Caminin içi pencerelerle aydınlatılmaktadır. Birbirleriyle simetrik olarak yerleştirilmiş yedi pencere doğu cephede bulunmaktadır(Fotoğraf 120). Batı cephede ise sekiz pencere simetrik olarak yerleştirilmiştir. Mihrabın bulunduğu güney cephede dört adet pencere bulunur. Güney cephe duvarı iki bölümden oluşmaktadır. Harime bakan duvardan sonra bir adet daha duvar vardır. Güney cephenin harime bakan kısmında bulunan pencerenin yanında dışarı bakan bir adet daha pencere bulunur. Güneydoğu köşede ahşap vaaz kürsüsü vardır. Bezemesiz vaaz kürsüsü dört ahşap panonun birleşimiyle oluşturulmuştur. Güney cephenin merkezinde mihrap vardır(Fotoğraf 121-122). Dilimli kemere sahip mihrap nişinin içi boyanmıştır. Boyalarla perde motifi çizilmiştir. Mihrap harime doğru taşkın değildir. Mihrabın batısında ahşap minber bulunmaktadır. Harimin güneybatısında bulunan minber tam köşede değildir. Mihrabın batısında bulunan pencere ile harimin güneybatısında yer alan pencerenin arasında bulunan minber yeşil renkte boyanmış ahşap malzemeyle yapılmıştır(Fotoğraf 123). Yan aynalıklarının alt kısmındaki silmelerde üç silimli kemerli içi boş motifler görülür. Aynalığın yüzeyi dikdörtgen şekillerle bölümlere ayrılmıştır. Minberin merdiven korkuluklarında kıvrık dalları anımsatan ahşap motifler birbirini tekrarlayarak dekorasyon oluştururlar. Köşk kısmı dilimli kemerleridir. Kapının kemerli kısmının üzerinde iki daire içerisinde beş kollu bitkisel bir motif görülür. Kapının üstündeki alınlıkta ise belli bir merkezden çıkan güneş ışığı gibi genişleyerek açılan ahşap çitaların oluşturduğu bir bezeme görülür.

Harim mihraba dik uzanan iki sıra halinde üçer adet ahşap sütunla üç sahna bölünmüştür(Fotoğraf 124). Ahşap sütunlara boya ile mermer görünümü verilmiştir. Kare kaide üzerine oturan sütunların kaide ile aynı renkte sütun başlıkları vardır. Sütunlar dilimli kemerlerle birbirine bağlanmaktadır .Caminin harimi ahşap direklerin taşıdığı ahşap tavanla örtülüdür(Fotoğraf 125). Krem renkte ahşap lambriyerle kaplı tavana ince kahverengi çıtalar çakılmıştır. Bu ince çıtalarla tavanın yüzeyinde geometrik şekiller oluşturulmuştur. Tavanın merkezinde çıtalarla oluşturulan kare içerisinde çiçek gibi oluşturulmuş sekiz kollu bir motifin çevresinden çıkan ve genişleyerek açılan güneş ışınları gibi şekillenmiş bir motif görülür(Fotoğraf 126). Buradaki çıtalar rengârenktir. Bu renkli çıtaların ardından yine güneş ışınları gibi açılan beyaz çıtaların oluşturduğu motif görülür. Merkezdeki motifin dışında tavanın köşelere gelen kısımlarında oluşturulan karelerin içerisinde kırmızı renkli küçük kare motif bulunmaktadır(Fotoğraf 127).

Caminin tavanı, minberi ve mihrabında görülen bezemeci anlayışın aksine yapı içerisi sadedir. Yapının doğusunda şadırvan bulunur(Fotoğraf 128). Bu şadırvan 1979 yılında yapılmıştır. Daha önceki şadırvanın kitabesi şuan yapının doğusunda bulunan kapının bulunduğu merdivenin duvarına monte edilmiştir. Caminin batısında bir hazire yer almaktadır(Fotoğraf 129). Haziredeki mezarlar Çelebizade ailesine aittir. Rumi 1170 tarihli ve sonraki tarihlere ait mezar taşları görülür.

3.1. 7.Aşağıdemirci Köyü Cami

Biga İlçe merkezine 12 km uzaklıktaki Aşağıdemirci Köyü, 1877 yılında, Kafkasya'nın Kuban Havzası çevresinden gelen, 45-50 hane Çerkez halk tarafından kurulmuştur.¹⁰⁶1877-78 Osmanlı- Rus Savaşı sonrası, Bulgaristan'ın Razgırat, Osmanpazarı, Şumnu, Aydos, Rusçuk ve Silistre kasabalarının köylerinden gelen 20 hanenin¹⁰⁷ diğer halkın yanına yerleşmesiyle bugünkü halini alan köyün merkezinde, köy kırakhathanesinin karşısında köyün tek camisi bulunmaktadır. Dikdörtgene yakın planda, kiremit kaplı, kırma çatılı ve düz tavanlı bir plan şeması göstermektedir.(Fotoğraf 130) Yapının giriş kapısının doğusunda, üst kısımda yer alan günümüz harfleriyle yazılmış, mermer kitabede 1905 M yılında yapıldığı yazılıdır(Fotoğraf 131). Caminin banisi bilgisi yoktur.

Kuzey- güney doğrultusunda uzanan dikdörtgene yakın planlı, dıştan kiremit kaplı kırma çatılı camiye kuzeybatı köşeden girilmektedir(Çizim 7). Giriş mekânının bulunduğu kuzey cephede dört adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Doğu cephede biri giriş mekânında bulunan dikdörtgen, harim kısmında ise dört tanesi basık kemerli dikine dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Mihrabın bulunduğu güney cephede ise mihrabın iki yanında diğer cephelerde görülen basık kemerli dikdörtgen pencereler bulunur. İç kısımda duvara oyularak yapılan mihrap nişi dış cephede görülmemektedir. Yapının batı cephesine bakıldığında üç adet basık kemerli pencere bulunur, bunun dışında cephelerde başka bir hareketlilik sağlayan öge yoktur. Caminin kuzeybatısında kaidesi yapının cephe duvarı boyutlarında olan düzgün kesme taştan yapılmış bir minare bulunmaktadır(Fotoğraf 132) .Minare kaidesinin kuzeybatı yüzüne bakan kısmında bir kitabe bulunmaktadır(Fotoğraf 133). Bu kitabenin caminin orijinal kitabesi olduğunu düşünmekteyiz. Osmanlıca kitabede;

Avn-i Hak'la bed olundu caminin bünyadına

Ehli Kariye gayretiyle çok şükür buldu hitam

Lütf-u ihsan ile erişdik küşadına

¹⁰⁶ Engin Gürsu, *Biga, Pegai...*, s.372

¹⁰⁷ Engin Gürsu, *Biga, Pegai...* s.372.

İlel ebed olsun cemaatle müzeyyen

Subh-u şam

Allah'ın yardımıyla başlandı caminin inşasına

Köylünün gayretiyle çok şükür tamamlandı

Lütf-u ihsan ile eriştik açılışına

İlel eded cemaatle süslensin

Gece ve gündüz... yazmaktadır.

Kaidenin üç yüzünde bitkisel motif bulunmaktadır ve bu motiflerin birinde Osmanlıca olarak 1340 (1924) yazmaktadır. Bu tarihten minarenin camiden sonra yeniden inşa edildiği anlaşılmaktadır. Caminin içinde bulunan Muzaffer Tanrıkulu'nun Aralık 2006 yılında hazırladığı bir belgeye göre minare birçok kez onarım görmüştür. 1953 depreminde minarenin külâh kısmının hasar gördüğünü yazmaktadır. Hasarlı sarkık tehlikeli tepeyi Ahmet Usta'nın oğlu Minareci Mehmet 'in onardığını, Kardeşi Süleyman Yüzgölünç 1956–57 de külâhı ve âlemi yaptığını daha sonra Naci Altun tarafından yıldırımılık takıldığını, 2005 yılında Ali Usta yine köylülerin katkılarıyla minareyi elden geçirip ve sağlamlaştırdığı yazmaktadır. Minarenin kaide kısmından sonra bir pabuç kısmı ve silindirik bir gövdesi olan minarenin pabucun başladığı ve şerefenin altında kıvrımlı birer bilezik bulunur. Dikdörtgene yakın panoların bir araya gelmesiyle oluşan şerefe korkulukları vardır. Bu panoların üzerinde minare kaidesinde gördüğümüz bitkisel motifin aynısı görülmektedir. Şerefenin alt kısmında üç sıra sarkıtlar bulunmaktadır(Fotoğraf 134). Şerefenin ardından devam eden silindirik gövde küçük boyutlardaki kesme taşlardan yapılmış tepe kısmı ovalleştirilmiş bir külâhla sonlandırılır. Külâhın başladığı yerde birbirini takip eden iki ucu aşağıya sarkan kurdelelere benzeyen bir motif sırası bulunmaktadır. Külâhın en uçunda ise metalden yapılmış âlem kısmı görülmektedir.

Dikdörtgene yakın bir plana sahip olan yapıya sonradan eklenmiş olan bir mekândan girilir. Yapının son cemaat yeri ve ayakkabılık kısmı burasıdır. Caminin kuzeybatısında günümüz malzemesiyle yapılmış dikdörtgen kapıdan girilmektedir(Fotoğraf 135). Doğu batı doğrultusundaki bu giriş mekânının kuzey yüzünde üç tane pencere bulunur(Fotoğraf 136). Kapının tam karşısında, caminin doğu cephesinin köşesinde diğer üç pencereye benzeyen bir dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Yapının asıl ibadet mekânına girişi sağlayan bir ahşap kapı yapının kuzey cephesinin ortasında yer almaktadır(Fotoğraf 137). Bu geniş, yeşil boyalı, basık kemerli ahşap kapının iki yanında dar dikdörtgen, basık kemerli iki pencere bulunur (Fotoğraf 138). Bu pencerelerin kemerli üst kısımları kadınlar mahfiline kadar uzanmaktadır. Bu pencereler dikdörtgen nişler içerisine oturtulmuştur. Bu yeşil, basık kemerli kapıdan harimin bulunduğu mekâna girilmektedir(Fotoğraf 139). Harim ayaklarla ikiye ayrılmıştır. Kuzeyde bulunan giriş kısmındaki mekân basıktır. Üzerinde ayakların desteklediği bir asma kat şeklinde oluşturulmuş kadınlar mahfili bulunmaktadır(Fotoğraf 140). İkisi duvara dayalı ikisi giriş kapısının hizasında olmak üzere dört ayağın taşıdığı doğu- batı ekseninde uzanan kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler son cemaat yerinde, kuzeybatı köşede bulunmaktadır (Fotoğraf 141). Son cemaat yerinin kuzeydoğusunda ise ahşap plakalardan yapılmış bir imam odası yer alır. Beyaz boyalı ayakların taşıdığı kadınlar mahfili doğu batı doğrultusunda uzanır. Tavanı yapının genelinde olduğu gibi kahverengi ahşap tahtalarla kaplıdır. Bezeme amaçlı tavanın kenarları açık yeşil boyalı çıtalarla çevrelenmiştir. Kadınlar mahfilinin kuzey cephesinde, camiye girişi sağlayan kısımdaki kapının iki yanında pencerenin kemerli kısmı bulunmaktadır. Bunun dışında kuzeybatı da dikdörtgene yakın bir niş içinde dar bir basık kemerli açıklığı olan, minareye girişi sağlayan kapı bulunmaktadır(Fotoğraf 142). Yine kuzeybatı da kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan bir tane daha merdivene ulaşmayı sağlayan demirden yapılmış, kemerli bir kapı bulunmaktadır(Fotoğraf 143). Bu merdivenler caminin içine girmeden kadınlar mahfiline ulaşmayı sağlar(Fotoğraf 144). Kadınlar mahfilinin harime bakan korkulukları aynı boydan, bilezikli, silindirik çubuklardan yapılmıştır. Ayrıca bu korkulukların alt kısımlarında açık yeşil boyanmış çıtalara s kıvrımı verilerek dalgalı kalın bir bezeme yapılmıştır. Kadınlar mahfilinin orta bölümü harime doğru yarım daire biçimde çıkmalıdır ve bunun alt kısmında açık yeşil çıtalardan yapılmış bir merkezden ışın gibi çıkan çıtaların oluşturduğu bir motif bulunur(Fotoğraf 145). Kare biçimli dört ayağın bulunduğu son cemaat yeriyle harimi iki

ayak arasında bulunan korkuluklar ayırır. Harim doğu ve batıdaki pencerelerle aydınlatılmıştır(Fotoğraf 146). Kareye yakın harim kısmının güneyinde ortada günümüz seramikleriyle kaplı bir mihrap bulunmaktadır(Fotoğraf 147). Açık yeşil fayans kaplı sivri kemerli nişe sahip mihrabın batısında günümüzde yenilenmiş bir minber bulunmaktadır(Fotoğraf 148). Günümüzde yeniden yapılmış olduğu malzemesinin yeniliğinden ve işliğinden anlaşılan dikdörtgen bir kapısı ve ahşap merdivenleri bulunan minber üstten silmeli bir kornişle sınırlanır. Köşk kısmı dört yana dilimli kemerlerle açılır. Köşk kısmında, üstte dilimli bir külahı andıran ahşap kısım yer alır. Ayrıca aynı minarelerde görüldüğü gibi bu külah kısmının tepesinde âlem bulunur. Minberin yan korkulukları yanlardan kıvrımlar verilmiş ahşap parçaların birleşimiyle bir bezeme görülür. Yan aynalıklar da ahşap yüzeyin üzerinde noktalardan oluşturulmuş dikdörtgenlerin içine yerleştirilmiş daireler ve yuvarlak içine alınmış beş kollu yıldız bulunmaktadır. Caminin güneydoğusunda ise günümüz seramikleriyle kaplı bir vaaz kürsüsü bulunmaktadır(Fotoğraf 149). İlk yapıldığında da yine böyle taş ya da betondan mı yapılmış bir vaaz kürsüsüydü bilinmemektedir. Tam köşede, iki kemerin taşıdığı bir kare kısımdan oluşan vaaz kürsüsünde herhangi bir süsleme yoktur.

Harimin tavanı koyu kahverengi ahşap malzemeyle kaplıdır(Fotoğraf 150). Sade ahşap tavanın ortasında kareye yakın, yine açık yeşil çıtalarla oluşturulmuş çerçevenin ortasında daire biçimli bir göbek yer alır. Bu göbek merkezden çıkan çıtaların yan yana yerleştirilmeleriyle oluşturulmuştur. Göbeğin içinde bulunduğu çerçevenin köşelerinde ise kıvrımlı bitkisel motif bulunur. Aynı motifi minarenin kaidesinde de görmekteyiz. Bunun dışında yapıda başka bir bezeme unsuru görülmemektedir.

3.1. 8. Bakacak Köyü Cami

Çanakkale'nin Biga ilçesi merkezine 17 Km uzaklıktaki Bakacak Köyü; 1874 yılında Kafkasya'nın şimdi Adige Cumhuriyeti dışında kalan Kuban Havzasından göç eden 70 Hane Adige tarafından kurulmuştur. 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'nın başladığı, 1877 yılında da Bulgaristan'ın Şumnu, Osmanpazarı, Karlıova, Cuma ve Kırcaali kasabaları çerçevesinden muhacir göçmenlerin gelmesiyle köy bugünkü halini almıştır. Önce "sürekli kalınacak yer" anlamında "İbkaiye", halk dilinde "İpkaiye" adını alan yerleşim birimin adı 1961 yılında da "doyuracak yetecek yer" anlamında "Bakacak" adını almıştır.¹⁰⁸ 1902 yılında inşa edilen cami dikdörtgene yakın formda, kiremit kaplı, kırma çatılı ve düz tavanlı bir plan şeması göstermektedir. Yapının banisi bilgisine ulaşılamamıştır. Cami Bakacak- Arapçeşme köyleri yolu üzerindedir.

Yapı üç kademeden oluşmaktadır. Öncelikle kırma çatı, ardından çatının alt kısmındaki kirpi saçak ve en sonunda beden duvarları. Enine dikdörtgen, kuzey güney doğrultusunda uzanan beden duvarlarıyla, kırma çatılı kiremitli bir üst örtü düzenlemesine sahip yapıya kuzey cephede bulunan bir kapıdan girilir (Çizim 8 -Fotoğraf 151). Giriş kapısından önce yarı açık mekân oluşturmak için üç yönü kemerli ve iki kemer kapıyla kapatılmış kuzey yüzeyi pencere ile kapatılmış bir giriş saçağı uygulaması bulunmaktadır. Saçaklı kısmın iki yanında dikdörtgen çerçeveli kemerle sonlanan pencereler bulunmaktadır. İkili pencere uygulaması vardır. Alt kısımda kemerli, dikine dikdörtgen pencere varken bu pencerenin üst kısmında kare çerçeveli beşik kemerle sonlandırılmış pencere bulunmaktadır. Doğu cephede de dört adet, kuzey cephenin alt yüzeyinde yer alan dikdörtgen çerçeveli beşik kemerli pencerelerin aynısı görülür. Pencerelerin yeşil boyalı beden duvarında daha belirgin olması amacıyla pencerelerin kenarları krem renkle boyanıp çevrelenmiştir. Tüm pencerelerde kemerli kısımlarında çerçeve içerisinde kafesleme görülür. Güney cephede de aynı pencere düzenlemesi görülür. Dört adet beşik kemerli, dikdörtgen pencere cepheyi bölmektedir. Batı cephesinde ise doğu cephesinin aksine üç pencere görülür. Dördüncü pencerenin bulunması gereken kuzeybatı köşede caminin minaresi görülmektedir. Tüm pencerelerde kemerli kısımlarında çerçeve içerisinde kafesleme görülür. Kare bir kaide üzerine, günümüz seramikleriyle kaplı pabuç

¹⁰⁸ Engin Gürsu, *Biga, Pegai...*, s.373

kısmı üzerinde yükselen silindirik bir gövdeye sahip minarenin gövdesi kesme taştan yapılmıştır(Fotoğraf 152). Kaide ile pabuç kısmının arasında bulunan bordürde burma motifinin üç yüzeyi çevrelediği bir silme bulunur. Ayrıca kaidenin üç yüzeyinde bezemeler görülmektedir. Kaidenin batı yüzeyinde kareye yakın çerçeveler içerisinde sağ ve solda kıvrık dallardan oluşan bitkisel bir motif vardır(Fotoğraf 153). Merkezdeki dikdörtgen içerisinde bir göbekten çıkan ışınların oluşturduğu bir motif vardır. Bu dikdörtgenin köşelerinde ise karanfile benzeyen motifler bulunmaktadır. İçerisinde kıvrık dalların bulunduğu karelerin üzerinde başı eğilmiş başak motifi bulunur. Ayrıca bu kıvrık dallı bezemenin bulunduğu karelerin yanında çokgen yıldız ve hilal motifi bulunur. Merkezdeki büyük motifin alt kısmında ise bir masa motifi bulunur. Bu masa motifinin aynısı kaidenin kuzey yüzeyinde bulunmaktadır. Masanın üzerinde Osmanlıca Maşallah yazmaktadır (Fotoğraf 154). Ayrıca bu masanın üst kısmında yine Osmanlıca H 1318 tarih yazmaktadır. Kaidenin batı yüzeyinde bulunan başak ve çiçek motifinin tekrarı kuzey kuzeyinde de görülmektedir. Bu motiflerin dışında bu yüzeyde üst kısımda bahar dalı vardır. Bu iki çiçekli, dallı motifin iki yanında ay yıldızlı bayrak motifi bulunmaktadır(Fotoğraf 155). Minarenin silindirik gövdesinde minarenin iç kısmının aydınlanmasını sağlamak adına gövdeyi oluşturan kesme taşların arasında küçük kare boşluklar bırakılmıştır. Şerefenin alt kısmında silindirik gövdeden şerefeye kadar genişleyerek oluşturulmuş birkaç tane bordür vardır. Dairesel motifli, motifler içerisinde boşlukların bırakıldığı bir bezeme anlayışıyla şerefe korkulukları bezenmiştir. Şerefe külâh arasındaki kısım silindirik gövdede kullanılan kesme taşlardan farklı bir renkte taşla yapılmıştır. Bu minarenin o kısmının sonradan onarıldığını düşündürür. Kurşun kaplı külâha geçmeden önce, gövdenin sonunda bitkisel motifli bir bordür vardır. Bu bordürlü kısımdan sonra bilezik ve onun üzerinde ise külâh bulunmaktadır. Külâhın üstünde bulunan âlem ile de minare sonlanmaktadır.

Kuzey- güney doğrultusunda dikdörtgen planlı, dıştan kiremit kaplı kırma çatılı yapının saçaklı girişinden sonra camiye asıl giriş kapısı karşımıza çıkar. Düz lentolu dikdörtgen çerçeveli kapının iki yanında yivli ayaklar vardır(Fotoğraf 156). Bu ayakların üzerinde sütun başlığını anımsatan bir şekilleniş görülür (Fotoğraf 157). Ayakların taşıdığı üst kiriş ise beyaz boya üzerine yeşil boyalı dikdörtgenler çizilmiştir. Ayrıca iki uçunda daire içinde beş kollu yıldız bulunmaktadır. Yivli ayağın yivli kısımları turuncu ve

yeşil renkte boyanmıştır. Ayrıca sütun başlığını andıran kısmın altında yeşil bir daldan çıkmış kırmızı çiçekler çizilerek ayaklar bezenmiştir. Giriş kapısından girildiğinde harime ulaşılır. Giriş kapısının iki yanında ikişer, beşik kemerli pencere bulunmaktadır. Harimin kuzeydoğusunda kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler bulunur(Fotoğraf 158). Kuzeybatı kısmında imam odası ve hemen onun hizasında minareye çıkmayı sağlayan kapı bulunmaktadır(Fotoğraf 159). Harimin kuzey kısmı 4 kare ayak ile ikiye bölünmüş hem batı hem de doğudaki ikişer ayak arasına korkuluklar yapılmıştır. Yapıda bulunmayan Son Cemaat yeri burada oluşturulmaya çalışılmış gibidir. Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenlerin yan aynalığının duvarı mavili sarılı fayanslarla kaplanmıştır. Harimin kuzey kısmında ikisi duvara dayalı ikisi giriş kapısının hizasında olmak üzere dört kare şeklinde düzenlenmiş ahşap ayağın taşıdığı doğu- batı ekseninde uzanan kadınlar mahfili bir asma kat şeklinde düzenlenmiştir. Kadınlar mahfiline çıktığımızda sade, enine dikdörtgen uzanan bir mekân görürüz. Kuzey cephesinde dört adet belli aralıklarda düzenlenmiş kemerli pencereler görürüz. Pencere yüzeyleri kafeslenmiştir. Tavana baktığımızda, beyaz boyalı ahşap zemin üzerine koyu yeşil renkte çitaların doğu batı doğrultusunda çakılıp, tavandaki sadeliği hareketlendirdiğini görürüz (Fotoğraf 160). Kadınlar mahfilinin orta bölümü harime doğru yarım daire biçimde çıkmalıdır ve bunun alt kısmında kırmızı çitalarla çevrelenmiş, yeşil zemin üzerinde beyaz çitalardan yapılmış ay ve yıldız bulunur(Fotoğraf 161). Harime taşkın kısmın harime bakan yüzeyinde turuncu zemin üzerine kırmızı küçük çitalardan kesilen eşkenar dörtgen biçimli parçaların zikzaklı bir şerit oluşturacak biçimde çakılması ile oluşturulan bir bezeme görülür. Diğer kısımlarda ise baklava desenini anımsatan çitaların birleşmesiyle oluşan sıralı bir motif dizisi yüzeyi bezeler. Harimin kuzey kısmının tavanına baktığımızda ise giriş kapısının hizasında, tam merkezde sarı çitaların oluşturduğu bir kare içerisine, bir merkez noktadan çıkan güneş ışınlarını andıran bir motif sarı çitalarla yapılmıştır. Bu motifin merkezinde ise kırmızı ve yeşil iki adet ahşap motif bir çiçek göbeği gibi yerleştirilmiştir (Fotoğraf 162). Beyaz boyalı ahşap tavanın diğer kısımlarında ise yeşil boyalı çitaların kıvrılarak ya da dikdörtgenler oluşturarak yaptığı bir bezeme görülür. Harim duvarları pencere seviyesine kadar kahverengi fayanslarla kaplıdır. Harim doğu, batı ve güneydeki pencerelerle aydınlatılmıştır. Enine dikdörtgene yakın harim kısmının güneyinde ortada mihrap bulunmaktadır (Fotoğraf 163). Duvar yüzeyinden harime doğru taşkın olan mihrabın iki köşesinde kare profilli ayakları andıran bir

düzenleme vardır. Bu kısımlar sarı ve kahverengi boyanmıştır. Dilimli bir kemerle sonlanan mihrap nişinin içi beyaz boyalıdır. Nişin etrafı ise dikdörtgen bir duvar içerisinde. Harimin güneybatısında köşede ahşap malzemeli yan aynalıkları mavi, krem ve kahverengi fayansla kaplı bir minber bulunmaktadır (Fotoğraf 164). Dikdörtgen bir kapısı bulunan minber üstten bir kornişle sınırlanır. Ahşap merdivenlerle ulaşılan köşk kısmı dört yana basık kemerlerle açılır. Ahşap çıtalarla yapılmış bezemelerle korniş son bulur. Köşk kısmında, üstte külah formu verilmiş ahşap bir kısım daha vardır. Ayrıca külahın tepesinde hilal bulunur. Minberin yan korkuluklarında ise S şeklini anımsatan geniş ahşap malzemeyle bezelidir. Harimin güneydoğu köşesinde fayansla kaplı kare bir vaaz kürsüsü bulunur. Vaaz kürsüsünün herhangi bir sanatsal değeri yoktur.

Harimin tavanına baktığımızda bindirme tavan uygulamasıyla karşılaşırız. Merkezde içice geçmiş üç karenin ortasında pembe boyalı ahşap bir zeminin dört köşesinde papatyayı andıran bir motifin yarısı görülür (Fotoğraf 165). Ortada ise kırmızı çıtaların oluşturduğu çerçeve içerisinde köşelerde bulunan çiçeği anımsatan motifin tamamı ve dört köşesinde sarı boyalı ahşap kareler bulunur. Merkezdeki bu motifin dışında beyaz boyalı ahşap tahtalarla kaplı tavana yeşilli turunculu çıtalar dar uzun dikdörtgenler oluşturacak şekilde çakılmıştır. Ayrıca merkezdeki bezemeye benzer şekilde hem doğu hem de batı da iki küçük kare içinde sarı çıta ile oluşturulmuş çerçeve içerisinde yeşil zemin üzerinde ortasında beş kollu yıldız motifi bulunan kırmızı çıtalardan bir çiçek motifi yapılmış, bu motifin etrafı ise baklava şeklindeki pembe küçük çıtalarla çevrelenmiştir (Fotoğraf 166). Bunun dışında yapı sade bir düzende şekillenmiştir. Yapının birçok yerinde değişim olabileceği görüşünün yanında tavanının orijinal olduğu düşünülmektedir.

3. 1. 9. Bezirganlar Köyü Cami

1648 yılında Bayramiç ilçesindeki Bezirgânlar Köyü'nden anlaşmazlıklardan dolayı göç ederek gelen 7 hanelik Yörük grubu tarafından kurulmuştur¹⁰⁹. Köy Biga merkezden 22 km uzaktadır. Köyün merkezinde yer alan cami 1903 tarihlidir. Caminin yapılış tarihine dair bilgiyi bulunan mermerden yapılmış, günümüz Latin alfabesinde yazılan kitabeden alıyoruz(Fotoğraf 167). Caminin üzerindeki kitabenin aksine Vakıf Genel Müdürlüğünden edindiğimiz bilgiye göre ise cami M.1800 yılında yapılmış, ancak daha sonraki yıllarda yapılan müdahalelerle değişikliğe uğramıştır. Bu bilgiyi kanıtlayacak herhangi bir bilgi elimizde mevcut değildir. Yapının banisi bilgisine de ulaşamamıştır. Caminin köy ahalisi tarafından imece usulü yapıldığını düşünmekteyiz.

Kuzey- güney doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen formlu caminin üst örtüsü kiremit kaplı kırma çatıdır(Çizim 9). Duvarlar içten ve dıştan betonarme sıvalıdır. Yapının cepheleri dikdörtgen pencerelerle hareketlendirilmiştir. Yapının doğu cephesinde yatay aksa göre simetrik olarak yerleştirilmiş üç dikdörtgen pencere bulunur. Ayrıca bu cephenin kuzey köşesinde bir küçük kapı ve diğerlerine göre daha küçük boyutlarda kare bir pencere bulunur(Fotoğraf 168). Bu kapının üzerinde kitabe bulunmaktadır (Fotoğraf 169). Kitabede;

Kale'n- nebiyyü sallahü aleyhi ve selemle: Es- salatü 'imadü'd- din. Men terakehe fekad hedeme'd- din. Men ekamehe fekad ekame'd- din yazmaktadır.

Güney cephede iki dikdörtgen düz lentolu pencere bulunur (Fotoğraf 170). Mihrabın bulunduğu güney cephede mihrap nişi dışa taşkın değildir. Batı cephede doğu cephenin aksine üç dikdörtgen pencere bulunur. Caminin kuzeybatı köşesinde ise minare bulunmaktadır. Minare orijinal değildir. Minare 1949 yılında inşa edilmiştir¹¹⁰. Eski minareye dair elimizde bilgi yoktur. Günümüzdeki minare'nin kare kaidesi kesme taştan

¹⁰⁹ Engin, Gürsu. *Biga- Pegai...*s.374.

¹¹⁰ V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No: 170302005- RP001

yapılmıştır (Fotoğraf 171).Kaide üzerine yerleştirilmiş pabuçluk kısmından sonra silindirik gövdeden oluşan minarenin biri pabuç kısmında diğeri şerefe altında iki tane bilezik gövdede yer alır. Minare tek şerefelidir. Kirpi saçaklı şerefe altı ve soyut motif bezeli şerefe kısmından sonra kurşun kaplı külahla minare sonlanmaktadır(Fotoğraf 172). Minarenin kapısı son cemaat yerine açılmaktadır. Yapıya girişi sağlayan kuzey cephe de çifte pencere uygulaması vardır. Kuzey cephenin ortasında alüminyum malzemeden yapılmış bir dikdörtgen düz lentolu kapı ve iki yanında dikdörtgen pencere bulunur. Dikdörtgen pencerelerin üzerinde kadınlar mahfilini aydınlatmak için yapılmış, kare formda içi kafesli iki adet pencere vardır.

Yapıya girişi sağlayan kuzey kısmında bir ön mekân bulunur ve bu mekân camekânla kapalıdır. Günümüz malzemesiyle yapılmış dikdörtgen pencereler kapının iki yanında bulunur(Fotoğraf 173). Bu ön giriş mekânının kuzeydoğusunda yapıya girişi sağlayan ek bir kapı, kuzeybatısında ise günümüz malzemesiyle yapılmış iki kapı bulunur(Fotoğraf 174). Bu kapılardan PVC malzemeden olanından kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenlere ulaşılır. Diğer kapıdan ise minareye çıkışı sağlayan merdivenlere ulaşılır. Camiye asıl girişi sağlayan kapı bu ön mekânın güney cephesinde ortadadır. Cephenin ortasında bulunan dikdörtgen formlu, düz lentolu, ahşap bir kapıdan caminin içine ulaşılır.Bu kapının iki yanında birer tane dikdörtgen formlu pencere bulunur.

Son cemaat yeri olarak kullanılan kısım ile harim kısmını ikisi duvara bağlı diğer ikisi kapı hizasında bulunan 4 betonarme ayak ayırmaktadır(Fotoğraf 175). Bu 4 kare ayak kadınlar mahfilini taşımaktadır. Kadınlar mahfili 1968 yılında betonarme olarak yenilenmiştir¹¹¹. Duvarlar taş örgülü ve üzeri sıvalıdır. Kadınlar mahfilinde iki ince gövdeli sütun tavanı desteklemektedir. Doğu batı doğrultusunda uzanan kadınlar mahfilinin sütunlar arasında kalan orta kısmı harime doğru yarım daire şeklinde taşkındır(Fotoğraf 176). Korkuluklar ahşap çitalarla oluşturulmuş, oldukça basit tutulmuştur. Caminin iç kısmı güney cephesi hariç üç cephesi pencere seviyesinde ahşap malzemeye günümüzde kaplanmıştır. Yapının iç beden duvarları kalemşi olduğunu düşündüğümüz, hangi tarihte yapıldığına dair bilğimiz olmayan birbirini tekrarlayan bir

¹¹¹ V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No: 170302005- RP001

motifle bezenmiştir (Fotoğraf 178). Duvarlar boyalı olduğu için bezeme çok iyi görünmemektedir. Motif siluet halindedir. Boyuna gelişen bitkisel açık bir kompozisyon uygulaması görülür. İki ruminin iki kol halinde damla motifine benzer madalyonlar meydana getirerek kompozisyonun ana motifini meydana getirirler. Bu motif düşey karakterde tekrarlanır. Söz konusu motifin iç ve dış kısmına yaprak olduğunu zannettiğimiz motiflerle dolgulanmıştır. Caminin güneybatı köşesinde minber bulunmaktadır. Minber ise ahşaptan yapılmıştır(Fotoğraf 179).Günümüzde yakın vakitte yenilenmiştir. Sade bir bezeme anlayışıyla düzenlenmiş olan minberin aynalık kısmında soyut geometrik motifler görülür. Korkuluk kanatlarında ise soyut bir form verilmiş ahşap bir motifin birbirini tekrarladığı görülür. Köşk kısmı ise dört yüzden açıktır. Korkuluk kısmında görülen bezeme burada da vardır. Günümüzde yenilenmiş bir vaaz kürsüsü yapının güneydoğu köşesinde yer alır(Fotoğraf 180). Güney cephenin merkezinde koyu renkte bir mermer malzemeye yapılmış, H.1388(M.1968)¹¹² yılında yeniden yapılmıştır mihrap bulunur(Fotoğraf 181). Mihrabın eski haline dair ise elimizde bilgi mevcut değildir. Mihrap nişi dilimli kemerle sonlandırılmaktadır. Fayans kaplı bir kavsarası vardır. Kemerin içerisinde iki sıra kirpi saçak gibi şekillenmiş üçgenler bulunur. Mihrabın yüzeyinde iki rozet kabartma halinde görülür. Kemerli nişin iki yanında çiçek motifli kaidesi bulunan iki sütunce yükselmektedir. Sütunceler korinth başlıklarla sonlandırılmıştır. Mihrabın bezemesinde antik döneme öykünme söz konusudur. Bir tapınak girişi gibi şekillenen mihrabın korniş kısmında mütül¹¹³ 'ü anımsatan dikdörtgen bezeme görülür. Ayrıca gene bu kısımda kurdeleye benzer motiflerin uçunca püsküllerin tekrarlanmasıyla bir bezeme kompozisyonunun uygulandığı görülür. İki yanında dikdörtgen pencere bulunan mihrabın bulunduğu güney cephe pencere seviyesinde fayans ile kaplıdır. Güneydoğu köşede yer alan vaaz kürsüsü minber ile aynı tarihlerde yenilenmiştir. Ahşap malzemeden yapılmıştır. Minberin korkuluklarına görülen soyut motifin aynısı vaaz kürsüsünde de görülür. Bu bezeme dışında sade bir yüzeye sahip olan vaaz kürsüsünün eski haline dair elimizde bilgi yoktur.

¹¹² V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No: 170302005- RP001

¹¹³ Dorik düzende saçağın alt bölümüne konulan dikdörtgen kesitli uzunca destekçelere verilen ad Bknz Doğan Hasol." *Mütül*" Maddesi, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Baskı 8,Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2002, İstanbul, s.335.

Yapının tavanı lambri ile kaplıdır. Beyaz renkte ahşap malzemenin üzerine yeşil renkte çıtalar çakılmıştır(Fotoğraf 182). Merkezde ise yine beyaz ve yeşil ahşap ince çıtalarla oluşturulmuş, kenarı zikzaklı bir bordürle çevrili bir kare içerisinde yer alan motif bulunur. Motifin ortasında beş kollu yıldız formu verilmiş ahşap bir bezeme görülür (Fotoğraf 183). Tavanda bu merkezdeki motif dışında başka bir bezeme görülmemektedir.

3. 1. 10. Eskibalıklı Köyü Cami

Eskibalıklı Biga' ya 22 km uzaklıkta bir köydür. Köy 1600'lü yıllarda Oğuz Türklerinin Balıklı Boyu'ndan yöreye gelen ve çadırlarda göçebe yaşayan, 8 hane Yörük grubu tarafından küçük bir oba olarak kurulmuştur. 1761 yılında yerleşim biriminin olduğu yere 10 hanelik Tatar göçmen grubunun gelmesiyle köy konumunu almıştır. Kurulan köye de Yörüklerin atalarının adı olan "Balıklı" adı verilmiştir. Ancak çeşitli yazışmalarda hemen yakınındaki Balıklıçeşme Köyü ile karıştırıldığından Balıklı Köyü yerine Eski balıklı olarak anılmaya başlanmıştır¹¹⁴. İncelediğimiz cami, köy merkezinde, köy okulunun hemen batısında yer almaktadır (Fotoğraf 183). 1867 yılında yapılan caminin mimarı ya da banisi bilinmemektedir. Günümüzde yapının giriş kısmında Latin harflerle bir mermer kitabe üzerinde tarih yazılıdır (Fotoğraf 184). Bunun dışında daha sonradan yenilenen minare üzerinde minare yapım tarihini gösteren bir kitabe bulunmaktadır. Kitabede 1959 yazmaktadır (Fotoğraf 185).

Üç kademeden oluşan cami, kırma çatısı, saçak bölümü ve beden duvarları halinde algılanmaktadır. Kareye yakın ölçülerde ana binası taş örgü temel duvarları üzerine tuğla ile oluşturulmuş olup üst örgüsü kırma çatılıdır (Çizim 10). Çatı alaturka kiremit ile kapatılmıştır. Çatı ile beden duvarı arasında ise üç bölmeli saçak kısmı bulunur. Yapıya kuzeybatı köşede yer alan bir giriş kapısıyla girilmektedir. Kapı günümüz malzemesiyle yapılmıştır. Kuzey cephe de pencere yoktur. Doğu cephesinde yenilenmiş, günümüz malzemeleriyle yapılmış üç adet dikdörtgen çerçeveli pencere bulunur. Pencere simetrik olarak yerleştirilmiştir. Güney cephe de iki dikdörtgen pencere vardır (Fotoğraf 186). Batı cephesinde diğer cephelerde görülen pencerelerle aynı formda iki dikdörtgen vardır. Duvarlar kesme taştır. Yapının dört cephesinin köşesinde kesme taşlar dikey ve yatay olarak sıralı halde yerleştirilmiş ve bu yapının cephesinde bir hareketlilik ve bezeme sağlamıştır (Fotoğraf 187). Yapının güneybatısında yer alan minare 1959 yılında yenilenmiştir. Buna dair kesin bilgiyi minare kaidesi üzerindeki kitabeden almaktayız. Minareyi taşıyan kaide yapının beden duvarına bitişik ve neredeyse yapının beden duvarı boyutlarındadır (Fotoğraf 188). Alt kısmında iki iç içe geçmiş daire arasında yıldızın bulunduğu bir motif bulunmaktadır (Fotoğraf 189). Ayrıca cami'nin bahçesine girişi

¹¹⁴ Engin Gürsu, "Biga, Pegai...s.377.

sağlayan cepheye bakan minare kaide yüzünde, dikdörtgen çerçeve içinde bitkisel kompozisyon yer alır (Fotoğraf 190). Kesme taşlardan yapılmış bir kaidesi olan minarenin sade silindirik bir gövdesi vardır. Sadece pabuç kısmının sonunda, gövdenin başladığı yerde ve şerefenin alt kısmında burma şeklini verilmiş bilezikler bulunmaktadır. Şerefe korkuluğu sonsuz bir sarmal gibi birbirini tekrarlayan, birbirine dolanan urgan gibi gözüken bir motifle bezelidir(Fotoğraf 191). Minare kurşun kaplı bir külah ve âlem ile sonlanmaktadır.

Yapıya girişi sağlayan günümüz malzemesiyle yapılmış kapıdan ilk girildiğinde kuzeyde yer alan bir abdesthane ve batı da bulunan esas giriş kapısı karşılamaktadır (Fotoğraf 192, 193). Asıl mekâna girişi sağlayan kapı yenilenmiştir, PVC malzemedendir yapılmıştır. Bu kapıdan harime geçilmektedir Cami kareye yakın bir harime sahiptir. Giriş kapısından kadınlar mahfilini taşıyan turuncu boyalı, ikisi duvara kaynamış ikisi ortada dört ayak ve onların arasındaki korkuluklarla sınırlandırılmış ve son cemaat yeri özelliği verilmiş mekâna ulaşılmaktadır(Fotoğraf 194). Doğu batı doğrultusundaki kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler son cemaat yerinde bulunmaktadır ve yapının kuzeydoğu köşesinden bu merdivenler görülür (Fotoğraf 195). Kadınlar mahfili sadedir. Enine dikdörtgen plandadır. Ahşap sade bir tavanı vardır.

Harim çok sade ve 775 cm x 579 cm boyutlardadır. Harimin doğu kısmında üç dikdörtgen batı kısmında da iki dikdörtgen pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 196, 197). Yapı bu pencereler sayesinde aydınlanmaktadır. Harimin güneyinde de fayans kaplı, duvara üç kenarlı şekilde oyulmuş, dış cepheye taşmayan bir nişe sahip mihrap bulunmaktadır (Fotoğraf 198). Mavi renkte günümüz seramiği ile kaplı mihrap yanlardan dışa taşkındır. Yapının içindeki genel sadeliğe uygun mihrabın batısında turuncu boyalı küçük boyutlarda ahşap bir minber bulunmaktadır (Fotoğraf 199). Dikdörtgen formu, on basamaklı ahşap minber üstten silmeli bir kornişle sınırlanır. Köşk kısmı dört yana dikdörtgen aralıklarla açılır. Köşk kısmında, üstte dilimli külah görünümlü ahşap bezeme yer alır. Minberin sadece bir yanında yan korkulukları bulunmaktadır. Yan aynalıklar ise sadedir. Sadece ahşap çıtalar eğri şekilde çakılarak bir düzenleme yapılmıştır. Harimin güneydoğusunda ise bir vaaz kürsüsü bulunur (Fotoğraf 200). Kare şeklindeki bu vaaz

kürsüsünün alt kısmında iki yüzeyinde önce dikdörtgen bir çerçeve içerisinde birbirine geçmiş halkalar görülür. Bu dikdörtgen motifin üzerinde ise iki kare çerçeve içinde iç içe geçmiş iki kare şekli vardır. Vaaz kürsüsünün üst kısmındaki, iki yandaki korkulukta ise “S” kıvrımını anımsatan iki ahşap malzemenin birleşiminden oluşan bitkisel motif tekrarı söz konusudur.

Harimin tavan kısmında beyaz boyalı ahşap çitelerin belli aralıklarda çakılmasıyla oluşan sade bir düzenleme görülmektedir. Sadece Ahşap tavanın merkezinde lale motifi kabartmalı ahşap bir göbek kısmı vardır(Fotoğraf 201). Bunun dışında yapının içi ve tavanı sade ve bezemesizdir.

3. 1. 11. Hisarlı Köyü Cami

Hisarlı Biga' ya 25 km uzaklıkta bir köydür. 1711 yılında çevreye gelen ve göçebe olarak yaşayan Yörük grubu tarafından kurulmuştur. İlk yerleşim birimi Selvi Köyü yolu üzerindeki Çeltik Çeşmesi yanındır. Köy yeri denilen bu mevkide, büyüklerin söylediklerine göre eşkıyalarca soyulduklarından bugünkü yere gelinmiştir. Köy, adını yakınında bulunan Hisarlı Tepesi'ndeki antik Kolanai Kenti'nin kale surlarından, Hisarlı olarak almıştır¹¹⁵. Caminin yapılış tarihine dair bilgiyi yapının giriş kapısının doğusunda bulunan mermerden yapılmış, günümüz Latin alfabesinde yazılan kitabeden alıyoruz. Kitabede 1904 yazmaktadır(Fotoğraf 202). Yapının banisine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Cami, kareye yakın ölçülerde üst örgüsü kırma çatılı olarak inşa edilmiştir (Çizim 11 Fotoğraf 203). Çatı strüktürü alaturka kiremit ile kapatılmıştır. Yapının yapım malzemesi hakkında bir bilgimiz yoktur. Çünkü yapı sıvalıdır. Yapıya kuzeydoğuda bulunan günümüzde yenilenmiş ve alüminyumdan yapılmış bir giriş kapısıyla girilmektedir. Yapı aslında bir giriş mekânı ve harimden oluşurken sonradan kuzey cepheye, giriş mekânının bulunduğu alana ekleme yapılmış ve kuzey cephe genişlemiştir. Burada iki köyodası bulunmaktadır. Köye gelen misafirlerin kalması için yapılan bu odalar caminin ilk zamanlarında yoktur. Şuan kapısı kapalı olan bu odalara girilemediği için odalara dair bilgi veremiyoruz. Caminin doğu cephesinde yenilenmiş, günümüz malzemesiyle(pvc) yapılmış dört adet 80 cm x 1.58 cm boyutlarında dikdörtgen çerçeveli pencere bulunur. Bu pencerelerin ikisi caminin asıl mekânında diğer ikisi ise sonradan eklenmiş misafir odalarının pencereleridir. Güney cephe de iki dikdörtgen pencere vardır (Fotoğraf 204). Batı cephesinde ise ikisi 80 cm x 158 cm ölçülerinde dikdörtgen biri güneybatı köşede yer alan 60 cm x 80 cm ölçülerinde küçük kare şeklinde, yapıya girildiğinde ulaşılan mekânda bir, sonradan eklenen kısımda da iki olmak üzere altı dikdörtgen pencere ve bir kapı görülür. Kuzey cephede ise iki pencere vardır. Kuzeybatıda ise kaidesinde yazan kitabeye göre Hacı Mustafa ve Hacı Emine adlı iki kişi tarafından 1968 yılında yenilenen bir minare bulunmaktadır(Fotoğraf 205). Beden duvarı boyutlarında kare bir kaide ve pabuç kısmı üzerinde yükselen düzgün kesme taştan çokgen gövdeli minarenin kademeli olarak

¹¹⁵ Engin Gürsu, *Biga, Pegai* ...s.381.

genişleyen yeşil boyalı kesme taştan örülmüş bordürlerle geçişi sağlanan şerefenin korkuluklarında soyut birbirine dolaşmış motiflerden oluşan bir bezeme görülür(Fotoğraf 206). Şerefeden sonra devam eden gövde kurşun kaplı, âlemli bir külahla sonlanır.

Cami kuzey güney doğrultusunda, enine dikdörtgen formdadır(Çizim11). Yapıya girişi sağlayan kapıdan ilk girildiğinde doğu batı doğrultusunda uzanan bir giriş mekânı görülür(Fotoğraf 207,208). Bu mekânın batı cephesinde bir kapı ve dikdörtgen, günümüz malzemesiyle yapılmış bir pencere bulunur. Şadırvan yapılmadan önce burada, pencerenin alt kısmında muslukların olduğu ve bu kısmın bir abdesthane olarak kullanıldığı caminin imamı tarafından belirtilmektedir. Dikdörtgen bu mekânın tavanı yeşil zemin üzerine beyaz çıtaların çakılmasıyla hareketlendirilmiştir. Yine günümüzde yenilenmiş ahşap bir kapıdan asıl mekâna geçilmektedir (Fotoğraf 209). Burada ikisi duvara dayalı diğer ikisi kapı hizasında 15cm x15cm boyutlarındaki kare şeklinde ayakların böldüğü harim bulunur (Fotoğraf 210). Son Cemaat yeri bulunmayan yapının, birisi batı duvarına bitişik, diğer ikisi bağımsız toplam üç ahşap direğin üzerine, doğu-batı yönde atılan kirişlerle mihraba paralel iki sahna ayrılmıştır. Harimin kuzey kısmında bulunan üç ayağın taşıdığı kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan ahşap merdivenler kuzeybatıda bulunmaktadır (Fotoğraf 211). Harimin kuzeyinde doğu ve batı doğrultusunda yer alan son cemaat yerindeki kare ayakların üzerine Doğu batı doğrultusunda atılan bir kirişle taşınan orta bölümü harime doğru yarım daire biçiminde çıkmalı kadınlar mahfili bulunur (Fotoğraf 212,). Kadınlar mahfilinin harime taşan yarım daire kısmının iki köşesinde altta bulunan ayaklara benzer iki kare ayak bulunmaktadır. Tavanın, ayakların ve korkulukların yeşil renkte ahşap olduğu kadınlar mahfilinin sözü edilen korkuluklarında belli aralıklarla birbirlerini tekrarlayan bilezikli kıvrımlı ahşap bir motif bulunur. Caminin iç duvarları pencere seviyesinde günümüz fayanslarıyla kaplıdır (Fotoğraf 213).Harimin güneyinde ortada dilimli bir kemeri andıran bir öge ile sonlanan nişe sahip bir mihrap bulunur(Fotoğraf 214). Mihrap nişinin kemerli kısmı mukarnası andıran bir bezeme ile doldurulmuştur. Harimin güneybatısına gelindiğinde köşede bir minber görülür (Fotoğraf 215). Minber yeşil boyalı ahşap malzemeden yapılmıştır. Minber saçaklı bir kornişle sonlanan bir girişten sonra on ahşap basamaktan oluşan bir merdivenden oluşur. Bu ahşap merdivenlerden dört kenarı açık, kemerli köşk kısmına ulaşılır. Köşk kısmında saçaklı bir korniş bulunur. Kemerli açıklıklı kısımlarda ise yeşil

zemin üzerine beyaz ahşap çıtalardan oluşturulan yıldızlar ve ok uçunu anımsatan motifler görülür. Yan korkuluklarda yanlardan S kıvrımları verilmiş ahşap parçaların birleşimiyle bir bezeme görülür. Yan aynalıklar da köşk kısmının hemen altında bir kapı bulunur. Diğer kısımlar sadedir sadece yeşil zemin üzerine beyaz kalın şeritler bulunur. Yapının vaaz kürsüsünün bulunduğu Güneydoğu köşede, bezemesiz sade sadece üç ahşap plakalı, kareyi andıran bir kısım vardır.

Yeşil boyalı ahşap tahtalarla kaplı tavanda, öncelikle beyaz boyalı çıtalarla kareler, dikdörtgenler ve çerçeveler oluşturulmuştur (Fotoğraf 216). Merkezde beyaz çıtalarla oluşturulmuş kareye yakın bir çerçeve içinde, göbekte sekiz adet karanfili anımsatan ahşap motifleri merkez olarak kabul edip güneş ışını gibi açılan çıtalarla oluşturulan bir motif bulunur (Fotoğraf 217). Bu motif çiçeğe benzemektedir. Kare çerçeve içerisinde yer alan bu büyük motifin dört köşesinde ise ortada bulunan motifin çeyreğine benzer, gene ışın gibi düzenlenmiş çıtalarla oluşturulan motifler yer alır. Tavanın dört köşesinde ise çıtalarla oluşturulan küçük karelerin ortasından metalik renkli toplar sarkar. Bu toplar dekoratif amaçlıdır. Bunun dışında yapının içi ve tavanı sade ve bezemesizdir.

Cami avlusu içerisinde yapının kuzeydoğusunda sonradan inşa edilmiş bir şadırvan bulunmaktadır. Çokgen bir çatıya sahip şadırvan sadedir(Fotoğraf 218).

Yapının onarım ve değişimine dair elimizde pek bilgi mevcut değildir. Tek bildiğimiz yapının kuzeyinde bulunan iki odanın sonradan eklendiği ve köye gelen misafirler için kullanmak amacıyla yapıldığıdır. Ayrıca Minarenin üzerinde yer alan kitabeden minarede yenilemelerin olduğunu görürüz.

3. 1. 12. Karaağaç Köyü Cami

Karaağaç Biga İlçe merkezine 35 km uzaklıkta bir köydür. 1877- 78 Osmanlı- Rus Savaşı sonrasında, baskılara dayanamayarak, 1883 yılında, Bulgaristan'ın Razgrat kasabası Karaağaç Köyü'nden gelen 5 hane Muhacır ile köyün hemen yakınındaki Aşağıköy obasında yaşayan, Yörükler birleşerek, yeni bir köy oluştururlar. Kurulan bu köye daha sonra yine Bulgaristan'ın Osmanpazarı ve Razgrat çevrelerinden göçmenler gelerek, bugünkü konumuna ulaşır. Bulgaristan'dan gelinen köyün adını sürdürmek için köyün adı Karaağaç olmuştur ¹¹⁶. Cami günümüzde kullanılmayan ilkokulun karşısında yer almaktadır(Fotoğraf 219). Cami 1895 yılında inşa edilmiştir. Caminin yapılış tarihine dair bu bilgiyi yapının giriş kapısının batısında bulunan mermerden yapılmış, günümüz Latin alfabesinde yazılan kitabeden alıyoruz. Yapının banisine dair ise herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Kuzey güney doğrultusunda uzanan, boyuna dikdörtgen bir plan şemasında, kiremit kaplı kırma bir çatı ile örtülmüş caminin yapım malzemesi hakkında bir fikrimiz yoktur(Çizim 12). Birçok kez onarılmış ve yenilenmiş, yeni eklemeler yapılmış olan caminin kuzeyinde sonradan eklenmiş köy evinin iki odası bulunmaktadır. Bu odaların kuzey yüzlerinde iki adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. İçeri giremediğimiz için ölçüsünü alamadığımız bu mekânın artık kullanılmadığı bilgisi köylülerden alınmıştır. Caminin doğu cephesine göz atıldığında biri köy odası ile cami arasında kalan kısımda yer alan diğer ikisi harim kısmında yer alan üç adet 80 cm x 150 cm ölçülerinde dikdörtgen pencere görülür. Bu dikdörtgen pencerelerin üzerinde ikinci bir pencere sırası daha görülür. Dikdörtgen pencerelerin üzerinde basık kemerle sonlandırılmış üç adet kare pencere bulunmaktadır. Bu üst kısımdaki kemerli pencereler 75 cm x 90 cm ebatlarındadır. Güney cephede de ikili pencere sistemi görülür. Alt kısımda dikdörtgen iki pencere bulunurken o pencerelerin üstünde ise basık kemerli kare formu iki adet pencere görülür(Fotoğraf 220). Batı cephede iki dikdörtgen çerçeveli ikisi basık kemerle sonlandırılmış kare olmak üzere dört pencere görülür. Tüm pencereler günümüz

¹¹⁶ Engin Gürsu, *Biga, Pegai...*, s.383.

malzemesiyle yenilenmiştir. Caminin batı beden duvarının hemen yanında caminin minaresi ve onun kaidesine dayanan bir duvara sahip şadırvan bulunmaktadır. Kare bir kaide üzerine yivli silindirik gövdesiyle yükselen minarenin pabuç kısmının sonunda burmalı şekil verilmiş bir bilezik bulunur (Fotoğraf 221). Aynı bilezik yivli gövdenin bitip şerefenin başlayacağı yerde de görülür. Şerefe korkuluklarının alt kısmında sarkıtlar bulunmaktadır. Şerefe korkuluklarında ise kafesleme tekniği görülür. Minare kurşun kaplı külâhı ve âlemiyle son bulur. Minare kaidesinin yanına inşa edilen şadırvan camiye sonradan eklenmiştir. Çokgen bir gövdeye sahip şadırvan çokgen çatı ile örtülmüştür (Fotoğraf 222). Şadırvanın doğusunda bulunan sonradan yapılmış bir giriş mekânına girişi sağlayan günümüz malzemesinden yapılmış bir kapıdan yapıya girilir. Ayakkabıları koymak, şadırvana girmek amaçlı kullanılan bu mekândan yapının kuzeybatısında bulunan diğer bir giriş kapısına ulaşılır (Fotoğraf 223). Yine günümüz malzemesiyle yapılmış 170 cm genişliğindeki bu kapıdan sonradan camiye eklenen köyodası ile caminin asıl binası arasında bulunan şimdilerde kullanılmayan abdesthanenin bulunduğu 230 cm x 700 cm ölçülerindeki boyuna dikdörtgen mekâna girilir (Fotoğraf 224). Bu mekânın batısında, yapının düzenlemesine göre harimin kuzeyinde bulunan 170 cm x 250 cm ölçülerindeki günümüzde yenilenmiş bir kapı bulunmaktadır. Bu kapıdan asıl ibadet mekânına giriş sağlanır. Bu kapının batısında bir kareye yakın pencere bulunmaktadır. Harim ikisi giriş kapısı hizasında ikisi duvara bağlı dört ayakla ikiye bölünmüştür (Fotoğraf 225). Harimi bölen bu ayaklar arasına kemerler atılmıştır. Giriş kapısının bulunduğu bu kuzey kısmın kuzeybatısında kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan ahşap merdiven bulunur (Fotoğraf 226). Doğu batı doğrultusunda atılan bir kirişle asma kat gibi harimdeki silindirik desteklerin taşıdığı kadınlar mahfilinin doğu ve batısında basık kemerle sonlandırılmış kare formlu pencereler basık kemerli nişler içerisinde yer alır. Kadınlar mahfilinin güneye bakan yüzündeki korkuluklarda baklava motifine benzer motiflerin birbirlerini tekrarlayarak farklı bir bezeme motifi oluşturduklarını ve böylelikle bu korkuluk kısımlarını bezedikleri görülür (Fotoğraf 227). Yine kadınlar mahfilindeki ahşap korkulukların harime bakan yüzeylerinin alt kısmında iki yönlü uzanan bir çıtaya ok uçları gibi şekil verilmiş kısa çıtalarla bezeme yapılmıştır (Fotoğraf 228). Harimin iç duvarları pencere seviyesinde günümüz seramikleriyle kaplıdır (Fotoğraf 229). İkili pencere sistemi görülen doğu cephede alt kısımda dikdörtgen nişler içerisine yerleştirilmiş yine dikdörtgen çerçeveli günümüzde yenilenmiş pencereler görülür. Bu pencerelerin

üstünde ise basık kemerli küçük nişler içerisine yerleştirilmiş günümüz malzemesiyle yapılmış üç pencere bulunur. Harimin batısında da aynı pencere düzeni görülmektedir. Harimin güneyinde ise ortada duvarları kaplayan günümüz seramiklerine benzer seramiklerle kaplı bir mihrap bulunmaktadır(Fotoğraf 230). Dilimli kemere sahip açık mavi fayansla kaplı mihrap nişinin etrafı koyu mavi fayanslarla çevrelenmiştir(Fotoğraf 231). Harimin güneybatısında ise yan aynalıği aynı mihrap gibi günümüz seramikleriyle kaplı olan minber görülür(Fotoğraf 232). Dikdörtgen bir kapı çerçevesini andıran bir girişi olan minberin sadece yan korkulukları, giriş kısmı, köşk kısmı ahşap malzemeyle yapılmıştır. Kapı çerçevesini andıran dikdörtgen kısmın üst silmesinde iki hilal ortasında yıldız motifli bir bezeme merkezde görülür. Bu motifin üst kısmında ise ahşap malzemedan yapılmış tırtıklı bir bezeme görülür. Kare birbirine geçmiş soyut yıldızlarla kafesleme yapılmış ahşap gövdeye sahip köşk kısmının üzerinde üçgen basık bir külah görülür. Külahın üzerinde ise ahşap malzemeyle yapılmış beyaz boyalı âlem bulunur. Köşk kısmına ahşap basamaklarla ulaşılır. Minberin yan korkuluklarda köşk kısmında görülen soyut yıldızların birbirine geçişiyle oluşan bezeme görülür. Yan aynalıklar da yapının genelinde görülen günümüz seramikleri görülür(Fotoğraf 233). Tüm aynalık rengârenk fayansla kaplıdır. Yapının güneydoğu köşesinde ise eski haline dair bir bilgimiz olmayan vaaz kürsüsü görülür. Günümüzde yenilendiği kullanılan malzemedan anlaşılan vaaz kürsüsü kare profillidir. Kare bir ön yüz, batıda mermer iki basamaktan oluşan vaaz kürsüsün gövdesi aynı mihrap ve minber gibi günümüz seramikleriyle kaplıdır.

Yapının tavanı ise yakın tarihte değiştirilmiş ve eski tavanın üzerine günümüzde kullanılan pvc ile kaplanmıştır(Fotoğraf 234). Tavanın eski görünümüne dair elimizde bilgi mevcut değildir. Yapının genelinde sadelik söz konusudur. Ahşap malzemeyle bezenen yapının bazı kısımlarına sonradan fayans döşenerek bezenmek istenmiştir.

3.1. 13. Kazmalı Köyü Cami

Biga ilçesine 35 km uzaklıkta bir köy olan Kazmalı 1877–78 Osmanlı –Rus Savaşı sonrası, yapılan baskılar sonucunda, 1883 yılında Bulgaristan'ın Şumnu, Dobruca, Pravda, Cumalı kasabalarından gelen muhacir gruplar tarafından kurulur ¹¹⁷. Cami köy kırահathanesinin batısında yer alır(Fotoğraf 235). Caminin yapılış tarihine dair bilgiyi yapının kuzeyinde bulunan giriş kapısının üstündeki mermerden yapılmış, günümüz Latin alfabesinde yazılan kitabeden alıyoruz(Fotoğraf 236). Kitabede 1902 yazmaktadır. Yapının banisi konusunda elimizde bir bilgi mevcut değildir.

Cami, kuzey güney doğrultusunda dikdörtgene yakın ölçülerde üst örgüsü kırma çatılı olarak inşa edilmiştir(Çizim 13). Çatı alaturka kiremit ile kapatılmıştır. Yapının yapım malzemesi hakkında bir bilğimiz yoktur. Çünkü yapı sıvalıdır. Yapının iki kapısı vardır. Biri yapının kuzey cephesinin ortasında bir diğeri ise yapının kuzeydoğu köşesinde saçaklı bir giriş mekânının içerisinde(Fotoğraf 237, 238). Yapının kuzey cephesinde ortada mavi boyalı küçük bir kapı ve onun iki yanında küçük günümüz malzemesiyle yeniden yapılmış kare pencereler bulunmaktadır(Fotoğraf 239). Ayrıca bu pencerelerin üst kısmında da iki tane aynı boyutlarda kare pencereler bulunur. Doğu cepheye baktığımızda kuzeydoğudaki yapıya girişi sağlayan kapının bulunduğu saçaklı giriş mekânı ve üç adet dikdörtgen formlu pencere görülür. Ayrıca bu pencerelerinin üst kısmında ikinci bir pencere sırası bulunmaktadır. Kareye yakın günümüz malzemesiyle yapılmış dört pencere görülür. Güney cephede ise iki dikdörtgen pencere üzerinde yuvarlak iki pencere bulunmaktadır. Minarenin bulunduğu batı cephesinde iki dikdörtgen iki kare çerçeveli pencere bulunmaktadır. Dört cephede de görülen dikdörtgen pencereler 80 cm x 120 cm boyutlarındadır. Kare pencereler ise 80 cm x 65 cm boyutlarındadır. Kuzeybatıda bulunan minarenin kaidesi sekizgendir(Fotoğraf 240). Kesme taşlarla oluşturulan minare kaidesinin üzerinde çokgen pabuç kısmı bulunur. Pabuç kısmından sonra çokgen kesme taşla yapılmış minare gövdesi yükselmektedir. Yeşil boyalı kesme taştan örülmüş bordürlerle geçişi sağlanan şerefenin korkuluk kısmında dikdörtgen panoların ortasında

¹¹⁷ Engin Gürsu, *Biga, Pegai...*, s.384.

yeşil geometrik desen görülür. Şerefe kısmından sonra devam eden gövdeden sonra minare kurşun kaplı, çokgen, âlemlı bir külâhla sonlanır(Fotoğraf 241).

Yapıya kuzeydoğuda bulunan günümüzde yenilenmiş ve alüminyumdan yapılmış saçaklı bir giriş mekânındaki kapıdan girilmektedir (Fotoğraf 242). Bu kapıdan bir ön giriş mekânına ulaşılır(Fotoğraf 243). Girilen bu mekânın batısında, kuzey cepheden görülen bir dikdörtgen pencere bulunur. Bu giriş mekânına kuzeyde bulunan demirden yapılmış küçük kapıdan da ulaşılır. Bu kapının batısında ise kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdiven bulunmaktadır(Fotoğraf 244). Camideki ibadet mekânına girişi sağlayan bu ön mekânın tavanı beyaz ahşap malzemeyle kaplıdır. Bu iki ayrı giriş kapısıyla camiye girişte kadınlar ve erkekler birbirlerini görmeden yapıya girmektedirler. Bu ön giriş mekânından sonra 97cm x 180 cm boyutlarında, beyaz ahşap kapıdan caminin içine girilir. Bu kapıda girildiğinde dördü ortada dördü duvara bağlı silindirik gövdeli destekler bulunmaktadır (Fotoğraf 245). Bu ayakların kuzeybatıda bulunan iki tanesi arasında korkuluk bulunur (Fotoğraf 246). Harimin kuzeyinde bulunan bu silindirik destekler üzerine doğu batı doğrultusunda atılan bir kirişle taşınan orta bölümü harime doğru yarım daire biçiminde çıkmalı kadınlar mahfili bulunur (Fotoğraf 247).Kadınlar mahfili harimin yarısına kadar uzanmaktadır. Kadınlar mahfilinin harime taşan yarım daire kısmının iki köşesinde alttaki desteklerle aynı hizada 20 cm x 20 cm ölçülerinde iki kare ayak bulunmaktadır. Ayrıca yine kadınlar mahfilinde tavanı taşıyan 20 cm x 20 cm ebatlarında iki kare ayak daha vardır. Kadınlar mahfilinin üst örtüsü harimde bulunan tavanın devamıdır. Kahverengi ahşap malzemeyle döşenmiş tavanın ortasında bir göbekten çıkan “S” kıvrımlı çıtaların oluşturduğu bir motif bulunur(Fotoğraf 248). Kadınlar mahfilinin kuzey cephesinde iki, batı ve doğu cephelerinde ise birer tane kare pencere bulunur. Kadınlar mahfilinin harimin güneyine bakan yüzünde bulunan korkuluklarında belli aralıklarla birbirlerini tekrarlayan içi boş oval ahşap bir motif bulunur. Ayrıca yine bu korkulukların alt kısımları ahşap malzemeden yapılan testere dişine benzer bezeme ile çevrelenmiştir.

Caminin iç duvarlarının pencere seviyesine kadar kısmı günümüzde ahşap malzeme ile kaplanmıştır(Fotoğraf 249). Harimi doğu ve batı cephelerdeki dikdörtgen pencereler

aydınlatmaktadır. Harimin güney cephesine bakıldığında bir minber bir mihrap bir vaaz kürsüsü göze çarpar. Ayrıca Mihrabın iki yanındaki dikdörtgen pencerelerin üstünde diğer cephelerden görülmeyen yuvarlak pencereler görülür(Fotoğraf 250).Ayakların böldüğü harimin güneyinde ortada dilimli bir kemeri andıran bir öge ile sonlanan nişe sahip bir mihrap bulunur. Mihrabın bedeni mavi günümüz seramiği ile kaplıdır. Kadınlar mahfilinin yapıldığı beyaz ahşap malzemenin aynısı ile yapılan minber harimin güneybatısında köşede yer alır(Fotoğraf 251). Dikdörtgen bir kapı çerçevesini andıran bir girişi vardır. Sade bir kornişle sonlanan bu girişten sonra ahşap merdivenler görülür. Bu ahşap merdivenlerden dört kenarı açık, kemerli köşk kısmına ulaşılır. Minberin yan korkuluğunda ise kadınlar mahfili korkuluklarında görülen oval ahşap motiflerden oluşan bir bezeme görülür.Yan aynalıklar da köşk kısmının hemen altında bir kapı bulunur. Diğer kısımlar sadedir. Yapının vaaz kürsüsünün bulunduğu güneydoğu köşede, bezemesiz sade sadece iki ahşap plakalı, kareyi andıran bir kısım vardır(Fotoğraf 252).

Kahverengi ahşap lambri kaplı tavanda, yine aynı renk çıtalarla çerçeveler oluşturularak bezeme yapılmıştır(Fotoğraf 253). Tavanda çıtalarla 3 adet farklı boyutlarda iç içe geçmiş kareler oluşturulmuştur. Bu iç içe geçmiş karelerle bindirme tavan oluşturulmuştur. Merkezde kahverengi çıtalarla oluşturulmuş kareye yakın bir çerçeve içinde kadınlar mahfilinde görülen motifin aynısı görülmektedir. Ahşap bir göbekten çıkıp genişleyen kıvrımlı ahşap çıtalarla çiçek motifi oluşturulmuştur(Fotoğraf 254). Merkezdeki bu motifin dışında tavanda başka bir motif yoktur. Onun yerine ince ahşap çıtaların birbirini bölmesiyle ortaya çıkan küçük karelerle tavan bezenmiştir. Caminin tavan ve iç düzenine genel olarak bakıldığında ise sade olduğu görülür. Yapının onarım ve değişimine dair elimizde bir bilgi mevcut değildir. Minarenin kaide ve gövdesinde kullanılan taşlardan minarenin günümüzde yeniden yapıldığı düşünülür.

3.1. 14. Kemer Köyü Cami

Çanakkale'nin Biga' İlçesine 33 km uzaklıkta 1276 yılında Antik Parion kentinin yanına kurulmuş, eski bir Rum köyüdür. Kurtuluş savaşı sonrası, Yunanistan'da yaşayan Türkler ile Türkiye de yaşayan Rumların değiştirilmesi (mübadele) sonucu, 1925 Yunanistan'ın Dedeağaç, Vardar ve Selanik şehirleri çevrelerinden gelen muhacirler bu köye yerleştirilmiştir. Antik Parion şehrinin hemen bitişiğine kurulmasından ve bu antik kentten kalma su kemerleri olmasından dolayı, köyü de Kemer adı verilmiştir¹¹⁸. Caminin yapılış tarihi yapının giriş kapısının doğusunda bulunan mermerden yapılmış, kitabe 1905 yazmaktadır. Bu günümüzde yapılmış ve Latin harfleriyle yazılmış kitabe dışında yapıda başka bir kitabe yoktur. Bu sebepten ne yapının banisine dair herhangi bir bilgi ne de yapının tarihine yönelik bir başka görüşümüz mevcut değildir.

Cami, Kuzey- güney doğrultusunda, enine dikdörtgen planlı, dıştan kiremit kaplı kırma çatılı içten ahşap tavanlıdır(Fotoğraf 255, Çizim 14).Yapının yapım malzemesi hakkında bir bilğimiz yoktur. Çünkü yapı sıvalıdır. Yapının kırma çatısını taşıyan duvarların üst kısmında yer alan ve çatıyı taşıyan tepe silmesinde kirpi saçak bulunur. Yapıya kuzey cephede iki basık kemerli günümüz malzemesiyle yapılmış pencerelerin ortasında yer alan kapıdan girilir(Fotoğraf 256). Kuzey cephede kapının iki yanındaki pencereler dışında bu pencerelerin üstünde ikinci bir pencere düzenlemesi görülür. Üç adet günümüz malzemesiyle yapılmış dikdörtgen şeklinde basık kemerle sonlandırılmış pencereler bulunmaktadır. İki pencere sırasının arasında saçak gibi dışa taşkın betonarme bir kısım vardır. Bu kısımda günümüz malzemesiyle yapılmış soyut, oval motif sırası yer alır. Bu motifler balkon gibi dışa taşkın kısmın korkulukları görevindedir. Doğu cephede kuzey cephedeki pencerelerin aksine daha dar olarak şekillenmiş dikdörtgen formlu basık kemerle sonlandırılmış günümüz malzemesiyle yeniden yapılmış 3 pencere bulunur. Bu cephedeki kuzeydeki ilk pencerenin üzerinde bir adet daha aynı formda pencere görülür. Güney cephede de doğu cephedeki pencerelerle aynı formda iki pencere vardır. Batı cephesinde doğu cephesindeki pencerelerin karşısına gelecek şekilde düzenlenmiş simetrik olarak yerleştirilmiş basık kemerli 3 pencere bulunur. Bu pencere sırasının kuzey kısmındaki pencerenin üzerinde bir tane daha dikdörtgen formlu basık kemerli bir pencere

¹¹⁸ Engin Gürsu, *Biga, Pegai ...*s.385.

bulunur. Ayrıca batı cephede cepheye yakın olarak inşa edilmiş minare görülmektedir(Fotoğraf 257). Kare kaide üzerinde yükselen silindirik sıvalı beyaz boyalı minarenin pabuç kısmının sonunda bir, şerefe kısmının altında da bir tane olmak üzere iki adet bilezik gövdeyi çevrelemektir. Minarede iki adet şerefe bulunur(Fotoğraf 258). Alttan destekli şerefenin korkuluklarında birbirini tekrarlayan baklava desenini anımsatan bir motif görülür. Minarenin külah kısmına geçilmeden önce bir daire formlu silme görülür. Çokgen formda, üzerinde kare şeklinde camlarla kaplı külah ve onun üzerine yerleştirilmiş âlemiyle minare son bulmaktadır. Minarenin hemen yanında ise sonradan inşa edilmiş şadırvan ve abdesthane bulunmaktadır.

Dikdörtgene yakın bir plana sahip olan yapıya sonradan eklenmiş olan bir mekândan girilir(Fotoğraf 259). Son cemaat yeri ve ayakkabılık olarak tasarlanan bu giriş mekânı yapıya sonradan eklenmiştir. Alüminyumdan yapılmış kapının iki yanında basık kemerli pencereler bulunur. Bu girilen mekânın batısında kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan ahşap merdivenler bulunmaktadır(Fotoğraf 260). Doğu cephesinde ise dikdörtgen formlu basık kemerli pencere bulunmaktadır. Yapının harimine girişi sağlayan kapı ilk girilen kapının hemen karşısında bulunur. Günümüzde yenilenmiş basık kemerli ahşap kapı ile harime girilir(Fotoğraf 261). Harim, birisi doğu diğeri batı duvarına bitişik, diğer ikisi bağımsız toplam dört ahşap direğin üzerine, doğu-batı yönde atılan kirişlerle ikiye ayrılmıştır. Ahşap direkler arasında korkuluklar bulunmaktadır Harimin kuzeyindeki harime girişi sağlayan dikdörtgen ahşap kapının iki yanında kemerli dikdörtgen pencere bulunur. Yine bu kısımda hem doğu hem de batı cephelerde birer tane kemerli pencere vardır (Fotoğraf 262). Harimin kuzeyinde bulunan ayaklar doğu batı doğrultusunda şekillenmiş olan kadınlar mahfilini taşımaktadır. Kadınlar mahfili sonradan eklenen son cemaat yerinin üzerinde de bulunmaktadır. Yapıya sonradan eklenen son cemaat yeri ile aynı zamanda kadınlar mahfilide genişletilmiştir. Kadınlar mahfilinin harime bakan kısmında ikisi duvara bağlı ikisi bağımsız dört ayak bulunmaktadır. Ayrıca son eklemekten sonra iki adet kare ayak kadınlar mahfilinde görülür. Caminin iç cephe yüzeyleri kemerli pencerelerle bölümlenmiştir. Doğu cephede simetrik olarak yerleştirilmiş üç adet kemerli pencere görülür(Fotoğraf 263). Batı cephede ise iki kemerli pencere minareye çıkışı sağlayan 50 cm genişliğinde bir kapı bulunur(Fotoğraf 264). Mihrabın bulunduğu güney cephede ise mihrabın iki yanında kemerli pencere bulunur(Fotoğraf 265). Merkezdeki mihrap

günümüz malzemesiyle kaplanmıştır. Mihrabı kaplayan malzemenin pencere seviyesinde caminin iç duvarlarını kapladığı göze çarpar. Mihrabın dilimli kemerli bir nişi vardır. Mihrap harime taşkındır. Mihrap nişinin iki yanında yarım daire sütunceler bulunmaktadır. Harimin güneybatısında günümüzde yenilenmiş minber vardır. Sade saçaklı bir kapısı, 10 basamaklı merdiveni ve kemerli köşk kısmıyla ahşaptan yapılmış minberin yan aynalıklarında yıldız ve çokgen formda ahşap çıtaların çakılmasıyla oluşturulan motifler görülür. Minber ve mihrapla aynı tarihlerde yeniden yapıldığını, yapım malzemesinden anladığımız vaaz kürsüsü caminin güneybatı köşesinde yer alır. Günümüz ahşap malzemesiyle yapılmış olan vaaz kürsüsünün üst kısmında minberin korkuluklarında görülen motifin aynısı görülür. Bu motif benzerliğinden ötürü aynı tarihlerde ve aynı usta elinden çıktıklarını düşünülmektedir. Cami iç düzenlemesi bakımından sadedir. Sadece tavan örtüsünde bezemeci bir anlayış söz konusudur. Üç adet dikdörtgene yakın karenin iç içe geçmesiyle kademelendirilen tavanın merkezinde ince çıtaların çakılmasıyla oluşturulan yıldızın içerisinde belli bir merkezden çıkıp açılarak genişleyen güneş ışınlarını anımsatan motif görülür(Fotoğraf 266,267). Caminin ahşap tavanı ile beden duvarı arasında sonradan eklenmiş ahşap bir şerit vardır(Fotoğraf 268). Bu şerit üzerinde Nebe Suresi yazmaktadır.

3.1. 15. Savaştepe Köyü Cami

Savaştepe Köyü Biga İlçe merkezine 5 km uzaklıkta bir köydür. 1878 yılında, Kafkasya'nın şimdi Adige Cumhuriyeti sınırları içindeki Kuban Nehri Havzası'ndaki 4 köyden gelen, 50 hane Çerkez göçmen tarafından kurulmuştur¹¹⁹. İncelediğimiz cami köy merkezinde yer alır.

Caminin yapılış tarihine dair bilgiyi yapının giriş kapısının doğusunda bulunan mermerden yapılmış, günümüz Latin alfabesinde yazılan kitabeden alıyoruz(Fotoğraf 269). Kitabede 1904 yazmaktadır. Yapının banisine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Köylü tarafından imece usulü yapıldığı düşünülmektedir.

Kuzey- Güney doğrultusunda uzanan yapı dikdörtgene yakın formdadır (Çizim15). Yapı üç kademededen oluşmaktadır. Bir kırma kiremit kaplı çatı, ikinci kısım geniş tutulmamış saçak kısmı ve son olarak beden duvarları. Caminin dış cephe duvarları beton sıvalıdır. Çatı ise kiremit kaplıdır. Cephe duvarlarının hepsi çok sadedir Cepheler pencerelerle hareketlendirilmiştir. Doğu Cephe dört adet birbirlerine simetrik olarak yerleştirilmiş kemerli pencere bulunmaktadır(Fotoğraf 270). Güney cephe de form olarak doğu cephedeki gibi dikdörtgen gövdeli kemerle sonlanan iki pencere bulunur. Batı cephede doğu cephenin aksine üç adet pencere vardır. Basık kemer içerisine yerleştirilmiş pencere dışarıdan yeşil boya ile çevrelenerek daha bir belirgin kılınmıştır. Çerçevesi bölmelidir ve üst kısımda koyu renk pencere kullanılmıştır(Fotoğraf 271). Caminin minaresi Kuzeybatı köşeye bitişiktir. Kesme taş malzemeden inşa edilmiş, kare kaide üzerine silindirik gövde yükselmektedir (Fotoğraf 272). Tek şerefelidir ve şerefe oldukça sadedir. Minarenin bir tanesi pabuç kısmının üzerine bir tanesi şerefe altında olmak üzere iki tane bileziği vardır. Bilezikler yeşil boyalıdır. Şerefe kısmı üç sıra üçgen uçlu, yeşil boyalı taş dizisiyle bezenmiştir. Şerefe korkuluklarında ise zigzag motifi görülür. Dilimli bir gövdeye sahip külah kısmı yine yeşil renkte bir malzeme ile kaplıdır. Külah âlem kısmıyla sonlanır. Yapıya girişi sağlayan kuzey cephede ise bir saçaklı giriş mekânı bulunur. Günümüzde yapılmış olan bu saçaklı, kırma çatılı kısımdan yapıya girilir.

¹¹⁹ Engin Gürsu, *Biga, Pegai...*, s.388.

Kuzeydoğu da bulunan günümüzde yapılmış alüminyum doğramalı bir kapıya giriş kısmına oradan da Camiye girilir. Yapının günümüze ulaşmış ahşap lentolu kapısından yapıya girilir (Fotoğraf 273).

Kapının lentosunda Osmanlıca 1325 yazmaktadır. Bu kapının iki yanında dikdörtgen formlu pencere bulunur. Yapıya sonradan eklenmiş son cemaat yeri yapının kuzey cephesinde bulunur. Enine dikdörtgen gelişen son cemaat yerinin kuzeybatısında kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler bulunur(Fotoğraf 274). Kuzeydoğusunda ise dikdörtgen formda pencere bulunmaktadır(Fotoğraf 275). Bu kısmın güneye bakan cephesinde harime girişi sağlayan dikdörtgen lentolu bir ahşap kapı ve onun iki yanında dikdörtgen formlu pencereler bulunur. Dış cephedeki sadelik harim bölümünde de devam etmektedir. Ahşap korkuluklar harimi ikiye ayırmaktadır(Fotoğraf 276). Yakın tarihte yapılan bir imam odası bu kısmın kuzeybatısında yer alır. Bu korkuluklu ahşap direkli kısmın üzerinde enine dikdörtgen halinde gelişen kadınlar mahfili bulunur. Kadınlar mahfilinin orta bölümü harime doğru yarım daire biçimde çıkmalıdır. Güneye bakan ahşap korkuluklar günümüz malzemesiyle yapılmıştır. Korkulukları ahşap çitalıdır. Hiç bir süsleme özelliği yoktur. Yapının iç kısmının duvarları pencere seviyesine kadar günümüz ahşap malzemesiyle kaplanmıştır. Belli aralıklarla simetrik olarak yerleştirilmiş pencerelerle iç mekân aydınlatılmaya çalışılmıştır (Fotoğraf 277).

Yapının Güney cephesinde ise minber, mihrap ve vaaz kürsüsü görülür. Mihrabın iki yanında kemerli pencere bulunur(Fotoğraf 278).İçeriye doğru hafif taşırılan günümüzde yenilenmiş bir mihrap ortadadır. Mermer mihrap oldukça sadedir. Saçaklı bir korniş kısmı, dilimli kemerli bir nişi bulunur. Nişin üst kısmında gülbezek motifi görülür. Mihrapla aynı malzemeden yapılmış minber de sade düzenlenmiştir. Tüm gövde beyaz mermerdendir. Yan kısımlar, köşk kısmı sadedir. Merdivenlerle ulaşılan köşk kısmı dört yana sivri kemerlerle açılır. Köşk kısmında, üstte külah formu verilmiş mermer bir kısım daha vardır. Günümüz malzemesiyle yapılmış ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşede yer alır. Ne zaman onarıldığına dair elimizde bilgi olmayan vaaz kürsüsü geç dönem ilavesi olup herhangi bir sanat değeri taşımamaktadır.

Caminin tavanı ahşap lambrilerle kaplanmıştır. Harimin tavanının kaplama tahtalarının birleştiği kısımlar küçük çitalardan kesilen eşkenar dörtgen biçimli parçaların zikzaklı bir şerit oluşturacak biçimde çakılması suretiyle bezenmiştir (Fotoğraf 279). Tavanın merkezinde ahşap çitaların oluşturduğu bir kare ortasında belli bir merkezden çıkan yeşil renkte çitalardan oluşturulan çiçek benzeri bir motif görülür(Fotoğraf 280). Kare çerçeve içine merkezdeki motifin yanında köşelerden çıkıp, açılarak bir araya gelen çitalardan oluşan motif görülür. Merkezdeki bu motif dışında tavanda herhangi bir bezeme görülmemektedir.

3.1. 16. Yenimahalle Köyü Cami

Yenimahalle Biga' ya 21 km uzaklıkta bir köydür. 1877- 78 Osmanlı- Rus Savaşı'ndan sonra Biga'da kurulan köylerden biri olan Yenimahalle köyü; Bulgaristan'ın Razgrad Kasabası Doğandere Köyü ile Aydos, Osmanpazarı, Şumnu ve Rusçuk kasabaları çevrelerinden anavatana gelen muhacirler, önce Hacıpehlivan Köyü mezarlığının batısındaki Sıtmapınar denilen yere, Doğandere adlı bir köy kurulmuştur. Bu yerleşim yerinde su sorunu ile karşılaşınca, 1882 yılında bugünkü yerin bol suyu ve hayvancılığa uygun olması nedeniyle önce 3-4 hane buraya yerleşir. Diğer ailelerin de bunları izlemesiyle yeni bir köy kurulur. Bu yeni kurulan köye Yenimahalle adı verilmiştir¹²⁰.

Kuzey güney doğrultusunda enine dikdörtgen planlıdır(Çizim 16, Fotoğraf 281). Caminin yapılış tarihine dair bilgiyi yapının doğu cephesinin kuzey köşesinde, giriş kapısının doğusunda bulunan mermerden yapılmış, günümüz Latin alfabesinde yazılan kitabeden alıyoruz(Fotoğraf 282). Kitabede 1903 yazmaktadır. Yapının banisine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Caminin köy ahalisi tarafından imece usulü yapıldığını düşünmekteyiz. Kareye yakın dikdörtgen planlı caminin üst örtüsü kiremit kaplı kırma çatıdır. Saçaklar fazla geniş olmayıp, ahşap çitılar çakılarak oluşturulmuştur. Duvarlar içten ve dıştan betonarme sıvalıdır. Cephelerdeki yarım daire kemer formu pencereler harimi aydınlatmaktadır. Yapının doğu cephesinde ikisi büyük ikisi küçük dört pencere bulunur(Fotoğraf 283). Küçük boyutlardaki pencerenin üst kısmında küçük boyutlarda iç kısımda kadınlar mahfilinde gözüken bir pencere bulunur. Güney cephede de doğu cephedeki kemerli pencerelerle aynı ölçülerde iki tane pencere bulunur. Batı cephede doğu cephenin aksine iki kemerli pencere bulunur. Caminin kuzeybatı köşesinde ise minare bulunmaktadır(Fotoğraf 284). Minare orijinal değildir. Yeniden inşa edilmiştir. Minare kaidesi üzerinde 19 Mayıs 1960 tarihi yazmaktadır. Kesme taş malzemeden inşa edilmiş, kare kaide üzerine silindirik gövde yükselmektedir. Tek şerefelidir ve şerefe oldukça sadedir. Şerefe altı, kaval silme ve dışa taşkın motiflerin oluşturduğu üç silmeyle hareketlendirilmiştir. Şerefenin korkuluklarında da soyut geometrik bezeme görülür. Silindirik gövde üzerinde geniş yivler bulunmaktadır. Minarenin kurşun kaplı âlemler bir

¹²⁰ Engin Gürsu, *Biga, Pegai...*,s.390.

külâhı bulunur. Yapıya girişi sağlayan kuzey kısmında bir ön mekân bulunur ve bu mekân camekânla kapalıdır.

Enine dikdörtgen olarak doğu batı doğrultusunda uzanan bu ön giriş mekânı ayakkabılık görevi de üstlenmektedir(Fotoğraf 285). Bu ön mekânın dışında kuzey cephenin üst kısmında küçük kemerli iki adet pencere bulunur. Bu pencereler kadınlar mahfilide bulunmaktadır. Günümüz malzemesiyle yapılmış dikdörtgen pencereler kuzeyde bulunur. Bu ön giriş mekânının kuzeydoğu ve kuzeybatısında günümüz malzemesiyle yapılmış kapılar bulunur. Camiye asıl girişi sağlayan kapıya bu giriş mekânından ulaşılır. Kuzey cephenin ortasında bulunan dikdörtgen formlu, düz lentolu, günümüzde yenilenmiş ahşap bir kapıdan harime ulaşılır(Fotoğraf 286). Kapı ahşaptan çift kanatlıdır. Bu kapının iki yanında birer tane kare formlu kemerle sonlandırılmış pencere bulunur. Harim, birisi doğu diğer ikisi bağımsız toplam 3 ahşap direğin üzerine, doğu-batı yönde atılan kirişlerle mihraba paralel iki sahna ayrılmıştır(Fotoğraf 287). Ayakların aynısı harimin ortasında iki tane olarak görülür. Bu 5 kare ayak kadınlar mahfilini taşımaktadır. Caminin kuzeybatısında kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan ahşap bir merdiven bulunur(Fotoğraf 288). Kadınlar mahfili ahşap malzemeden yapılmıştır. Korkuluklar ahşap çitalarla oluşturulmuş, oldukça basit tutulmuştur. Doğru batı doğrultusunda uzanan kadınlar mahfilinin ayaklar arasında kalan orta kısmı harima doğru yarım daire şeklinde taşkındır(Fotoğraf 289). Kadınlar mahfilinin harime bakan yüzeyinde beyaz ahşap çitalarla bezeme yapılmıştır. Kadınlar mahfilindeki ayakların harime bakan yüzünde ahşaptan yapılmış ay yıldız motifi görülür. Harimin güney cephesinde minber, mihrap ve vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Fotoğraf 290). Caminin güneybatı köşesinde minber bulunmaktadır. Minber ise ahşaptan yapılmıştır. Sade bir bezeme anlayışıyla düzenlenmiş olan minberin aynalık kısmında gövdeden farklı renkte, ahşap kare ve üçgen şekiller kabartma halinde verilmektedir. Korkuluk kanatlarında ise soyut bir form verilmiş ahşap bir motifin birbirini tekrarladığı görülür. Köşk kısmı ise dört yüzden açıktır. Korkuluk kısmında görülen bezeme burada da vardır. Günümüzde yenilenmiş bir vaaz kürsüsü yapının güneydoğu köşesinde yer alır. Yine günümüzde ahşap lambriplerle kaplı bir mihrap güney cephenin ortasında yer alır. İki yanında kemerli pencere bulunan mihrap caminin iç duvarının pencere seviyesine kadar kaplayan ahşap

malzemenin aynısıyla kaplanmıştır. Dilimli bir kemere sahip kavsarası ahşap kaplıdır. Mihrabın sanatsal bir özelliği yoktur. Eski haline dair ise elimizde bilgi mevcut değildir.

Yapı ahşap bir tavanla kapatılmıştır. Yeşil renkte ahşap malzemenin üzerine beyaz renkte zikzaklı çitalar çakılmıştır (Fotoğraf 291). Merkezden genişleyerek büyüyen ve yapının tavanını çevreleyen ahşap çitalalarla tavan çokgen bir form kazanmıştır. Merkezde ise yine beyaz ahşap ince çitalarla oluşturulmuş bir kare içerisinde yer alan güneş ışınları gibi genişleyerek bir noktadan çıkan bir motif bulunur. Tavanın köşelerinde yeşil zemin üzerine beyaz çitalalarla üçgenler oluşturulmuştur. Yapıda ahşap tavan dışında bezeli bir kısım yoktur. Yapı birçok kez onarım görmüştür. Onarım gördüğü yıllara dair elimizde bilgi mevcut değildir. Yakın vakitte de yapıda onarım çalışmaları başlamıştır.

3. 2. HAMAM

3. 2. Çukur Hamam

Biga ilçe merkezinde, Cumhuriyet meydanında, Çarşı Camii' nin yanında yer alan hamamın tarihine dair kesin bir bilgi yoktur. Vakıf Eski Eser Fişi¹²¹, ne göre yapıldığı tarih XVI. yüzyıldır. Banisi hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız yapı günümüzde yıkılmak üzeredir.

Eski hamam diğer adıyla Çukur hamam tek hamam plan tipindedir. Yapı enine dikdörtgen bir şekilleniş göstermektedir(Çizim 17). Hamam ortası kubbeli enine sıcaklıklı ve çift halvetli tiptedir. Günümüzde yıkık durumda olan hamamın plan özelliklerini vakıflardan edindiğimiz mimari çizimden anlıyoruz(Fotoğraf 292). Plana göre büyük kare giriş mekânı ve soyunmalık bölümü bulunur. Günümüzde bu kısma dair herhangi bir iz bulunmamaktadır. Kare soyunmalık mekânından sonra ortada enine dikdörtgen bir sıcaklık bölümü onun yanında kubbe ile örtülü kare formda bir tıraşlık ve tuvalet bulunmaktadır. Plandan anladığımız üzere tıraşlık ve tuvaletin bulunduğu kısım doğu duvarı diğer birimlerden daha taşkındır. Sıcaklık bölümünün merkezinde bir kubbe iki yanında ise aynalı tonozla örtülüdür. Günümüzde bu kısmın üst örtüsü yıkılmış durumdadır. Dikdörtgen formlu bu sıcaklık bölümünün güneyinde sivri kemerli kapılarla, yan yana düzenlenmiş iki halvet hücrelerine geçilir(Fotoğraf 293, 294). Bu iki mekânlar kare planlı olup üzerileri kubbe ile örtülüdür. Günümüzde kubbelerinin belli bir kısmı yıkılmış durumda olan bu bölümlerde kubbe geçişi Türk üçgenleriyle sağlanmaktadır. Kare formdaki halvetlerin ardından enine dikdörtgen planlı bir su deposuna ulaşılmaktadır(Fotoğraf 295). Su deposu tonozla örtülüdür. Kemerli, dar kapılar bölümler arasında geçişi sağlamaktadır(Fotoğraf 296). Mekânın aydınlanması ise kubbe üzerinde yer alan dairesel fil gözleriyle sağlanmaktadır. Duvarlarında kaba yonlu taş ve tuğla ile düzensiz almalı teknik göze çarpar. Buna karşılık örtüde tuğla malzeme kullanılmıştır. Su deposu ise moloz taşla örülmüş duvarlara sahiptir. Yapıda 23cm- 4 cm olan tuğlaların yanında 15 cm' lik kesme taşlarla karşılaşmaktayız.

¹²¹ V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No:170301004- TF001

3. 3. KÖPRÜ

3.3. Akköprü

Biga-Karabiga güzergâhında Akköprü köyü yolu mevkiinde, Biga'dan 2.5 Km uzaklıkta, Koca Çay üzerinde yer almaktadır(Fotoğraf 297-298). Akköprü ya da II. Murad Köprüsü olarak bilinmektedir. Bölgede İskender Köprüsü olarak bilinse de bu isimle hiçbir ilgisi yoktur. Kitabesine göre Sultan II. Murad Han tarafından 831/1427–28 senesinde inşa edilmiştir. Akköprü'nün bulunduğu güzergâhının Osmanlıların Anadolu'dan Rumeli'ye geçişte kullandıkları yol olması köprünün Osmanlı dönemi yapısı olduğunu teyit etmektedir¹²².

Köprünün 65 x 115cm. ölçülerinde, celi sülüs yazı ile beş satır halindeki mermer kitabesi bulunmaktadır. Bu kitabe günümüzde köprünün üzerinde yer almamaktadır. Köprünün üzerinde ise sonradan konulmuş, mermerden yapılmış, günümüz Latin harfleriyle yazılmış, bilgilendirme amaçlı bir kitabe bulunur(Fotoğraf 290). Köprünün orijinal kitabenin okunuşu ve anlamına baktığımızda şöyledir;

1 –*Emera bi-binai hazihi*

2 – *'l-kantarati'l –mübareketi*

3 – *es- Sultan Murad Bin Muhammed Han*

4 –*Halleda' llahü sultanehi ve ferağa minhü fi ahiri*

5 – *Ramadan'l-mübarek seneti ihda ve selasine ve seanimayeh*

Mehmet Han oğlu Sultan –Allah onun saltanatını ebedi kılsın- bu mübarek köprünün inşa edilmesini emretti ve onun inşası H.831 (M. 1427–1428) senesinin mübarek Ramazan ayı sonunda tamamlandı¹²³.

¹²² Erkan Atak. Erken Osmanlı Köprüleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Çanakkale, 2008,s.93

¹²³ Abdülhamit Tüfekçioğlu. “Bursa- Çanakkale Yolu Üzerindeki Köprüler ve Hanlar”, *Uluslar arası*

Akköprü günümüze sağlam ve kullanılabilir olarak ulaşamamıştır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan köprünün batı tarafında tuğla malzeme ile örtülü, tonozlu mekân ve bu yapıya bitişik olan bir ayak günümüze ulaşmıştır(Çizim 18). Abdülhamit Tüfekçioğlu bu tonozlu kısmın, birkaç yolcunun barınabileceği bir mekân olduğunu görüşünde bulunmaktadır. Köprünün nehir üzerindeki ayakları tamamen yıkılmıştır¹²⁴ (Fotoğraf 291).

Kalıntılardan, köprünün inşasında ahşap direklerin çakıldığı, bu ahşap kalaslarla zeminin sağlamlaştırıldığı görülmektedir(Fotoğraf 292). Düzgün kesme taşlar birbirine demirlerle kenetlenerek muhkemliği daha da arttırılmıştır¹²⁵.

Köprünün kalıntılarından farklı türde örgü sistemiyle yapıldığı göze çarpar. Tuğla örgülü tonozlu bir yapının yanında, bazı ayakların moloz taşla yapıldığı görülür. Günümüzde suyun içerisine yıkılmış vaziyette olan köprü parçalarında ise kesme taş malzeme kullanıldığı görülür(Fotoğraf 293). Almaşık Teknikte duvar örgüsü de bazı kısımlarında göze çarpar(Fotoğraf 294). Tonozlu kısmın yanındaki ayağın görünür haldeki kısmında 30 cm x 126 cm.lik kesme mermer malzeme bulunmaktadır (Fotoğraf 295). Yine bu kısımdaki tuğlalar ise 35 cm x 23 cm ölçülerini gösterir(Fotoğraf 296).

Ak köprü günümüzde harap durumda olduğu için sağlıklı bir anlatım yapılamamaktadır. Birçok kısmı yıkılmış, dağılmış bir kısmı üzerinde olduğu çaya dökülmüştür.

Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney' e Armağan. 10-13Ekim 2001. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, 2002,s.560.

¹²⁴ Erkan Atak. Erken Dönem....s.93

¹²⁵ Abdülhamit Tüfekçioğlu. “ Bursa ...” s.560

3.4.ŞADIRVAN VE ÇEŞMELER

3.4. 1. Çarşı Cami Şadırvanı

Biga'nın merkezinde, Cumhuriyet meydanında bulunan şadırvan, Biga Çarşı Camiye bağlı bir ünedir. H.1325 / M. 1907- 1908 yılında yapıldığı, mimarının Kayserili Mehmet Sadık Usta, banisinin Hacı Mustafa Efendi olduğu onikigen planlı gövdenin üzerinde bulunan kitabeden anlaşılır. Günümüzde ayakta olan şadırvanın 1904 yılındaki Biga'da çıkan yangın sonucu yok olan 15. yüzyılda Gazi Umur Bey tarafından yaptırılan cami ve onun yanındaki şadırvan olduğu görüşürü vardır¹²⁶.

Eski şadırvanın orijinal haline dair bir bilgi elimizde mevcut değildir. Günümüze ulaşmış onikigen bir plan şemasına sahip şadırvan, su haznesinin üzerinde oniki ahşap direğe oturan, baldaken tarzı bir örtü sistemine sahiptir(Çizim 19– Fotoğraf 297). Bu onikigen mekânın ortasında, kenar kalınlığı 14 cm ve dıştan dışa çapı 2.82 cm olan onikigen planlı bir hazne bulunmaktadır¹²⁷(Fotoğraf 298). Bu onikigen havuzun içinde, fiskiyeli 4 kattan oluşan barok tarzında bir selsebil¹²⁸ bulunmaktadır (Fotoğraf 299). Haznenin ortasındaki göbek iki çanaklı olarak düzenlenmiş olup haznenin kenarları üzerinde onarım sırasında yerleştirilmiş olan düşey demir çubuklarla oluşan bir demir parmaklık bulunmaktadır. Haznenin 1.49 m yüksekliğindeki dış yüzünü üstten ve alttan kademeli silmeler çepeçevre dolaşmaktadır¹²⁹. Şadırvanı oluşturan havuzun tüm yüzeyi silmelerle on iki kare panolara ayrılmış, ortalarında çeşme musluklarının bulunduğu sekiz kollu yıldız şeklinde yüzeyden kabartılarak verilmiş süslemeler mevcuttur (Fotoğraf 300). Her bir musluğun olduğu cephede üstte dikdörtgen kartuş içinde Osmanlıca kitabeler yer alır(Fotoğraf 301). Kitabe'nin transkripsiyonu şöyledir;

¹²⁶ Engin Gürsu. *Biga-Pegai* ...,s.200.

¹²⁷ Ayşe Çaylak. "Çanakkale Çeşmeleri", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimsel Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara,1997,s. 20.

¹²⁸ Selsebil: şakuli vaziyette büyük çeşme aynası olup üzerinde muhtelif yalaklar bulunan ve su birbirinden geçek aşağıya kadar gelen çeşmelerle suyu birbirine akan teknelerden müteşekkil çeşmelre verilen addır Bknz Yılmaz Önge. *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1997,s.7.Bir başka tanım ise; üzerinde mermerden raf gibi oyulmuş, tas şeklinde küçük yalaklar bulunan, yukarıdan akan suyun bu yalaklardan birbirine döküle döküle aşağıdaki havuz beya kurnaya giderken hoş bir şırıltı oluşturmaları için yapılmış büyük ve uzun zank taşıdır şeklindedir. Bknz . Ayşe Çaylak. *Çanakkale Çeşmeleri*,...,s.140.

¹²⁹ Ayşe Çaylak. *Çanakkale Çeşmeleri*, ...,s. 20.

Fi sehil-illah getirdi, ah-ı saf-ı cenneti

(Allah yolunda saf cennet suyunu getirdi)

Teşnekani ta ebet reyyan için, bu çeşmeyi

(susamışların bu çeşmeden, sonsuza kadar suya kanmaları için)

Hacı Mustafa Efendi, rahmet olsun canına

(Hacı Mustafa Efendi'nin canına rahmet olsun)

Ab-ı Kevser'den acub cetvel, akıtdı çeşmeyi

(Kevser suyundan, yol açıp akıttı çeşmeyi)

Dest'i hudar'ı felek, mahvine ceht', tam edib

(feleğin nazar eli yok olmasına tam çalışıyordu)

Ser'ta ser yakmış idi. böyle zülâli çeşmeyi

(baştanbaşa yakmıştı, böyle bembeyaz çeşmeyi)

Mir'i İbrahim ve halim efendiler oğludur o gevherin

(o saygıdeğerin İbrahim ve halim efendiler oğludurlar)

Ban'i sanı olup yaptılar, yeniden çeşmeyi

(ikinci yapımçıları olup, yeniden yaptılar çeşmeyi)

Ah'ı zer etdi felekten hem peder, validesi

(sesle ağladı gökten, hem peder validesi)

Eşi Hanife Hanım'ın hayrına yaptı çeşmeyi

(Çeşmeyi Hanife hanım'ın hayrı için yaptırdı)

Şarba el aç dua kıl sahib'i hayre heman

(şadırvan suyundan yararlan, el aç dua et hayır sahibine hemen)

Afiyet olsun buyur iç mai'i azb'i çeşmeyi (1325) amili Mehmet sadık kayseri maşallah

(afiyet olsun buyur iç, tatlı su çeşmesinden ustası Mehmet sadık Kayserili Allah'ın istediği Allah her ne isterse)¹³⁰.

Düşey plasterlerle on iki dilime ayrılan haznenin önünde suların toplanması için 0.22m genişliğinde ve 0.20 m derinliğinde bir kanal yer almaktadır¹³¹. Şadırvan bir üst örtüyle kapatılmıştır. Kaide bölümleri mermer olan 3.67 m yüksekliğinde ve 0.22m çapındaki çokgen sütunların taşıdığı ahşap bir saçak bulunmaktadır¹³². Şadırvanın ahşap saçığı, on ikigenin her bir cephesinde sivri kemerlerle dilimlendirilerek hareketlendirilmiş, alınlık kısmının içi kasetlenmiştir (Fotoğraf 302). Kurşun kaplı onikigen, saçaklı bir üst örtüsü ile kapalı olan şadırvanın, bu kısmının merkezinde bir âlem bulunmaktadır. Sivri kemerlerin ortasında ise hem iç kısma hem de üst kısma doğru uzanan palmet motifi görülür. Ayrıca çokgen bu üst örtünün ortasında ışınsal desenli ahşap kabartmalı bir göbek mevcuttur (Fotoğraf 303).

Şadırvanı taşıyan mermer tabanın kuzey kısmında ne zaman yapıldığı bilinmeyen bir çeşme bulunmaktadır. Beyaz mermer çeşme kareye yakın gövdeli, üst kısmında ikisi

¹³⁰ Engin Gürsu. *Biga-Pegai* ...,s.200

¹³¹ Ayşe Çaylak. *Çanakkale Çeşmeleri*, ...s. 20

¹³² Ayşe Çaylak. *Çanakkale Çeşmeleri*, ...s. 20.

küçük ortadaki büyük üç yarım daire ile sonlanır. İki yarım dairenin yüzeyinde hilal kabartma halinde görülür. Mermer bir yalağa sahip çeşme akar durumdadır.

3. 4. 2. Lonca (Ali Hızır Efendi) Çeşmesi

Cami-i Kebir Mahallesi'nde Biga Ulu Camii'nin bahçe duvarına bitişik olarak konumlanmış olan çeşme bugün kullanılmamaktadır(Fotoğraf 304). Yapım tarihine dair bilgi mevcut değildir. Çeşme gövdesinde herhangi bir kitabe yoktur. Banisine dair de bilgimiz yoktur ama çeşmenin adının Ali Hızır Efendi Çeşmesi olması sebebiyle bu zatın çeşmeyi yaptırdığını düşünmekteyiz. Lakin bunu kanıtlayacak herhangi bir belge elimizde mevcut değildir.

Yekpare taş malzemeden yapılmış olan çeşme dikdörtgen gövdelidir. Dikdörtgen bir iç kısım ve iki yanında dikdörtgen profilli ayaklardan oluşan çeşmenin aynalık kısmında devşirme malzeme görülür(Fotoğraf 305).Vakıf eski eser fişine¹³³ göre bu devşirme malzemenin üst kısmında bir kitabe bulunduğu yazmaktadır. Lakin sözü edilen kitabe şuan mevcut değildir. Dikdörtgene yakın formdaki devşirme malzemenin yüzeyi ince şeritlerle bölünmüştür. Üçgene yakın bölümlerin merkezinde dört adet yuvarlak rozet bulunur . Bu rozetler bitkisel formda şekillenir. İki çiçek gibi şekillenmiş ikisi de çarkıfelek motifi ile oluşturulmuş dört rozet panonun merkezinde büyük bir alanı kaplar. Bu dairesel bitkisel formdaki motiflerin etrafında ise lale motifine benzer bitkisel kompozisyonda motifler görülür(Fotoğraf 306). Dikdörtgen profilli ayakların başında küçük boyutlarda dikdörtgen, kırmızı renkte başka bir yerden getirildiği düşünülen bir lento bulunur (Fotoğraf 307). Bu kısımda birbirine girmiş çizgilerin oluşturduğu yıldızı andıran motif şeridinin arasında burğu motifi profilli bir şerit görülür . Çeşmenin iki yanında bulunan bu ayaklar sadedir. Çeşmenin küçük dikdörtgen bir yalağı vardır (Fotoğraf 308). Çeşme şuan akar durumda değildir. Bir muslukta bulunmamaktadır. Lakin çeşmenin aynalık kısmının dışında, gövdenin alt kısmında başka bir boru ile çeşmeyi besleyen kaynaktan gelen su akmaktadır .

¹³³ V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No: 170301001 TF001

3. 4. 3. Cengiz Topel Mahallesi Çeşmesi

Cengiz Topel Caddesi üzerinde yer alan çeşme günümüze ulaşamamıştır. Günümüzde çeşmenin bulunduğu yerde bir apartman bulunur. Ayşe Çaylak'ın Çanakkale Çeşmeleri¹³⁴ tezi kapsamında 1995 yılında incelenen çeşmeye dair bilgiyi mevcut tezden edinmekteyiz. Kitabesinden bani ve yapım tarihine dair bilgi almaktayız. Kitabeye göre çeşme H. 1152/ M. 1739–40 yılında Mustafa Bin Uzun Mehmed tarafından yaptırılmıştır.

Fotoğraflarda gördüğümüz üzerine çeşmenin dikdörtgen prizmal gövdesinin yüzeyi tamamen fayans ile kaplanmıştır(Çizim 20 - Fotoğraf 309). Çeşmenin üst kısmında kemerli bir açıklık içerisinde Osmanlıca bir kitabe bulunmaktadır¹³⁵. 5 satırdan oluşan kitabenin transkripsiyonu:

Bu çeşmeyi yabdırırlar dayım

Sa'id olsun girüb cennet

Sarayına cehennemden ba'id olsun

Tarih-i çeşme sene 1152

*Mustafa bin uzun Mehmed*¹³⁶ şeklindedir.

Dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahip çeşme arkasındaki duvara dayalıdır. Tüm yüzeyi fayans kapılı çeşme yuvarlak kemerli bir çeşme nişi ile nişin önündeki bir yalaktan oluşmaktadır. Sadece kitabe kısmı eski halinde, görünür haldedir.

¹³⁴ Ayşe Çaylak. “Çanakkale Çeşmeleri”, ...,s.56.

¹³⁵ Ayşe Çaylak. “Çanakkale Çeşmeleri” ...s.56.

¹³⁶ Ayşe Çaylak.” Çanakkale Çeşmeleri” ...s.56.

3. 4. 4. Karabiga Ulu Cami Çeşmesi

1855 yılında inşa edilen Karabiga Ulu Caminin kuzey batısında yer alan çeşme kareye yakın dikdörtgen formludur. Çeşmenin banı bilgisi yoktur. Çeşmenin ne zaman inşa edildiğine dair elimizde bilgi mevcut değildir. Bugün çeşmenin üç tarafı fayansla kaplıdır. Çeşme yüzeyinde herhangi bir tarih, kitabe yoktur. 1990 yılında yapılmış olan bir araştırma sonrası yazılan vakıf eski eser fişine¹³⁷ göre Cami ile benzer tarihlerde yapıldığı düşünülmektedir.

Ön cephenin aynalık kısmı düz olup fayansla kaplıdır (Fotoğraf 310). Bu kısmın üstünde üç sıralı silindirik formlu silmeler bulunur (Fotoğraf 311). Silmeden sonra S ve C kıvrımlı dekoratif bir kemerle taçlandırılmıştır. Çeşmenin dikdörtgene yakın ön yüzünün iki yanında kareye yakın ayak bulunur. Bu ayakların üzeri kübik bir formda sonlanır.

Küçük dikdörtgen bir kurna kısmı olup, yanlarda bekleme sekileri vardır. Çeşmenin su deposu çeşmeye bağlı olarak arkasında dikdörtgen bir prizmal gövde halinde şekillenmiştir(Fotoğraf 312). Bu kısmında yüzeyi fayans ile kaplıdır. Çeşmenin yüzeyi fayans ile kaplı olduğundan bezeme ve malzeme özelliklerine dair bir fikir beyan etmemiz zordur. Tez çalışmamızın sürdüğü 2011 Nisan ayında çeşme belediye tarafından yol genişletme çalışmaları sırasında yıkılmıştır. Bu sebepten mimari çizimi yapılamamıştır.

¹³⁷V.G.M. Abd. ve Yap. İşl. Dai. Bşk. Dosya No: 170301002-TF001.

3. 4. 5. Ihlamur Sokak Çeşmesi

Biga'da Osmanlı döneminden günümüze ulaşmış az sayıdaki çeşmelerden biri olan günümüzde Mehmet Rüştü Gürkaynak'a ait MRG Otel'in bahçesinde yer alan çeşme aslında Ihlamur sokak'ta bulunmaktaydı. Harap haldeki çeşme onarılarak MRG Otel bahçesine 2001 yılında taşınmıştır. Bani bilgisine yoktur. Yapım tarihine dair üzerinde bir kitabe mevcut değildir. Ayşe Çaylak¹³⁸ çeşmenin cephe kompozisyonundaki motifler nedeniyle 19. yy'a ait bir örnek olduğunu düşündüğünü belirtir.

MRG Otel'in iç bahçesi duvarına bağımlı olarak yerleştirilmiş çeşme, dikdörtgen gövdelidir (Fotoğraf 313, Çizim 21). Çeşme 1.36m yüksekliğinde, 1.52m eninde ve 0.22m derinliğindedir¹³⁹. Cephesinin iki yanındaki 0.25 m enindeki ayaklar ile bu ayakların üzerine oturan ve cephesinin üst sınırını oluşturan 0.11 m genişliğindeki atkı kemeri, çeşmenin çıkıntı teşkil eden öğeleridir¹⁴⁰. Sonradan eklenmiş dikdörtgen şeklinde bir yalak kısmı bulunmaktadır. Bu yalak kısmının zemin kısmında sekiz sıra, zemine doğru daralan bordürler vardır (Fotoğraf 314). Çeşme kesme taş bloklardan yapılmıştır. Çeşmenin alınlık kısmında ise dört sıra halinde silindirik gövdeli silmeler görülür (Fotoğraf 315).

Çeşmenin cephesinde süslemeler görülür. Süslemeler çeşmenin musluk tablosunun iki yanında bulunan kesme taştan yapılmış ayaklar ve musluğun bulunduğu iç kısımda görülür. Şuan akmayan çeşmenin iç kısmı üç ayrı bezeme alanına ayrılmıştır. Üst kısımdaki kartuşun köşe kısımlarında kabartma halinde palmet motifi bulunur (Fotoğraf 316- 317). Onun altında boş bir bordür bulunur. Çeşmenin musluğunun bulunduğu köşeleri yuvarlatılmış yatay dikdörtgen panonun içerine vazolu çiçekler ile balık figürlerinden oluşan bir bezeme kompozisyonu görülür (Fotoğraf 318). Ayaklı, iki yana açılan bir bitki görünümü olan vazonun iki uçunda kıvrık dal görülür. Vazonun içerisinden kabartma halinde yapılmış bitkisel motif bulunur. Bu küçük yapraklı, dallı motif yüzeyin iki yanına eşit olarak yerleştirilmiştir. Vazonun bilezikli ayak kısmı tahrip

¹³⁸ Ayşe Çaylak. Çanakkale Çeşmeleri, ...,s.121

¹³⁹ Ayşe Çaylak. Çanakkale Çeşmeleri, ...,s.121.

¹⁴⁰ Ayşe Çaylak. Çanakkale Çeşmeler, i, ...,s.121

olmuştur. Vazonun, yüksek ayak kısmının iki yanında, küçük birer balık figürü bulunmaktadır¹⁴¹(Fotoğraf 319). Balıklar kabartma halinde oluşturulmuştur. Balıkların alt kısmında panonun iki köşesinde palmet motifi görülür. Çeşmenin iki yanındaki ayakların ortasında kareye yakın halde biçimlenmiş panonun ortasında çiçek motifleri bulunmaktadır(Fotoğraf 320). Bunun dışında kesme taştan yapılmış ayaklarda başka bir bezeme görülmemektedir.

¹⁴¹ Ayşe Çaylak. *Çanakkale Çeşmeleri*....s.122

4. KAYNAKLARDA ADI GEÇEN GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞ YAPILAR

Bir dönem Sancak merkezliği yapmış, Rumeli'ye geçişte önemli bir konumu olan Biga'da sayısız yapı inşa edilmiştir. Bunlardan günümüze ulaşan yapıların yanında günümüze ulaşamayan birçok yapıda bulunmaktadır. Günümüze ulaşamayan bu yapıların kesin olarak sayısını belirtmek imkânsızdır. Yapılara dair bilgi vermek adına kullanabileceğimiz kaynaklarda sınırlıdır. Hazırladığımız çalışmamızda yazılı kaynaklar doğrultusunda bugüne gelemeyen yapılar tespit edilmeye çalışılmış ve tespit edilen yapıların isimleri kaynaklar doğrultusunda yazılmıştır. Şüphesiz ki Biga'da inşa edilmiş yapılar tespit ettiklerimizden çok daha fazla olmalıdır.

4. 1.Mahmut Efendi Cami-i Şerifi

Günümüzde nerede olduğu bilinmeyen yapı Mahmut Efendi Vakfına bağlıdır¹⁴².Yapının mimari özellikleri, yeri, tarihi bilgisi elimizde mevcut değildir.

4. 2. Hacı Bali Cami-i Şerifi

Varlığını Zeynel Özlü¹⁴³'den öğrendiğimiz yapı adını bağlı olduğu vakıftan almaktadır. Yapının tarihi ve yeri konusunda kesin bir bilgimiz yoktur.

4. 3. Hacı Hasan Ağa Cami

Biga sancağında Evkaf-ı Hümayun Nezaretine bağlı yapılardan biri olan Hacı Hasan Ağa Caminin varlığını Zeynel Özlü¹⁴⁴'den öğrenmekteyiz.

¹⁴² Zeynel Özlü. “ 1870–1876 Yılları Arasında Biga Sancağı” *Çanakkale Tarihi*, Cilt II, Değişim Yayınları, İstanbul, 2008,s.1188.

¹⁴³ Zeynel Özlü. “ 1870–1876 Yılları...”, s 1188.

4.4.Sinanzade Mescidi Şerifi

Bulunduğu yer ve tarihi bilgisine ulaşamadığımız mescidin varlığını Salname-i Cezayir-i Bahri Sefid ¹⁴⁵,den öğrenmekteyiz.

4. 5. Hacı Ahmet Ağa Mescidi Şerifi

Varlığını Zeynel Özlü aracılığıyla Salname-i Cezayir-i Bahri Sefid¹⁴⁶,den öğrendiğimiz yapı Biga’da bulunmaktadır. Yapının tarihi ve yeri konusunda kesin bir bilgimiz yoktur. Adını bağlı olduğu vakıftan almaktadır.

4. 6. Hacı Hasan Ağa Mescidi Şerifi

Yapının tarihi ve yeri konusunda kesin bir bilgimiz yoktur. Adını bağlı olduğu vakıftan almaktadır. Yapının varlığını Zeynel Özlü aracılığıyla Salname-i Cezayir-i Bahri Sefid ¹⁴⁷,den öğrenmekteyiz.

4. 7. İçili Ağa Mescidi Şerifi

Yapının tarihi ve yeri konusunda kesin bir bilgimiz yoktur. Zeynel Özlü¹⁴⁸,nün yaptığı çalışma 1870- 1876 yıllarını kapsamaktadır. Bu sebepten tek bildiğimiz bu söz konusu yapının o tarihlerde Biga’da ayakta olduğudur. Yapının varlığını Zeynel Özlü’den öğrenmekteyiz.

¹⁴⁴ Zeynel Özlü. “ 1870–1876 Yılları...” ,s.1188

¹⁴⁵Salname-i Cezayir-i Bahri Sefid, Sene 1876.

¹⁴⁶ Salname-i Cezayir-i Bahri Sefid, Sene 1876.

¹⁴⁷ Salname-i Cezayir-i Bahri Sefid, Sene 1876 .

¹⁴⁸ Zeynel Özlü. “ 1870–1876 Yılları...” , s 1188.

4. 8. Kasab Hacı İvaz Mescidi

Yapının varlığına dair bilgiyi Feridun Emecen¹⁴⁹,den almaktayız.1575 tarihli vakıf defterlerine göre Biga ‘ da bulunan mescitlerden biridir.

4. 9. İbrahim Bey Mescidi

Yapının varlığına dair bilgiyi Feridun Emecen¹⁵⁰,den almaktayız. İbrahim Bey mescidi de 1575 tarihli vakıf defterlerine göre Biga ‘ da bulunan mescitlerden biridir.

4. 10. Hacı Ahmet Halife Mescidi

Günümüze ulaşmamış yapının varlığını Feridun Emecen¹⁵¹,den öğrenmekteyiz. 1575 tarihli vakıf defterlerine göre Biga ‘ da bulunan mescitlerden biridir.

4. 11. Hacı Sadi Mescidi

Günümüze ulaşmamış yapının varlığını Feridun Emecen¹⁵²,den öğrenmekteyiz. Mimari planı, yeri, yapım tarihine dair elimizde bilgi yoktur. Hacı Sadi Mescidi,1575 tarihli vakıf defterlerine göre Biga ‘ da bulunan mescitlerden biridir.

4. 12. İbrahim Çelebi Akkadı Mescidi

Yapı günümüze ulaşmamıştır. Yapının varlığını Feridun Emecen¹⁵³,den öğrenmekteyiz. İbrahim Çelebi Akkadı mescidi 1575 tarihli vakıf defterlerine göre Biga ‘

¹⁴⁹ Feridun Emecen.“Biga” ... s.137.

¹⁵⁰ Feridun Emecen.“Biga” ... s.137.

¹⁵¹ Feridun Emecen.“Biga” ... s.137.

¹⁵² Feridun Emecen.“Biga” ... s.137.

da bulunan mescitlerden biridir. Yapının yeri ve mimari durumu hakkında bilgimiz yoktur.

4. 13. Cami Kebir Medresesi

Cami-i kebir mahallesinde Hacı Emin Ağa tarafından kurulmuş olan medrese'nin tarihi bilgisi elimizde mevcut değildir. Yapıya dair bilgiyi Fatma Kaya¹⁵⁴,dan almaktayız. 1903 yılında yapının ayakta olduğunu ve 14 adet öğrencisi olduğu bilinmektedir¹⁵⁵.

4. 14. Hatibzade Medresesi

Biga'nın Takyeci mahallesinde Hatibzade tarafından kurulmuş olan medresenin varlığını Fatma Kaya¹⁵⁶,dan öğrenmekteyiz.

4. 15. Sinan Ağa Vakfına Bağlı Zaviye

Varlığını Hüsnü Demircan¹⁵⁷,dan öğrendiğimiz zaviyenin ismi bilinmemektedir. Ne zaman inşa edildi ve ne kadar süre ayakta kaldığı konusunda da fikrimiz bulunmamaktadır. Yapı II. Mehmed'in hazinedar başı Sinan Ağa'ya aittir. Feridun Emecen¹⁵⁸,den aldığımız bilgiye göre yapıya 152 dükkânın vakfedilmiştir.

4. 16. Leyszade Nureddin'in Muhallimhanesi

Yapının varlığına dair bilgiyi Feridun Emecen¹⁵⁹,den almaktayız.1575 tarihli vakıf defterlerine göre Biga ' da Leyszade Nureddin'in muallimhanesi bulunmaktadır. Yapının

¹⁵³ Feridun Emecen. "Biga" ..., s.137.

¹⁵⁴ Fatma Kaya. "Kale-i Sultaniye Sancağı'nda Eğitim Kurumları" *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1,2007,s.243.

¹⁵⁵ Engin Gürsu. "Biga-Pegai"...s.303.

¹⁵⁶ Fatma Kaya. "Kale-i Sultaniye...", s.243.

¹⁵⁷ Hüsnü Demircan." *Osmanlı Klasik*"...,s.198.

¹⁵⁸ Feridun Emecen."Biga"..., s.137.

¹⁵⁹ Feridun Emecen."Biga" ..., s.137.

banisi Leyszade Nureddin'dir. Yapının yeri ve mimari özellikleri hakkında bilgimiz yoktur.

4. 17. Abdurrahman Bey Muallimhanesi

Yapının varlığına dair bilgiyi Feridun Emecen¹⁶⁰,den almaktayız. Yapının yeri, tarihi ve mimari özellikleri hakkında bilgimiz yoktur.

4. 18. Biga Kız Rüştîye Mektebi

Günümüze ulaşmamış yapılardan biri olan Biga Kız Rüştîye Mektebi, Taş Mektep, İnas Okulu, Kız Rüştîye gibi adlar ile de anılmıştır¹⁶¹. II. Abdülhamit zamanında açılan kız rüştiyelerinden biridir. 1897 yılında açılan okulun Takiyeci mahallesinde inşa edildiği bilinmektedir¹⁶².

4. 19. Biga Rüstiye Mektebi

1870 yılında Kal'a-i Sultanîye Sancağı'nda II. Abdülhamit döneminde yapılan rüştiye mekteplerinden biri de Biga'da bulunmaktadır. Aynı dönemde Çanakkale'de Ayvacık ve Limni'de rüştiyeler açılmıştır¹⁶³.Günümüze ulaşmamış yapı bir yangın geçirip kullanılmaz bir hale gelince yeniden yapılmıştır. 1908¹⁶⁴ yılında yeniden inşası başlanan bu yeni bina 24 Temmuz 1909'da açılmış ve padişaha izafetle Füyuzat-ı Reşadiye adını almıştır¹⁶⁵.

¹⁶⁰ Feridun Emecen. "Biga" ..., s.137.

¹⁶¹ Engin Gürsu. "Biga-Pegai" ...s.304.

¹⁶² Fatma Kaya. "Kale-i Sultaniye...", s.245.

¹⁶³ Fatma Kaya. "Kale-i Sultaniye...s.243.

¹⁶⁴ Şevki Duymaz. II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2003,s.153.

¹⁶⁵ Fatma Kaya. "Kale-i Sultaniye... s,246.

4. 20. Erkek İbtidai Mektebi

II. Abdülhamid döneminde okullaşma kampanyası başlatılmıştır. Bu kampanyanın sonucunda Biga’da inşa ve satın alma yoluyla yeniden açılan ibtidaî mektepler bulunmaktadır¹⁶⁶. 1894 yılında Biga merkezde açılan ibtidai mektebinin yeri bilinmemektedir. Mimari özellikleri hakkında da bilgimiz olmayan yapının bir dönem yıkıldığını ve sonradan I.Dünya Savaşı yıllarında kargir ve altı dershaneli olarak yeniden inşa edildiği bilinmektedir. Bu yeni ibtidaî mektep resmi merasimle açılmıştır¹⁶⁷.

4. 21. Karabiga Nahiyesi Erkek İbtidaisi

Yapıya dair bilgiyi Fatma Kaya¹⁶⁸’dan alıyoruz. Yapının sadece tarihi bilmekteyiz. Biga erkek ibtidaîsı ile aynı zamanda 1894 yılında inşa edilen bina hakkında başka bir bilgi mevcut değildir.

4. 22. Dimetoka Nahiyesi Erkek İbtidaisi

Günümüze ulaşmamış yapı 1885 yılında yapılmıştır. Mimari özellikleri, tarihi, bani konusunda hiçbir bilgimiz olmayan yapının varlığından Fatma Kaya¹⁶⁹ sayesinde haberdarız.

4. 23. Kırmızı Han

Biga’ya bağlı bir belediye olan Karabiga’da Kırmızı Han’ olarak bilinen Mehmet Rüştü Han’ı günümüzde ayakta değildir. 1977 yılındaki yangında yanmış daha sonra da 80’li yıllarda yıkılmıştır. Alınan bilgilere göre Han, ilçe merkezinde ve iskelenin hemen karşısında bulunmaktadır. Marsilya’dan getirilmiş kırmızı tuğlalar ile inşa edilmiş olması

¹⁶⁶ Fatma Kaya. “Kale-i Sultaniye...”,s.241.

¹⁶⁷ Fatma Kaya. “Kale-i Sultaniye...”,...s.242.

¹⁶⁸ Fatma Kaya. “Kale-i Sultaniye...”,...s.242

¹⁶⁹ Fatma Kaya. “Kale-i Sultaniye...”...s.242

sebebiyle Kırmızı Hanlar adıyla da tanınmaktadır¹⁷⁰. Yapının yapım tarihi ve banisine dair bilgiyi kitabesinden edinmekteyiz. Kitabesine göre 1324/1906 yılında, kendisi de kereste tüccarı olan Alaiyeli Bekir-zade Muhammed Rüştü Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. Günümüzde kitabe Mehmet Rüştü' nün torunu Prof. Dr. Mehmet Gürkaynak' ın Biga' da sahip olduğu Mrg Otel'in bahçesindedir(Fotoğraf 321).55x100 cm. ölçülerinde, mermer üzerine celi sülüsle ve Osmanlı Türkçesi ile yazılmış kitabe iki satırdan meydana gelmektedir. Kitabenin metni şöyledir,

Alaiyeli Bekir-zade Muhammed Rüsti Efendi hanı

*Fi gurre-i Şa'bani'l-mu'azzam sene 1334/1906*¹⁷¹

Günümüzde ayakta olmayan yapıya dair pek bilgi yoktur. Abdülhamit Tüfekçioğlu yaptığı çalışma çalışmamıza ışık tutmuştur. Yapıya dair elimizde tek kanıt bir fotoğraftır. Fotoğrafa göre, han üç katlı ve üzeri kırma çatıyla örtülüdür. Han şehir içi hanıdır. Hana giriş, doğu cephesindeki yuvarlak kemerli kapıdan sağlanmaktadır. Alt katın pencereleri de yuvarlak kemerli iken üst kat pencereleri dikdörtgen forma sahiptir¹⁷².

4.24. Solak Ahmet Ağa Hanı

Bulunduğu yer ve tarihi bilgisine ulaşamadığımız hanın varlığını Zeynel Özlü¹⁷³'den öğrenmekteyiz.

4.25.Umur Bey Mescid-i Cami'i ve Umur Bey Hamamı

Günümüzde ayakta olmayan yapılar Kara Timurtaş Paşa'nın Oğlu Gazi Umur Bey tarafından yaptırılmıştır. Ekrem Hakkı Ayverdi¹⁷⁴ Umur Bey'in Biga'da bir mescidü'l-

¹⁷⁰ Abdülhamit Tüfekçioğlu. “ Bursa...” s.562

¹⁷¹ Abdülhamit, Tüfekçioğlu.” Bursa...” s.562.

¹⁷² Abdülhamit, Tüfekçioğlu “ Bursa...” s.562

¹⁷³ Zeynel Özlü. “ 1870–1876 Yılları...” s 1188.

¹⁷⁴ Ekrem Hakkı Ayverdi. *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II.Sultan Murad Devri*, Cilt 2, İstanbul Fethi Yayınları, İstanbul,1989,s.275.

camii yaptırdığını, inşa ettirdiği hamamı ona vakfettiğini söylemektedir. Umur Bey'in 1455 tarihli vakfiyesinde de Biga'daki hamam ve cami'den bahsedilmektedir.

Birgama'da ne kadar dükkanlarum ve dükkan yerlerüm varsa ve bir çiftlik ki Ayvadoğlu'ndan aldım. Adadur bu mezkurları birgama'dağı medreseme vakfetdim ve Biga'da hasbeten l'i- Llah bir cami' yapdum yanında bir hamam yapup ol cami'e vakfıtdim¹⁷⁵.

Kaynaklarda adı geçen günümüze ulaşmamış yapılar dışında kaynaklarda varlığından haberdar olduğumuz ama adları, tarihi bilgilerine ulaşamadığımız birçok yapı vardır. 1870–1876 yılları Cezayir-i Bahri Sefid Salnamelerine göre Biga'da var olduğunu bildiğimiz ama günümüze ulaşmamış 2 Hristiyan mektebi, 2 Ermeni mektebi, 2 Yahudi mektebi bulunduğu bilgisi alınmaktadır.

1870 Cezayir-i Bahri Sefid Salnamesine göre Biga Kazası 18 İslam mektebi 1 Gayri Müslim mektebi, Dimetoka Nahiyesinde ise 10 İslam mektebi 4 Gayri Müslim mektebi bulunmaktadır¹⁷⁶.

¹⁷⁵ Ekrem Hakkı Ayverdi. *Osmanlı...s.340*.

¹⁷⁶ Engin, Gürsu. *Biga-Pegai...s.303*.

5.KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Biga, konumu itibariyle Osmanlı devletinin önemli yerleşim bölgelerinden birisi olmuş ve tarihi boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devletinin Rumeli'yi fethi döneminde Anadolu ile Rumeli arasında köprü görevi üstlenmiştir. Bir dönem sancak merkezi olan Biga'da bu dönemden günümüze kalan cami, köprü, hamam, çeşme, şadırvan, okul örnekleri bulunmaktadır. Yapılan eserlerin bir kısmı günümüze ulaşırken, bir kısmı yıkılmış ya da orijinallliğini kaybedip yeniden yapılmıştır.

5.1. CAMİLER

Biga merkez ve köylerinde sanat tarihi açısından önemli olabilecek günümüze ulaşmış on altı adet cami tespit edilmiştir. Camilerin çoğu 19. ve 20. yüzyılda yapılmış. Bir kısmı da bu dönemlerde tamir edilmiştir. Yapıların içerisinde bilinen en erken tarihli yapı Biga ilçe merkezinde bulunan Kurşunlu Cami'dir. 1469 yılında yapılan cami 1906 da yenilenmiştir. Bir diğer cami ise Biga Ulu Camidir. 15 yy tarihli cami günümüze kadar defalarca onarılmıştır. Günümüze ulaşmış yapılar daha çok Osmanlı Rus Savaşından sonra göçen halkın yerleştiği köylerdeki camilerdir. Biga'da günümüzde 113 köy bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda günümüze değişikliklere uğramış olsa da ayakta kalmış 12 köy camisi incelenmiştir. Diğer köylerde yapılar tamamen yıkılarak yeniden yapılmıştır.

İncelenen camiler enine dikdörtgen planlıdır. Biga Çarşı Cami dışındaki diğer 15 cami kırma çatı ile örtülüdür. Çarşı Cami ise merkezde bir büyük kubbe, onun dört köşesinde küçük kubbelerle örtülüdür. 13 caminin sonradan eklenmiş son cemaat yeri mevcuttur. Bakacak Köyü Cami, Hisarlı Köyü cami, Karaağaç Köyü Cami ve Yenimahalle Köyü Camilerinde Son Cemaat yeri mevcut değildir. Biga Ulu Cami, Bakacak Köyü Cami, Karabiga Ulu cami, Savaştepe Köyü Camisinde yapıya girişin yapıldığı cephenin ortasında camekânlı, kareye yakın bir giriş kısmı vardır. Bademlik Cami, Eskibalıklı Köyü Cami, Hisarlı Köyü Cami, Karaağaç Köyü Cami, Yenimahalle Köyü Camilerinin

kuzeyinde ayakkabılık ve giriş mekânı olarak kullanılan doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen, üstü çatı ile örtülü, bir cephesi camekânla kapalı, giriş kapısını içinde barındıran mekânlar bulunur. Kazmalı Köyü Camisinde bu saçaklı giriş mekânı yapının kuzeydoğu köşesindedir. Gümüşçay Camiinde ise giriş mekânı caminin kuzeybatısındaki minare ile asıl yapı arasında bulunmaktadır. Aşağıdemirci Köyü Cami, Bezirgânlar Köyü Cami, Kurşunlu Cami, Kemer Köyü Camisine dikdörtgen bir kapının bulunduğu kuzey cepheden girilir. Bu kapıdan girildiğinde hem ayakkabılık hem de son cemaat yeri olarak kullanılan dikdörtgen mekâna ulaşılır. Tezimizde incelediğimiz Biga'daki camilerin sadece Gümüşçay Camisinde son cemaat yerinde harimin dışında bir mihrap bulunmaktadır.

İncelediğimiz camilerde iki tür pencere görülür. Bademlik, Bezirgânlar, Eskibalıklı, Hisarlı, Karabiga Camilerinde dikdörtgen pencereler cephelerde görülmektedir. Aşağıdemirci, Bakacak, Biga Ulu, Çarşı, Gümüşçay, Yenimahalle, Savaştepe Camilerinde ise kemerli pencereler vardır. Karaağaç Köyü Camisinde ikili pencere sistemi görülür. Alt kısımdaki pencereler dikdörtgen iken üst kısımdakiler kemerlidir. Kazmalı Köyü Camisinde de çifte pencere görülür. Alt kısımdakiler dikdörtgen üst kısımdakiler ise küçük kare pencerelerdir. Kemer Köyü Camisinde ise ikisi de kemerli pencereler cephede görülür. Kurşunlu Caminin sadece kuzey cephesinde ikili pencere görülür. Bu pencereler de kemerlidir.

Camilerimizde kadınlar mahfili bir asma kat şeklinde harimin kuzey kısımlarında yer alır. Ayaklarla ikiye ayrılan harimin kuzeyde kalan kısmında yükselen kadınlar mahfili ahşap malzemeye yapılmıştır. Sadece Bezirgânlar Köyü Caminin kadınlar mahfili ahşap değildir. İncelenen camilerin kadınlar mahfili harimin kuzey kısmındaki ayaklar üzerine otururken Bademlik Caminde ayakların üzerinde oturan ve doğu batı doğrultusunda biçimlenen kadınlar mahfilinin dışında hem batı hem de doğuda, harim içerisinde bulunan ikişer ayağın üzerinde de kadınlar mahfilinin kanatları bulunur. Harimi bölen ayak sayısında farklılıklar söz konusudur. Aşağıdemirci Köyü Cami, Karaağaç Köyü Camisinde iki ahşap ayak bulunurken, Bakacak Köyü Cami, Bezirgânlar Köyü Cami, Eskibalıklı Köyü Cami, Kemer Köyü Cami, Hisarlı Köyü Camilerinde dört adet ahşap

malzemeden yapılmış kareye yakın ayaklar görülür. Gümüşçay Cami, Savaştepe Köyü Camilerinde altı adet ayak bulunur. Bu ayaklar kadınlar mahfilini taşımaktadır. Karabiga Ulu Camideki iki ayak ise kadınlar mahfilini taşımaz, sadece harimi kaplayan tavanın bir kısmı taşımaktadır. Kurşunlu Cami, Yenimahalle Köyü Cami, Kazmalı Köyü Camilerinde harimi enine ikiye ayıran ayakların dışında ortadaki ayakların hizasında bir sıra daha iki adet ayak bulunmaktadır. Çarşı Caminde Harimin kuzeyindeki ayaklar dışında harimin güneyinde birer tane silindirik betonarme ayak bulunur. Camilerimizin sadece birinde harim duvarına paralel sütun sırası ile harim sahnalara bölünmüştür. Gümüşçay Caminin Hariminde üçer adet hem doğu hem de batıda boya ile mermer görünümü verilmiştir sütunlar bulunur ve yapı üç sahna bölünmüştür.

İncelenen camilerden Kurşunlu Cami, Bademlik Cami, Karabiga Cami, Gümüşçay Cami, Aşağıdemirci Köyü Caminin Osmanlıca inşa kitabesi bulunmaktadır. Bezirgan Köyü Camisinin kuzeybatısındaki kapının üzerinde ise Arapça bir kitabe bulunur. Kurşunlu Cami, Aşağıdemirci Köyü Cami ve Gümüşçay Camilerinin minare kaidelerinde kitabeler bulunur. Kesme taş malzemeyle yapılmış minarelerin bir kısmı yeniden inşa edilmiş bir kısmı da onarım görmüştür. Minarelerde kare bir kaide üzerinden pabuçluk ve sonra silindirik gövdeye geçiş, ardından şerefe ve külah kısmı mevcuttur. Sadece Kemer Köyü Camisinde minarede iki adet şerefe görülür. Bölgedeki minare gövdesinde pabuçluk kısmı ile gövde başlangıcında, şerefe altlığında ve külah kısmına geçilirken yuvarlak halat silmeler, sade silindirik bilezikler görülür. Camilerin minareleri konik külahla sonlanmaktadır Sadece Aşağıdemirci Köyü Camisinin minare külahı oval bir şekilde taş malzeme ile yapılarak sonlanmaktadır Bu minare külahının Çerkez köylerinde görülmektedir.

Harim içlerindeki ayaklar arasında kemerler atılmıştır. Bademlik Caminde yuvarlak kemer, Kurşunlu Cami, Gümüşçay ve Hisarlı Köyleri Camilerinde sütunlar arasında Bursa Kemer atılmıştır. Çarşı Cami'nde kadınlar mahfilini taşıyan sütunlar arasında kemer görülür. Ayrıca yine aynı yapıda duvar yüzeylerinde süsleme, eyvanlarda ve girişlerde geçiş elemanı olarak sivri kemer kullanılmıştır. Çarşı Cami'nin kubbe geçişleri tromplarla sağlanmıştır.

Camilerde, kapı, pencere kanatlarında, minberler, mihrap, vaaz kürsüleri ve mahfillerde çoğunlukla ahşap malzeme kullanılmıştır Camilerin güney cephelerinde minber, mihrap ve vaaz kürsüleri bulunmaktadır. Birçoğu orijinallğini kaybetmiş bir kısmı yeniden yapılmıştır. Aşağıdemirci Köyü Cami, Eskibalıklı Köyü Cami, Kazmalı Köyü Cami, Karaağaç Köyü Cami, Hisarlı Köyü Cami mihrapları fayans, Yenimahalle Köyü, Kemer Köyü Cami mihrabı günümüzde yenilenmiş, ahşap malzemeyle, Savaştepe Köyü, Karabiga çiniye benzer bezemeli fayans ile Bezirgân Köyü Cami, Çarşı Cami kesme taş malzemeyle, Bakacak Köyü Cami, Kurşunlu Köyü Cami, Bademlik Köyü Camilerinin mihrapları ise alçı malzemeyle yapılmıştır. Bölge de Çanakkale Kurşunlu Cami, Tatarlar Cami'nde mihraplar alçı malzemeyle yapılmıştır.

İncelediğimiz camilerin güneybatı köşelerinde yer alan minberler ahşap malzemedan yapılmıştır. Sadece Savaştepe Köyü Camisindeki mihrabın mermer malzemedan yapıldığı görülür. Günümüze onarılarak ya da tümünden yenilenerek gelen minberlerin daha çok korkuluklarında, köşk kısımlarında ve giriş kapı alınlıklarında bezeme görülür. Aşağıdemirci Köyü, Bademlik, Bezirgânlar Köyü, Karabiga, Kemer Köyü, Kurşunlu ve Çarşı Caminin minberleri günümüzde yenilenmiştir. Üzerindeki bezemelerin benzerliği ve mimari düzenlenişinden dolayı benzer tarihlerde yapıldığı düşünülmektedir. Karaağaç Köyü Camisinde ve Bakacak Köyü Camisinde minberlerin gövdesi fayans kaplıdır. Sadece yan aynalıkların üst kısmında bulunan korkuluklar ahşap malzemedan yapılmıştır. Diğer camilerdeki minberler ise değişime uğramış olsalar da günümüze ulaşmış eski minberlerdir. Hisarlı Köyü Camisindeki minber tavan ile aynı renkte ve özellikte ahşap malzemeyle yapılmıştır. Bu kısmıyla ikisinin aynı tarihlerde yapıldığı ve minberin orijinal olduğunu düşünmekteyiz.

Birçoğu minberlerle aynı malzeme ve süsleme özelliği gösteren vaaz kürsüleri harimin güneydoğusunda bulunmaktadır. İncelediğimiz camilerin arasında sadece Gümüştay Camisinde vaaz kürsüsü yoktur. Eskibalıklı Köyü Cami ve Biga Ulu Cami vaaz kürsüleri orijinaldir. Aşağıdemirci Köyü, Karaağaç Köyü Camilerindeki vaaz kürsülerinin orijinalde ahşap olduğunu düşünsek de günümüzde fayans ile kaplıdır. Diğer camilerin

vaaz kürsüleri minber ile aynı malzemeden, benzer süsleme özellikleri göstermektedirler. Bu vaaz kürsüleri günümüzde yenilenmiştir.

İncelediğimiz camilerin harimleri ahşap düz tavanla örtülüdür. Sadece Çarşı Cami merkezde büyük bir kubbe, dört köşede küçük kubbelerle örtülüdür. Düz tavan uygulamasının yanında bindirme tavanlarında Biga'daki Camilerde görüldüğü belirtilmelidir. Kazmalı Köyü Caminde iki karenin iç içe geçmesiyle ortada bir küçük kare ile oluşturulan tavan örtüsü mevcuttur. Yenimahalle Köyü Camisinde çokgen bir kasnağı olan bir birim harimin üst kısmına oturtulmuştur. Bu kısmın köşelerinde ise üçgen bezemeler görülür. Bu özelliğiyle Yenimahalle Köyü Camisindeki tavan bindirme tavan özelliği taşımaktadır. Camilerde düz ahşap tavan üzerine, ahşap kaplamalı geometrik motifler oluşturulmuştur. Ahşap düz tavan üzerine tek merkezden genişleyerek yayılan ve güneş ışınları gibi gözüken ahşap kabartma motifler, ahşaptan daire içerisinde alınarak oluşturulmuştur. Kurşunlu Caminin tavan merkezinde sonradan yenilenmiş, üzerinde İhlâs suresi yazan, bitkisel bezemeli, renkli bir motif bulunur. Eskibalıklı Köyü Camisinin tavan merkezinde ise bir daire üzerine işlenmiş lale motifi görülür. Merkezdeki bu motiflerin dışında Kadınlar mahfili tavanında, harimin kuzey kısmının tavanında benzer motifler görülür. Hisarlı Köyü, Yenimahalle Köyü, Gümüşçay Camilerinin harim tavanının köşelerinde de ahşap bezemeler görülür. Ayrıca Kurşunlu Cami'nin kadınlar mahfilindeki kar tanesine benzer ahşap bezemenin benzer bir motifi Biga Ulu Cami'nin haziresindeki mezar taşı lahdinin yüzeyinde görülür (Fotoğraf 322).

Biga ilçe merkezi ve köylerinde incelediğimiz camileri yapı malzemesine bakıldığında birçok camiye dair kesin bilgi verememekteyiz. Yapıların çoğu defalarca onarım görmüş, beden duvarları sıvanıp boyanmış olduğundan yapı malzemesine dair fikir yürütememekteyiz. Çarşı Cami de taş tuğla almaşık duvar tekniği görülürken Biga Ulu Caminin kırmızı tuğla malzemeyle inşa edilmiş olduğu görülür. Bu özelliğiyle araştırma alanımızda Biga Ulu Cami tektir. Diğer yapıların kesme taş, moloz taş ve tuğla ile almaşık ya da tek malzeme kullanımıyla yapıldığını düşünmekteyiz. Lakin bunu kanıtlayacak elimizde bir bilgi mevcut değildir.

Camilerde bezeme malzemesi daha çok ahşap olmuştur. Geometrik bezeme, bitkisel bezeme, figüratif bezeme ve yazı ile bezeme yapıların içerisinde görülmektedir. Daha çok ahşap tavan üzerinde çıtalarla yapılan motiflerle yapı içi bezenmeye çalışılmıştır. Ahşap çıtalarla süsleme günümüz işçiliğiyle şekillenmiş, oldukça basit ve sadedir. Tavanların dışında kadınlar mahfilinin harime bakan korkulukları, minberin yan kanatlarındaki korkuluklarda, vaaz kürsüsün üst kısmındaki korkuluklarda kafesleme tekniğiyle soyut geometrik şekiller verilmiş ahşap çıtalarla süsleme yapılmıştır. Yazılı bezemeyi Kemer Köyü Caminin harim duvarını içten üç köşeden kaplayan sonradan yapıldığını düşündüğümüz bir ahşap bordür üzerine yazılmış Nebe Suresi ile görmekteyiz. Ayrıca Kurşunlu Cami'nin tavan göbeğindeki motifte İhlâs Suresi yazılarak yazı ile bir bezeme yapılmıştır. Çarşı Caminin kubbe içleri, pencerelerin üst kısımlarında günümüzde yenilenmiş kalem işleri görülür. Soyut, bitkisel motiflerle dolu rozetler yapının birçok yerinde görülür. İncelediğimiz camilerin sadece bir tanesinde harimin iç duvarları kalemişi ile bezelidir. Bezirgânlar Köyü Caminin iç duvarları birbirini tekrarlayan rozetler içerisine doldurulmuş soyut, bitkisel motiflerle bezelidir. Günümüzde yapı duvarları boyalı olduğu için kalemişi bezeme iyi görünmemektedir. Rozetlerle bezeme camilerin mihraplarında da görülmektedir. Bezirgânlar Köyü ve Çarşı Caminin mihrap nişi kenarında bitkisel rozetler bulunur. Bu iki caminin mihrapları malzeme ve süsleme özellikleri bakımından benzemektedir. İkisinin benzer tarihlerde, aynı ustalar tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

5.2. HAMAM

Hamam sözcüğü Arapçada hamam (ısıtan) hamam (ısıtmak)ve İbranicede hamam (sıcak olmak) köklerinden gelmekte olup yıkanmak için yapılmış kapalı mekân anlamındadır. Halka açık olanlara halk hamamı veya çarşı hamamı bir konut bünyesinde yer alanlara özel hamam doğal sıcak su kullanılan hamamlara da kaplıca denir¹⁷⁷.

Roma hamamları hamam tarihi açısından önemlidir. Günümüzdeki hamam mimarisi Roma hamamlarının mimari şekillenişin değişime uğramış halini yansıtmaktadır. İlk Müslüman hamamları, antik geleneği devam ettiren Bizans hamamlarının hemen hemen bir benzeri olduğu, bu benzerliğin mimari ve tesisatla kalmayıp, tezyinatta da devam ettiği görülmektedir. Ancak onlardan farklı olarak, Müslümanlığın şartlarına uygun bir şekilde temizlenilebilmesi için, antik devir hamamlarında görülen soğuk ve sıcak su havuzlarının kaldırılıp, bunun yerine kurnalardan akan su ile yıkanma usulü benimsenmiştir¹⁷⁸.

Türkler de Roma hamamlarından etkilenmişlerdir. Roma hamamı şu ana mekânlardan oluşmaktadır; Giriş ve soyunma bölümü, soğuk bölüm, soğuk sulu açık yüzme havuzu, ılık bölüm, sıcak bölüm en sıcak bölümdür. Türklerde de benzer bir şekilleniş olan hamamlar soyunmalık, ılıklik, sıcaklık, halvet, külhan, tuvalet, traşlık bölümleri şeklindedir.

Türk ve Roma hamamlarının mimari şekillenişini ele aldığımızda şu mimari kısımlar ortaya çıkar;

Apoditerium: Türk Hamamlarında giriş ve soyunmalık mekânını karşılamaktadır. Camekân ismiyle de bilinen bu bölüm alan itibarıyla hamamın en büyük mekânıdır. Bir başka deyişle soyunmalık mekânı genel olara halvet hücreleri ile dâhil olmak üzere bütün sıcaklık mekânının alanına yakın büyüklükte bir alanı kaplamaktadır. Bu mekân bazı

¹⁷⁷ Elif, Şehitoğlu.” Hamam (Bursa hamamları)” *Bursa Ansiklopedisi*, Cilt 2 Burdeff Yayınları,2002, s.831

¹⁷⁸ Ayşe Nur Kaya Demir. II. Abdülhamit Dönemi Kayseri Yapıları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,,Kayseri, Ocak,2006,s.174.

kaynaklarda hatalı bir şekilde soğukluk olarak da adlandırılmaktadır. Soyunmalık müşterilerin yıkanmak için hazırlandıkları veya adında anlaşılacağı gibi soyundukları bir bölümdür¹⁷⁹.

Frigidarium: Roma Hamamlarına has özel bir bölümdür. Roma Hamamlarının Türk Hamamlarından en önemli farkını bu mekân oluşturmaktadır¹⁸⁰. Bu mekân soğukluk veya soğuk banyo salonu olarak bilinmektedir.

Tepitarium: Türk Hamamlarında yer alan ılıkılık mekânını karşılamaktadır¹⁸¹. Ilıklık ayrıca hamamın soyunmalık ve sıcaklık mekânları arasında vücudun sıcaktan soğuğa veya soğuktan sığağa adapte olabilmesi için belli bir süre beklenen ya da serinlemek ve dinlenmek amacıyla kullanılan bir mekândır¹⁸².

Calidarium: Hamamın en sıcak bölümüdür. Türk Hamamlarında sıcaklık mekânı olarak isimlendirilmektedir¹⁸³.

Hypocaustum: Türk Hamamlarında cehennemlik ve külhan adıyla bilinen bölümlerdir. Hamamın ısıtma tertibatının bulunduğu bu bölümde ateşlik, cehennemlik, sıcak su hanesi, tüteklik ve bakır kazan bulunmaktadır. Roma Hamamlarında bulunan ısıtma tertibatı ile Türk Hamamlarında yer alan külhan benzer özelliklere sahiptir¹⁸⁴. Külhan; hamamların içini ve suyunu ısıtan, kapalı ve geniş ocaktır¹⁸⁵. Su deposunun gerisinde bulunur ve uzunluğu su deposuna eşit olup dikdörtgen planlı, üzeri tonoz ya da düz dam örtülü

¹⁷⁹ Harun Ürer. *İzmir Hamamları*, TC Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 2002, s.4

¹⁸⁰ Harun Ürer. *İzmir Hamamları*... s.4.

¹⁸¹ Oğuz Önder. Sivas İli Merkezindeki Türk Devri Hamamları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 2007, s.12.

¹⁸² Harun Ürer. *İzmir*... s.4.

¹⁸³ Harun Ürer. *İzmir*... "s.4.

¹⁸⁴ Harun Ürer. *İzmir*... " s.4.

¹⁸⁵ Doğan Hasol. *Ansiklopedik Mimarlık*..., 291.

odunluk ya da tesisat bölümü olarak şekillenir. Ayrı bir girişi bulunan bu kısım ışık gözleri ile aydınlatılmıştır¹⁸⁶.

Mimari şekilleniş bakımından Roma hamamlarına benzeyen Türk hamamları işlevlerine göre üçe ayrılır. Halk Hamamları (çarşı hamamları, toplumsal hamamlar), Özel Hamamlar, Kaplıcalar. Plan şemalarına bakıldığında ise iki tip hamamın bulunduğu görülür; Tek ve çift hamam¹⁸⁷.

Türklere özgü hamam mimarisinin esas çizgilerini XII. Yüzyıldan itibaren Anadolu’ da izleyebiliriz¹⁸⁸. XII. ve XIII. Yüzyıllarda Türklerin inşa ettiği hamamlar, soyunmalık, aralık, ılıkılık ve halvetleri de içeren sıcaklık, su deposu ile külhandan oluşan bir mekân programı göstermektedir¹⁸⁹. Bundan sonraki yüzyıllarda ise Hamam mimarisi gelişerek, çeşitli plan tipleri oluşturularak inşa edilmiştir¹⁹⁰.

Biga’da günümüze sadece bir tane hamam ulaşabilmiştir. Osmanlı döneminde sancak merkezi olmuş, önemli bir yerleşim olan Biga’da daha çok hamam olma ihtimali düşüncesine rağmen kaynaklarda kesinliği bilinmeyen, günümüze ulaşmamış iki hamam daha vardır. Biri Ulu Cami’nin yanında yer aldığı düşünülen hamamdır. Diğeri ise Gazi Umur Bey’in yaptırdığı cami’nin yanında bulunan hamamdır¹⁹¹.

¹⁸⁶ Oğuz Önder. Sivas İli ...,s. 23.

¹⁸⁷ Plan tiplerine göre ikiye ayrılan hamamlarla ilgili ayrıntılı bilgi için Bknz. Elif Şehitoğlu. *Bursa Hamamları*, Tarih vakfı, Graphis matbaa Sanayi ve Tic Ltd.Şti., Yılı: 2008, s .8.Yalçın Şen, 15- 17. yy arasında İstanbul’da Yapılmış Hamamlarda İşlev Değişikliklerinin Mimariye Yansıması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2008,s. 15. Celal Esad Arseven, “Hamam maddesi”, *Sanat Ansiklopedisi*, C. II, İstanbul, 1983, s. 680.

¹⁸⁸ Birsan Erat. Anadolu’da XIV. Yy Türk Hamam Mimarisi,(Doktora Tezi), I.Cilt, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü., Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 1997,s.4.

¹⁸⁹ Birsan Erat. “ Anadolu...”s.4.

¹⁹⁰ Semavi Eyice hamamları altı tip olarak ele almıştır. Bunlar; haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli tip, yıldızvari ve sıcaklıklı tip, kare planlı sıcaklığın etrafında halvet hücreli tip, çok kubbeli sıcaklıklı tip, ortası kubbeli enine sıcaklıklı ve çift halvetli tip, soğukluk- sıcaklık ve halvet eş odaları olan tip olarak şekillenmektedir. Bknz. Semavi, Eyice. “İznik’te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme”, T.D.Sayı: XI, İstanbul, 1960, s.108.

¹⁹¹ Ramazan Eren Ulu Caminin yanında bir hamam olduğunu belirtmektedir. Cami’yi yaptıran Levsizade’nin bu hamama girip yok olduğuna dair bir efsanenin olduğunu söylemektedir. Bknz. Ramazan, Eren. “Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri”, Çanakkale, 1990,s. 107.Engin Gürsu ise günümüzde Çarşı

Çukur Hamam günümüzde yıkılmak üzeredir. Hamam ortası kubbeli, enine sıcaklıklı çifte halvetli plan tipindedir. Hamamda Vakıfların çizdiği planda var olan ama artık günümüzde ayakta olmayan kare bir giriş mekânı bulunmaktadır. Bu mekân soyunmalık ve soğukluk bölümü olarak yorumlanmaktadır. Üst örtüsüyle ilgili bilgi mevcut değildir. Bu bölümden sonra enine dikdörtgen sıcaklık bölümü bulunur. Sıcaklık bölümünün doğusunda tıraşlık ve tuvalet bölümleri yer alır. Sıcaklık bölümünden sivri kemerli kapılarla girişi sağlanan kare formlu, kubbeli çifte halvet bulunur. Halvet kısmından açılan kapıyla da enine dikdörtgen planlı, tonoz örtülü su deposuna girilir. Günümüzde harap durumdaki hamamda günümüze ulaşmış bir bezeme kompozisyonu görülmemektedir. Sade bir iç mekân duvarları olan hamamın duvar örgüsü moloz taş ve tuğla karışımıdır. Kubbe de ise tuğla malzeme kullanılmıştır.

Hamamın plan tipine bakıldığında ortası kubbeli enine sıcaklıklı çifte halvetli hamamların Selçuklu döneminden beri uygulanan bir tip olduğu görülür¹⁹². Çanakkale ve çevresinde de Erken Osmanlı Döneminde bu plan tipinde hamamların yapıldığı bilinmektedir. Gelibolu'daki Saruca Paşa Hamamı¹⁹³, Yakup Bey'in Çardak'daki Hamamı¹⁹⁴ Kilitbahir'deki Kırklar Hamamı ve Fatih Camii'nin Kuzeyinde kalan hamam¹⁹⁵ 15. yyda bu plan tipindeki Çanakkale ve çevresinde hamamların olduğunu göstermektedir. Bu bahsi geçen hamamlarda bir soyunmalık-soğukluk mekânı ardından gelişen dar, enine dikdörtgen, ortadaki kubbeli hacim ve iki yanda buna açılan, sivri beşik tonozlu birer eyvanla; güney kısımda çifte halvet bulunur. Benzer plan tipindeki yapıların inşa tarihlerine bakıldığında Biga ve çevresinde bu hamam tipinin bölgesel bir hamam plan tipi olduğunu ve 15- 16. yy da sıklıkla kullanıldığını belirtebiliriz. Çukur hamamın tarihi bilgisine ulaşamasak da plan tipi özelliği ve bölgedeki hamamlarla karşılaştırıldığında yapının 15 yy. hamamı olduğu düşünülmektedir. Bölge dışında da aynı

Caminin bulunduğu yerde Gazi Umur Bey'in yaptırdığı bir cami ve hamamın olduğunu belirtir. Bknz. Engin, Gürsu. “ *Biga-Pegai* ” Doğu Gazetecilik Matbaacılık, Yayıncılık Ltd. Şti. Biga, 2001,s.200

¹⁹² Yılmaz Önge.” *Anadolu'da XII-XIII Yüzyıl Türk Hamamları*”, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1995.

¹⁹³ Osman Ülkü.”Gelibolu....”....s.92.

¹⁹⁴ Ali Osman Uysal.” Lâpseki- Çardak'ta Yakub Bey Külliyesi”, *Sevim Buluç Anı Kitabı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2008,s.127.

¹⁹⁵ Ali Osman Uysal. “Kilitbahir (Kilidü'l Bahr) de Tarihi Doku ve İki Hamam” *Eceabat Değerleri Sempozyumu* (27 Ağustos 2008).Çanakkale, s.59

plan tipinde çevre il ve ilçelerde hamamlar mevcuttur¹⁹⁶. Bu yapıların inşa tarihlerinin 15. yy olması ve bu plan tipinin Anadolu Türk Hamamlarında 15. yyda sıkça uygulanan bir tip olması yapımızı 15. yy hamamı olduğunu düşünmemizi sağlamıştır.

¹⁹⁶ Canan Çakmak.”Molla Arap Hamamı” *Tire Hamamları*, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,2002, s.57-60.

5.3. KÖPRÜ

Anadolu-Tük mimarlık eserlerinin önemli bir grubunu temsil eden köprüler; göl, ırmak, dere, vadi gibi unsurları aşmak için yaptırılmış stratejik amaçlı yapılar olarak tanınırlar¹⁹⁷. İnsanlar ilk çağlardan beri vadileri aşmak için ağaç dallarından ve sarmaşık yapraklarından faydalanarak geçmeye çalışmışlardır. Taş ve ağaç ayaklar üzerine ağaç kirişler yerleştirerek köprüler kurmuşlardır¹⁹⁸.

Genel olarak köprüler inşa ediliş teknikleri ve yapılış şekilleri bakımından farklılık gösterirler. Birçok araştırmacı köprüleri farklı adlar altında gruplandırmıştır. Cevdet Çulpan¹⁹⁹ Köprüleri tarihsel olarak ele almıştır. Gülgün Tunç²⁰⁰ uzunluklarına göre gruplandırmıştır. Köprü mimarisinde, köprünün su seviyesinden yüksekliği, kemer açıklıkları, genişlikleri, kemer şekilleri, uzunlukları arazinin yapısına ve onu inşa eden ustanın çalışma tekniği önemlidir. Arazi yapısı bakımından geniş ve bataklık bölgelerde akarsuyun yayılım alanına göre geniş, çok gözlü ve yayvan bir şekillendirme esas alınmış, dar ve dik vadilerden akan sulan geçmek için de çok geniş açıklıklı ve yüksek kemerli köprüler öngörülmüştür²⁰¹.

Anadolu’da antik dönemlerden günümüze kadar yaşamış olan birçok uygarlık ulaşım, ticaret amacıyla köprüler yaptırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu da ulaşım, ticaret ve ilk kurulduğu dönemlerde seferlerde kolaylık sağlamak adına birçok bölgede köprüler inşa ettirmiştir. Sözü edilen bu köprüler ahşap malzemeye yapılmıştır. Lakin daha sonra bazı sebeplerle mesela doğal afetler sonucu harap olabiliyor ya da yıkılabiliyordu. Bu suretle devrin hükümdarları tarafından stratejik noktalar üzerinde taş malzemeye sağlam köprüler yaptırılmıştı²⁰².

¹⁹⁷ Hamza Gündoğdu. Haldun Özkan.”Erzurum Çevresinde Bazı Köprüler I” s.23.

¹⁹⁸ Erkan Atak. Erken...” s.14.

¹⁹⁹ Cevdet Çulpan. *Türk Taş Köprüleri –Ortaçağdan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar-*, T.T.K. Basımevi, II., Baskı, Ankara,2002,s.13–16.

²⁰⁰ Gülgün Tunç. *Taş Köprülerimiz, Karayolları Genel Müdürlüğü* Basımevi, Ankara,1978,s.6.

²⁰¹ Hamza Gündoğdu. Haldun, Özkan. “Erzurum...” s.24

²⁰² Erkan Atak. Erken... s.159.

Osmanlın kuruluş dönemlerinde Biga Rumeli'ye geçişte önemli bir noktada bulunmaktadır. Bu dönemde Rumeli'ye geçiş için Bursa-Gelibolu önemli bir yol güzergâhı olmaktadır. Yine bu yol üzerinde bulunan Biga'da bulunan Kocabaş Çayı üzerinde, II. Murat Han döneminde Rumeli'ye deniz yoluyla geçişi sağlayan Karabiga-Biga üzerinde, Akköprü mevkiinde bir köprü inşa edilmiştir. Kesme taş, moloz taş ve tuğlanın kullanıldığı köprü şuan kullanılabilir durumda değildir. Az bir kısmı ayakta kalan köprü 831/1427–28 yılında inşa edilmiştir. Doğu-batı doğrultusunda uzanan köprünün batı tarafında tuğla malzeme ile örtülü, tonozlu mekân ve bu yapıya bitişik olan bir ayak günümüze ulaşmıştır. Bunun dışında köprünün sağlam başka bir ayağı mevcut değildir. Kalıntılardan, köprünün inşasında ahşap direklerin çakıldığı, bu ahşap kalaslarla zeminin sağlamlaştırıldığı görülmektedir.

Bursa-Çanakkale yolu üzerindeki Gönen-Sarıköy'de bulunan Güvercin Köprüsü²⁰³nde görülen ve yükün ağırlığının hafifletilmesi amacıyla yapılmış statik tahfif dehlizleri, Akköprü'nün doğu yakasındaki kalan izlerden de gözlemleyebilmekteyiz. Bu sebepten dolayı iki yapının inşa tekniği sebebiyle birbirine benzediğini söyleyebilmekteyiz.

²⁰³ Miladî 250 yıllarında Romalılar yapıldığını, Osmanlı döneminde ise tamir edildiği ileri sürülmektedir. XVII. yüzyılın önemli seyyahı Evliya Çelebi de dönemin padişahı VI. Murad Han ile birlikte Gönen 'den Biga istikametine giderken 1069/1658 yılında bu köprüden geçmiş ve köprünün Murad Han yapısı olduğunu kaydetmiştir....120.80x5.60m ebatlarında ve 8.80 m yüksekliğindedir. Günümüzde işlevini tamamen yitiren köprünün, nehrin üzerindeki kemerleri ve ayaklarından da biri temel seviyesine kadar yıkılmıştır... Köprünün doğu yakası beş gözden meydana gelip batıya göre daha uzundur. Döşemelerin altında , köprü-yol istikametine uygun olarak dehlizi andıran dört adet boşluk vardır..bu dehlizlerin, ayakların üstüne gelecek yükü hafifletmek için statik amaçla yapılmış olmalıdır.(Bknz . Abdülhamit, Tüfekçioğlu. “ Bursa...” s.558-559)

5. 4. ÇEŞME VE ŞADIRVAN

Çeşme kelimesinin Farsça’da göz anlamındaki çeşmden geldiği kabul edilir. Su çıkan kaynak, pınar ve gözlere çeşm denilmesi, bunların akıtıldığı küçük yapılara çeşme adının verilmesine sebep olmuştur. Nitekim bahçe ve bostan kuyuları yeraltı sularından beslendiği takdirde bunlara su sağlayan deliklere de bugün göz denilir. Ancak XIII. – XIV. yüzyıllarda çeşme yerine daha çok Arapça da yine göz anlamına gelen ayn kelimesi kullanılmış ve bu kullanım XVII. yüzyıl içlerine kadar devam etmiştir²⁰⁴. Çeşmeler, kaynağından bir hazineye toplanarak veya borularla getirilerek, akıtılan suların alınmasına mahsus, lüleli veya musluklu, bir hazine şeklinde mermerden, taştan veya buna benzer inşa malzemelerinden yapılmış, umuma mahsus su alma yerleridir²⁰⁵.

Hayrat olarak Türklerin yaptırdıkları çeşmeler şehir kasaba ve yerleşme yerlerinde olduğu gibi ana yolların kenarlarında, açıklık ve kırık yerlerde de inşa edilmiştir. Yerleşme yerleri arasındaki yollarda bulunan çeşmeler menzil çeşmeleri olarak adlandırılır. Bunların, insanların ihtiyacını karşılayan lüle veya musluklarından başka hayvanların sulanması için ayrı lüleri ve önlerinde yalakları vardır. Açık arazideki çeşmelere ise genellikle çoban çeşmeleri adı verilir. Ağıllarına dönen hayvanlar için çok sayıda yalakları olan bu çeşmeler birçok hallerde yakındaki bir pınardan beslenir. Yerleşme yerlerinde yapılmış çeşmelerin suyu bazen kaynaklardan sağlanmış birçok yerde ise uzak kaynaklardan suyolları ile getirilmiştir. Çeşmelerin bazılarının hazneleri vardır. Bazıları doğrudan doğruya suyoluna bağlanmış olup bunlardan su ya devamlı akar veya musluk takılarak ihtiyaca göre kullanılır. Suyollarından beslenen çeşmelere verilen su masura lüle ve çuvaldız birimleriyle ölçülür²⁰⁶.

²⁰⁴ Semavi Eyice, "Çeşme Maddesi", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt 8, İstanbul, 1993, s.277.

²⁰⁵ Celal Esat Arseven, "Çeşme" Maddesi, *Sanat Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul, 1983, s.389; Yılmaz Önge, *Türk Mimarisinde Selçuklu Ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s.12

²⁰⁶ Semavi Eyice, "Çeşme Maddesi", ...s. 278.

Biga’da Osmanlı döneminden günümüze ikisi ayakta ikisi yakın vakitte yıkılmış dört çeşme bulunmaktadır. Çeşmeler; Ihlamur Sokak Çeşmesi, Cengiz Topel Caddesi Çeşmesi, Lonca Çeşmesi ve Karabiga Ulu Cami Çeşmesi adlarındadır. Cengiz Topel Caddesi Çeşmesi ve Karabiga Ulu Cami Çeşmesi yakın vakitte yıkıldığı için mimari çizimleri ve fotoğraf çekimleri yapılamamıştır.

Çeşmelere göz atıldığında hepsinin ayrı bir özellik gösterdiği görülür. Malzeme, bezeme ve tarih bakımından farklılar gösterilen çeşmeler bazı özellikleriyle ise benzerlik gösterir. İncelenen üç çeşmede bağımsız olarak inşa edilmiş olup arkasına sonradan bir yapı inşa edilen ve bugün arkasındaki duvara bağımlı olarak yer alan çeşmeler grubundandır. Ihlamur sokağındaki çeşme dayalı olduğu duvardan ayrılıp günümüzde MRG Otel’in iç bahçesinin duvarına monte edilmiştir. Akar vaziyette değildir. Lonca Çeşmesi (Ali Hızır Efendi Çeşmesi) Biga Ulu Cami’nin bahçe duvarına bağımlı olarak günümüzde akar halde hala ayakta. Yakın vakitte yıkılan Cengiz Topel Caddesi çeşmesi bir evin duvarına bağlıdır. Karabiga Ulu Cami Çeşmesi ise bağımsız halde Karabiga Caminin kuzeybatısında yer alır.

Biga’da bulunan bu dört çeşme gövdenin bir yüzünde musluk bulunan ve bir yüzü kullanılan çeşmeler grubuna dâhildir. Biga ve çevresine bakıldığında bu özelliğe sahip birçok çeşme mevcuttur. Kilitbahir havuzlar mevkiindeki çeşme, Kilitbahir Çarşı Caddesi Çeşmesi²⁰⁷ bunlardan ikisidir (Fotoğraf 323).

İncelediğimiz çeşmeleri gövde biçimlerine göre ele aldığımızda Cengiz Topel Caddesi Çeşmesinin dikdörtgen prizmal gövdede, Ihlamur Sokak Çeşmesi ve Lonca Çeşme’sinin dikdörtgene yakın tek yüzeyli çeşme olduklarını görürüz. Çeşmelerin su depoları yoktur. Belli bir kaynaktan suyun sağlandığı düşünülmektedir. Karabiga Ulu Cami Çeşmesi ise dikdörtgen bir gövdeye ve arkasında bir su deposuna sahiptir.

²⁰⁷ Ayşe Çaylak. “Çanakkale Çeşmeleri”, ...,s.142.

Şuan ayakta olmayan ama fotoğraflardan mimari özellikleri konusunda bilgi alabildiğimiz Cengiz Topel Caddesi, yakın tarihte yıkılmış Karabiga Ulu Cami Çeşmesi ve şuan MRG Otel bahçesinde yer alan Ihlamur Sokak Çeşmesinin kurna²⁰⁸ nın iki yanında sekiler²⁰⁹ (Dinlenme taşları) görülür.

Kullanılan yapım malzemesine bakıldığında Cengiz Topel Caddesindeki Çeşmenin ve Karabiga Ulu Cami Çeşmesinin gövdesinin fayans kaplı olması sebebiyle bir fikir yürütülememektedir. Lonca Çeşmesi ve Ihlamur Sokak Çeşmeleri ise taş malzemeyle yapılmıştır. Lonca Çeşmesinde çeşme aynasında devşirme mermer malzeme görülür. Onun dışında tüm gövde kesme taşla yapılmıştır.

Yüzeyi fayansla kaplı olan Cengiz Topel Caddesi Çeşmesi ve Karabiga Ulu Cami Çeşmesindeki bezeme öğeleri konusunda hiçbir fikrimiz yok. Fayanslar arasında kemerli kısımda bir kitabe görülmektedir. Onun dışında yüzeyi hareketlendiren bir bezeme söz konusu değildir. Ihlamur Sokak Çeşmesine bakıldığında bezemeci bir anlayış göze çarpar. Çeşme gövdesini destekleyen kareye yakın ayakların ortasında bir kartuş içerisinde gülce motifi görülür. Bu motife benzer bir bezemeyi Biga Ulu Cami haziresindeki üzerinde herhangi bir yazı bulunmayan bir mezar taşında da görülür (Fotoğraf 324). Biga Ihlamur Sokak Çeşmesinin ayak kısmındaki bezemenin dışında musluğun bulunduğu köşeleri yuvarlatılmış yatay dikdörtgen panonun içerisinde de vazolu çiçekler ile balık figürlerinin oluşturduğu bir bezeme kompozisyonu görülür. Bir vazodan çıkan bitkisel motifin oluşturduğu bezemeye benzer bir bezeme kompozisyonu İstanbul Sultanahmet'te Cevri Kalfa Çeşmesi'nde de görülür(Fotoğraf 325, 326). Ihlamur Sokak Çeşmesinin ayaklarında bezeme görülürken Lonca Çeşmesinde ise sade bir ayak kısmı görülür. Aynalık kısmında ise yer alan devşirme mermer levha çeşmenin yüzeyinde bir bezeme oluşturmuştur. Üç silme ile çevrelenmiş levhanın yüzeyi şeritlerle bölünmüştür. Yatay konumlanmış dört adet kareye yakın panoların içerisine yuvarlak formlarda çiçek figürleri yerleştirilmiştir. Bu panoların dışında kalan kısımlarda da bitkisel kıvrımların şekillendiği görülür.

²⁰⁸ Musluktan akan suyun toplanıp aktığı çukur olan tekne su teknesi olarak da bilinir. Bknz Gül Geyik.” *İzmir Su Yapıları...* s.10.

²⁰⁹ Çeşme nişinin önünde yalağın sağ ve sol tarafında bulunan ve genellikle yekpare taş veya mermerden yapılan kısım. Bknz. Ayşe Çaylak. *Çanakkale Çeşmeleri...* s.155.

Şadırvan kelimesi Farsça olup, çok anlamına gelen şad ve akar anlamına gelen revan kelimelerinin birleşmiş şeklidir. Suut Kemal Yetkin ise, camilerde, genellikle avluda, abdest almak için yapılan, üstü çadır veya kubbe tarzında örtülü, havuz şeklindeki haznesinin etrafında çepeçevre musluklar bulunan çeşme demektir²¹⁰. Şadırvanlar, sudan faydalanmanın yanı sıra estetik amaçlı olarak yapılmış, Anadolu cami, medrese, han, kervansaray gibi dini ve sosyal binaların iç veya dış avlularında yer alan ve ortasında göbekli fiskiyesi, kenarlarında muslukları bulunan, yüksek kenarlı havuzlardır²¹¹. Şadırvanların çalışma şekli şöyledir: su haznesinin ortasında zeminden basınçla gelen suyu yukarı çıkaran bir boru bulunmakta, borudan akan su haznenin üst bölümünde bulunan çanağa dökülmekte, buradan da hazneye akmaktadır. Haznedeki su ise, hazne dışındaki muslukların açılması ile kullanılabilir²¹². Anadolu’da bilinen en eski şadırvan örneği 8. yüzyıla ait olan ve Harran Ulu Cami avlusunda bulunan yapıdır. Harran Ulu Cami Şadırvanı gibi daha sonraki dönemlerde inşa edilen Anadolu Selçuklu şadırvanlarında da hazne kenarları alçak olup musluklar bulunmamaktadır. Maşrapa ve ibrik kullanılarak alınan su ile şadırvan kenarında abdest alınmaktadır. Beylikler Dönemi’nde, şadırvanların hazne kenarları yükseltilerek musluk takılmıştır. Osmanlı Dönemi şadırvanlarında ise, Edirne Selimiye Cami Şadırvanı örneğinde olduğu gibi, su haznesinin kenarlarına mermer kafes ve taç ilave edilmiştir. Ayrıca, önceki şadırvan örneklerinde su haznesi yekpare taş malzemeden inşa edilirken, 14. yüzyıldan itibaren her bir köşe ayrı bir parçadan oluşturulmaya başlanmıştır. Şadırvan yapıları, 15. yüzyılın sonlarından itibaren bugünkü mimari özelliklerde inşa edilmeye başlanmıştır²¹³. Bu anlayışa uygun ilk şadırvanın da muhtemelen ilk defa İstanbul’da 1470 tarihli Fatih camii’nin iç avlusunda inşa edildiği bilinir²¹⁴.

²¹⁰ Ebru Yumuştutan, 14–16. Yüzyıllar Arası Bursa Şadırvanlarından Bazı Örnekler (Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Ankara, 1999

²¹¹ Gül Geyik, İzmir Su Yapıları (Çeşme Sebil, Şadırvan) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum, 2007, s. 18.

²¹² Nil Yaprak, Tarihî Kent Merkezlerindeki Su Yapılarının Koruma Problemleri İzmir Kemeraltı Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı, İzmir, 2009, s. 30

²¹³ Nil Yaprak, Tarihî Kent Merkezlerindeki ..., s. 31, 32.

²¹⁴ Yılmaz Önge, "Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları" Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 27.

Biga ve köylerinde yapılan araştırmalarda Biga Çarşı Cami Şadırvanı dışında Osmanlı Dönemine ait olduğu bilinen bir başka şadırvan bulunmamaktadır. Biga Çarşı Cami Şadırvan'ı H.1325 / M. 1907- 1908 yılında Kayserili Mehmet Sadık Usta tarafından, Hacı Mustafa Efendi'nin baniliğinde yapılmıştır. Onikigen bir havuzu bulunan, havuzun üzeri demir parmaklıklarla kapalı, onikigen saçaklı, kurşun kaplı bir üst örtüyle kapalı olan şadırvan mermer bir gövdeden oluşur. Onikigen bir form gösteren su haznesinin yüzeyinde onikiye bölünmüş kitabe bulunur. On iki cephenin her birinin köşelerindeki plasterlerin yüzeyleri yivlerle hareketlendirilmiştir. Şadırvanın on iki cephesinin de ortasındaki musluklar sekiz içbükey kenarlı kartuşların içerisine yerleştirilmişlerdir. Üzerini kapayan kurşun kaplı onikigen örtünün iç yüzeyinin ortasında bir merkezden çıkıp açılan güneş ışınına benzeyen ahşap bir motif görülür. Bu motif günümüzde hala ayakta kalmış, Osmanlının son dönemlerinde inşa edilen ve tezimizin konu kapsamı içerisinde incelenen camilerin tavan örtüleri içerisinde görülen motiflerle benzerlik göstermektedir.

Çanakkale merkezde Camii Kebir'in avlusunda bulunan Kolağası Mustafa Efendi Şadırvanı²¹⁵ Biga Çarşı Cami Şadırvanı ile aynı tarihlerde inşa edilmiş olup gövde formu açısından farklılık gösterir. Sekizgen planlı olan şadırvanın üzeri sekiz bölümlü, ahşap bir kırma çatı ile örtülüdür. Biga Çarşı Cami Şadırvanı Kolağası Mustafa Efendi Şadırvanına göre daha bezelidir. Kitabesi oniki cepheye de dağıtılırken Kolağası Mustafa Efendi Şadırvanında sadece bir yüzeyde kitabe görülür. Her iki şadırvanı sütunların taşıdığı çokgen bir üst örtü kapatır.

Çevre il ve ilçelerdeki şadırvanlara göz attığımızda yakın tarihlerde inşa edilen Tire Yeni Cami Şadırvanı²¹⁶ ile çokgen üst örtüsünü taşıyan sütunlar ve çokgen su haznesi bakımından benzerlik gösterdiği görülür(Fotoğraf 327).

²¹⁵ Ayşe Çaylak. Çanakkale Çeşmeleri...s.22.

²¹⁶ Gül Geyik. İzmir Su Yapıları (Çeşme Sebil,Şadırvan)...s.136.

6. SONUÇ

Marmara denizine dökülen Kocabaş Çayı üzerinde, Ballıkaya tepesi eteklerinde bulunan Biga, antik dönemde Pegai adı ile bilinmektedir. Bir dönem Bizans imparatorluğuna bağlı bir yerleşim olan Biga'da o döneme ait tek eser Karabiga kalesidir. Bunun dışında günümüze ulaşmış bir mimari eser söz konusu değildir. 1364 yılında Osmanlı'nın eline geçip Biga adını alan ilçenin o dönemdeki merkezinin şuan ki Karabiga olduğu düşünülmektedir. Tarihi kaynaklarda kentin feth ediliş öyküsüne bakıldığında da Osmanlı'nın feth ettiği yerin günümüzün Karabiga'sı olduğunu anlayabilmekteyiz. Osmanlı döneminde şimdiki yerinde kurulan Biga bir dönem sancak merkezi olmuştur. O dönemde önemli bir yeri olan ilçede Osmanlı dönemine ait birçok yapı olması beklenmektedir. Buna rağmen yaptığımız araştırmalar sonucu günümüze değişerek ulaşmış ya da kaynaklarda adı geçen günümüze ulaşmamış belli bir sayıda esere ulaşabildik.

Biga'da Osmanlı döneminde kesin inşa tarihini bildiğimiz en eski yapı Biga Ulu Cami (15. yy.) ve Kurşunlu Cami(1469)'dir. Lakin bu yapılarda günümüze birçok onarım ve değişiklik görerek ulaşmıştır. Bu tarihlerden önce inşa edilmiş bir yapıya dair elimizde bir bilgi yoktur. Tezimizi oluşturmak için yaptığımız çalışmada Biga'daki Osmanlı Dönemi Yapıları beş ana grupta incelenmiştir. Yapılar Cami, Hamam, Köprü, Çeşme ve Şadırvan ve günümüze ulaşmamış yapılar başlığı adı altında ele alınmıştır. Günümüze ulaşmamış yapıların içerisinde 1 han, 9 mescit, 2 medrese, 1 zaviye, 2 muallimhane, 3 ibtidai ve 1 rüştiye mektebi bulunmaktadır. Biga'da günümüze ulaşmış ve incelediğimiz 16 cami, 4 çeşme, 1 şadırvan, 1 köprü, 1 hamam vardır. Bugün Biga ilçe merkezi ve köylerinde adı kaynaklarda adı geçmeyen, tezimiz kapsamında inceleyemediğimiz, halktan aldığımız bilgilere göre yenilenen ya da yıkılıp yeniden inşa edilen birçok cami mevcuttur. Tezimizde incelenen yapıların mimari, malzeme, teknik, süsleme özellikleri belirtilmiştir. Camiler çoğunlukla ahşap direkli ve kırma çatılıdır. Bu özellikleriyle Anadolu'da karşımıza çıkan ahşap direkli camiler mimarisini taşra özelliklerini göstermektedirler. Camilerin tavanında güneş sembolü ahşap malzemeyle yapılmıştır. Bu motif cami mimarisinde bölgesel bir özelliktir.

Tezimiz içerisinde Biga'daki camiler ele alınırken daha çok Osmanlı- Rus Savaşından sonra bölgeye göçen halkın imece usulü inşa ettiği 20. yy. başında inşa edilmiş camiler ele alınmıştır. Bu incelediğimiz camilerin plan tipi ve iç düzenlemesine bakıldığında 15. yy. tarihli Biga ilçe merkezindeki Biga Ulu Cami'yi örnek alarak inşa edildiklerini söyleyebilmekteyiz. Bu camiler Biga Ulu Cami gibi kırma çatılı, dikdörtgene yakın formda, ahşap tavanlıdır. Ahşap tavanlarının merkezinde güneş burcu sembolü bulunur.

Araştırmacılar tarafından daha önce araştırılıp, incelenmemiş, yayınlarda adı geçmeyen ve günümüzde harap durumda olan Çukur Hamam tezimizde incelenmiştir. Biga'daki günümüze ulaşmış tek hamam olması sebebiyle ve bu bölgedeki hamam mimarisi konusunda bize bilgi vermesi açısından önemlidir. Çukur Hamam Çanakkale ve ilçelerinde Erken Osmanlı Döneminde hamam mimarisinde birçok örneği olan ortası kubbeli enine sıcaklıklı çift halvetli hamam tipindedir. Çevre ilçelerdeki Erken Osmanlı Dönemi hamamlarıyla benzer plan ve malzeme özelliği göstermesinden ötürü hamamın 15. yy. yapısı olduğunu düşünmekteyiz.

Erken Osmanlı Dönemi Köprülerinden olan Akköprü tezimiz kapsamında incelediğimiz tek köprüdür. Kesme taş, moloz taş ve yer yer tuğlanın kullanıldığı köprü günümüzde kullanılmaz haldedir.

Biga'daki tek şadırvan olma özelliği taşıyan Çarşı Cami Şadırvanı ilk yapıldığı tarihlerde Çarşı Cami avlusunda iken şimdilerde caminin avlusunun bulunduğu alandan yol geçtiği için camiden bağımsız gibi durmaktadır. Çokgen bir çatı, mermer bir gövdeye sahip şadırvanda, Biga ve köylerinde bulunan camilerde gördüğümüz tavan göbeğindeki güneş burcu motifi şadırvanın tavan göbeğinde yer alır. Yapı 19. yy. şadırvanları özelliğini taşımaktadır.

Biga ilçe merkezi ve köylerinde yapılan alan çalışmaları sonucu günümüze ulaşmış ve Osmanlı dönemine ait olduğunu düşündüğümüz 4 adet çeşme bulunmaktadır. Çeşmelerin

üçü duvara bağlı bir tanesi bağımsızdır. İncelediğimiz çeşmelerin kesin tarihi bilinmese de mimari şekillenışı, üzerindeki bezemelerden 19. yy. çeşmeleri olduğu düşünülmektedir.

II.Abdülhamid dönemi eğitim alanındaki çalışmalardan Biga'nın da nasibini aldığını görmekteyiz. II. Abdülhamid dönemi açılan okul binalarından Biga ilçe merkezi ve ona bağlı Karabiga ve Dimetoka adlı kasabalarda bulunmaktadır.Biga İlçe merkezinde ve bu kasabalarda günümüzün liselerinin açılabilir oluşu o dönemde bu yerlerin büyüklüğünü ve önemli oluşunu bize göstermektedir.

Tez çalışmamızda günümüze ulaşmamış yapıların tespiti de yapılmıştır. Böylelikle Biga ve çevresinin Osmanlı Dönemindeki tarihi, sosyo-ekonomik ve mimari şekillenişini gösterecek daha büyük çalışmaların yapılması için bir ön hazırlık yapılmıştır.

7. KAYNAKÇA

Arseven, Celal Esat .“Çeşme” Maddesi, *Sanat Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul,1983.

Arseven, Celal Esat. “Hamam” maddesi, *Sanat Ansiklopedisi*, C. II, İstanbul, 1983.

Aru, Kemal Ahmet.“*Türk Hamamları Etüdü*” İstanbul,1949.

Aşıkpaşazade Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul,1970.

Atak, Erkan. Erken Osmanlı Köprüleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat tarihi Anabilim Dalı Çanakkale, 2008.

Aylward, William. “ The Byzantine Fortifications at Pegae (Priapus), On the sea of Marmara” Studio Trioca, Band 6, Verlag Philipp Van Zabern Mainz Am Rhein, 2006,s. 179- 204.

Ayverdi, Ekrem Hakkı.*Osmanlı mimarisinde Fatih devri* Cilt. III, İstanbul,1973.

Ayverdi, Ekrem Hakkı.*Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II.Sultan Murad Devri*, Cilt II, İstanbul Fethi Yayınları, İstanbul,1989.

“ Çanakkale “ Maddesi, *Yurt Ansiklopedisi* , Cilt 3, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982,s.1857

Çakmak, Canan. *Tire Hamamları*, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002, Ankara.

Çal, Halit. *Niğde Şehrindeki Ahşap Tavanlı Camiler ve Mescitler*, T.C. Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri, Erek Ofset Matbaacılık, Ankara, 2000.

Çaylak, Ayşe. Çanakkale Çeşmeleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi

Üniversitesi, Sosyal Bilimsel Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara,1997.

Çelik, Şenol.” Osmanlı Devletinin Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Çanakkale”
,*Çanakkale Tarihi* Cilt II, Değişim Yayınları, İstanbul,2008,s.627–662.

Çulpan, Cevdet. *Türk Taş Köprüleri –Ortaçağdan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar-*
T.T.K. Basımevi, II. Baskı, Ankara, 2002.

Dağlı, Yücel, Kahraman, Seyit Ali ve Sezgin İbrahim. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi,*
Topkapı Sarayı Bağdat 307 Yazmasının Transkripsiyonu, Yapı Kredi Yayınları,
İstanbul,2001 s.153

Darkot, Besim “Biga” Maddesi *İslam Ansiklopedisi*, cilt 2, 5. baskı Milli Eğitim Bakanlığı
Devlet Kitapları, Eskişehir, Etem A.ş. 2001,s.603.

Daş, Mustafa. *Bizans’ın Düşüşü*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2000.

Demir, Ayşe Nur Kaya. II. Abdülhamit Dönemi Kayseri Yapıları (Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri,
Ocak,2006.

Demir, Mustafa. “ Çanakkale’de Türk Yerleşimi”, *Çanakkale Tarihi* Cilt II, Değişim
Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Demircan, Hüsnü. Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2000.

Demirkent, Işın. *Niketas Khoniates’in Historiası (1195–1206) İstanbul’un Haçlılar*
Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, Dünya Kitapları, İstanbul,2004.

Duymaz, A. Şevki. II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (*Türkiye Örnekleri*),
(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta,2003.

Emecen Feridun.”Biga ” Cilt 6, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1992,s.136-137.

Enveri, “ *Dusturname-i Enveri*” yay, İstanbul, M.H. Yınanç, 1928.

Erat, Birsen. . Anadolu’da XIV. Yy Türk Hamam Mimarisi, (*Doktora Tezi*), I.Cilt, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim – Dalı, Ankara, 1997.

Eren, Ramazan. ”*Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri*”, Çanakkale,1990.

Eyice, Semavi. “*İznik’te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme*”, T.D.Sayı: XI, İstanbul, 1960.

Eyice, Semavi. “Çeşme Maddesi”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt 8, İstanbul, 1993,s.277-287.

Geyik, Gül. İzmir Su Yapıları (Çeşme Sebil, Şadırvan), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum,2007.

Gözler, Kemal. “Biga’da Doksanüç Muhaciri Köylerinin Kurulması: Yeniçiftlik Köyü Örneği”,*Çanakkale* Cilt I, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2007.

Gülgün, Tunç. *Taş Köprülerimiz*, Karayolları Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara,1978.

Gürsu, Engin. “ *Biga, Pegai*” Doğu gazetecilik yayıncılık matbaa ltd şti, Biga 2001

İnalcık, Halil. “Osmanlı Devletinin Kuruluşu” *Türkler Ansiklopedisi* Cilt 9,Balkan Ciltevi, Ankara,2002.

İpek, Nedim. *Rumeli’den Anadolu’ya Türk Göçleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi,

Ankara, 1999.

İpek, Nedim “Yakınçağda Çanakkale’ye Türk Göçleri.” *Çanakkale Tarihi* Cilt II, Değişim Yayıncılık, İstanbul, 2008,s.1162- 1166.

Kafalı, Mustafa.”Anadolu’nun Fethi ve Türkleşmesi”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 6,Balkan Ciltevi, Ankara,2002.

Kara Pilehvarian, Nuran. “Osmanlı Çeşme Mimarisi” *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 12, Ankara, 2002.

Kaya, Fatma. “Kale-i Sultaniye Sancağı’nda Eğitim Kurumları” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1,2007.

Kaya, Mustafa. “*Biga İlçemizi Tanıyalım*” İstanbul,1984.

Kulu, Mustafa. ” Çanakkale Yerel Tarihiyle İlgili Bir Kaynak, Vilayet Salnameleri” *Çanakkale Tarihi*, Cilt III, Değişim Yayınları, İstanbul,2008,s.1330- 1340.

Öden, Zerrin Günel.”Karasioğulları Beyliği” *Türkler*, Cilt 6, Balkan Ciltevi, Ankara, s.781-785.

Önder, Oğuz. . Sivas İli Merkezindeki Türk Devri Hamamları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara,2007.

Önge, Yılmaz *Anadolu’da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara,1995.

Önge, Yılmaz. *Türk Mimarisinde Selçuklu Ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.

Özel, Şükran. “Çanakkale Tespit çalışmaları”, *VII. Vakıflar Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Yunus Emre ve Dönemi Restorasyon ve Kıbrıs Vakıfları Semineri 4-5-9 Aralık 1990*, Ankara, 1990,s.165-170.

Özlü, Zeynel.”1870–1876 Yılları Arasında Biga Sancağı” *Çanakkale Tarihi*, Cilt II, Değişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Özey, Ramazan.”Hüdavendigâr Vilayeti, Karesi ve Biga Mutasarrıflıkları.” *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 7, İstanbul,2003,s.17-19.

Öztürk. Necdet. *Mevlana Mehmed Neşri Cihannüma* Çamlıca Basım Yayınları, İstanbul,2008.

Parla, Canan. *Sivrihisar Bindirme Tavanlı Camiler*, Anadolu Üniversitesi Yayınları no.1658, Edebiyat Fakültesi Yayınları no.23,Eskişehir,2005.

Pay, Salih. “Rumeli Fatihi Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa” *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi* Cilt: 18, Sayı: 1, 2009, s. 279–297.

Raczynski, E. “ 1814’de İstanbul ve Çanakkale’ye Seyahat ”Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi No: 150 İstanbul,1980.

Strabon (Çev. Adnan Pekman) *Geographica, Antik Anadolu Coğrafyası*, Vol:12.13.14, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul,1999.

Solmaz, Sefer.”Danişmendliler” *Türkler*, Cilt 6,Balkan Ciltevi, Ankara,2002, s 443–445.

Şapolyo, Benhan. “ Türk Çeşmeleri” *Önasya Dergisi*, Cilt 3, İstanbul,1967.

Tanyeli, Gülsün.” Türkiye Köprüleri”, *Türkler* ,Cilt 12,Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.231- 241.

Tezcan, Şaban. “Çanakkale’de Şehirleşme” *Çanakkale Tarihi VI*, Değişim Yayıncılık, İstanbul,2008,s.

Tunç, Gülgün. *Taş Köprülerimiz*, Karayolları Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara,1978.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit. “ Bursa- Çanakkale Yolu Üzerindeki Köprüler ve Hanlar”, *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney’ e Armağan*,. 10-13Ekim 2001. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü,2002.

Türker, Ayşe Çaylak, “Osmanlı Çeşme Mimarisinde Çanakkale Çeşmelerinin Yeri ve Önemi”, *Ortaçağ’da Anadolu, Prof. Dr. Aynur Durukan’a Armağan*, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Reymay Reklâm ve Tanıtım Ltd. Şti, Ankara,2002, s.167–184.

Umar, Bilge. *Türkiye’ deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1993.

Uysal, Ali Osman.” Lâpseki- Çardak’ta Yakub Bey Külliyesi”, *Sevim Buluç Anı Kitabı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2006,s.123–145.

Uysal, Ali Osman “Kilitbahir (Kilidü’l Bahr) de Tarihi Doku ve İki Hamam” *Eceabat Değerleri Sempozyumu* (27 Ağustos 2008).Çanakkale, s.59.

Uysal, Ali Osman.”Bolayır’daki Osmanlı Eserleri” *XIV. Ortaçağ Ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* 20-22 Ekim 2011,s. 603- 629.

Ülkü, Osman. Gelibolu’da Bulunan Türk Devri Mimari Eserleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum,1998.

Ünal, Ayhan Afşin. “XVI ve XVII Yüzyıllarda Cezayir-i Bahari Sefid (Akdeniz- Ege Adaları)Ya Da Kapdan Paşa Eyaleti “Erciyes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*

Dergisi Sayı: 12 Yıl: 2002,s. 251-261.

W.Müller, Wiener. “ Pegai-Karabiga Eine Mittelalterliche Stadt” *Jale İnan Armağanı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul,1989,s.170-176.

Yavuz, Polat. Çanakkale Ve İlçelerindeki Osmanlı Dönemi Cami Mimarisi
(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi),Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum 2002.

Yumuştutan, Ebru. 14–16 Yüzyıllar Arasında Bursa Şadırvanlarından Bazı Örnekler
(Yayınlanmamış Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi,
Sanat Tarihi Bölümü, Ankara, 1999.

166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937–1530), Hüdavendigâr, Biga,
Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe, Teke ve Alaiye Livaları, T.C. Başbakanlık Devlet
Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın nu: 27,Ankara, 1995.

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1 Biga Ulu Caminin Mermer Kitabesi

Fotoğraf 2 Biga Ulu Cami Kuzey Cephesi

Fotoğraf 3 Biga Ulu Caminin Doğu Cephesinin Kuzey Kısmı

Fotoğraf 4 Biga Ulu Cami Batı Cephesi Güneyden Görünümü

Fotoğraf 5 Biga Ulu Cami Cephelerinde Pencereleden Ayrıntı

Fotoğraf 6 Harime Giriş Sağlayan Kapı

Fotoğraf 7 Harim Giriş Kapısının Üst Kısımındaki Pencere

Fotoğraf 8 Harimin Güney Cephesi

Fotoğraf 9 Harimin Merkezindeki Güneş Sembolü

Fotoğraf 10 Bademlik Cami genel görünüm

Fotoğraf 11 Yapının kitabesi

Fotoğraf 12 Yapıya girişı sağlayan ön mekân genel görünüş

Fotoğraf 13 Yapının Doğu cephesi genel görünüşü

Fotoğraf 14 Yapının Batı cephesi genel görünüş

Fotoğraf 16 Yapının güney cephesi genel görünüşü

Fotoğraf 16 Minare genel görünüş

Fotoğraf 17 Minarenin Kare kaidesinden ayrıntı

Fotoğraf 18 Camiye girişı sağlayan mekanın genel görünüşü

Fotoğraf 19 Yapıya Asıl Giriş Kapısının Üzerinde Yer Alan Kitabe Ayrıntı

Fotoğraf 20 Giriş mekânındaki kapı

Fotoğraf 21 Son cemaat yerinin doğu kısmı görünümü

Fotoğraf 22 Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler

Fotoğraf 23 Kuzeybatıda yer alan imam odası genel görünüm

Fotoğraf 24 Kadınlar mahfili genel görünüm

Fotoğraf 25 Kadınlar mahfilinin yanlara taşkın kısımlarından ayrıntı

Fotoğraf 26 Kadınlar mahfilinde bulunan ayaklardan ayrıntı

Fotoğraf 27 Harimin doğu cephesindeki pencere sırasından ayrıntı

Fotoğraf 28 Harimin Kuzeybatı cephesindeki pencere sırasından ayrıntı

Fotoğraf 29 Harimin güney cephesinden genel görünüm

Fotoğraf 30 Güney cephede yer alan Mihrap

Fotoğraf 31 Günümüzde yenilenmiş minberin genel görünümü

Fotoğraf 32 Harimin tavanının genel görünüşü

Fotoğraf 33 Tavanın merkezindeki motiften ayrıntı

Fotoğraf 34 Çarşı Caminin Cephelerinde Görülen Pencere Düzeni Ayrıntı

Fotoğraf 35 Caminin Güney Cephesi Dış Görünüş

Fotoğraf 36 Caminin Batı Cephesi Görünüş

Fotoğraf 37 Camiye Girişı Sağlayan Son Cemaat Yerinin Batı Kısım

Fotoğraf 38 Camiye Girişı Sağlayan Son Cemaat Yerinin Doğu Kısım

Fotoğraf 39 Son Cemaat Yerindeki Kemerli Pencereleler

Fotoğraf 40 Son Cemaat Yerinin Güneybatısında Bulunan Kapı

Fotoğraf 41 Son Cemaat Yerinin Ahşap Lambri Kaplı Tavanının Görünümü

Fotoğraf 42 Harime Girişi Sağlayan Kapının Bir Kanadı

Fotoğraf 43 Sütunlarla Bölümlenmiş Harimin Kuzeybatı Köşesi

Fotoğraf 44 Harimin Kuzeybatı Köşesindeki Kapı ve Kemerli Pencere

Fotoğraf 45 Harimin Kuzeydoğusundaki İmam Odası

Fotoğraf 46 İmam Odası Üzerindeki Sonradan Yapılmış Müezzin Mahfili

Fotoğraf 47 Kadınlar Mahfili İçerisindeki Sütunlar

Fotoğraf 48 Kadınlar Mahfilindeki Kubbelerden Biri

Fotoğraf 49 Merkezdeki Kubbenin Altındaki Asma Kata Çıkışı Sağlayan Merdiven

Fotoğraf 50 Kadınlar Mahfilindeki Merdivenle Ulaşılan Merkez Kubbedeki Asma Kat

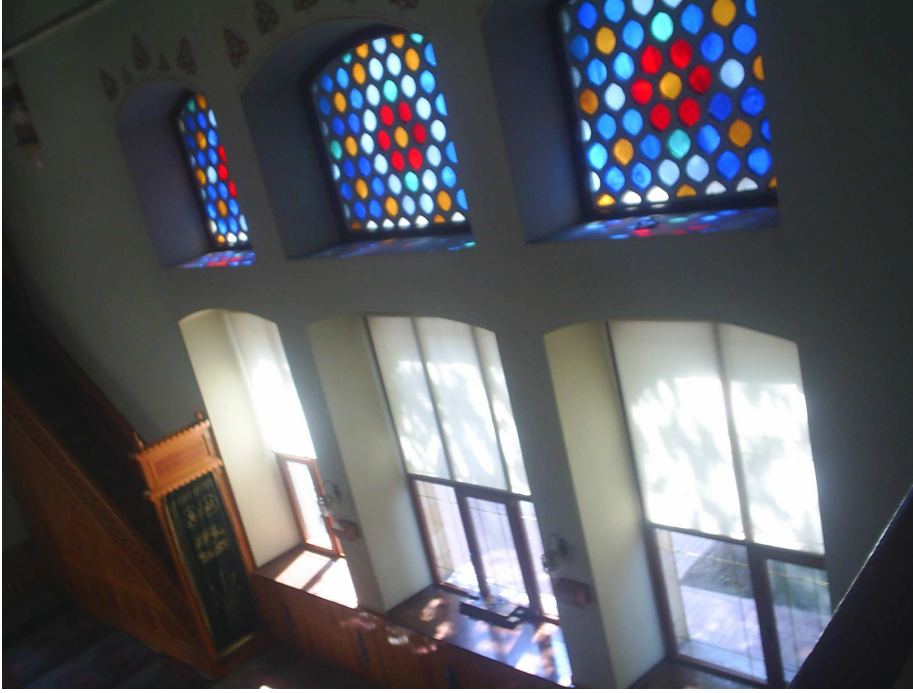
Fotoğraf 51 Minareye Çıkışı Sağlayan Kapı- Kemerli Kapının Kilit Taşı

Fotoğraf 52 Harimin Doğu Cephesindeki Pencere­lerin Görünümü

Fotoğraf 53 Güney Cep­hedeki Pencere Düzeni

Fotoğraf 54 Harimi Aydınlatan Pencereilerin Batı Cephedeki Düzeni

Fotoğraf 55 Güney Cephe Bulunan Mihrap

Fotoğraf 56 Mihrap Nişin Dilimli Kemerinin İki Yanındaki Rozetler

Fotoğraf 57 Mihrabın Yan Kanatlarındaki Kaide Üzerinde Yer Alan Rozet

Fotoğraf 58 Harimin Güneybatısında Bulunan Minber

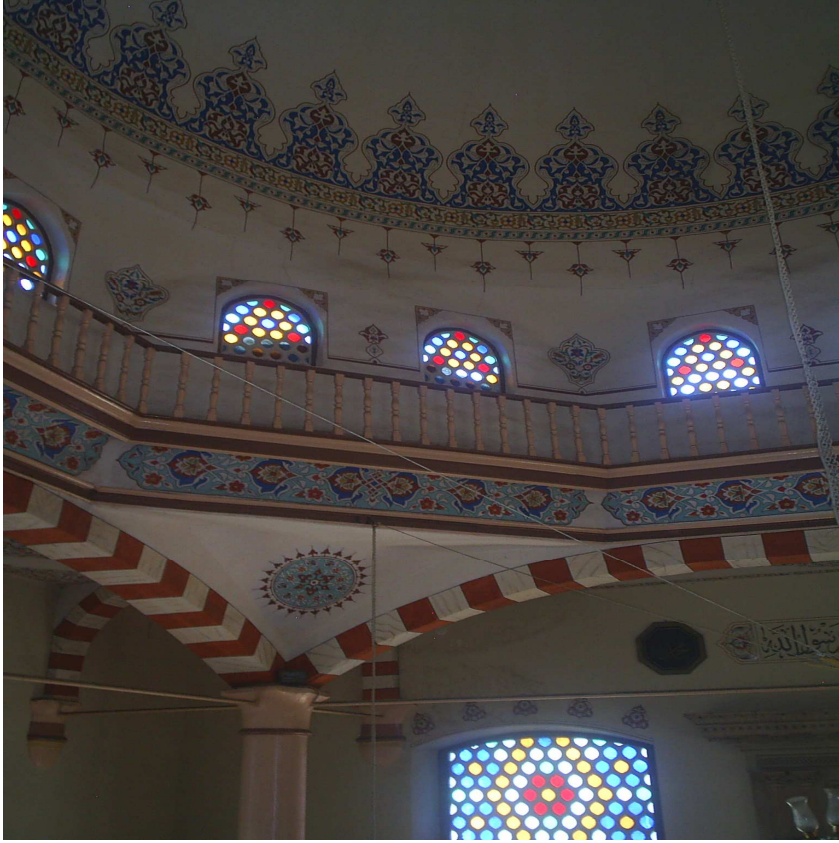
Fotoğraf 59 Minberin Yan Aynalığındaki Bezeme

Fotoğraf 60 Caminin Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 61 Caminin Harimin Bulunan Kubbenin İç Yüzeyi

Fotoğraf 62 Kubbenin İç Kısımındaki Asma Kat

Fotoğraf 63 Kubbenin Batısında Sütunların Arasındaki Dikdörtgen Kısım

Fotoğraf 64 Pandantiflerde Görülen Kalem işi

Fotoğraf 65 Üst Pencerelelerin Çevresindeki Kalem işleri

Fotoğraf 66 Kurşunlu Cami Doğu Cephesi

Fotoğraf 67 Caminin Kuzeydoğusundaki Minare

Fotoğraf 68 Minare Şerefesinden Ayrıntı

Fotoğraf 69 Caminin Kuzey Cephesi

Fotoğraf 70 Caminin Kuzey Kısımındaki Son Cemaat Yeri

Fotoğraf 71 Caminin Harime Girişi Sağlayan Kapısı

Fotoğraf 72 Harimin Ahşap Ayaklarla Bölünen Kuzey Kısım

Fotoğraf 73 Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdiven

Fotoğraf 74 Caminin Kuzeydoğusundaki İmam Odası

Fotoğraf 75 Harimin Kuzey Kısımındaki Kadınlar Mahfili

Fotoğraf 76 Kadınlar Mahfilindeki Bezeme

Fotoğraf 77 Harimin Güney Cephesi

Fotoğraf 78 Caminin Mihrabı

Fotoğraf 79 Mihrabın Bezeli Üst Kısmı

Fotoğraf 80 Caminin Güneybatısında Yer Alan Minber

Fotoğraf 81 Harimi Kaplayan Ahşap Tavan

Fotoğraf 82 Tavanın Merkezindeki Sekizgen Bezeme

Fotoğraf 83 Karabiga ulu cami'nin genel görünüşü

Fotoğraf 84 Caminin giriş saçağının kuzeyindeki kitabe

Fotoğraf 85 Harimdeki Osmanlıca Kitabe

Fotoğraf 86 Kuzey cephede yer alan saçaklı giriş mekânından görünüm

Fotoğraf 87Yapıya girişi sağlayan mermer merdivenler

Fotoğraf 88 Giriş saçağındaki pencereli kısım

Fotoğraf 89 Kuzey cephedeki pencerelerin görünümü

Fotoğraf 90 Doğu cephesindeki pencere düzeni görünümü

Fotoğraf 91 Kuzeybatı köşedeki minare genel görünüm

Fotoğraf 92 Giriş saçağından ulaşılan giriş kapısı

Fotoğraf 93 Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenlerin görünümü

Fotoğraf 94 Harime girişi sağlayan ahşap kapının genel görünümü

Fotoğraf 95 Giriş kapısının iki yanındaki kemerli pencerelerden ayrıntı

Fotoğraf 96 Harimin Kuzey Kısımının genel görünüşü

Fotoğraf 97 Kadınlar Mahfilinin Harimden Görünüşü

Fotoğraf 98 Kadınlar mahfilinin harime taşkın kısmının altındaki bezemeden ayrıntı

Fotoğraf 99 Ahşap kaplı duvarlardan genel görünüm

Fotoğraf 100 Güney cephe genel görünüş

Fotoğraf 101 Güneydoğuda yer alan vaaz kürsüsü

Fotoğraf 102 Güneybatı köşedeki ahşap minberin genel görünümü

Fotoğraf 103 Harim kısmının tavanına genel bakış

Fotoğraf 104Tavanın merkezindeki bezeme ayrıntı

Fotoğraf 105 Gümüşçay Caminin Kuzey Kapısının Üzerinde Olan Kitabe

Fotoğraf 106 Gümüşçay Caminin Kuzeyden Görünüşü

Fotoğraf 107 Caminin Doğu Cephesi Genel Görünüş

Fotoğraf 108 Caminin Doğu Cephesinde Bulunan Giriş Kapısı ve Giriş Mekanı

Fotoğraf 109 Caminin Alt Katında Bulunan Dükkânlardan Birinin Kuzeyden Görünüşü

Fotoğraf 110 Minarenin Kaidesinde Yer Alan Kitabe

Fotoğraf 111 Caminin Minaresinin Kaidesi

Fotoğraf 112 Caminin Genel Görünüşü Ve Minarenin Görünüşü

Fotoğraf 113 Ayakkabılıkların Bulunduğu Giriş Mekanı

Fotoğraf 114 Caminin Son Cemaat Yeri Görünümü

Fotoğraf 115 Son Cemaat Yerinin Güney Kısmı

Fotoğraf 116 Harimin Kuzey Kısmı

Fotoğraf 117 Harimin Kuzeybatısında Bulunan İmam Odası

Fotoğraf 118 Harimin Kuzeydoğusundaki Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdivenli Kısım

Fotoğraf 119 Harimin Kuzeydoğusundaki Kapı

Fotoğraf 120 Camisin Doğu Cephesi İç Görünümü

Fotoğraf 121 Caminin Güney Cephesi

Fotoğraf 122 Güney Cephede Yer Alan Mihrap

Fotoğraf 123 Caminin Ahşap Minberi

Fotoğraf 124 Harimde Bulunan Sütunlar

Fotoğraf 125 Caminin Tavan Örtüsü

Fotoğraf 126 Tavan Merkezindeki Motif

Fotoğraf 127 Tavanın Köşelerindeki Motif

Fotoğraf 128 Caminin Doğusunda Yer Alan Şadırvan

Fotoğraf 129 Caminin Batısında Bulunan Hazire

Fotoğraf 130 Aşağıdemirci Köyü Cami Genel Görünüşü

Fotoğraf 131 Caminin Kitabesinin Bulunduğu Giriş Mekanına Genel Bakış

Fotoğraf 132 Minare genel görünüş

Fotoğraf 133 Minare kaidesinde bulunan kitabe

Fotoğraf 134 Minarenin şerefe kısmı ayrıntı

Fotoğraf 135Yapıya girişı sağlayan dikdörtgen kapı

Fotoğraf 136 Giriş mekanındaki pencere düzeni

Fotoğraf 137 Yapının asıl giriş kapısının bulunduğu kuzey cephe

Fotoğraf 138 Kapının iki yanındaki dikdörtgen formlu kemerli pencere ayrıntı

Fotoğraf 139 Güney Cepheden Harimin Kuzey Kısmı

Fotoğraf 140 Kadınlar mahfili iç kısmı görünüş

Fotoğraf 141 Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler

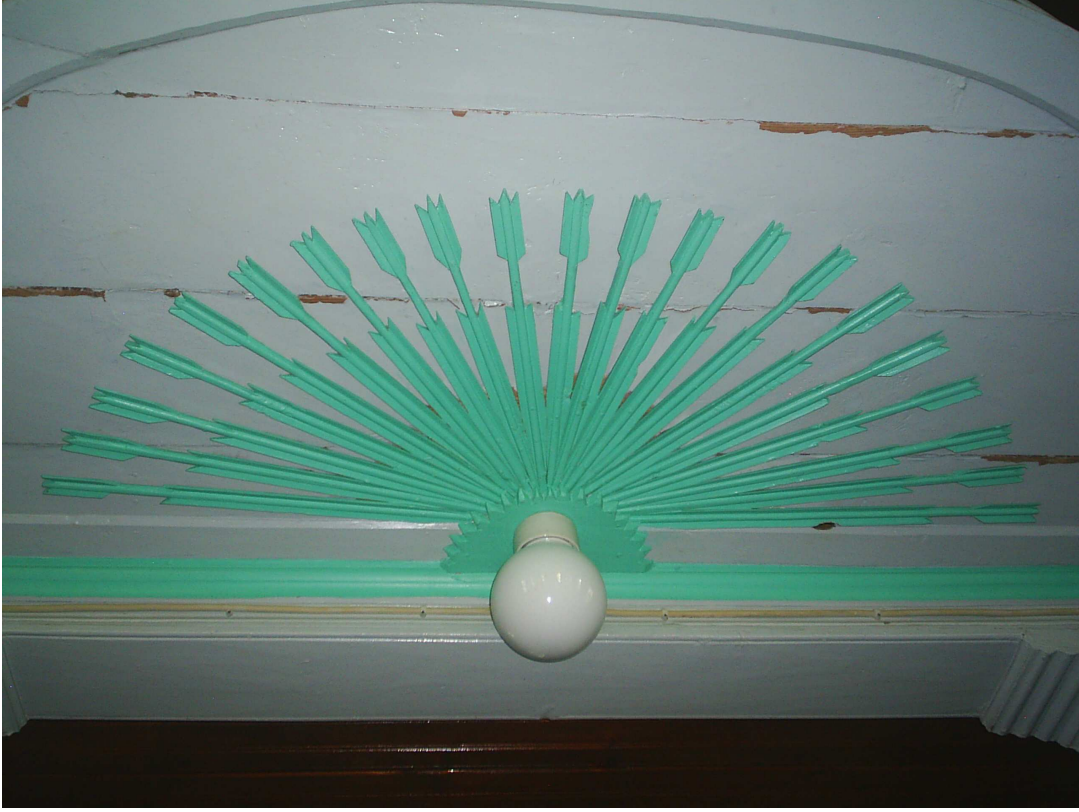
Fotoğraf 142 Minareye girişı sağlayan kapı

Fotoğraf 143 Kadınlar mahfiline dışarıdan girişi sağlayan kapı

Fotoğraf 144 Kadınlar mahfiline dışarıdan çıkışı sağlayan merdivenler

Fotoğraf 145 Kadınlar mahfilin harime taşkın kısmının altındaki bezeme unsuru ayrıntı

Fotoğraf 146 Harimin batısı genel görünüm

Fotoğraf 147 Güney cephedeki mihrap genel görünüş

Fotoğraf 148 Günümüzde yenilenmiş ahşap minber

Fotoğraf 149 Vaaz kürsüsü

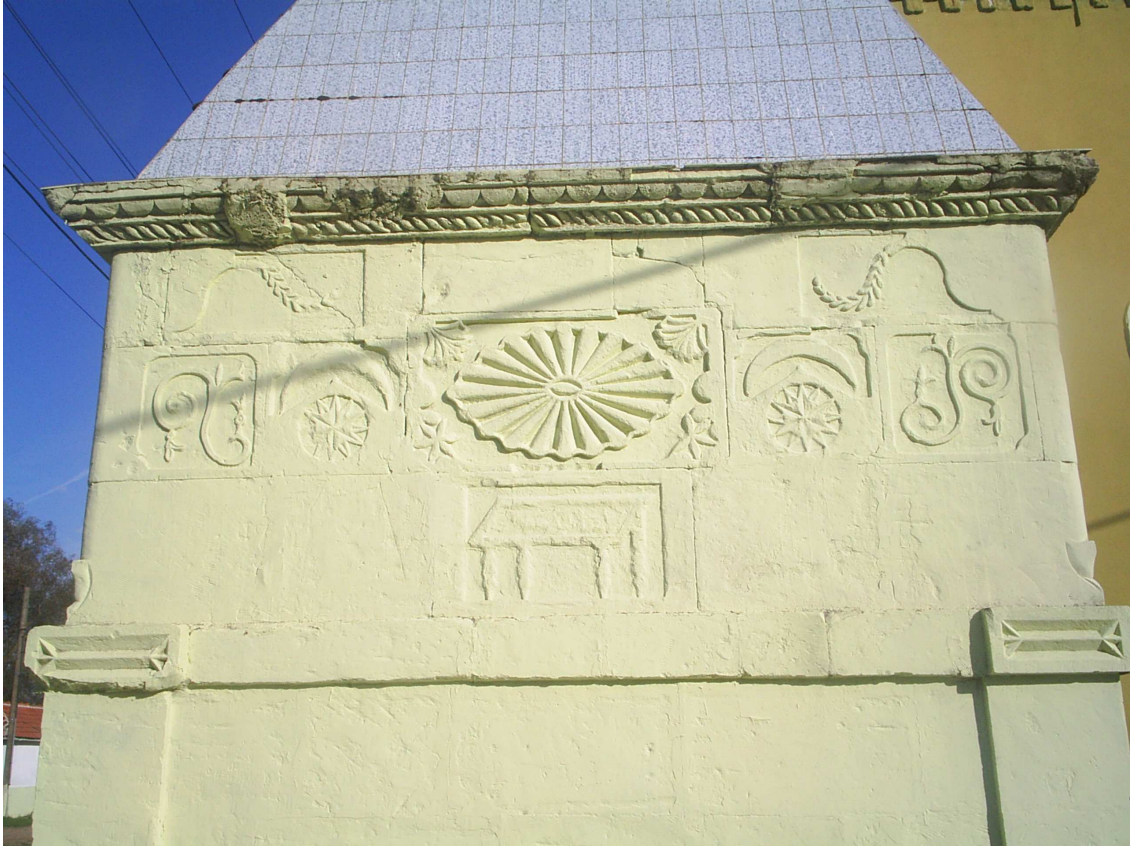
Fotoğraf 150 Harimi kaplayan ahşap tavan

Fotoğraf 151 Bakacak Köyü Cami Görünüş

Fotoğraf 152 Caminin Kuzeybatısında Yer alan Minare Görünüm

Fotoğraf 153 Minare Kaidesinin Batı Yüzeyindeki Bezeme Kompozisyonu

Fotoğraf 154 Minare Kaidesinin Kuzey Yüzünde Yer Alan Masa Motifi

Fotoğraf 155 Minare Kaidesinin Kuzey Yüzündeki Bezeme Kompozisyonu Genel Görünüş

Fotoğraf 156 Caminin Giriş Kapısı Düz Lentosu

Fotoğraf 157 Bir Ayak Gibi Şekillenmiş Kapı Çerçevesinin Yan Kısımı

Fotoğraf 158 Harimin Kuzeydoğusunda Bulunan Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdivenlerin Genel Görünüşü

Fotoğraf 159 İmam Odası ve Minareye Çıkışı Sağlayan Kapının Bulunduğu Harimin Kuzeybatısının Genel Görünüşü

Fotoğraf 160 Kadınlar Mahfilinin Tavan Döşemesi

Fotoğraf 161 Kadınlar Mahfilinin Harime Doğru Taşkın Kısım ve Bezemeli Yüzeyi

Fotoğraf 162 Harimin Kuzey Kısımının Tavanındaki Ahşap Motif

Fotoğraf 163 Caminin Güneydeki Mihrabı

Fotoğraf 164 Harimin Güneybatısında Yer Alan Minber

Fotoğraf 165 Harimin Tavanında Merkezdeki Bezeme

Fotoğraf 166 Tavanın Doğu ve Batı Köşelerindeki Küçük Bezemeler

Fotoğraf 167 Bezirganlar Köyü Caminin Giriş Kapısı Üzerinde Yer Alan Kitabe

Fotoğraf 168 Caminin Doğu Cephesi Görünümü

Fotoğraf 169 Caminin Kuzeydoğu Köşesinde Yer Alan Kitabe

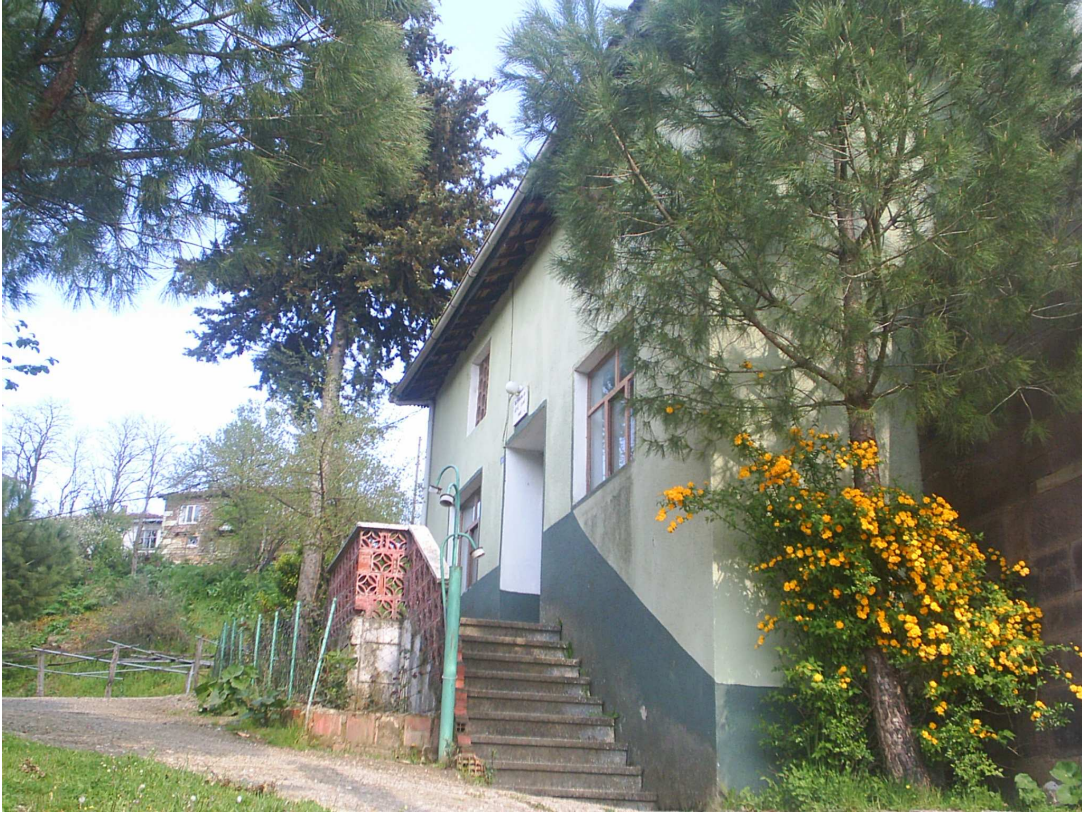
Fotoğraf 170 Caminin Güney Cephesi Ve Pencereilerin Görünümü

Fotoğraf 171 Caminin Kuzeybatı Köşesinde Yer Alan Minare

Fotoğraf 172 Minarenin Şerefe Kısım Ayrıntılı Görünümü

Fotoğraf 173 Caminin Kuzey Cephesi

Fotoğraf 174 Caminin Kuzeybatısında Yer Alan Minare ve Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Kapılar

Fotoğraf 175 Kadınlar Mahfilini Taşıyan Ayaklar

Fotoğraf 176 Kadınlar Mahfilinin Dışa Taşkın Kısım

Fotoğraf 178 Caminin İç Duvarlarını Bezeyen Motif Görünüm

Fotoğraf 179 Caminin Güneybatısındaki Minber

Fotoğraf 180 Caminin Güneydoğusunda Yer Alan Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 181 Caminin Mihrabı

Fotoğraf 182 Caminin Tavanı Görünümü

Fotoğraf 183 Caminin Tavanının Merkezindeki Bezeme

Fotoğraf 183 Eskibalıklı Köyü Caminin genel görünüş

Fotoğraf 184 Caminin kitabesi

Fotoğraf 185 Minare kaidesi üzerindeki kitabe

Fotoğraf 186 Güney cephe genel görünüş

Fotoğraf 187 Yapının köşelerindeki kesme taşlarla yapılmış bezeme görünüm

Fotoğraf 188 Caminin Minaresi

Fotoğraf 189 Minare kaidesindeki kapının alt kısmında yer alan bezeme görünüm

Fotoğraf 190 Minare kaidesinde bulunan bitkisel bezeme

Fotoğraf 191 Minare'nin şerefe kısmının görünümü

Fotoğraf 192 Yapıya girişı sağlayan kapı

Fotoğraf 193 Dikdörtgen Giriş Mekânı

Fotoğraf 194 Harimin kuzey kısmının genel görünüm

Fotoğraf 195 Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdiven

Fotoğraf 196 Harim ve güney cephe

Fotoğraf 197 Doğu cephedeki pencere düzeni genel görünüş

Fotoğraf 198 Yapının güneyinde bulunan mavi fayans kaplı mihrap

Fotoğraf 199 Yapının güney cephesinde yer alan Turuncu renkte yapılmış ahşap minber

Fotoğraf 200 Vaaz kürsüsü genel görünümü

Fotoğraf 201 Yapının tavan örtüsü genel görünüş

Fotoğraf 202 Hisarlı Köyü Caminin Mermer Kitabesi

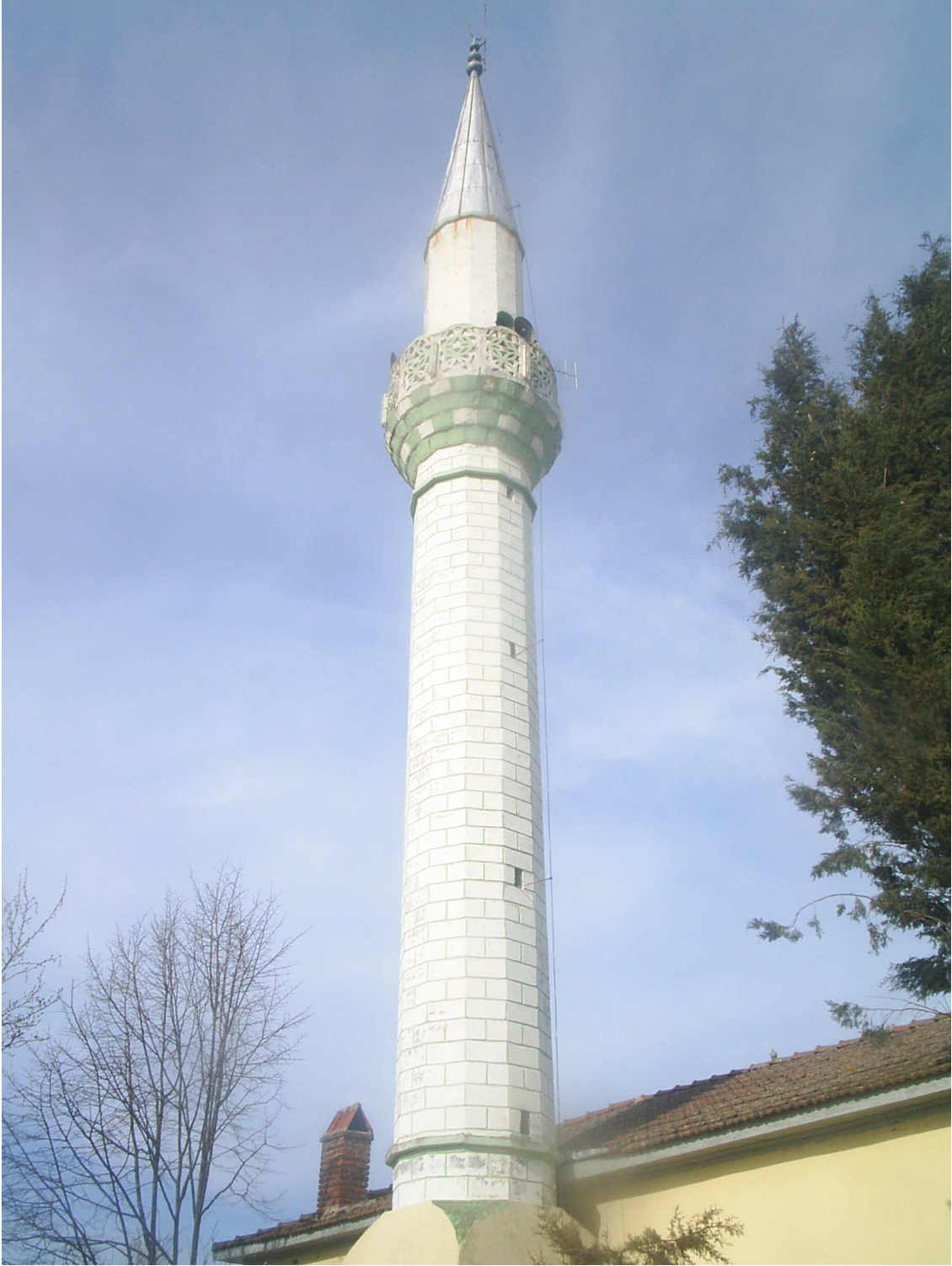
Fotoğraf 203 Caminin genel görünüşü

Fotoğraf 204 Güney cephesi genel görünüş

Fotoğraf 205 Minare kaidesinde görülen kitabe

Fotoğraf 206 minarenin genel görünüşü

Fotoğraf 207 Camiye Girişı Sağlayan Alüminyum Kapı

Fotoğraf 208 Caminin enine dikdörtgen uzanan giriş mekanı

Fotoğraf 209 Caminin içine girişı sağlayan kapı

Fotoğraf 210 Ayakların desteklediği harimin kuzey kısmına genel bakış

Fotoğraf 211 Kadınlar Mahfiline çıkışı sağlayan merdivenler

Fotoğraf 212 Kadınlar mahfilindeki korkuluklarındaki bezeme

Fotoğraf 213 Caminin iç duvarlarını kaplayan fayanslardan ayrıntı

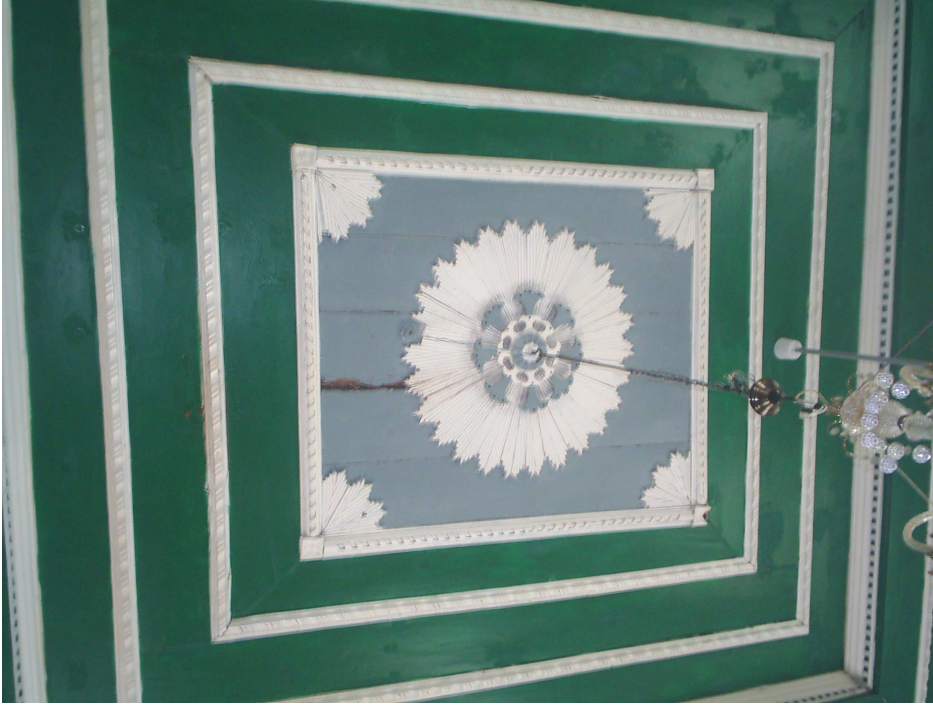
Fotoğraf 214 Harimin güney cephesi genel görünüşü

Fotoğraf 215 Güneybatıda yer alan minber

Fotoğraf 216 Ahşap malzemeyle kaplı tavadan genel görünüş.

Fotoğraf 217 Tavanın ortasında yer alan ahşap bezeme

Fotoğraf 218 Caminin günümüzde inşa edilmiş şadırvanına genel görünüş

Fotoğraf 219 Karaağaç Köyü Cami genel görünüş

Fotoğraf 220 Güney cephe genel görünüş

Fotoğraf 221 Caminin batısında yer alan minare

Fotoğraf 222 Şadırvan görünüş

Fotoğraf 223 Günümüz malzemesiyle yapılmış ikinci giriş kapısı

Fotoğraf 224 Ön giriş mekânının genel görünüşü

Fotoğraf 225 Harimi bölen ayakların görünümü

Fotoğraf 226 Giriş mekânının batısında yer alan kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdiven kısmı

Fotoğraf 227 Kadınlar mahfilinin ahşap beyaz korkuluklarından ayrıntı

Fotoğraf 228 Kadınlar mahfilinin harime bakan kısmındaki bezeme

Fotoğraf 229 Harimin duvarını kaplayan fayans ayrıntı

Fotoğraf 230 Harimin güneyinde ortada bulunan mihrabın giriş kısmından görünüşü

Fotoğraf 231 Günümüz seramikleriyle kaplı mihrap

Fotoğraf 232 Yan aynalıları fayans kaplı minber

Fotoğraf 234 Kadınlar mahfilinden harimin üzerindeki tavan örtüsünün genel görünüşü

Fotoğraf 235 Kazmalı Köyü Cami genel görünüş

Fotoğraf 236 Caminin kitabesinin bulunduğu cephe ve kapının görünümü

Fotoğraf 237 Yapının kuzeydoğusunda yer alan saçaklı kısım

Fotoğraf 238 Kuzey cephede yer alan giriş kapısı

Fotoğraf 239 Yapının kuzey cephesinin genel görünüşü

Fotoğraf 240 Caminin minaresinin kaidesinin görünümü

Fotoğraf 241 Minarenin Şerefe ve külâh kısmının görünümü

Fotoğraf 242 Kuzeydoğu da yer alan giriş saçağı

Fotoğraf 243 Kuzeydoğudaki giriş kapısından ulaşılan giriş mekânı

Fotoğraf 244 Kuzey cephedeki kapıdan girilen mekânın batısındaki merdivenler

Fotoğraf 245 Kadınlar mahfilini taşıyan ve ibadet mekânını bölen silindirik destekler genel görünüm

Fotoğraf 246 İki silindirik destek arasındaki korkuluklar

Fotoğraf 247 Kadınlar mahfilinin genel görünüşü

Fotoğraf 248 Kadınlar mahfilinde tavanda bulunan ahşap motif

Fotoğraf 249 Harimin dört duvarını çevreleyen ahşap kaplamadan ayrıntı

Fotoğraf 250 Harimin Güney cephesi genel görünüş

Fotoğraf 251 Harimin güneybatı köşesinde olan Minber

Fotoğraf 252 Harimin G neydoğ  köşesindeki vaaz kürsüsüne kuzeyden bakış

Fotoğraf 253 Caminin ahşap tavanı

Fotoğraf 254 Tavanın merkezindeki çiçek motifi

Fotoğraf 255 Kemer Köyü Cami Genel Görünüş

Fotoğraf 256Yapının Kuzey Cephesi

Fotoğraf 257 Caminin Batı Cephesindeki Minare

Fotoğraf 258 Minarenin Şerefe Kısım

Fotoğraf 259 Yapının Giriş Mekanının Doğu Kısım

Fotoğraf 260 Caminin Kuzeybatı Kıyısında Yer Alan Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdiven

Fotoğraf 261 Harimi Girişi Sağlayan Kapı

Fotoğraf 262 Harimin Ayaklarla Bölünen Kuzey Kısmı

Fotoğraf 263 Caminin İç Kısımındaki Pencere Görünümü

Fotoğraf 264 Minareye Çıkışı Sağlayan Kapı

Fotoğraf 265Harimin Güney Cephesi

Fotoğraf 266 Harimi Kaplayan Ahşap Tavan

Fotoğraf 267 Tavanın Merkezindeki Bezeme

Fotoğraf 268 Harimi Çevreleyen Üzerinde Nebe Suresi Yazan Bordür

Fotoğraf 269 Savaştepe Köyü Caminin Kitabesinin Bulunduğu Giriş Kısmı

Fotoğraf 270 Doğu Cephe Genel Görünüş

Fotoğraf 271 Caminin Pencerelelerinden Ayrıntı

Fotoğraf 272 Yapının Kuzeybatısında Bulunan Minare Görünüş.

Fotoğraf 273 Yapıya Girişi Sağlayan Asıl Kapı

Fotoğraf 274 Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdivenler

Fotoğraf 275 Son Cemaat Yerinin Kuzeydoğusundaki Pencere Görünüm

Fotoğraf 276 Harimin Kuzey Kısmı

Fotoğraf 277 Harimin Batı Cephesi Pencere Düzeni Görünüm

Fotoğraf 278 Harimin Güney Kısmı Genel Görünüş

Fotoğraf 279 Tavanı Kaplayan Ahşap Malzeme

Fotoğraf 280 Merkezdeki Ahşap Çiçek Motifi Görünüm

Fotoğraf 281Yenimahalle Köyü Cami

Fotoğraf 282 Yenimahalle Köyü Cami Kitabesi

Fotoğraf 283 Caminin Doğu Cephesi

Fotoğraf 286 Caminin Harime Giriş Sağlayan Kapısı

Fotoğraf 287 Harimin Kuzey Kısmı

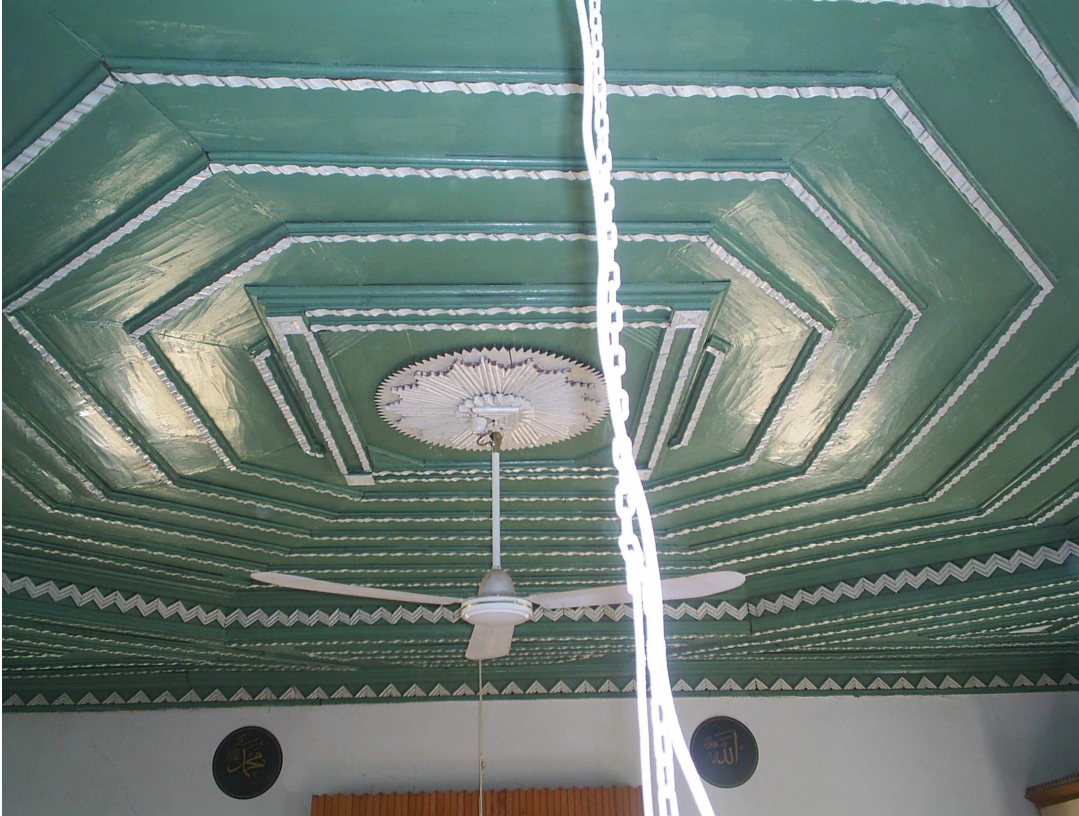
Fotoğraf 288 Kadınlar Mahfiline Çıkışı Sağlayan Merdiven

Fotoğraf 289 Kadınlar Mahfilinin Harime Taşkın Kısım

Fotoğraf 290 Harimin Güney Cephesi

Fotoğraf 291 Caminin Ahşap Tavanı

Fotoğraf 292 Hamam genel görünüş

Fotoğraf 293 Sıcaklık bölümü ve Halvet kısmı genel bakış

Fotoğraf 294 Sıcaklık ve Halvet bölümünün bir kısmı

Fotoğraf 295 Su deposunun dıştan yan yüzü

Fotoğraf 296 İç mekandaki kapılardan ayrıntı

Fotoğraf 297 Akköprü Genel Görünüş

Fotoğraf 298 Doğu Batı Doğrultusunda Uzanan Köprü Genel Görünüş

Fotoğraf 290 Günümüzde Köprü Üzerine Yerleştirilmiş Kitabenin Görünümü

Fotoğraf 291 Kesme Taş Örgülü Köprü Ayağının Görünümü.

Fotoğraf 292 Yapıyı Sağlamlaştıran Ahşap Direklerin Görünümü

Fotoğraf 293 Kesme Taş Örgülü Köprü Kalıntısı

Fotoğraf 294 Kesme Taş – Tuğla Almaşık Duvar Tekniğinin Görüldüğü Kısım

Fotoğraf 295 11 30 cm x 126 cm Boyutlarındaki Kesme Taş Görünüm

Fotoğraf 296 12 35 cm x 23 cm Boyutlarındaki Tuğlanın Bulunduğu Kısım

Fotoğraf 297 Biga Çarşı Cami Şadırvanı

Fotoğraf 298 Şadırvanın Havuz Kısmı

Fotoğraf 299 Havuzun İçerisindeki Sebil

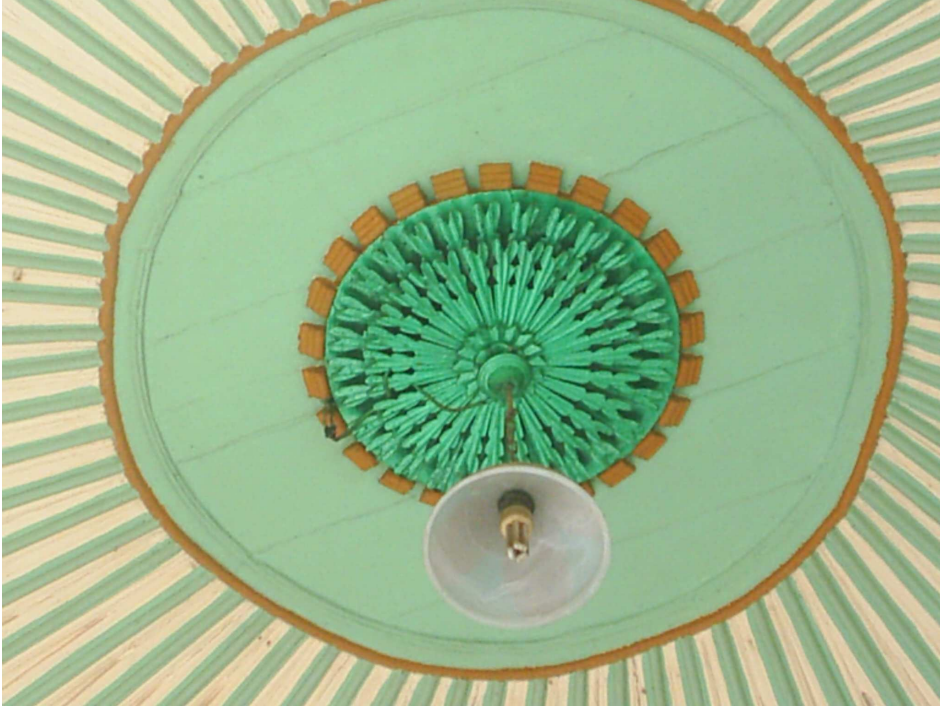
Fotoğraf 300 Musluk Etrafındaki okgen Geometrik Bezeme

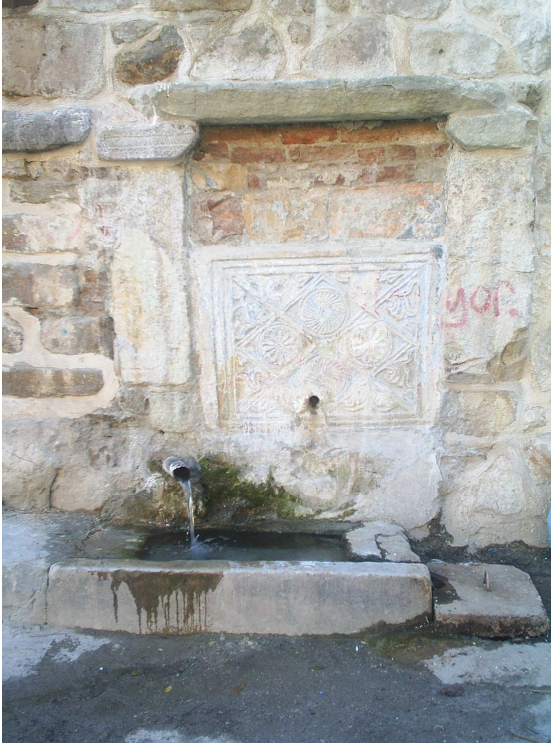
Fotoğraf 301 Üst Kısımdaki Kemerli Bezemeli Alan

Fotoğraf 302 Kitabeli Yüzeylerden Biri

Fotoğraf 303 Şadırvanı Üst Örtüsünün İç Yüzeyindeki Güneş Sembolü

Fotoğraf 304 Lonca Çeşmesi Genel Görünüş

Fotoğraf 305 Çeşmede Bulunan Devşirme Malzeme Görünüm

Fotoğraf 306 Lale Motifi Görünüm

Fotoğraf 307 Çeşmenin Bezeli Yüzeyini İki Yandan Çevreleyen Ayaklardan Görünüm

Fotoğraf 308 Çeşmenin Dikdörtgen Yalağı Görünüm

Fotoğraf 309 Cengiz Topel Caddesi Çeşmesi

Fotoğraf 310 Karabiga Ulu Cami Çeşmesi Genel Görünüş

Fotoğraf 311Çeşmenin Ön Yüzündeki Üç Silme Ayrıntı

Fotoğraf 312 Çeşmenin Depo Kısım Genel Görünüş

Fotoğraf 313 Ihlamur Sokak Çeşmesi Genel Görünüş

Fotoğraf 314 Yalak Kısımını Taşıyan Sonradan Yapılmış Kısımın Genel Görünüş

Fotoğraf 315Çeşmenin Alınlık Kısımındaki Silindirik Profilli Kısım Genel Görünüş

Fotoğraf 316 Çeşmedeki Bezeme Bordürlerinin En Üst Kısımının Genel Görünüş

Fotoğraf 317 En Üstteki Kısımdaki Palmet Motifinden Ayrıntı

Fotoğraf 318 Çeşmedeki Vazo, Bitki ve Balıklı Bezemenin Bulunduğu Pano Genel Görünüş

Fotoğraf 319 Çeşmenin Süsleme Panosundaki Balık Motifi

Fotoğraf 320 Çeşmenin İki Yanında Bulunan Dikdörtgen Sütuncedeki Bezeme

Fotoğraf 321 Kırmızı Han Kitabesi

Fotoğraf 322 Biga Ulu Cami Haziresindeki Lahitteki Bezeme

Fotoğraf 323 Kilitbahir Havuzlar Mevkiindeki Çeşme

Fotoğraf 324 Ihlamur Sokak Çeşmesinde Görülen Motife Benzer Bir Bezemeye Sahip Mezar Taşı

Fotoğraf 325 Cevri Kalfa Çeşmesi

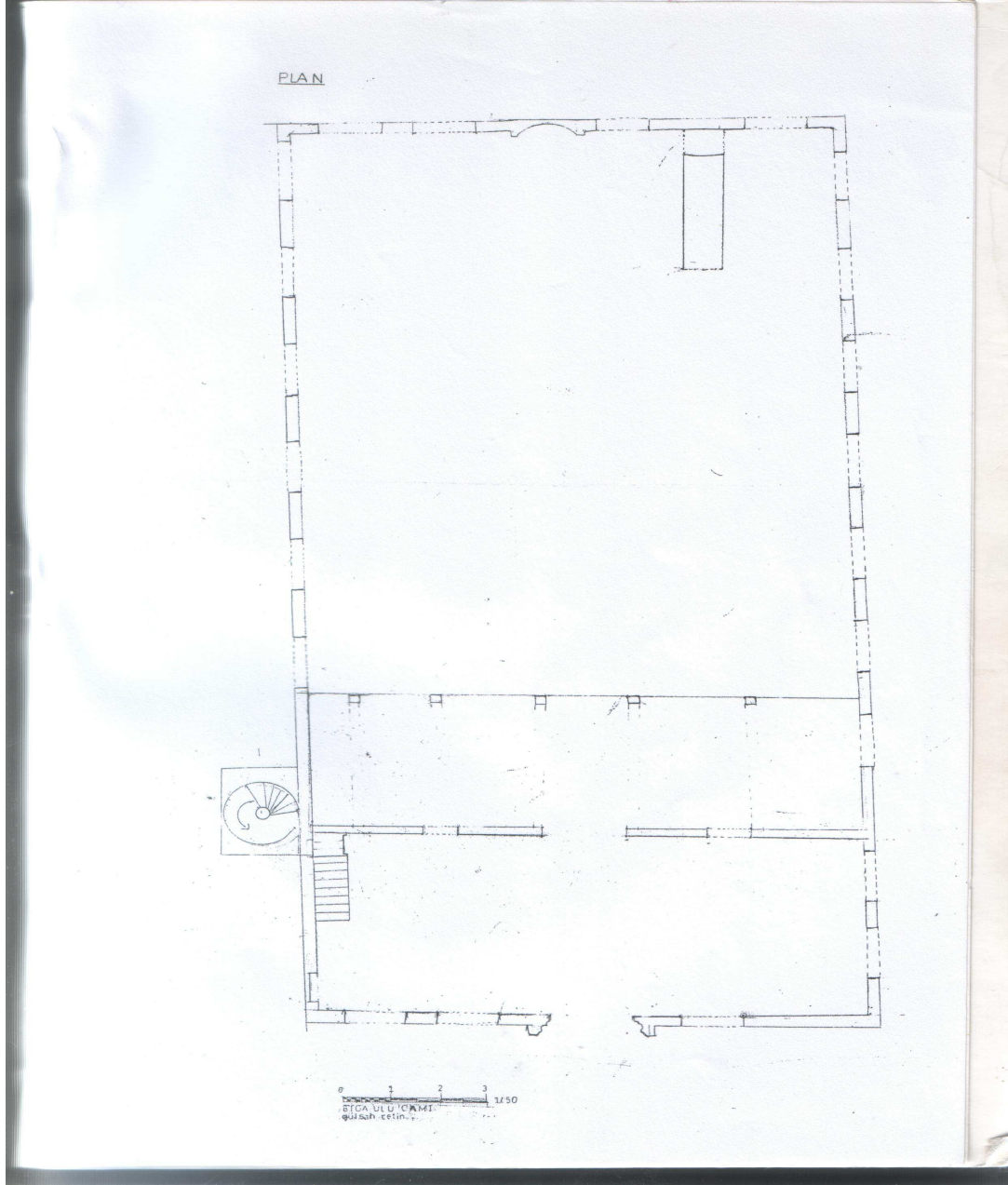

Fotoğraf 326 Cevri Kalfa Çeşmesi Ayrıntı

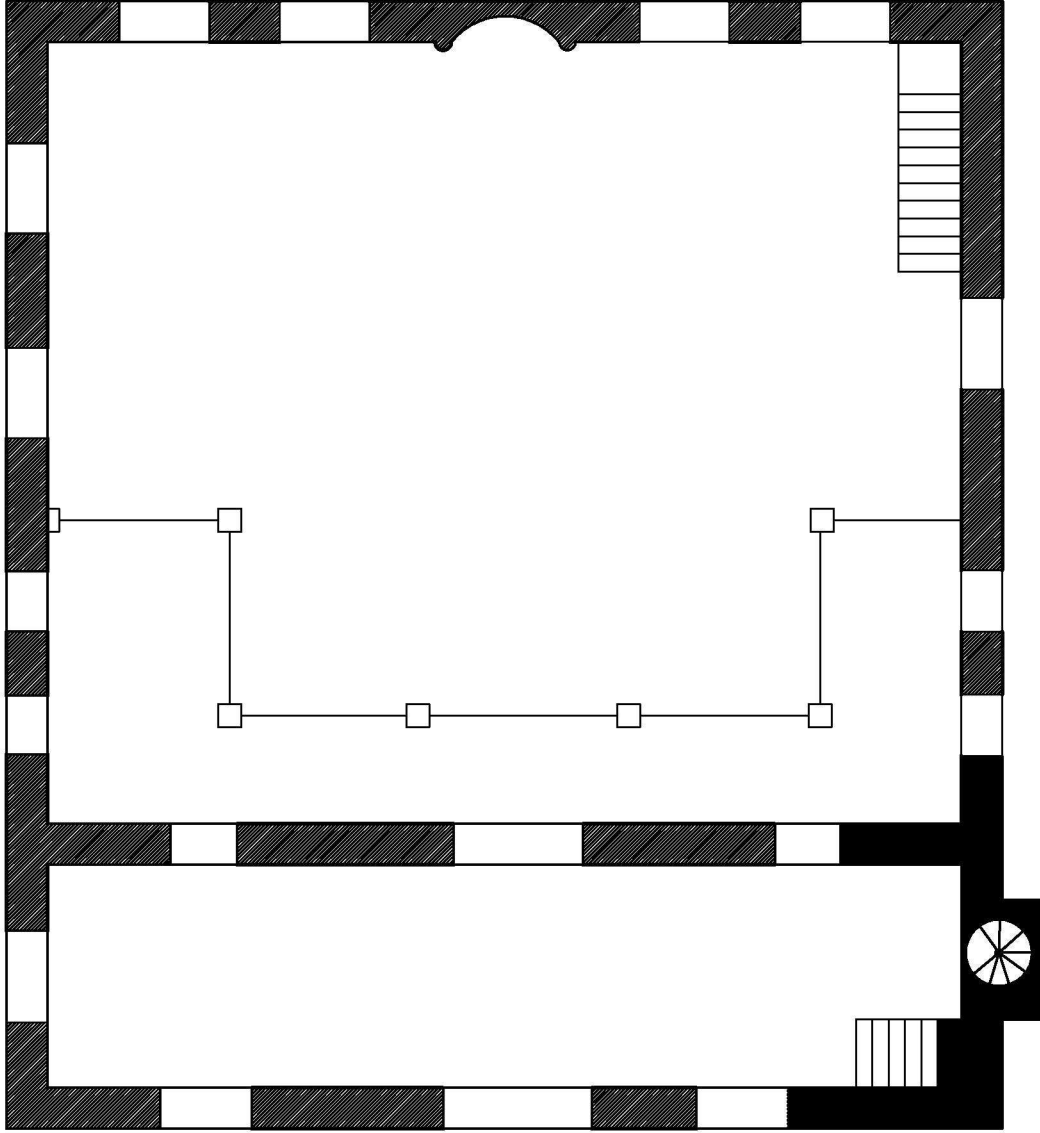
Fotoğraf 327 Tire Yeni Cami Şadırvanı(Gül Geyik'ten)

ÇİZİMLER

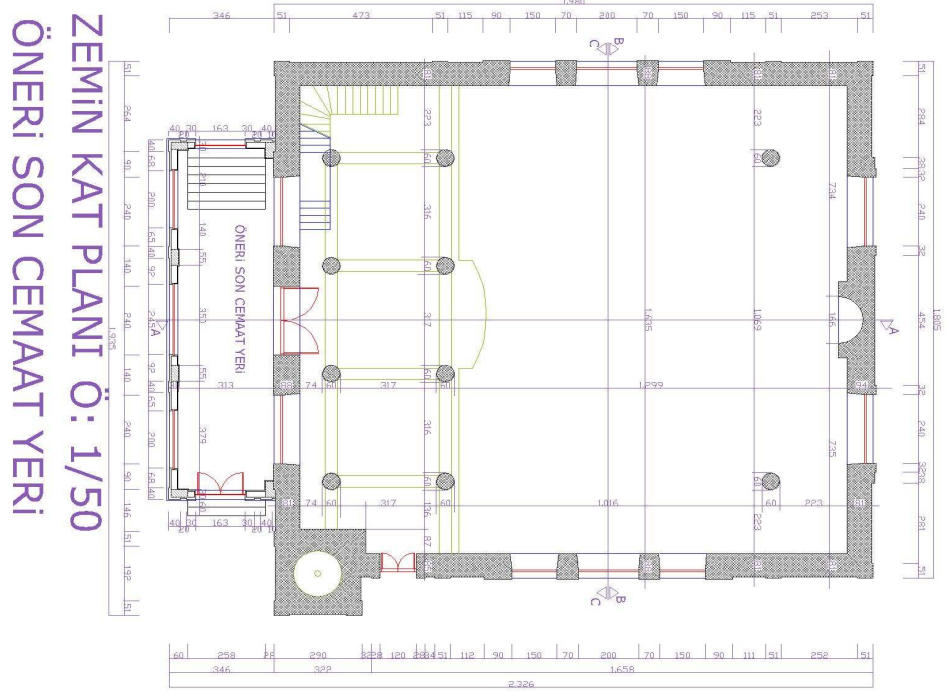

Çizim 1 Biga Ulu Cami Plan Krokisi

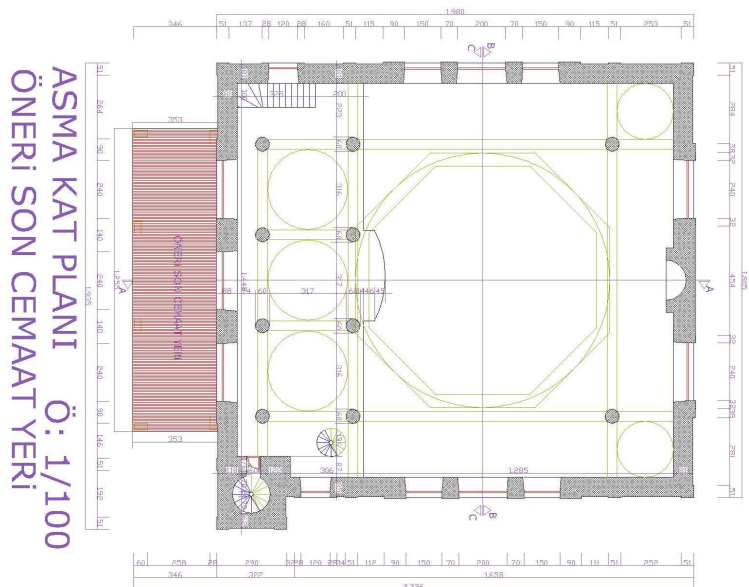
BADEMLİK CAMİİ

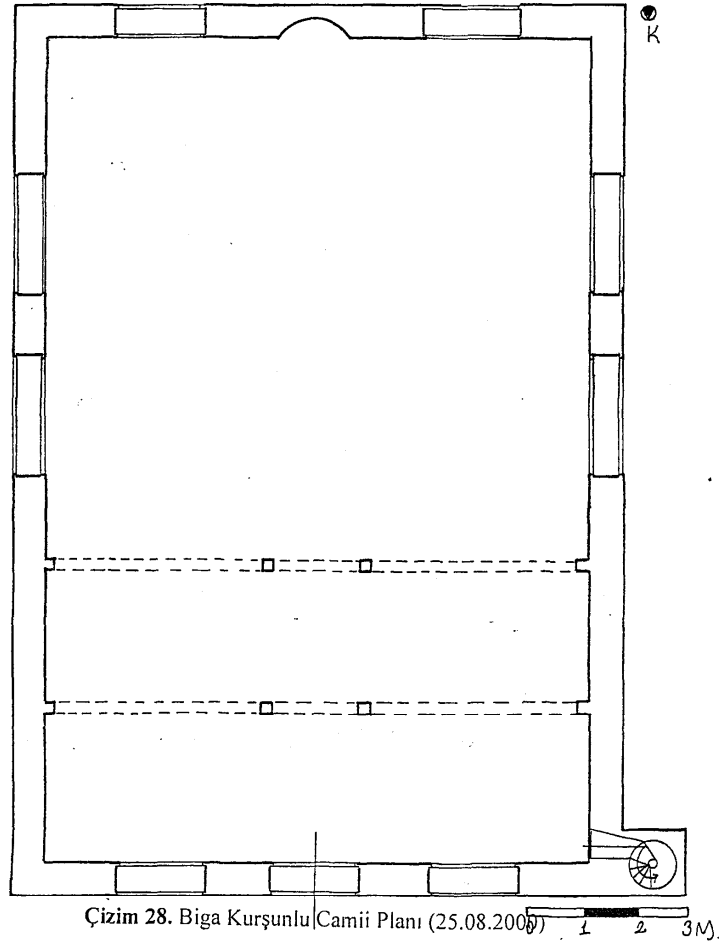
Çizim 2 Bademlik Cami Plan Krokisi

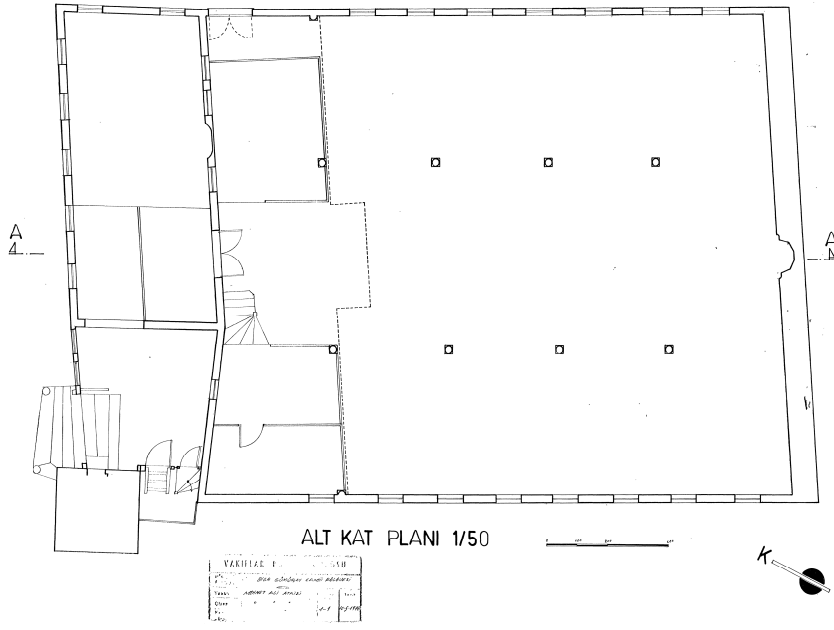
Çizim 3 Çarşı Cami Planı (İsmail Erten'den)

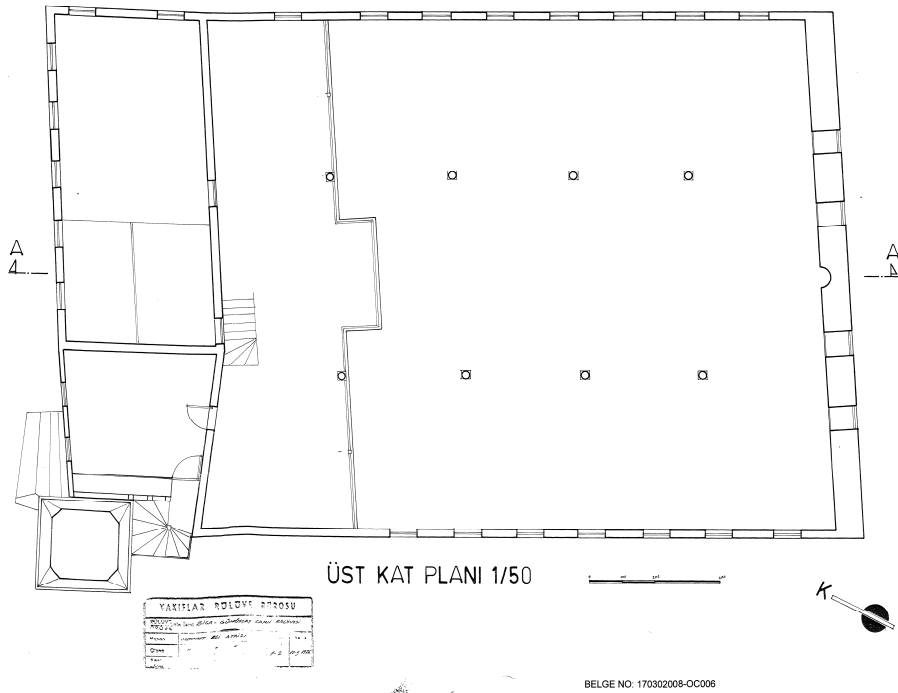
Çizim 4 Çarşı Cami Asma Kat Planı(İsmail Erten'den)

Çizim 5 Kurşunlu Cami Planı (Yavuz Polat'tan)

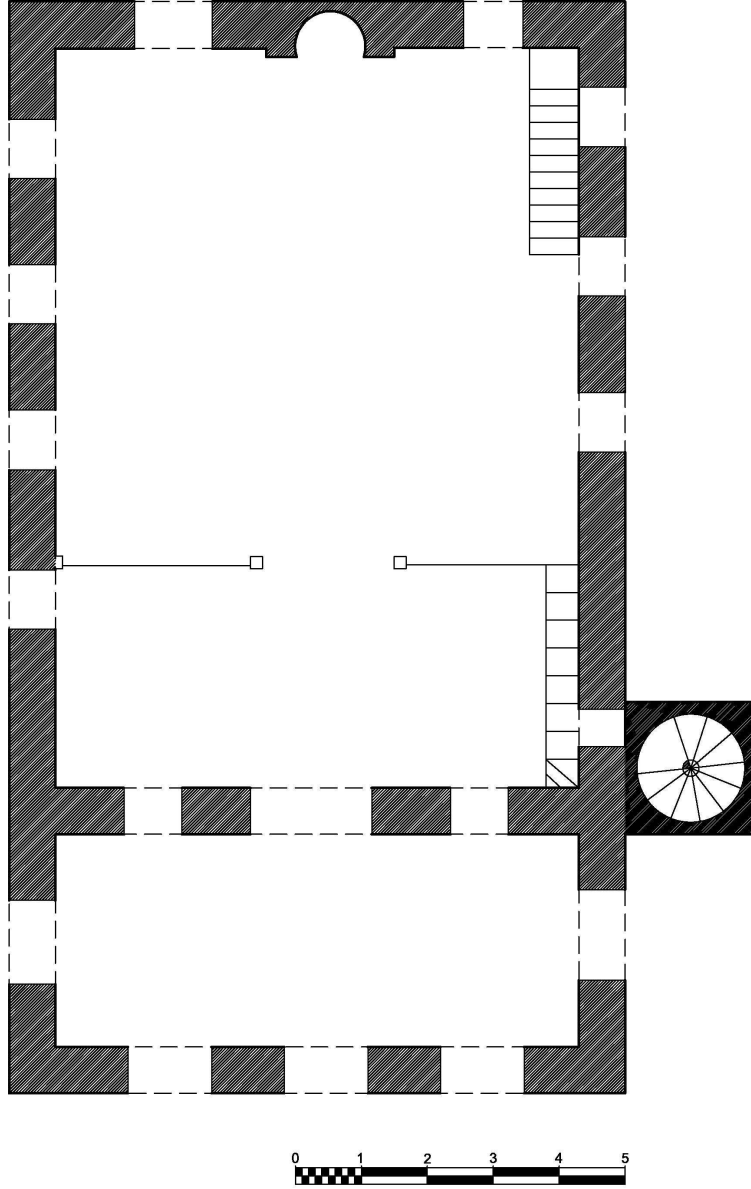
BELGE NO: 170302008-OC002

BELGE NO: 170302008-OC006

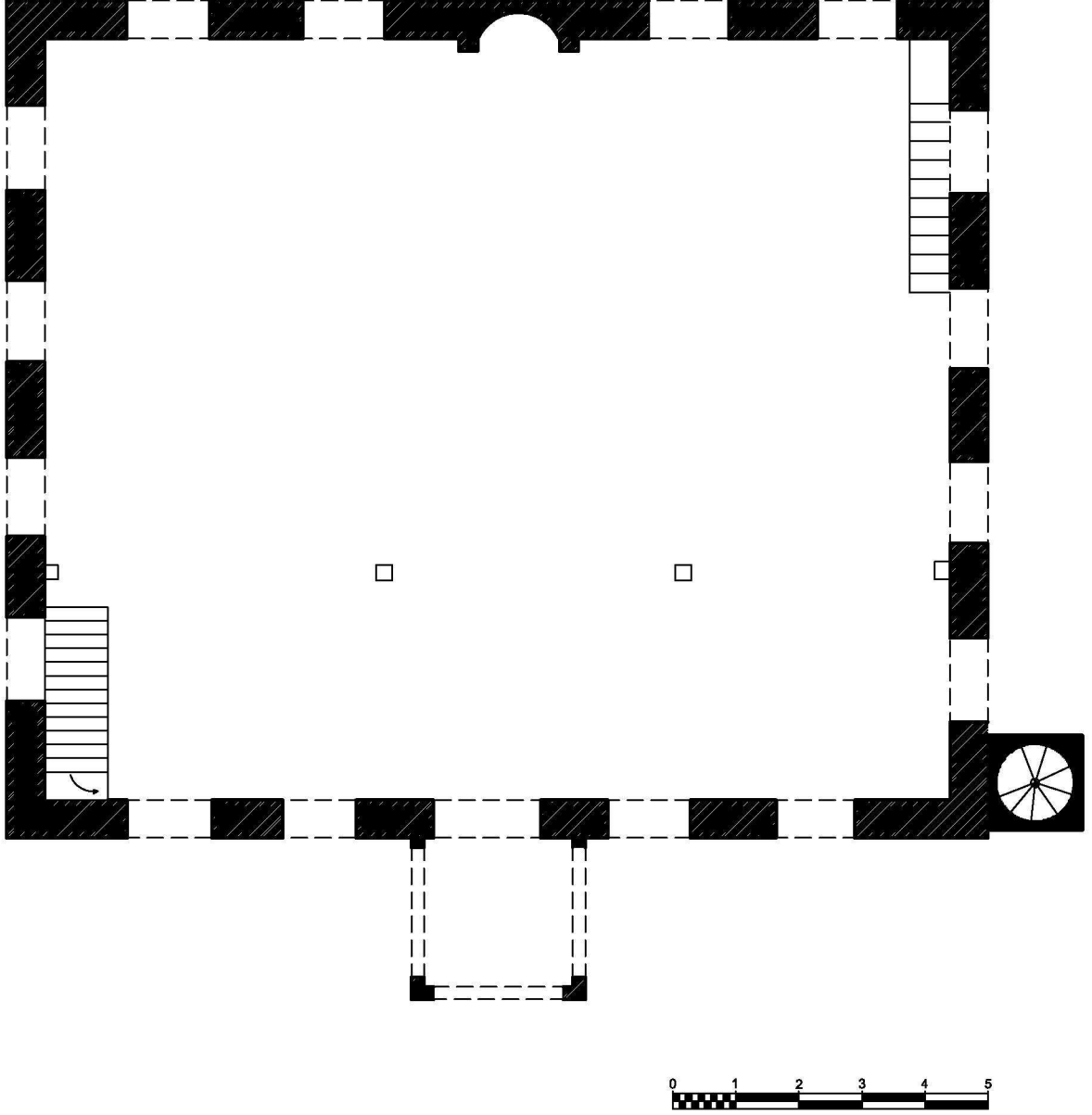
Çizim 6 Gümüşçay Cami Planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden)

AŞAĞIDEMİRCİ KÖYÜ CAMİİ

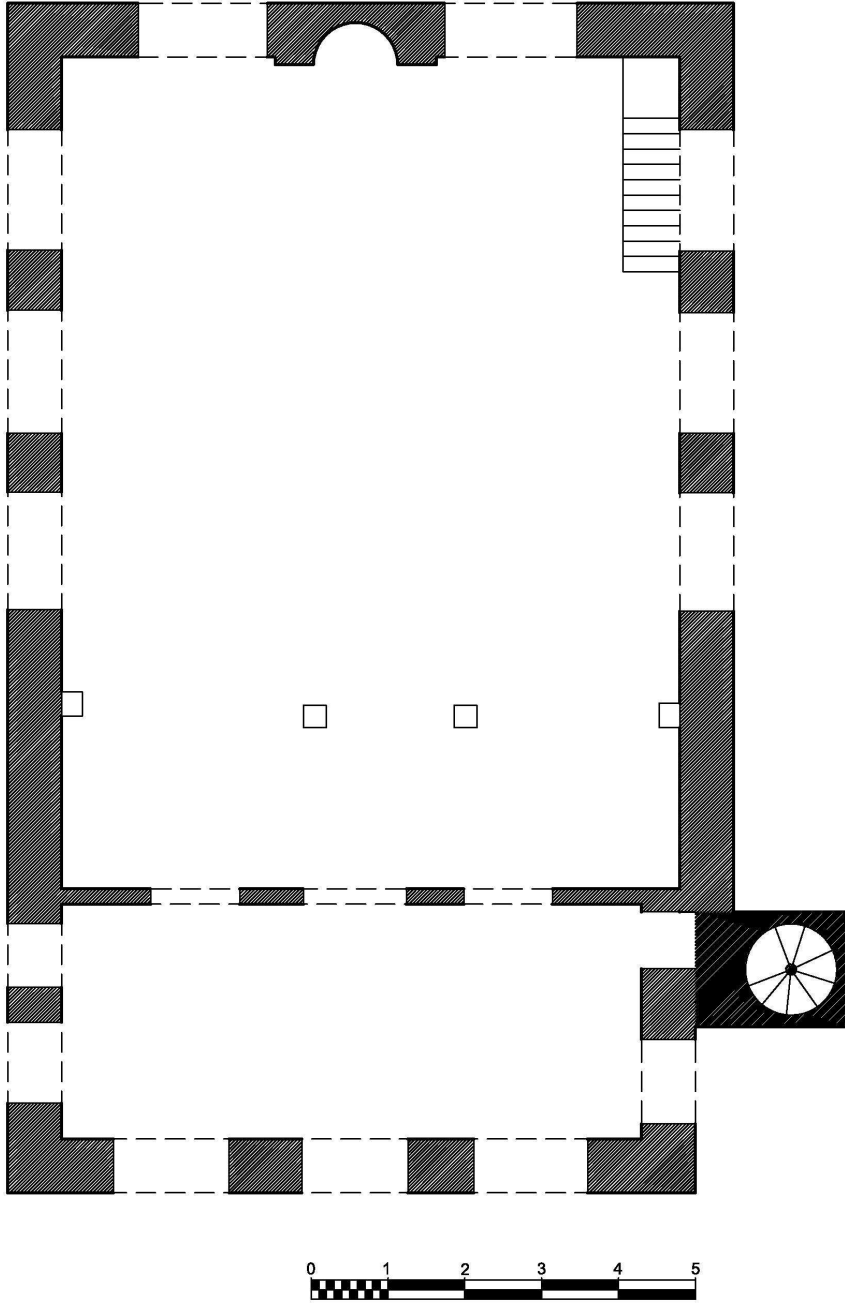
Çizim 7 Aşağıdemirci Köyü Cami Plan Krokisi

BAKACAK KÖYÜ CAMİİ

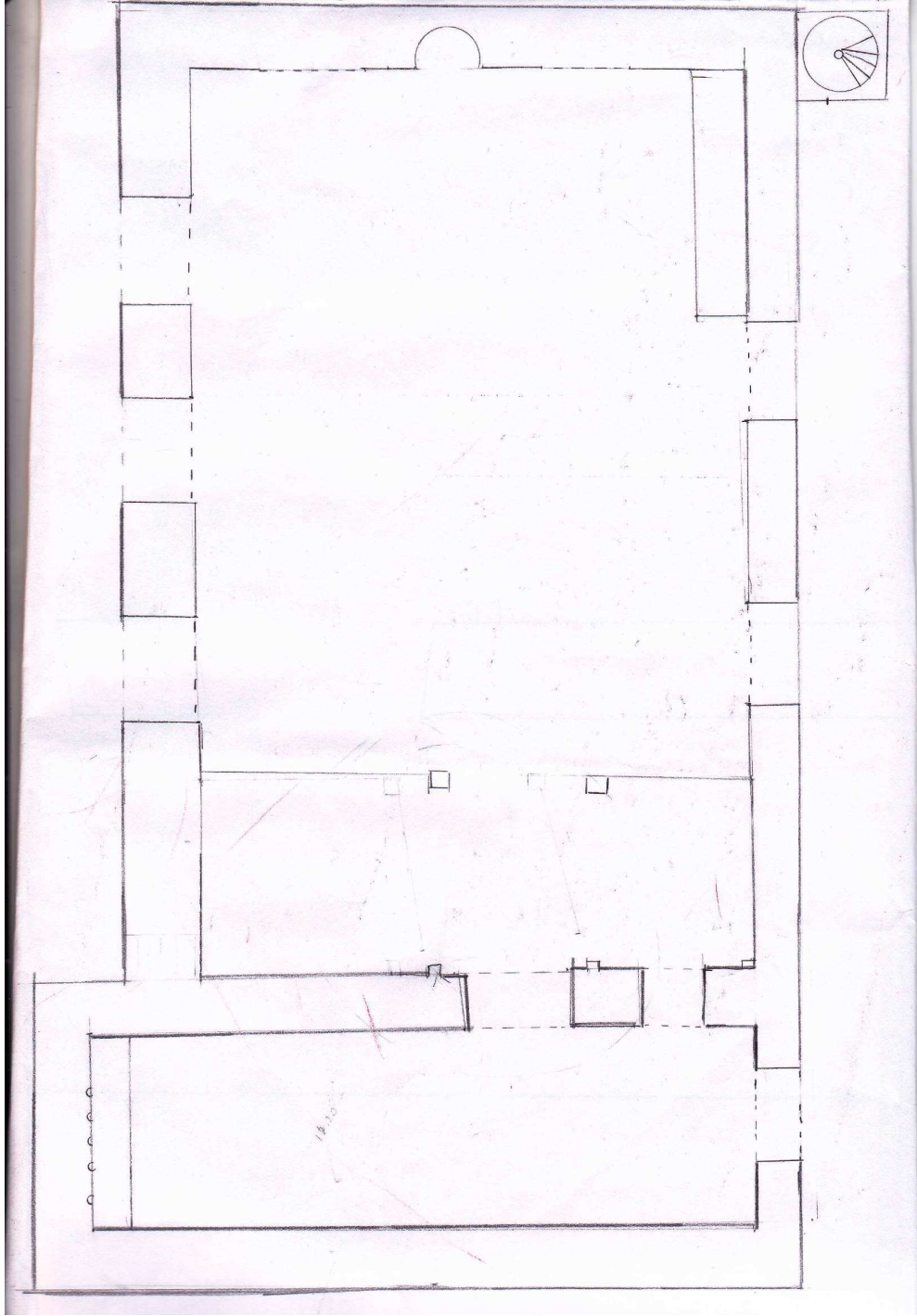

Çizim 8 Bakacak Köyü Cami Plan Krokisi

BEZİRGAN KÖYÜ CAMİİ

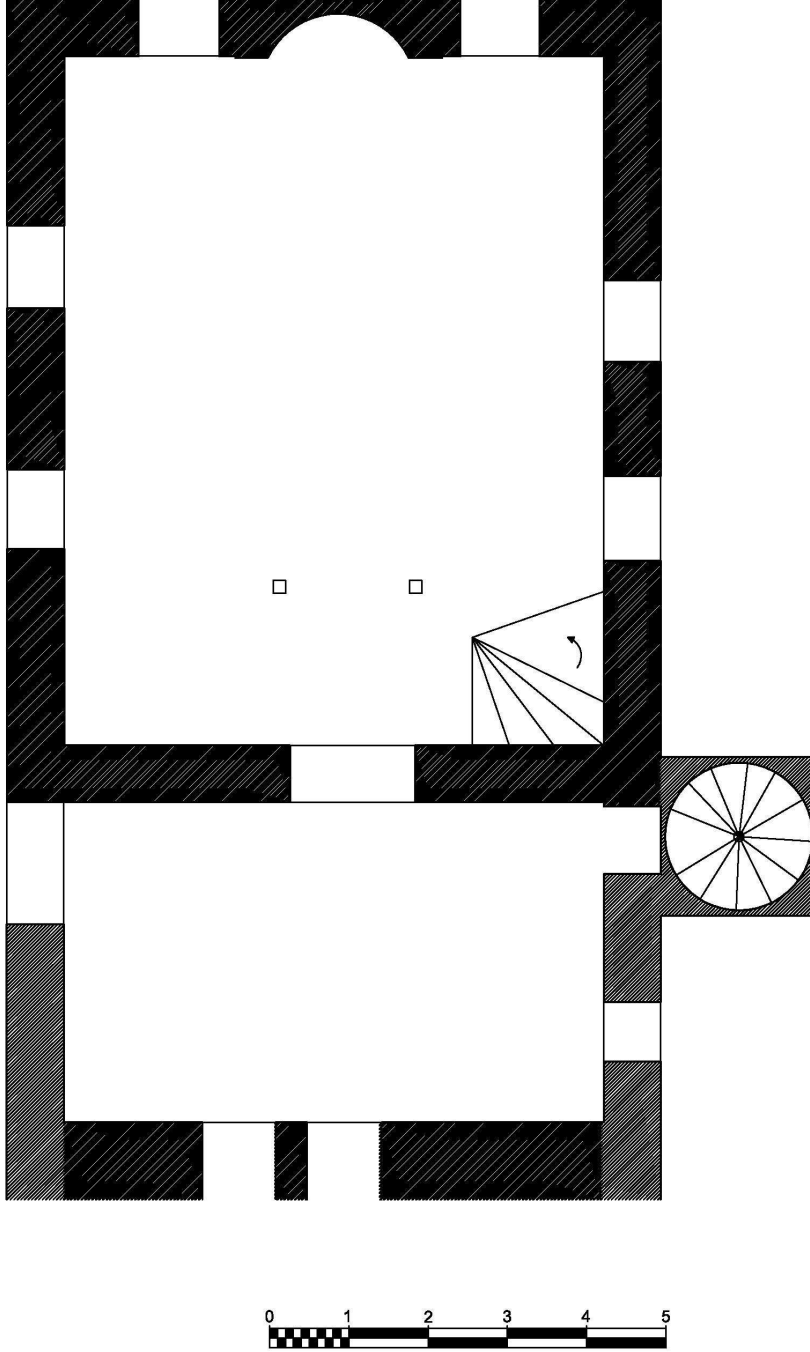

Çizim 9 Bezirganlar Köyü Cami Plan Krokisi

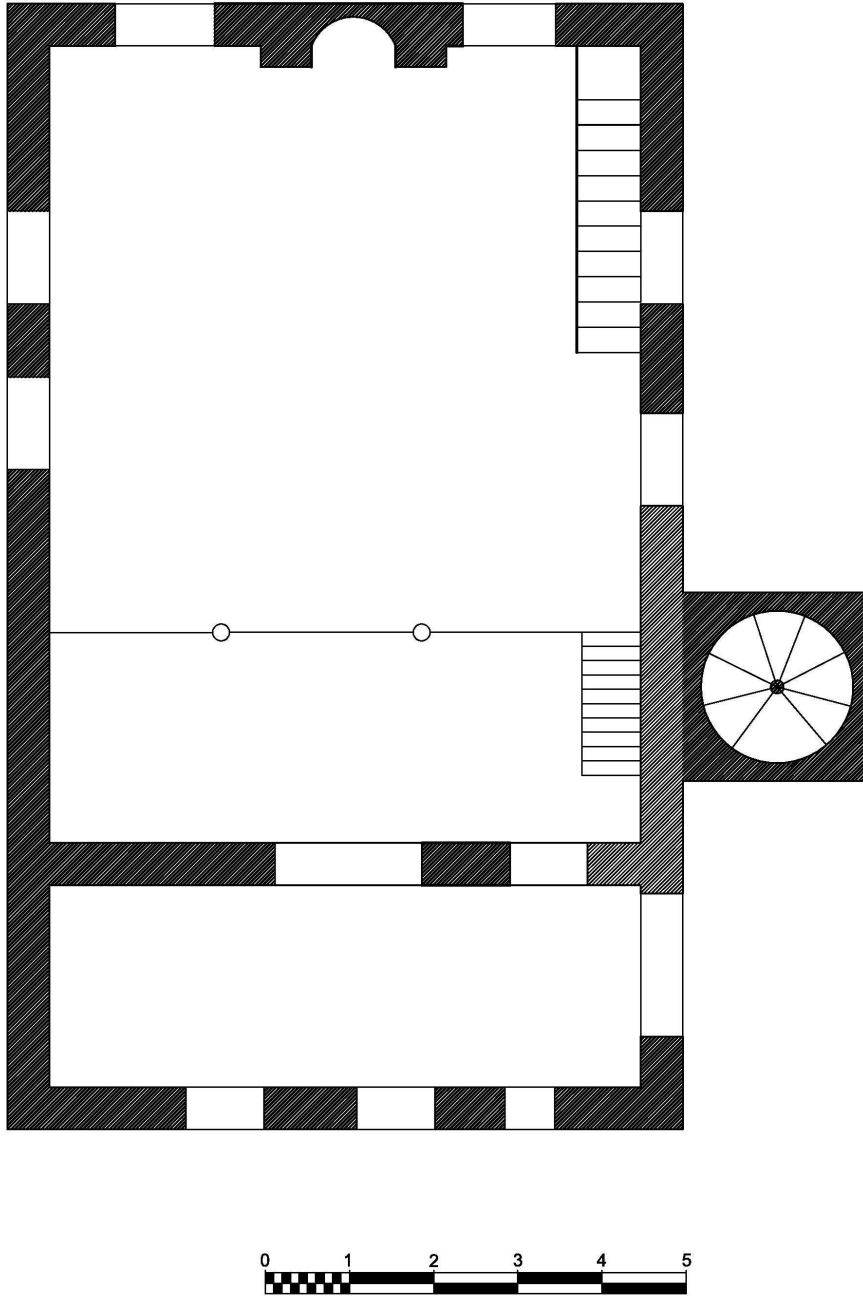
Çizim 10 Eskibalıklı Köyü Cami Plan Krokisi

HİSARLI KÖYÜ CAMİİ

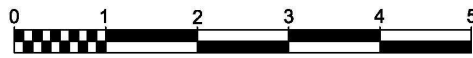
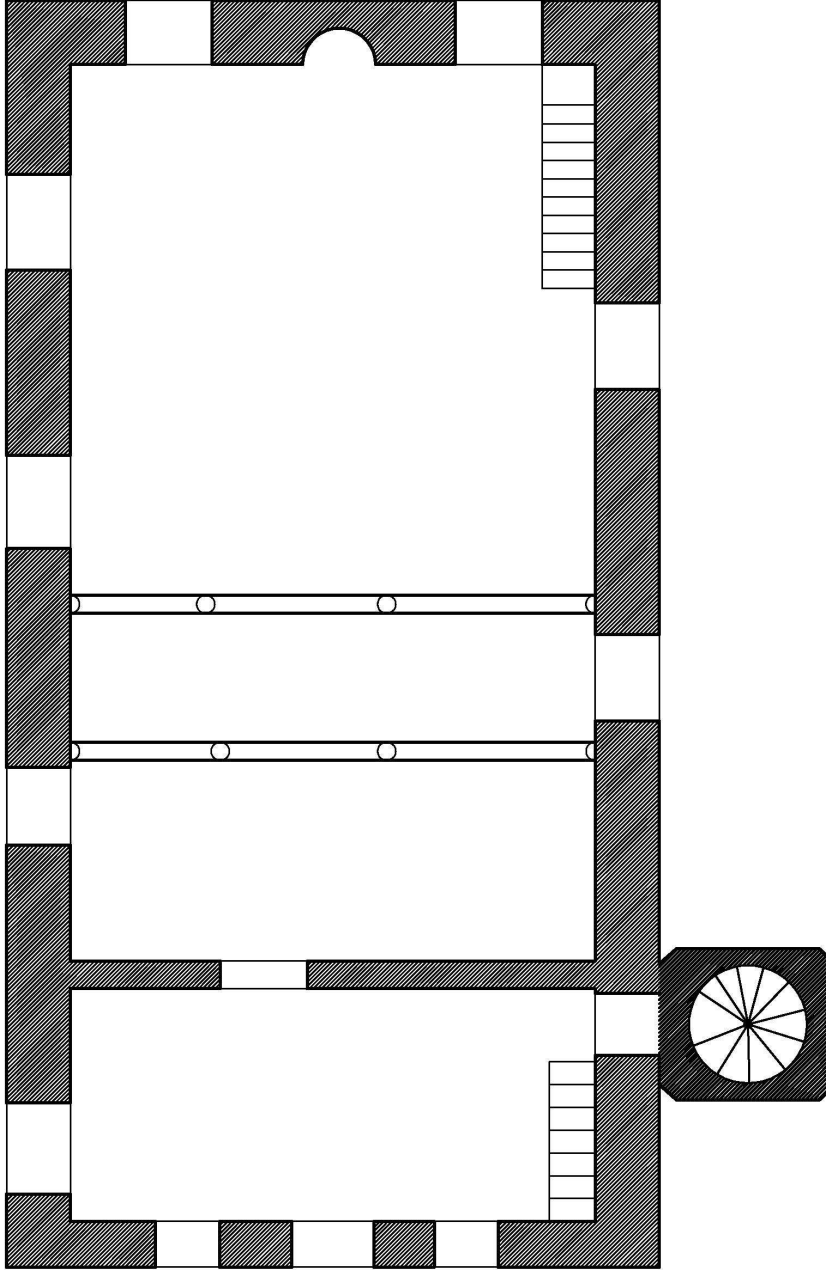
Çizim 11 Hisarlı Köyü Cami Plan Krokisi

KARAAĞAÇ CAMİİ

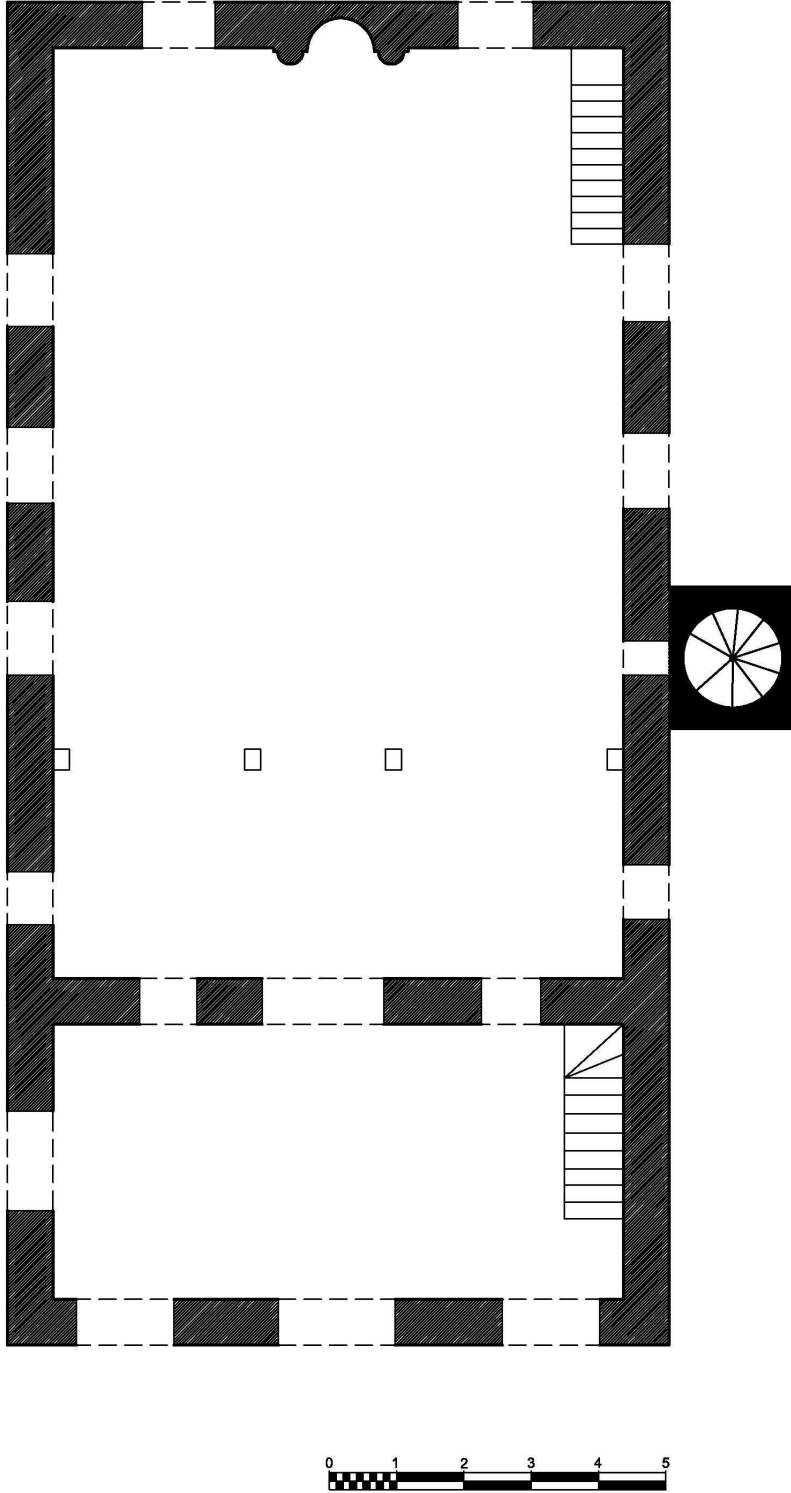
Çizim 12 Karaağaç Köyü Cami Plan Krokisi

KAZMALI KÖYÜ CAMİİ

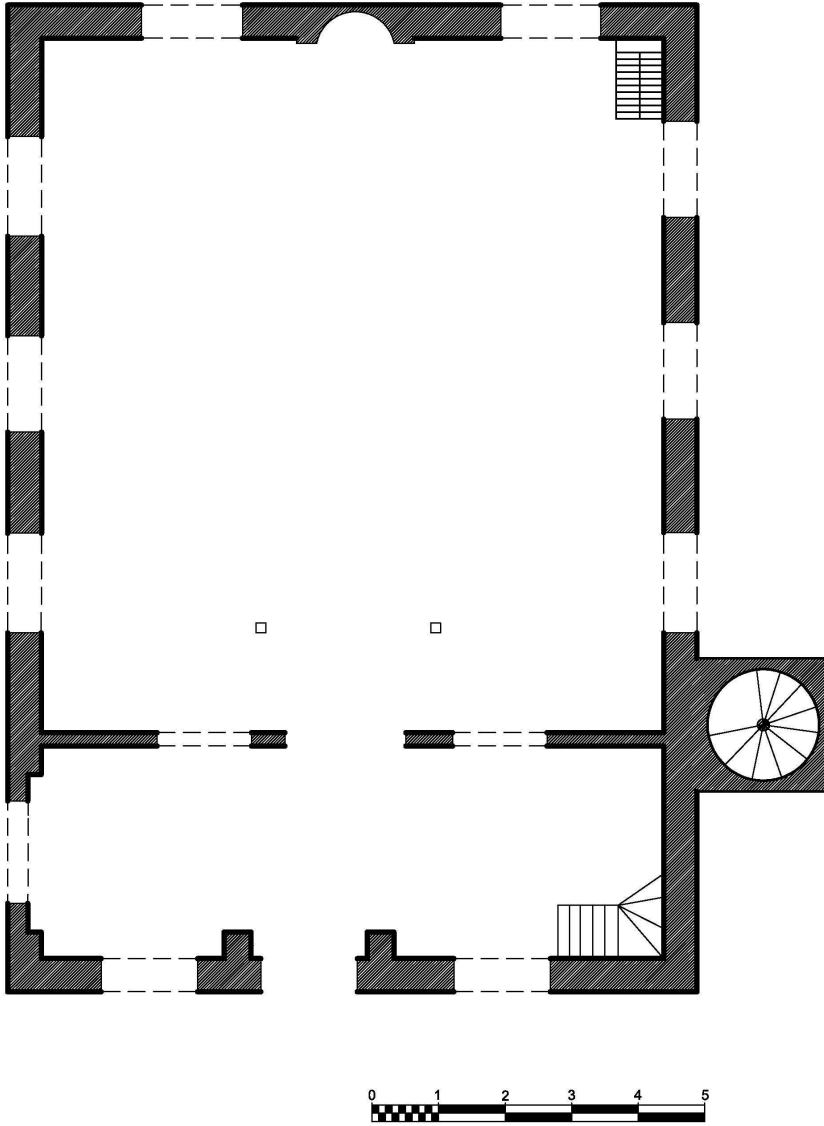
Çizim 13 Kazmalı Köyü Cami Plan Krokisi

KEMER KÖYÜ CAMİİ

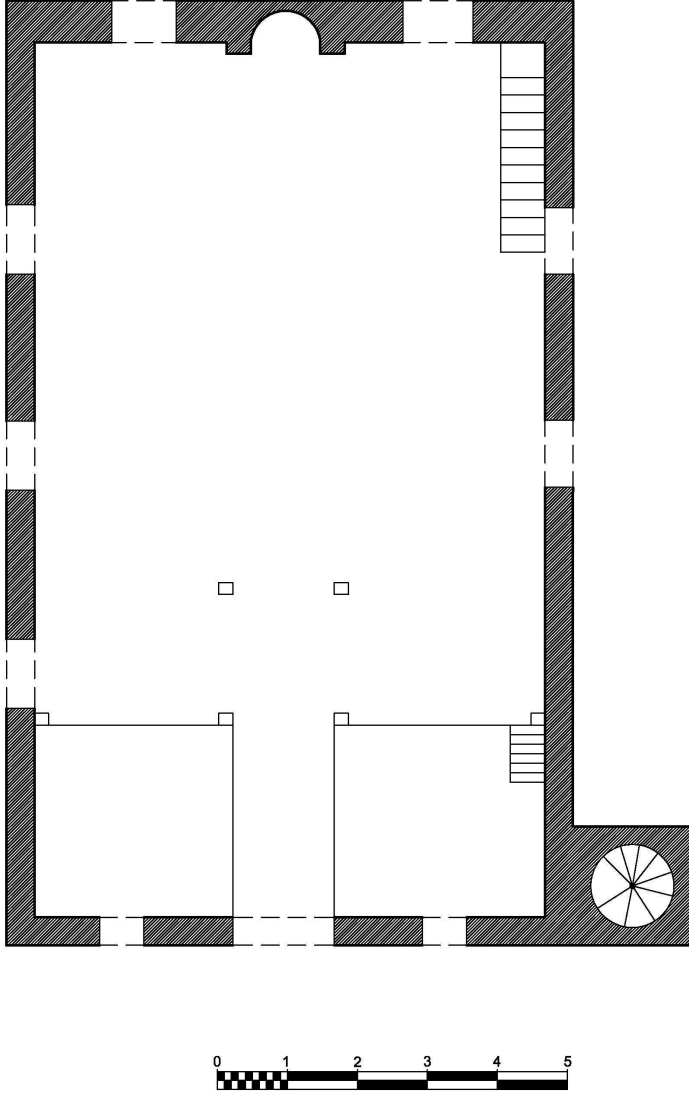
Çizim 14 Kemer Köyü Cami Plan Krokisi

SAVAŞTEPE CAMİİ

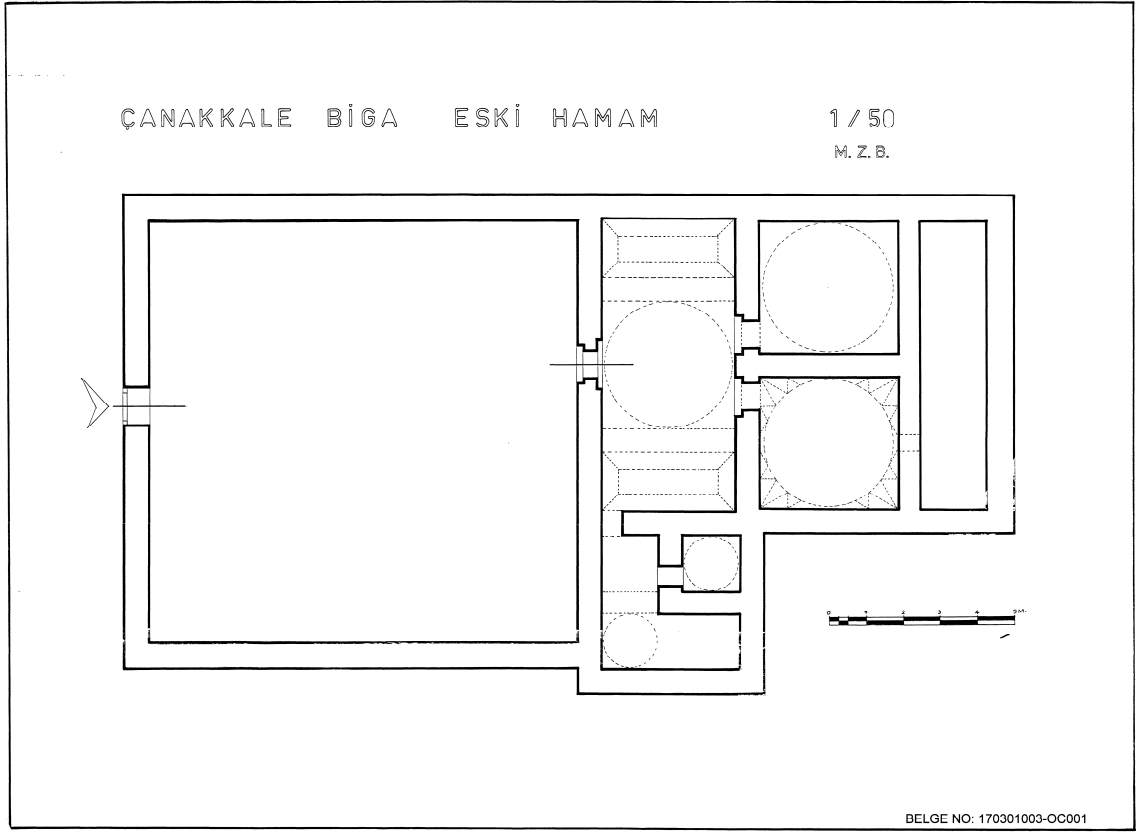

Çizim 15 Savaştepe Köyü Cami Plan Krokisi

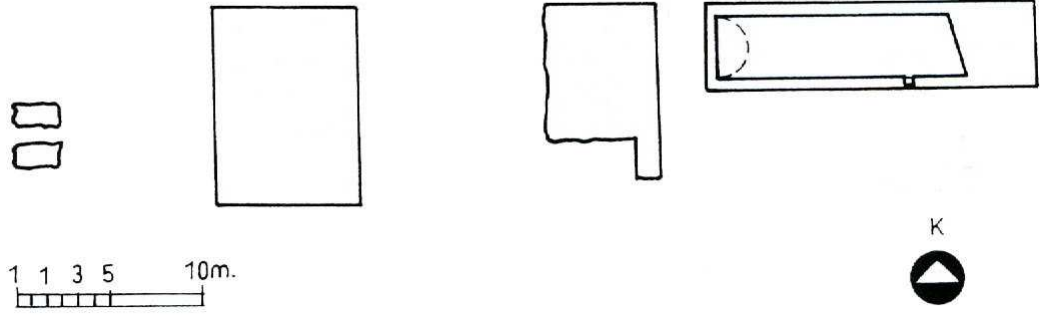
YENİMAHALLE KÖYÜ CAMİİ

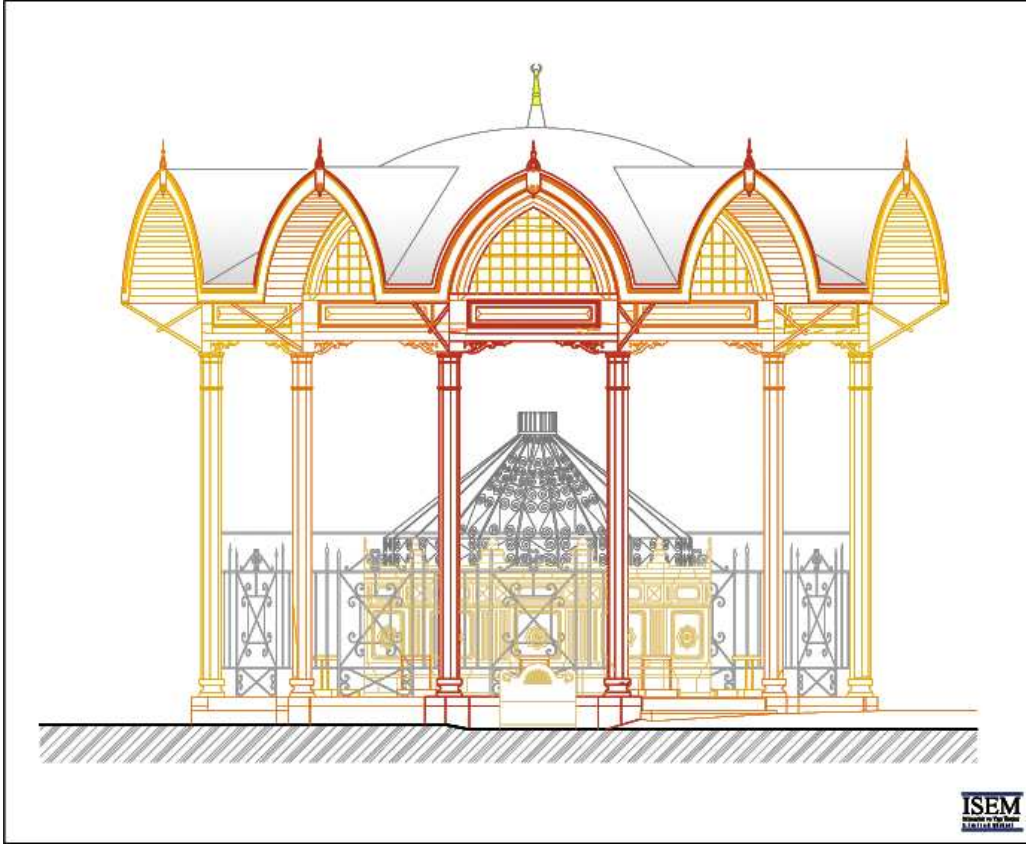
Çizim 16 Yenimahalle Köyü Cami Plan Krokisi

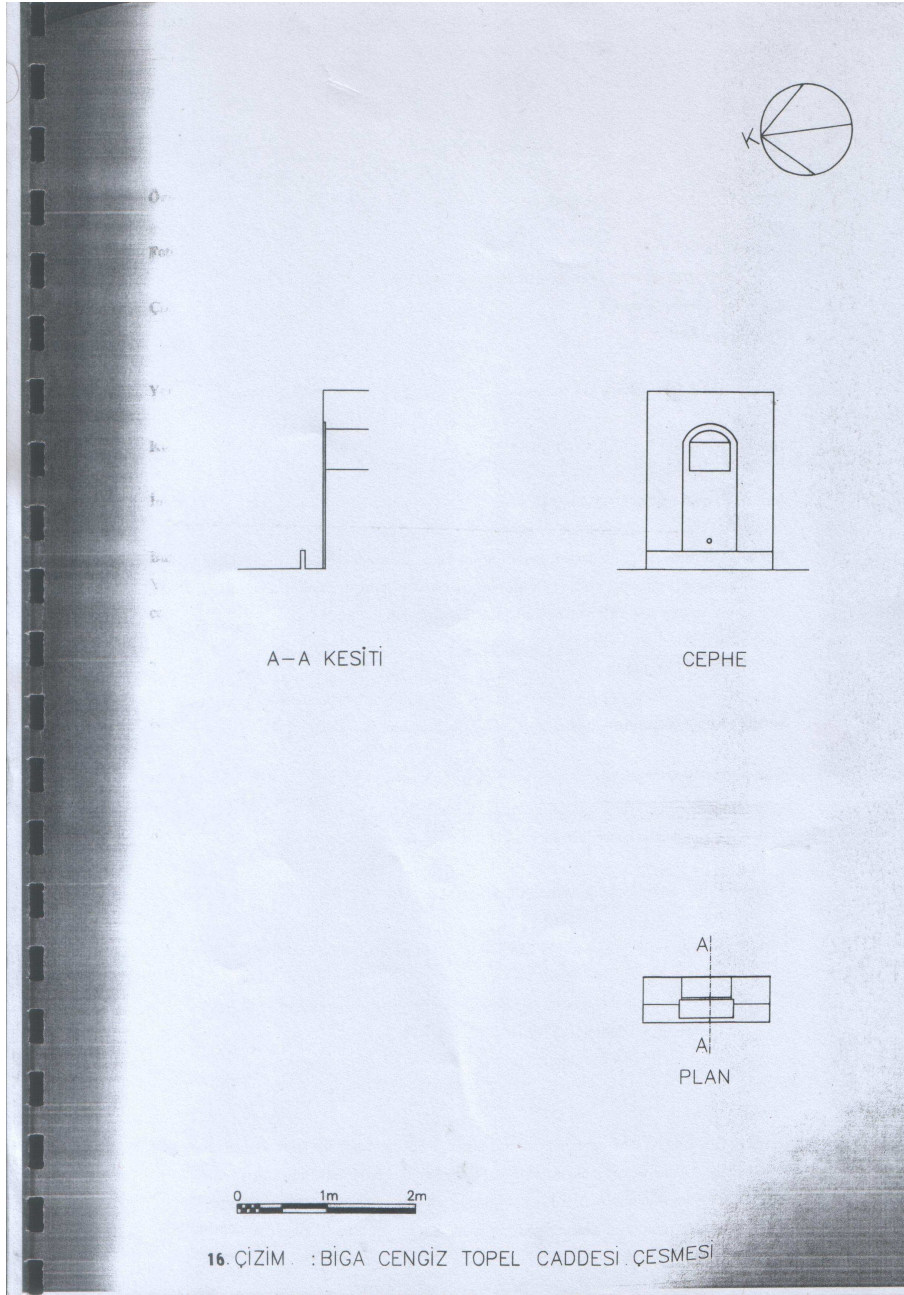
Çizim 17 Çukur (Eski)Hamam Planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü' nden)

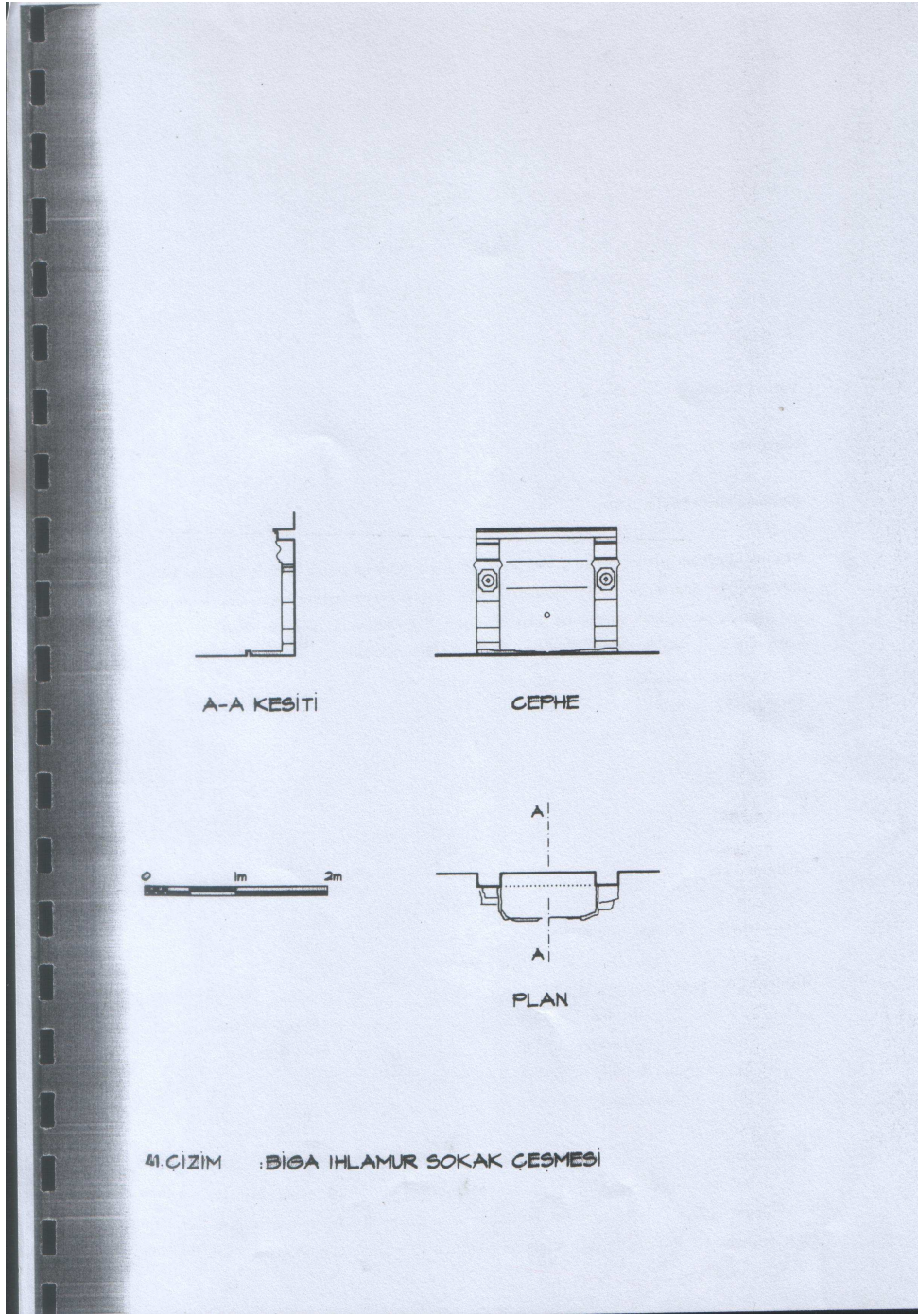
Çizim 18 Akköprü Planı (Erkan Atak'tan)

Çizim 19 Çarşı Cami Şadırvanı (İsmail Erten'den)

Çizim 20 Cengiz Topel Caddesi Çeşmesi Plan, Kesit ve Cephe Çizimleri

Çizim 21 Ihlamur Sokak Çeşmesi (Ayşe Çaylak'tan)

HARİTALAR

Harita 1. Biga İlçe merkezi ve Köylerini gösteren harita

Harita 2. Biga İlçe Merkezinde Yer Alan Camileri Gösteren Haritanın Bir Kısmı

Harita 3 Biga İlçe Merkezinde Camileri Gösteren Haritanın Bir Kısımı.